

**UJEDINJENE
NACIJE**

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše
Jugoslavije od 1991. godine

Predmet br. IT-95-11-A
Datum: 8. oktobar 2008.
Original: engleski

PRED ŽALBENIM VEĆEM

U sastavu: sudija Fausto Pocar, predsedavajući
sudija Mohamed Shahabuddeen
sudija Mehmet Güney
sudija Andrézia Vaz
sudija Wolfgang Schomburg

Sekretar: g. Hans Holthuis

Presuda od: 8. oktobra 2008.

TUŽILAC

protiv

MILANA MARTIĆA

JAVNO

PRESUDA

Tužilaštvo:

gđa Michelle Jarvis
g. Paul Rogers
gđa Laurel Baig
gđa Kristina Carey
gđa Nicole Lewis
gđa Najwa Nabti

Zastupnici Milana Martića:

g. Predrag Milovančević
g. Nikola Perović

SADRŽAJ

I. UVOD	1
A. KONTEKST	1
B. ŽALBA	3
II. ISPITIVANJE U ŽALBENOM POSTUPKU	4
A. KRITERIJUM ISPITIVANJA U ŽALBENOM POSTUPKU	4
B. KRITERIJUM ZA ODBACIVANJE NAVODA PO KRATKOM POSTUPKU	6
1. Oспорavanje činjeničnih zaključaka na kojima osuđujuća presuda nije zasnovana	7
2. Argumenti koji ne uspevaju da identifikuju osporavane činjenične zaključke, koji iskrivljeno prikazuju činjenične zaključke ili u kojima se zanemaruju drugi relevantni činjenični zaključci	7
3. Puke tvrdnje da je Pretresno veće propustilo da prida dovoljnu težinu dokazima ili da je propustilo da na odgovarajući način razmotri relevantne dokaze	8
4. Puke tvrdnje koje nisu potkrepljene nikakvim dokazima	8
5. Argumenti da se pretresno veće oslonilo, odnosno da je propustilo da se osloni na neki dokaz	8
III. NAVODNO KRŠENJE PRAVA NA OBRAZLOŽENJE PRETRESNOG VEĆA (PRVI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	10
A. UVOD	10
B. ARGUMENTI STRANA U POSTUPKU	10
C. DISKUSIJA	11
D. ZAKLJUČAK	13
IV. NAVODNO KRŠENJE PRAVA ŽALIOCA DA MU SUDI NEPRISTRASAN SUD I DA BUDE SMATRAN NEVINIM (DRUGI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	14
A. UVOD	14
B. ARGUMENTI STRANA U POSTUPKU	14
C. DISKUSIJA	16
1. Navodno kršenje Martičevog prava da bude smatran nevinim	16
2. Navodno kršenje Martičevog prava da mu sudi nepristrasan sud	18
D. ZAKLJUČAK	19
V. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI S OCENOM DOKAZA (TREĆI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	20
A. UVOD	20
B. ARGUMENTI STRANA U POSTUPKU	20
C. DISKUSIJA	22
1. Tumačenje pojma “van razumne sumnje”	22
2. Potkrepljivanje svedočenja svedoka	24
D. ZAKLJUČAK	25
VI. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI S PRIMENOM TEORIJE UZP (ČETVRTI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	26
A. UVOD	26
B. ARGUMENTI STRANA U POSTUPKU	27
C. DISKUSIJA	29
D. ZAKLJUČAK	31

VII. NAVODNE GREŠKE U UTVRĐIVANJU ČINJENIČNOG STANJA U ZAKLJUČCIMA PRETRESNOG VEĆA O UDRUŽENOM ZLOČINAČKOM PODUHVATU (PETI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA).....	32
A. UVOD	32
B. NAVODNE GREŠKE U VEZI S OPŠTIM USLOVIMA IZ ČLANOVA 3 I 5 STATUTA	32
1. Argumenti strana u postupku	32
2. Diskusija	33
C. NAVODNE GREŠKE U VEZI S POSTOJANJEM UZP	34
1. Uvod.....	34
2. Navodne greške u vezi s oružanim napadom na Kijevo	35
(a) Argumenti strana u postupku	35
(b) Diskusija.....	35
3. Navodne greške kad je reč o Martićevom ultimatumu u vezi s napadom na Kijevo.....	36
(a) Argumenti strana u postupku	37
(b) Diskusija.....	38
4. Navodne greške u vezi s tim što nisu doneti zaključci o kontekstu, a doneti su zaključci o političkim ciljevima srpskog rukovodstva	39
(a) Argumenti strana u postupku	39
(b) Diskusija.....	40
5. Navodne greške u vezi s učešćem učesnika u UZP u ostvarenju zajedničkog kažnjivog cilja	41
D. NAVODNE GREŠKE U VEZI S MARTIĆEVIM UČEŠĆEM U UZP	42
1. Uvod.....	42
2. Navodne greške u vezi sa zajedničkim ciljem UZP.....	43
(a) Argumenti strana u postupku	43
(b) Diskusija.....	44
3. Navodna greška u vezi s Martićevom saradnjom s drugim učesnicima u UZP.....	45
(a) Argumenti strana u postupku	45
(b) Diskusija.....	46
4. Navodna greška u vezi s Martićevim govorima na radiju	46
(a) Argumenti strana u postupku	47
(b) Diskusija.....	47
5. Navodne greške u vezi s tim što Martić nije intervenisao protiv izvršilaca	47
(a) Argumenti strana u postupku	47
(b) Diskusija.....	49
6. Navodne greške u vezi s Martićevim aktivnim učešćem u prisilnom uklanjanju nesrba	50
(a) Argumenti strana u postupku	51
(b) Diskusija.....	53
E. NAVODNE GREŠKE U VEZI SA ZAKLJUČCIMA O ZLOČINIMA POČINJENIM U CILJU OSTVARENJA ZAJEDNIČKOG KAŽNJIVOG CILJA UZP	55
1. Zločini počinjeni tokom oružanih okršaja i u zatočeničkim centrima	55
2. Zločini počinjeni u Benkovcu	57
(a) Argumenti strana u postupku	57
(b) Diskusija.....	57
F. NAVODNE GREŠKE KAD JE REČ O VEZI IZMEĐU MARTIĆA I GLAVNIH IZVRŠILACA ZLOČINA KOJI SPADAJU U OPSEG UZP	58
1. Uvod.....	58
2. Diskusija	60
(a) Merodavno pravo	60
(b) Opšti zaključci Pretresnog veća o Martićevim zaduženjima i ulozi u vladi SAO Krajine i RSK.....	61
(c) Preispitivanje zaključaka Pretresnog veća o tome da li se Martiću može pripisati odgovornost za zločine koje su počinila lica koja nisu učestvovala u UZP	65

(i) Zločini koje su počinili Milicija Krajine, JNA, TO, MUP ili neka kombinacija navedenih snaga.....	65
(ii) Zločini koje su u Cerovljanima počinili naoružani Srbi iz Živaje, predvođeni Nikolom Begovićem	69
(iii) Zločini koje su u Lipovači počinile srpske paravojne snage	70
(iv) Zločini koje su neidentifikovani naoružani srpski vojnici počinili u Vukovićima i Poljanku	70
(v) Zločini koje su u Škabrnji, Nadinu, Vukovićima i Saborskom počinile kombinovane snage JNA ili TO i drugih jedinica	71
(vi) Zločini progona i deportacije koje su počinili JNA, TO, Milicija Krajine, MUP i oružane ili policijske snage SAO Krajine i RSK.....	75
G. ZAKLJUČAK.....	76
VIII. NAVODNE GREŠKE U PRIMENI PRAVA I UTVRĐIVANJU ČINJENIČNOG STANJA U VEZI S ODGOVORNOŠĆU MILANA MARTIĆA ZA GRANATIRANJE ZAGREBA (ŠESTI, SEDMI I OSMI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	78
A. UVOD	78
B. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI S NAREĐIVANJEM PREMA ČLANU 7(1) STATUTA (ŠESTI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	79
1. Argumenti strana u postupku	79
2. Diskusija	79
3. Zaključak.....	80
C. NAVODNA GREŠKA U ZAKLJUČKU DA JE MILAN MARTIĆ NAREDIO GRANATIRANJE ZAGREBA (SEDMI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	81
1. Argumenti strana u postupku	81
2. Diskusija	82
3. Zaključak.....	85
D. NAVODNE GREŠKE U VEZI S GRANATIRANJEM ZAGREBA (OSMI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	85
1. Argumenti strana u postupku	85
2. Diskusija	89
(a) Raketa M-87 "Orkan" kao neselektivno oružje kojim se ne mogu gađati konkretni ciljevi ..	89
(b) Granatiranje Zagreba kao rasprostranjen napad usmeren protiv civilnog stanovništva za koji je Martić znao	92
(c) Martić je hotimično uzeo civilno stanovništvo kao objekt napada	94
(d) Represalije ili sredstvo preživljavanja kao opravdanje za granatiranje Zagreba	95
(e) Mere predostrožnosti shodno članu 58 Dopunskog protokola I.....	97
3. Zaključak.....	98
IX. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI SA ČLANOM 5 STATUTA (ŽALBENI OSNOV TUŽILAŠTVA)	99
A. UVOD	99
B. ARGUMENTI STRANA U POSTUPKU	100
1. Tužilaštvo.....	100
2. Odbrana.....	104
C. DISKUSIJA.....	106
1. Definicija "civila"	106
2. Pojedinačne žrtve kao civili	111
3. Zaključak.....	115
4. Primena ispravnog pravnog kriterijuma.....	116
D. ZAKLJUČAK.....	117
X. ODMERAVANJE KAZNE	118

A. NAVODNE GREŠKE U VEZI S ODMERAVANJEM KAZNE (DEVETI I DESETI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)	118
1. Uvod.....	118
2. Kriterijum ispitivanja u žalbenom postupku u vezi s odmeravanjem kazne	119
3. Tumačenje i primena člana 24 Statuta i pravila 101 Pravilnika (deveti žalbeni osnov Milana Martića).....	120
(a) Argumenti strana u postupku	120
(b) Diskusija.....	121
4. Težina kažnjivog ponašanja i utvrđivanje otežavajućih i olakšavajućih okolnosti (deseti žalbeni osnov Milana Martića).....	122
(a) Argumenti strana u postupku	122
(b) Diskusija.....	124
5. Zaključci	126
B. UTICAJ ZAKLJUČAKA ŽALBENOG VEĆA NA ODMERAVANJE KAZNE.....	126
1. Uvod.....	126
2. Argumenti strana u postupku	126
3. Diskusija	127
XI. DISPOZITIV.....	129
XII. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE SCHOMBURGA O INDIVIDUALNOJ KRIVIČNOJ ODGOVORNOSTI MILANA MARTIĆA	131
XIII. DODATAK A – ISTORIЈAT POSTUPKA	136
A. PRETRESNI POSTUPAK	136
B. ŽALBENI POSTUPAK.....	137
1. Najave žalbi	137
2. Sastav veća.....	137
3. Podnošenje žalbenih podnesaka.....	137
4. Statusne konferencije	138
5. Žalbeni pretres	138
XIV. DODATAK B – GLOSAR	139
A. SUDSKA PRAKSA	139
1. MKSJ	139
2. MKSR	143
3. Odluke u vezi sa zločinima počinjenim tokom Drugog svetskog rata.....	145
4. Specijalni sud za Sijera Leone	146
5. Međunarodni sud pravde.....	146
6. Međunarodni sud za pravo mora.....	146
7. Međunarodni krivični sud.....	146
B. OSTALI PRAVNI IZVORI	147
1. Pravna teorija	147
2. Rečnici	147
3. Dokumenti.....	147
C. SPISAK KORIŠĆENIH IZRAZA I SKRAĆENICA.....	149

I. UVOD

1. Žalbena veće Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (u daljem tekstu: Žalbena veće, odnosno Međunarodni sud) rešava po dve žalbe na presudu Pretresnog veća I (u daljem tekstu: Pretresno veće) od 12. juna 2007. godine u predmetu *Tužilac protiv Milana Martića*, predmet br. IT-95-11-T (u daljem tekstu: Prvostepena presuda).¹

A. Kontekst

2. Milan Martić (u daljem tekstu takođe: Martić) rođen je 1954. godine u selu Žagrović, Hrvatska, u tadašnjoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (u daljem tekstu: SFRJ). Od januara 1991. do avgusta 1995. godine nalazio se na raznim položajima u vladi Srpske Autonomne Oblasti Krajine (u daljem tekstu: SAO Krajina), koja je kasnije postala Republika Srpska Krajina (u daljem tekstu: RSK), uključujući položaj načelnika policije u Kninu, sekretara za unutrašnje poslove SAO Krajine, zamenika komandanta Teritorijalne odbrane (u daljem tekstu: TO) SAO Krajine, ministra odbrane SAO Krajine, ministra unutrašnjih poslova SAO Krajine i RSK i, od 25. januara 1994. godine nadalje, predsednika RSK.²

3. Događaji na koje se odnosi ova žalba odigrali su se u periodu od avgusta 1991. do decembra 1995. godine u SAO Krajini i RSK.³ Pretresno veće je zaključilo da je Milan Martić učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu (u daljem tekstu takođe: UZP) zajedno s drugim pojedincima, među kojima su Blagoje Adžić, Milan Babić, Radmilo Bogdanović, Veljko Kadijević, Radovan Karadžić, Slobodan Milošević, Ratko Mladić, Vojislav Šešelj, Franko Simatović zvani Frenki, Jovica Stanišić i Dragan Vasiljković, čiji je zajednički cilj bio stvaranje etnički čiste srpske teritorije putem raseljavanja nesrpskog stanovništva.⁴ Ono je bilo mišljenja da je Martić učestvovao u UZP tako što je pružao znatnu finansijsku, logističku i vojnu podršku SAO Krajini i RSK, što je zajedno s drugim učesnicima u UZP aktivno radio na ostvarenju cilja stvaranja jedinstvene srpske države, što je imao vlast nad Ministarstvom unutrašnjih poslova (u daljem tekstu: MUP) SAO Krajine i

¹ **Žalba tužilaštva:** Najava žalbe tužilaštva, 12. jul 2007. godine; Žalbeni podnesak tužilaštva, 25. septembar 2007. godine; Podnesak respondenta u ime žalioca, 14. januar 2008. godine (u daljem tekstu: Odgovor odbrane); Replika tužilaštva, 29. januar 2008. godine; **Martićeve žalbe:** Najava žalbe odbrane na presudu od 12. juna 2007, 12. jul 2007. godine; Zahtev Milana Martića za izmenu žalbenih osnova, 4. januar 2008. godine; Najava žalbe odbrane, 14. januar 2008. godine; poverljiva Korigovana verzija žaliočevog podneska, 31. januar 2008. godine i Redigovana verzija Žaliočevog podneska od 31. marta 2008. i 5. maja 2008. godine (u daljem tekstu: Žalbeni podnesak odbrane); Odgovor tužilaštva, 25. februar 2008. i Najava podnošenja javne redigovane verzije Odgovora tužilaštva, 28. mart 2008. godine (u daljem tekstu: Odgovor tužilaštva); poverljiva Replika žalioca, 12. mart 2008. godine (u daljem tekstu: Replika odbrane).

² Prvostepena presuda, par. 1 i 2.

³ Prvostepena presuda, par. 4.

RSK, što je u svojim izjavama za javnost doprinomio atmosferi nesigurnosti i straha i što je učestvovao u prisilnom uklanjanju nesrpskog stanovništva.⁵ Pretresno veće je zaključilo da Martić snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda (u daljem tekstu: Statut). Martiću je izrečena osuđujuća presuda za sledeće zločine: tačka 1, progon kao zločin protiv čovečnosti; tačka 3, ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; tačka 4, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tačka 5, zatvaranje kao zločin protiv čovečnosti; tačka 6, mučenje kao zločin protiv čovečnosti; tačka 7, nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti; tačka 8, mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tačka 9, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tačka 10, deportacija kao zločin protiv čovečnosti; tačka 11, prisilno premeštanje kao zločin protiv čovečnosti; tačka 12, bezobzirno razaranje sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tačka 13, uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji kao kršenje zakona i običaja ratovanja; i tačka 14, pljačka javne ili privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja.⁶ Konkretnije, Pretresno veće je zaključilo da su svi zločini iz tačaka 10, 11 i 1 (u vezi s deportacijama i prisilnim premeštanjem) bili deo zajedničkog cilja UZP, dok zločini iz tačaka od 3 do 9, od 12 do 14 i 1 (u meri u kojoj se odnosi na te tačke) nisu bili deo zajedničkog cilja ali da su "Martiću bili predvidivi". Pretresno veće je stoga Martiću izreklo osuđujuću presudu za osnovni (u daljem tekstu: prvi) vid UZP po tačkama 10, 11 i (delimično) 1 i za prošireni (u daljem tekstu: treći) vid UZP po tačkama od 3 do 9, od 12 do 14 i (delimično) 1.⁷ Pretresno veće je Martića oslobodilo optužbi iz tačke 2, istrebljenje kao zločin protiv čovečnosti.⁸

4. Pretresno veće je dalje konstatovalo da je Martić naredio granatiranje Zagreba 2. i 3. maja 1995. godine. Ono je stoga zaključilo da on snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta za naređivanje po tački 15, ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; tački 16, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tački 17, nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti; tački 18, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja; i tački 19, napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja.⁹ Pretresno veće nije izreklo osuđujuće presude po tačkama 16 i 18, pošto je zaključilo da to nije dopustivo jer su oni kumulativni u odnosu na tačku 19.¹⁰

⁴ Prvostepena presuda, par. 445-446.

⁵ Prvostepena presuda, par. 447-455.

⁶ Prvostepena presuda, par. 455 i 518.

⁷ Prvostepena presuda, par. 452-455. U vezi s vidovima UZP, vidi par. 68 i 168-172 dole.

⁸ Prvostepena presuda, par. 406 i 517.

⁹ Prvostepena presuda, par. 460, 470-473 i 518.

¹⁰ Prvostepena presuda, par. 478.

5. Pretresno veće izreklo je Milanu Martiću jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od trideset pet godina.¹¹

B. Žalba

6. Milan Martić je izneo deset žalbenih osnova na Prvostepenu presudu: navodnu grešku u primeni prava jer presuda nije obrazložena; navodno kršenje njegovog prava da mu sudi nepristrasan sud i prava da bude smatran nevinim; navodnu grešku u primeni prava u vezi s procenom dokaza; navodne greške u primeni prava u vezi s UZP; navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja u zaključcima vezanim za UZP; navodnu grešku u primeni prava u vezi s vidom počinjenja naređivanja; navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja u vezi s granatiranjem Zagreba; navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja u vezi s pogrešnim i nedovoljnim zaključcima; navodne greške u primeni prava u vezi s izricanjem kazne i navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja u vezi s izricanjem kazne. Milan Martić traži da mu se izrekne oslobađajuća presuda po svim optužbama. Alternativno, on traži novo suđenje ili znatno ublaženje kazne.¹²

7. Tužilaštvo je iznelo jedan žalbeni osnov na Prvostepenu presudu. Ono tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo jer je zaključilo da član 5 Statuta ne obuhvata zločine počinjene nad licima *hors de combat*. Ono traži da Žalbena veće ispravi tu pravnu grešku, preispita činjenične zaključke Pretresnog veća u vezi s tačkama u kojima se optuženi tereti prema članu 5 Statuta i da shodno tome izmeni kaznu izrečenu Milanu Martiću.¹³

¹¹ Prvostepena presuda, par. 519.

¹² Najava žalbe odbrane; Žalbeni podnesak odbrane.

¹³ Najava žalbe tužilaštva; Žalbeni podnesak tužilaštva.

II. ISPITIVANJE U ŽALBENOM POSTUPKU

A. Kriterijum ispitivanja u žalbenom postupku

8. U žalbenom postupku strane svoju argumentaciju moraju ograničiti na greške u primeni prava koje obesnažuju odluke Pretresnog veća i na greške u utvrđivanju činjeničnog stanja zbog kojih je došlo do neostvarenja pravde. Ti kriterijumi definisani su u članu 25 Statuta i uvreženi su u praksi *ad hoc* međunarodnih sudova.¹⁴ U izuzetnim slučajevima Žalbeno veće će saslušati i žalbe u kojima strana u postupku iznosi neko pravno pitanje koje ne bi dovelo do poništenja presude, ali je od opšteg značaja za praksu Međunarodnog suda.¹⁵ U članu 25 Statuta takođe se navodi da Žalbeno veće može da potvrdi, poništi ili preinači odluke pretresnog veća.

9. Strana u postupku koja navodi da je došlo do greške u primeni prava mora da identifikuje tu grešku, da iznese argumente u prilog svojoj tvrdnji i objasni na koji način ta greška obesnažuje odluku. Ako navod o grešci u primeni prava nema izgleda da će promeniti ishod odluke, on se može odbaciti na toj osnovi. Međutim, i u slučaju kad argumenti nisu dovoljni da strana dokaže svoje tvrdnje o grešci, Žalbeno veće može na osnovu drugih razloga da zaključi da postoji greška u primeni prava.¹⁶ Svaki žalilac koji tvrdi da je zbog nedostatka obrazloženog mišljenja došlo do pogrešne primene prava nužno mora da navede sva konkretna pitanja, činjenične zaključke ili argumente koje je, prema njegovoj tvrdnji, Pretresno veće propustilo da razmotri, kao i da objasni zbog čega taj propust obesnažuje odluku.¹⁷

10. Žalbeno veće preispituje osporene zaključke pretresnog veća kako bi utvrdilo da li su oni ispravni ili ne.¹⁸ Ukoliko Žalbeno veće ustanovi da je u prvostepenoj presudi došlo do greške u primeni prava zbog toga što je primenjen pogrešan pravni kriterijum, ono će formulisati ispravan pravni kriterijum i u skladu s njim preispitati relevantne činjenične zaključke pretresnog veća.¹⁹ Žalbeno veće time ne ispravlja samo grešku u primeni prava, nego po potrebi primenjuje ispravan pravni kriterijum na dokaze iz spisa predmeta i utvrđuje da li se i samo van razumne sumnje uverilo

¹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 6. U vezi s praksom prema članu 24 Statuta MKSR vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Ndindabahizi*, par. 8-10; Drugostepenu presudu u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 11-12; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 6-9.

¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 7; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 6.

¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 8; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 16. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 11; Drugostepenu presudu u predmetu *Semanza*, par. 7.

¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 7.

¹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 8.

u pogledu činjeničnog zaključka koji žalilac osporava, i tek ga potom potvrđuje u žalbenom postupku.²⁰

11. Prilikom razmatranja navodnih grešaka u utvrđivanju činjeničnog stanja, Žalbeno veće će utvrditi da li bi ijedan razuman presuditelj o činjenicama mogao doći do zaključka o krivici van razumne sumnje.²¹ Žalbeno veće je svesno toga da pri utvrđivanju da li je pretresno veće donelo razuman zaključak “neće olako zadirati u činjenične nalaze nekog pretresnog vijeća.”²² Žalbeno veće će primeniti taj isti standard razumnosti i na navodne greške u utvrđivanju činjeničnog stanja, bez obzira na to da li je činjenično stanje utvrđeno na osnovu neposrednih ili posrednih dokaza.²³ Uz to, Žalbeno veće, u smislu opšteg načela, podseća na pristup koji je usvojen u predmetu *Kupreškić i drugi*, gde je navedeno kako sledi:

U skladu s jurisprudencijom Međunarodnog suda, zadatak saslušanja, ocjenjivanja i odmjeravanja težine dokaza koji se izvode na suđenju pripada prvenstveno pretresnom vijeću. Stoga se Žalbeno vijeće prema činjeničnom stanju koje je utvrdilo pretresno vijeće mora odnositi s određenom dozom uvažavanja. Žalbeno vijeće može umjesto nalaza pretresnog vijeća donijeti svoj nalaz samo ako dokaze na koje se pozvalo pretresno vijeće ne bi prihvatio nijedan razuman presuditelj o činjenicama ili ako su dokazi ocijenjeni “potpuno pogrešno”.²⁴

Žalbeno veće će poništiti odluku pretresnog veća samo ako je ta greška u utvrđivanju činjeničnog stanja dovela do neostvarenja pravde.²⁵

12. Isti kriterijum razumnosti i isto uvažavanje činjeničnih zaključaka primenjuju se i kad tužilaštvo uloži žalbu na oslobađajuću presudu. Prema tome, prilikom razmatranja neke žalbe tužilaštva, Žalbeno veće će smatrati da je počinjena greška u utvrđivanju činjeničnog stanja samo ako utvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da donese taj osporavani

¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 8.

²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 8; vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 136.

²¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 10.

²² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Musema*, par. 18.

²³ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 226; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 13. Isto tako, pitanje vrste dokaza, da li se radi o neposrednim ili posrednim dokazima, irelevantno je za kriterijum dokazivanja na suđenju, gde se optuženi može proglasiti krivim za neki zločin samo ako je tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo sve elemente tog zločina i relevantan vid odgovornosti. Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 219; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 458.

²⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 30.

²⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 8.

zaključak.²⁶ Prema članu 25(1)(b) Statuta, tužilaštvo, kao i optuženi, mora da pokaže da je načinjena “greška u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je dovela do neostvarenja pravde”. Uzimajući u obzir da je tužilaštvo to koje na suđenju mora van razumne sumnje da dokaže krivicu optuženog, značaj pogrešnog činjeničnog zaključka zbog kojeg je došlo do neostvarivanja pravde nešto je drugačiji za žalbu tužilaštva na oslobađajući presudu nego za žalbu odbrane na osuđujuću presudu. Optuženi mora da pokaže da greške pretresnog veća u utvrđivanju činjeničnog stanja dovode njegovu krivicu u razumnu sumnju. Tužilaštvo mora da pokaže da je, kad se uzmu u obzir greške pretresnog veća u tvrdživanju činjeničnog stanja, potpuno eliminisana svaka razumna sumnja u krivicu optuženog.²⁷

13. Pored toga, Žalbeno veće napominje da ono ne preispituje celi spis prvostepenog postupka *de novo*, nego da, u načelu, razmatra samo dokaze koje je pretresno veće prokomentarisalo u tekstu presude ili pratećim fusnotama, dokaze iz spisa predmeta koje su u svojim žalbama navele strane u postupku, kao i dodatne dokaze eventualno uvrštene u žalbenom postupku.²⁸

B. Kriterijum za odbacivanje navoda po kratkom postupku

14. Žalbeno veće podseća da ima inherentno diskreciono pravo da odredi koje tvrdnje strana u postupku zaslužuju obrazloženo mišljenje u pismenoj formi, kao i da bez detaljnog pismenog obrazloženja može da odbaci argumente koji su očigledno neosnovani.²⁹ Naravno, zadatak Žalbenog veća ne može se efektivno i efikasno ostvariti bez usredsređenog doprinosa strana u postupku. Da bi Žalbeno veće ocenilo argumente neke od strana u žalbenom postupku, od te strane se očekuje da svoju tezu izloži jasno, logično i iscrpno.³⁰ Strana ne može da u žalbenom postupku naprosto ponovi argumente koji nisu prihvaćeni u prvostepenom postupku ako nije u stanju da pokaže da njihovo odbacivanje od strane pretresnog veća predstavlja grešku koja opravdava intervenciju Žalbenog veća.³¹ Pored toga, tvrdnje strana koje su nerazumljive, protivrečne, nejasne

²⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 13.

²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 11.

²⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 8; Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*, par. 11.

²⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*, par. 10.

³⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 43.

³¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 9.

ili koje imaju neke druge formalne i očigledne nedostatke, Žalbeno veće može da odbije kao neutemeljene, bez detaljnog obrazloženja.³²

15. Prilikom primene tih osnovnih načela, Žalbeno veće je utvrdilo izvestan broj kategorija nedostataka u tvrdnjama u žalbenom postupku na osnovu kojih se one mogu odbaciti bez razmatranja.³³ Žalbeno veće je u ovom predmetu utvrdilo sledećih pet kategorija koje su najrelevantnije za argumente strana u postupku.

1. Osporavanje činjeničnih zaključaka na kojima osuđujuća presuda nije zasnovana

16. Žalilac mora u žalbenom postupku da pokaže da je navodno pogrešan činjenični zaključak takav da ga ne bi mogao doneti nijedan razuman presuditelj o činjenicama i da je rezultirao neostvarenjem pravde, koje se definiše kao “izrazito nepravičan ishod sudskog postupka, kao npr. kad je optuženi osuđen, iako nisu postojali dovoljni dokazi u vezi s nekim osnovnim elementom krivičnog djela”.³⁴ Žalbeno veće će poništiti odluku pretresnog veća samo u slučaju takvih činjeničnih grešaka.³⁵

17. Ako činjenični zaključci koji govore u prilog osuđujućoj presudi i presudi o kazni počivaju na zdravim osnovama, greške u drugim činjeničnim zaključcima nemaju nikakav uticaj na prvostepenu presudu. Shodno tome, Žalbeno veće načelno odbija da raspravlja o tim navodnim greškama koje ne utiču na osuđujuću presudu ili na presudu o kazni.³⁶ Ako Žalbeno veće oceni da žalilac osporava činjenične zaključke na kojima se ne temelji neka osuđujuća presuda ili presuda o kazni, ili da iznosi tvrdnje koje su očito irelevantne za činjenične zaključke pretresnog veća, ono će po kratkom postupku odbaciti taj navod o grešci ili argument (u daljem tekstu: kategorija 1).³⁷

2. Argumenti koji ne uspevaju da identifikuju osporavane činjenične zaključke, koji iskrivljeno prikazuju činjenične zaključke ili u kojima se zanemaruju drugi relevantni činjenični zaključci

18. Žalbeno veće podseća da se od žalioaca očekuje da tačno navede činjenični zaključak koji osporava i da prilikom iznošenja svojih činjeničnih argumenata navede konkretne brojeve stranica i

³² Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 16; Drugostepena presuda u predmetu *Orić*, par. 14; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 15; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 11.

³³ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 18-24; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 17-31.

³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Šimić*, par. 10; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37.

³⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 37.

³⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 21.

³⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 19; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 22.

paragrafa.³⁸ Isto tako, tvrdnje u kojima se na iskrivljen način prenose činjenični zaključci Pretresnog veća ili dokazi na koje se Pretresno veće oslanja, odnosno kojima se zanemaruju neki drugi relevantni činjenični zaključci Pretresnog veća neće biti posebno razmatrani.³⁹ Ako žalilac ne navede reference na prvostepnu presudu ili ako su one nejasne ili netačne, Žalbena veće će, po pravilu, taj navod o grešci ili argument odbaciti bez razmatranja (u daljem tekstu: kategorija 2).

3. Puke tvrdnje da je Pretresno veće propustilo da prida dovoljnu težinu dokazima ili da je propustilo da na odgovarajući način razmotri relevantne dokaze

19. Puke tvrdnje da je Pretresno veće propustilo da prida dovoljnu težinu određenim dokazima ili da je dokaze trebalo da protumači na određeni način mogu biti odbačene po kratkom postupku.⁴⁰ Isto tako, ako žalilac nastoji da svojom procenom dokaza naprosto zameni procenu Pretresnog veća, takva tvrdnja može se odbaciti bez detaljnog obrazloženja.⁴¹ Isto važi za tvrdnje da Pretresno veće na osnovu posrednih dokaza nije moglo da dođe do izvesnog zaključka, bez daljeg objašnjenja (u daljem tekstu: kategorija 3).⁴²

4. Puke tvrdnje koje nisu potkrepljene nikakvim dokazima

20. Ako žalilac iznosi činjenične tvrdnje ili argumente da je pretresno veće trebalo da izvede određeni zaključak a da u prilog tome ne iznese nikakve dokaze, takve tvrdnje će biti odbačene bez detaljnog obrazlaganja. Štaviše, od žalioaca se očekuje da Žalbenom veću podnese tačno navedene delove spisa pretresnog postupka na koje se poziva u prilog svojim argumentima.⁴³ U slučajevima kad se to ne učini, Žalbena veće će po pravilu odbaciti po kratkom postupku navod o grešci ili argument (u daljem tekstu: kategorija 4).

5. Argumenti da se pretresno veće oslonilo, odnosno da je propustilo da se osloni na neki dokaz

21. Kada žalilac samo osporava oslanjanje pretresnog veća na jedan ili više dokaza u svrhu potvrđivanja neke činjenice, ali ne objašnjava zašto je, s obzirom na druge dokaze, osuđujuća presuda neutemeljena, takvi navodi će biti odbačeni bez detaljnog obrazloženja. Žalbena veće će po

³⁸ Vidi Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu (IT/201) od 7. marta 2002. godine (dalje u tekstu: Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu), par. 1(c)(iii), 1(c)(iv), 4(b)(ii). Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 20.

³⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 23.

⁴⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 24.

⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 21. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 12; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 24.

⁴² Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 21; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 25.

⁴³ Uputstvo o formalnim uslovima za podnošenje žalbe na presudu, par. 1(c)(iii), 1(c)(iv), 4(b)(ii). Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 22.

Prevod

kratkim postupku odbaciti puke tvrdnje da je zaključak pretresnog veća protivrečan svedočenju nekog konkretnog svedoka, ili da pretresno veće jeste ili nije trebalo da se osloni na svedočenje nekog konkretnog svedoka, osim ako žalilac ne pokaže da je počinjena navedena greška u utvrđivanju činjeničnog stanja koja je rezultirala neostvarenjem pravde.⁴⁴ Isto tako, kada žalilac samo navodi da je svedočenje nekog svedoka nepotkrepljeno, takve tvrdnje biće odbačene bez deteljnog obrazlaganja.⁴⁵ Ukoliko Žalbena veće oceni da je žalilac izneo takav navod a da ga nije potkrepio, ono će po kratkom postupku odbaciti taj navod o grešci ili argument (u daljem tekstu: kategorija 5).

⁴⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 27-28.

⁴⁵ Žalbena veće podseća da ne postoji pravni uslov da svedočenje jedinog svedoka o nekoj materijalnoj činjenici mora biti potkrepljeno da bi se moglo prihvatiti kao dokaz: Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 203; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506.

III. NAVODNO KRŠENJE PRAVA NA OBRAZLOŽENJE PRETRESNOG VEĆA (PRVI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)

A. Uvod

22. U okviru svog prvog žalbenog osnova Milan Martić navodi da je Pretresno veće prekršilo njegovo pravo iz člana 23(2) Statuta da mu se dostavi obrazloženo mišljenje. On tvrdi da u Prvostepenoj presudi nisu navedeni dovoljni razlozi zašto je on proglašen krivim po tačkama 1, od 3 do 14⁴⁶ i od 15 do 19.⁴⁷ On tvrdi da usled te navodne greške Pretresnog veća treba poništiti celu Prvostepenu presudu.⁴⁸

B. Argumenti strana u postupku

23. Martić tvrdi da je Pretresno veće napravilo šest glavnih grešaka. Kao prvo, on tvrdi da Pretresno veće nije valjano analiziralo i primenilo pravo o udruženom zločinačkom poduhvatu jer nije uspostavilo odgovarajuću vezu između svakog zločina i njegovog učešća u UZP, kao ni učešća bilo kojeg drugog od jedanaest lica navedenih u paragrafu 446 Prvostepene presude.⁴⁹ Kao drugo, on tvrdi da Pretresno veće nije utvrdilo da je jedanaest navodnih učesnika imalo zajednički kažnjivi cilj.⁵⁰ Kao treće, Martić sugerise da Pretresno veće “nije iznelo uverljive razloge za uspostavljanje” UZP.⁵¹ Kao četvrto, on tvrdi da Pretresno veće nije valjano ustanovilo da je on učestvovao u ostvarenju navodnog UZP.⁵² Kao peto, Martić tvrdi da Pretresno veće nije utvrdilo da je on posedovao potrebnu *mens rea* ili da je naredio zločine za koje se tereti u tačkama od 15 do 19.⁵³ Naposletku, on tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo član 7(1) Statuta kad je zaključilo da on snosi individualnu krivičnu odgovornost po tačkama 1 i od 3 do 14, zato što on nije bio obavezan da spreči činjenje tih zločina ili da obezbedi poštovanje ljudskih prava stanovništva teritorija za koje je bio nadležan.⁵⁴ S tim u vezi Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešno protumačilo pravo jer nije napravilo razliku između obaveza vezanih za postupanje i obaveza da se

⁴⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 6. Žalbeno veće smatra da je žalba u vezi s tačkom 2 uložena greškom, jer Pretresno veće Martića nije proglasilo krivim po toj tački (Prvostepena presuda, par. 479) i zato što se u okviru diskusije u Žalbenom podnesku odbrane govori o tačkama “1, 2-14” i tačkama “1, 3-14”. Vidi Žalbeni podnesak odbrane, par. 6-7 i 62.

⁴⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 11.

⁴⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 259.

⁴⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 7, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 446.

⁵⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 9, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 446.

⁵¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 10.

⁵² Žalbeni podnesak odbrane, par. 10.

⁵³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 11.

⁵⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 12 i 14.

postigne rezultat, čime je Martiću pripisana dužnost da spreči zločine i obezbedi poštovanje ljudskih prava iako on nije podlegao takvoj obavezi.⁵⁵

24. Tužilaštvo u odgovoru tvrdi da nekoliko manjkavih tvrdnji iz Martićevog Žalbenog podneska treba odbaciti po kratkom postupku.⁵⁶ Konkretno, tužilaštvo tvrdi da je Martić naprosto izrazio nezadovoljstvo zaključcima Pretresnog veća, a da nije objasnio zbog čega oni ne čine deo obrazloženja.⁵⁷ Tužilaštvo takođe tvrdi da je Martić Žalbenom veću izneo argumente koji se temelje na delovima Prvostepene presude izvađenim iz konteksta⁵⁸ i da nije valjano pokazao vezu između navodnih grešaka Pretresnog veća i realnih posledica tih grešaka na osuđujuću presudu ili kaznu.⁵⁹

C. Diskusija

25. Žalbeno veće smatra da je Martićev prvi žalbeni osnov neodređen i nerazumljiv⁶⁰ i, konkretno, da nije pokazao kako navodne greške utiču na njegovu osuđujuću presudu ili kaznu, kao što se od njega očekuje.⁶¹ U praksi Međunarodnog suda jasno je utvrđeno “da strana koja tvrdi da je učinjena greška u primjeni prava mora da navede o kojoj se grešci radi, iznese argumente u prilog toj svojoj tvrdnji i objasni na koji način ta greška obesnažuje odluku”.⁶² Uz to, u žalbenom postupku kad strana tvrdi da je greška u primeni prava potencijalno uticala na svaki pojedini dokaz i na svaki zaključak iz prvostepene presude, “od strane koja ulaže žalbu zahtijeva se da preciznije obrazloži svoje argumente tako što će navesti konkretne dijelove prvostepene presude i time ograničiti djelokrug svojih navoda kako se žalbeni postupak ne bi praktično pretvorio u suđenje *de novo*”.⁶³ Budući da on u svom prvom žalbenom osnovu praktično osporava celu Presudu, Žalbeno veće smatra da Martić mora da ispuni taj uslov.⁶⁴

26. Uprkos ovakvom zaključku u vezi s Martićevim prvim žalbenim osnovom, Žalbeno veće će se pozabaviti nekim od argumenata u njemu, koji su konkretnije izloženi u okviru drugih osnova. O

⁵⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 12, 14. Vidi i Repliku odbrane, par. 6-7 and 12.

⁵⁶ Odgovor tužilaštva, par. 8-22.

⁵⁷ Odgovor tužilaštva, par. 199-200.

⁵⁸ Odgovor tužilaštva, par. 201-203. Konkretno, tužilaštvo se ne slaže sa “suštinom” žaliočevog prvog žalbenog osnova, to jest, da u paragrafu 480 Prvostepene presude nije prikazana potrebna veza između svakog pojedinačnog zločina i Martića, ili nekog drugog učesnika u UZP. Tužilaštvo ukazuje na to da paragraf 480 sadrži samo pregled tačaka po kojima je Martić proglašen krivim, a da je suština Prvostepene presude navedena na drugim mestima. S druge strane, vidi Žalbeni podnesak odbrane, par. 7 (gde se upućuje na fusnote 1280-1292 Prvostepene presude, koje upućuju na veliki broj zasebnih paragrafa).

⁵⁹ Odgovor tužilaštva, par. 10-11.

⁶⁰ Vidi, na primer, Žalbeni podnesak odbrane, par. 13 (“[...] Pretresno veće je smatralo da je žalilac u SAO Krajini/RSK bio neka vrsta svevišnjeg, koji je imao svu vlast i kontrolu u Krajini, nad svakim mestom i svakim licem.”) (naglasak izostavljen); Replika odbrane, par. 10.

⁶¹ Vidi, uopšteno govoreći, Žalbeni podnesak odbrane, par. 6-14.

⁶² Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 120.

⁶³ Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 120.

⁶⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 6-14.

Martićevom prvom argumentu da Pretresno veće nije uspostavilo valjanu vezu između svakog pojedinačnog zločina i njega ili nekog od jedanaest lica navedenih u paragrafu 446 Prvostepene presude biće reči dalje u tekstu, u okviru diskusije o petom žalbenom osnovu.⁶⁵ Taj argument, koji je u prvom žalbenom osnovu nejasno iznet, dalje je razrađen u drugim delovima žalbenog podneska⁶⁶ i zavisi od drugih prigovora u vezi s primenjivošću vida odgovornosti za UZP u ovom predmetu. Na drugim mestima taj argument nije eksplicitno naveden, ali je impliciran u Martićevim tvrdnjama da mu ne treba pripisati te zločine.

27. Martićev argument da Pretresno veće nije uspelo da utvrdi da je jedanaest navodnih česnika u UZP delilo zajednički kažnjivi cilj. Žalbeno veće će razmotriti u okviru diskusije o žaliočevom petom žalbenom osnovu.⁶⁷ O argumentima da Pretresno veće nije iznelo uverljive razloge za svoje zaključke u vezi s uspostavljanjem UZP i žaliočevim učešćem u njemu takođe će biti reči u okviru diskusije o njegovom petom žalbenom osnovu.⁶⁸ Argumentima vezanim za navod da Pretresno veće nije uspelo da dođe do zaključka da je žalilac posedovao traženu *mens rea* ili da je naredio zločine za koje se tereti u tačkama od 15 do 19. Žalbeno veće će se pozabaviti u okviru diskusije o Martićevom sedmom žalbenom osnovu.⁶⁹

28. Naposljetku, Žalbeno veće će se pozabaviti Martićevim argumentom da je Pretresno veće pogrešno primenilo član 7(1) Statuta kad je zaključilo da on snosi individualnu krivičnu odgovornost prema tačkama 1 i od 3 do 14, jer on nije bio dužan da spreči činjenje tih zločina. Pretresno veće je primetilo da “malo šta u dokazima upućuje na to da je Milan Martić delovao u pravcu preduzimanja mera da spreči ili kazni takve zločine”⁷⁰ – što je formulacija veoma slična onoj iz člana 7(3) Statuta. Međutim, Žalbeno veće uzima u obzir da je svrha tih konstatacija bila da se pokaže da je Martić posedovao *mens rea* koja je potrebna da bi snosio krivičnu odgovornost za učešće u UZP,⁷¹ čime je potvrđena krivična odgovornost prema članu 7(1) Statuta, a ne članu 7(3). Štaviše, u rezimeu činjeničnih zaključaka Pretresnog veća ne govori se o zaključcima vezanim za to što je Martić propustio da interveniše.⁷² Pitanje da li je Martić bio dužan da interveniše protiv izvršilaca takvih zločina irelevantno je za pitanje da li je on znao za te zločine i za pitanje njegovog stava prema njima i nesrpskom stanovništvu uopšte, što je element koji je potreban za izricanje osuđujuće presude za UZP. Shodno tome, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

⁶⁵ Vidi par. 182-212 dole.

⁶⁶ Vidi, konkretno, osim par. 7 Žalbenog podneska odbrane (u okviru 1. osnova), pominjanje pitanja Martićeve “povezanosti” sa zločinima u par. 57 (u okviru 4. osnova) i par. 170 (u okviru 5. osnova) Žalbenog podneska odbrane.

⁶⁷ Vidi par. 119-125 dole; vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 107-116.

⁶⁸ Vidi par. 126-130 dole; vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 117-146.

⁶⁹ Vidi par. 225-236 dole; vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 216-252.

⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 454; vidi i Prvostepenu presudu, par. 451.

D. Zaključak

29. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće u celosti odbija Martićev prvi žalbeni osnov, u skladu s analizom relevantnih argumenata u okviru diskusije o petom i sedmom žalbenom osnovu.

⁷¹ Vidi Prvostepenu presudu, par. 337-342, 451 i 454.

⁷² Prvostepena presuda, odeljci IV.B.3 i IV.B.4.

IV. NAVODNO KRŠENJE PRAVA ŽALIOCA DA MU SUDI NEPRISTRASAN SUD I DA BUDE SMATRAN NEVINIM (DRUGI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)

A. Uvod

30. U okviru ovog žalbenog osnova Milan Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo tako što je prekršilo njegovo pravo da mu sudi nepristrasan sud i da bude smatran nevinim.⁷³

B. Argumenti strana u postupku

31. Martić tvrdi da je Pretresno veće pristrasno i da je prekršilo njegovo pravo da bude smatran nevinim. On tvrdi da se pristrasnost Pretresnog veća i nepoštovanje prezumpcije nevinosti vidi u paragrafima 510 i 511 Prvostepene presude,⁷⁴ gde je Pretresno veće iznelo sledeće mišljenje:

Pretresno veće ima u vidu da je prva optužnica protiv Milana Martića potvrđena 25. jula 1995. i da je objavljena 23. januara 1996. Prema priznanju samog Milana Martića poslednjeg dana suđenja, on je znao za prvu optužnicu koja je podignuta protiv njega. S tim u vezi, Pretresno veće podseća na odluku koja je donesena tokom pretpretresne faze u ovom predmetu, a u kojoj se navodi da se predaja Milana Martića 15. maja 2002. ne mora nužno smatrati potpuno dobrovoljnom. Pretresno veće ima u vidu da je Milan Martić izbegavao pravdu približno sedam godina, znajući da je protiv njega podignuta optužnica. Umesto da se preda kako bi mogao da odgovori na optužbe koje su mu stavljene na teret, on je izabrao da javno iznosi omalovažavajuće komentare o Međunarodnom sudu. Pretresno veće konstatuje da činjenica da se Milan Martić predao Međunarodnom sudu 2002. godine predstavlja olakšavajući faktor u ovom predmetu, ali će joj se pridati samo minimalan značaj.

Pretresno veće ima u vidu da je odbrana dostavila mišljenje neuropsihijatra koji je Milana Martića opisao kao "ličnost stabilnog karaktera sa dominantnim udelom emocija" i konstatovao da je on "društveno integrisan, nekonfliktn [i] pomirljiv". Međutim, imajući u vidu ponašanje Milana Martića na suđenju, posebno s obzirom na činjenicu da nije izrazio nikakvo kajanje zbog ijednog od krivičnih dela za koja je proglašen krivim, Pretresno veće ovo mišljenje odbacuje.⁷⁵

Martić tvrdi da je Pretresno veće u paragrafu 511 pokazalo kakvo mišljenje ima o njegovoj ličnosti i da je to mišljenje u znatnoj meri uticalo na zaključak Pretresnog veća o krivici po tačkama 1 i od 3 do 19.⁷⁶ Martić dodaje da je Pretresno veće time prekršilo njegovo pravo da bude smatran nevinim,

⁷³ Najava žalbe odbrane, par. 8-10; Žalbeni podnesak odbrane, par. 15-26; Replika odbrane, par. 14-23; ŽT. 32.

⁷⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 15-18. Vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 21. Martićevi argumenti po ovom pitanju nisu ni najmanje jasni. On tvrdi da "[njegovu] ponašanje tokom suđenja ne sme da ima nikakvog uticaja na pitanje njegove nevinosti ili krivice, kao ni na ocenu njegove ličnosti. Njegova ličnost nije faktor koji treba uzeti u razmatranje pri odmeravanju kazne, ali ni pri utvrđivanju njegove mens rea." Žalbeni podnesak odbrane, par. 18 (naglasak u originalu); Replika odbrane, par. 16; ŽT. 32.

⁷⁵ Reference iz Prvostepene presude izostavljene.

⁷⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 18.

a posebno njegovo pravo da se brani ćutanjem ili “da kaŹe ono Źto smatra primerenim”⁷⁷ i tako pokazalo da ima predrasude protiv njega.⁷⁸

32. Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je ignorisalo ili pogrešno protumaćilo izvesne činjenice i navode, iako su oni bili potkrepljeni dokazima na suđenju, a to su (i) činjenica da su postupci hrvatskih vlasti uticali na odluku Hrvata u SAO Krajini da napuste to područje;⁷⁹ (ii) Martićeva zabrinutost za sudbinu Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva;⁸⁰ (iii) hrvatska politika prema srpskom stanovništvu tokom Drugog svetskog rata, kao i tokom devedesetih godina;⁸¹ i (iv) koraci koje je Martić trebalo da preduzme da bi sprećio hrvatske snage da počine genocid nad Srbima.⁸² Na osnovu gorenavedenih stavki (ii) i (iv), kao i načina na koji je Pretresno veće protumaćilo kijevski ultimatum, Martić je zaključio da je Pretresno veće prekršilo njegovo pravo da bude smatran nevinim i pravo da mu sudi nepristrasan sud.⁸³

33. Martić takođe tvrdi da je sudija Frank Höpfel, po nacionalnosti Austrijanac, pokazao da ima predrasude prema njemu jer je u sudnici izjavio da ga je raŹestilo to Źto je svedok Nikola Dobrijević izjavio da je Austrija bila jedan od “sponzora” Drugog svetskog rata.⁸⁴ Pored toga, Martić tvrdi da je sudija Justice Bakone Moloto pokazao da je pristrasan jer je zaključio da su izvesna pitanja koja je on izneo irelevantna za dati predmet⁸⁵ i jer je rekao jednom svedoku da smatra da je trebalo da Srbi odu s područja u Hrvatskoj na kojima su Źiveli i da se presele u Srbiju.⁸⁶

34. TuŹilašтво odgovara da sudije tokom suđenja nisu prekršile Martićevo pravo da bude smatran nevinim i da mu sudi nepristrasan sud.⁸⁷ Ono tvrdi da je Martić pomešao zaključke Pretresnog veća o kazni i zaključke o krivici: Pretresno veće je Martićevo ponašanje na suđenju

⁷⁷ Źalbeni podnesak odbrane, par. 17.

⁷⁸ Źalbeni podnesak odbrane, par. 15 i 17.

⁷⁹ Źalbeni podnesak odbrane, par. 22, gde se upućuje na iskaz svedoka Johna McElligota i svedoka MM-078. Vidi i Repliku odbrane, par. 21-22; ŹT. 33-34.

⁸⁰ Źalbeni podnesak odbrane, par. 23, gde se upućuje na iskaz svedoka Radeta Rašete, Charlesa Kirudje, svedoka MM-096, MM-090, MM-117, MM-105, dokazni predmet br. 965, Zapisnik sa sastanka [...] Milana Martića i [...] Tornberija (UNPROFOR), održanog dana 14. juna 1993. godine i dokazni predmet br. 966, Saopštenje za javnost MUP, 31. decembar 1991. Vidi i Repliku odbrane, par. 16 i 21; ŹT. 34-35, 50-57.

⁸¹ Źalbeni podnesak odbrane, par. 24 i 26.

⁸² Źalbeni podnesak odbrane, par. 19-20, gde se upućuje na reći Milana Martića, 13. decembar 2005. godine, T. 316-317. Vidi i Źalbeni podnesak odbrane, par. 26 i Repliku odbrane, par. 19.

⁸³ Źalbeni podnesak odbrane, par. 23-24. Pitanje tumaćenja kijevskog ultimatumu Martić je podrobnije obradio u okviru 5. osnova. Vidi par. 102-107 dole.

⁸⁴ Źalbeni podnesak odbrane, par. 24-25, gde se upućuje na iskaz svedoka Nikole Dobrijevića, 10. novembar 2006. godine, T. 10926-10928; sudija Höpfel, 10. novembar 2006. godine, T. 10929-10930 u kombinaciji s Replikom odbrane, par. 20-21. Vidi i ŹT. 36.

⁸⁵ Źalbeni podnesak odbrane, par. 26, gde se upućuje na sudiju Molotoa, 12. septembar 2006. godine, T. 8179 u kombinaciji s Replikom odbrane, par. 20 i 21; ŹT. 41-43.

⁸⁶ Replika odbrane, par. 20, gde se citira sudija Moloto, 15. septembar 2006. godine, T. 8413-8414; vidi i ŹT. 65-66.

⁸⁷ Odgovor tuŹilaštva, par. 204-214.

Prevod

uzelo u obzir samo u svrhu izricanja kazne, a ne i radi utvrđivanja njegove krivice.⁸⁸ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće uzelo u obzir Martićevu tvrdnju da je štitio sve građane RSK, bez obzira na njihovu nacionalnu ili versku pripadnost.⁸⁹ Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće prihvatilo dokaze koji govore u prilog toj Martićevoj tvrdnji, ali da su nad njima odneli prevagu materijalni faktori koji su ukazivali na suprotan zaključak.⁹⁰

35. Martić odgovara da on nije pomešao odluke Pretresnog veća u vezi s odmeravanjem kazne s odlukama o krivici. On smatra da je Pretresno veće iznelo svoj stav o njegovoj ličnosti u odeljku vezanom za odmeravanje kazne.⁹¹ Pored toga, Martić tvrdi da njegovo ponašanje tokom suđenja nema veću težinu od zaključaka proverenog i pouzdanog neuropsihijatra.⁹² Martić takođe tvrdi da je Pretresno veće pokazalo da je pristrasno tako što se oglušilo o to što mu je privremeno pozlilo tokom pretresa 14. marta 2006. godine.⁹³

C. Diskusija

1. Navodno kršenje Martićevog prava da bude smatran nevinim

36. Žalbena veće pre svega želi da primeti da je Pretresno veće u uvodnom odeljku Prvostepene presude konstatovalo sledeće:

Članom 21(3) Statuta predviđeno je da se optuženi smatra nevinim dok mu se ne dokaže krivica. Stoga tužilaštvo snosi teret dokazivanja krivice optuženog i, shodno pravilu 87(A) Pravidnika [o postupku i dokazima (u daljem tekstu: Pravidnik)], mora da je dokaže van razumne sumnje. Prilikom utvrđivanja da li je tužilaštvo to učinilo po svakoj pojedinoj tački Optužnice, Pretresno veće je pažljivo razmotrilo da li je na osnovu tih dokaza bilo moguće izvući ikakav drugi razuman zaključak osim toga da je optuženi kriv.⁹⁴

U skladu sa članom 21(4)(g) Statuta, Pretresno veće je takođe objasnilo da nisu izvedeni nikakvi negativni zaključci iz toga što je Martić odlučio da ne svedoči na suđenju.⁹⁵

37. Što se tiče Martićevog navoda da je Pretresno veće prekršilo njegovo pravo da bude smatran nevinim i pravo da se brani ćutanjem u paragrafima 510 i 511 Prvostepene presude, Žalbena veće primećuje da se oba ta paragrafa bave isključivo odmeravanjem kazne i potvrđuje ocenu Pretresnog veća u vezi s olakšavajućim okolnostima koje je izneo Martić. S tim u vezi, Pretresno veće je,

⁸⁸ Odgovor tužilaštva, par. 205-206.

⁸⁹ Odgovor tužilaštva, par. 208.

⁹⁰ Odgovor tužilaštva, par. 212, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 341-342. Vidi i, uopšteno govoreći, Odgovor tužilaštva, par. 209-214.

⁹¹ Replika odbrane, par. 16.

⁹² Replika odbrane, par. 17, gde se upućuje na pretres od 14. marta 2006. godine, T. 2244-2245.

⁹³ Replika odbrane, par. 17.

⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 21 (reference izostavljene).

⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 22.

između ostalog, uzelo u obzir činjenicu da se Martić predao otprilike sedam godina nakon što je saznao da je protiv njega podignuta optužnica, kao i da je stabilna ličnost nekonfliktnog karaktera. Što se tiče njegove predaje, Pretresno veće ju je smatralo olakšavajućom okolnošću, ali minimalne težine. Žalbena veće stoji na stanovištu da Pretresno veće ima diskreciono pravo da odluči da li će uvažiti dobrovoljnu predaju nekog optuženog⁹⁶ i koliku će joj težinu pridati⁹⁷ kao olakšavajućoj okolnosti pri odmeravanju kazne. Kad je reč o Martićevoj ličnosti, Pretresno veće je s pravom uzelo u obzir njegovo ponašanje nakon što se odrekao prava da se brani ćutanjem i nastavio da daje izjave tokom suđenja.⁹⁸ Žalbena veće primećuje da nema dokaza o tome da je Pretresno veće smatralo da nepostojanje bilo kakvog kajanja predstavlja otežavajuću okolnost. Pretresno veće je naprosto primenilo svoje diskreciono pravo i zaključilo da su dokazi o Martićevom dobrom karakteru nadjačani dokazima o suprotnom.⁹⁹ Stoga se Martićevi argumenti odbijaju.

38. Žalbena veće odbija sledeće Martićeve argumente koji se odnose na suštinu zaključaka Pretresnog veća, a ne na pretpostavku nevinosti: (i) Martićevu tvrdnju da je Pretresno veće prekršilo njegovo pravo da bude smatran nevinim jer se oglušilo o “politiku Hrvatske prema srpskom stanovništvu”¹⁰⁰ i njegovu navodnu želju da spreči genocid od strane Hrvatske;¹⁰¹ (ii) njegove navode da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je on svesno zanemarivao sudbinu nesrba¹⁰² i da su Hrvati napustili područje Krajine zbog postupaka Hrvatske.¹⁰³ Uzimajući u obzir dikusiju o ovim navodima na drugim mestima u ovoj Presudi,¹⁰⁴ Žalbena veće zaključuje da oni ne govore u prilog tvrdnji da je Pretresno veće prekršilo Martićevo pravo da bude smatran nevinim.

⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 701, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 868.

⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1053; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

⁹⁸ Vidi, na primer, reči Milana Martića, 13. decembar 2005. godine, T. 296-318 i pretres od 12. januara 2007. godine, T. 11441.

⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 505.

¹⁰⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 24.

¹⁰¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 19-20, gde se upućuje na reči Milana Martića, 13. decembar 2005. godine, T. 316-317; Replika odbrane, par. 19.

¹⁰² Odlomak koji Martić citira s tim u vezi glasi: “[S]vesn[i] nemar[...] Milana Martića u pogledu sudbine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva i o njegov[...] predan[...] rad na ostvarenju cilja stvaranja srpske države.” Žalbeni podnesak odbrane, par. 23, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 342. Vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 19-20, gde se upućuje na reči Milana Martića, 13. decembar 2005. godine, T. 297. Vidi i Repliku odbrane, par. 16; ŽT. 34-35.

¹⁰³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 22; Replika odbrane, par. 21-22.

¹⁰⁴ Vidi odeljak VII.D dole.

2. Navodno kršenje Martićevog prava da mu sudi nepristrasan sud

39. Žalbeno veće podseća da pravo na suđenje pred nezavisnim i nepristrasnim sudom predstavlja sastavni deo prava na pravično suđenje, koje je garantovano članom 21 Statuta.¹⁰⁵ Član 13 Statuta predviđa da sudije Međunarodnog suda “moraju biti nepristrasne i čestite osobe visokih moralnih kvaliteta”. Konkretnije, uslov nepristrasnosti prihvaćen je u pravilu 15(A) Pravilnika, koje predviđa da “sudija koji ima lični interes u predmetu ili koji s tim predmetom ima ili je imao ikakve veze koja bi mogla uticati na njegovu nepristrasnost ne sme da učestvuje u prvostepenom ili žalbenom postupku u tom predmetu”.

40. U vezi s tumačenjem i primenom uslova nepristrasnosti, Žalbeno veće je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Furundžija* zaključilo sledeće:

[P]ostoji opšte pravilo da sudija ne samo da mora biti subjektivno nepristran, nego da u datim okolnostima ne smije postojati ništa što bi moglo objektivno stvoriti dojam pristrasnosti.¹⁰⁶

Utisak o pristrasnosti postoji:

(i) ako je sudija strana u postupku, ako ima finansijski ili imovinski interes u ishodu predmeta ili ako će odluka sudije dovesti do unapređenja nekog pothvata u kojem sudija učestvuje zajedno sa jednom od stranaka. U tim okolnostima sudija se automatski izuzima; ili

(ii) ako bi okolnosti kod razumnog i valjano informiranog posmatrača izazvale razumnu bojazan od pristrasnosti.¹⁰⁷

41. Žalbeno veće je bilo mišljenja da se, u odsustvu dokaza o suprotnom, mora pretpostaviti da su sudije Međunarodnog suda “kadri da svoj um oslobode od svih irelevantnih ličnih uvjerenja ili predispozicija”.¹⁰⁸ Shodno tome, strana koja dovodi u sumnju nepristrasnost sudija mora da predoči Žalbenom veću pouzdane i dovoljne dokaze kako bi opovrgla tu pretpostavku o nepristrasnosti. Da bi se opovrgla pretpostavka o nepristrasnosti, mora se dosegnuti visok prag.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 177; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 37. Odgovarajuće odredbe iz Statuta MKSR vidi i u Drugostepenoj presudi u predmetu *Nahimana i ostali*, par. 47; Drugostepenoj presudi u predmetu *Kayishema i Ruzindana*, par. 51; Drugostepenoj presudi u predmetu *Rutaganda*, par. 39.

¹⁰⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 189.

¹⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 39; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 189. Žalbeno veće je definisalo razumnog posmatrača kako sledi: “[R]azumna osoba mora biti informirana osoba, kojoj su poznate sve relevantne okolnosti, uključujući tradicije moralnog integriteta i nepristrasnosti koje su implicitni dio sistema, a takode mora biti svjesna činjenice da je nepristrasnost jedna od dužnosti na koju se sudije zaklinju.” Vidi, na primer, Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 40.

¹⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 197.

¹⁰⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*, par. 78; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 707; Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*, par. 197; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 48; Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*, par. 13; Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*, par. 45; Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*, par. 91.

42. Većina Martićevih tvrdnji o tome da je prekršeno njegovo pravo da mu sudi nepristrasan sud nije potkrepljena nikakvim temeljnim argumentima, te se stoga odbijaju po kratkom postupku kao nedopustivo nejasne i neutemeljene.¹¹⁰ Žalbeno veće će stoga razmotriti samo navode u vezi s kojima je Martić izneo bar neke temeljne argumente.

43. Žalbeno veće zaključuje da bi, posmatrano u kontekstu, razuman posmatrač zaključio da se sudija Moloto tokom saslušanja svedoka Lazara Macure naprosto raspitivao kakve su sve mogućnosti stajale na raspolaganju Srbima na tom području u vreme datih događaja i da stoga objektivno ne bi smatrao da je sudija Moloto na bilo koji način pristrasan.¹¹¹

44. Što se tiče izjava vezanih za zločine počinjene tokom Drugog svetskog rata, Žalbeno veće smatra da nema ničeg pristrasnog u zaključku sudije Molotoa da su ta pitanja irelevantna za krivični postupak vezan za krivična dela počinjena u periodu od 1991. do 1995. godine. Pri donošenju ovog zaključka Žalbeno veće takođe ističe da branilac tokom sudskog postupka nije sugerisao da je taj zaključak na bilo koji način neprimeren.¹¹²

45. Po pitanju osporavanih izjava sudija Höpfela, Žalbeno veće primećuje da je sam branilac tokom sudskog postupka u sudnici konstatovao da te izjave ne spadaju u okvire ovog postupka i izjavio da neće dalje insistirati na tom pitanju.¹¹³ Prema tome, to pitanje je razmatrano i rešeno tokom prvostepenog postupka – Martić ne iznosi nijedan drugi argument koji bi mogao da potvrdi pretpostavku o pristrasnosti.

46. Naposletku, Martićeva tvrdnja da je Pretresno veće pristrasno postupilo kad se oglušilo o to što mu je pozlilo¹¹⁴ potpuno je neutemeljena. Žalbeno veće primećuje da je sudija Moloto, objašnjavajući zašto je Martić odsutan, istakao da Pretresno veće ima razumevanja za njegove zdravstvene probleme.¹¹⁵ Iz tih razloga, odbija se Martićeva tvrdnja da je prekršeno njegovo pravo da mu sudi nepristrasan sud.

D. Zaključak

47. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće u celosti odbija Martićev drugi žalbeni osnov.

¹¹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 15, 21 i 23; Replika odbrane, par. 17-18 i 21.

¹¹¹ Sudija Moloto, 15. septembar 2006. godine, T. 8414-8415.

¹¹² Sudija Moloto, 12. septembar 2006. godine, T. 8178-8179.

¹¹³ Pretres, 10. novembar 2006. godine, T. 10929-10930.

¹¹⁴ Replika odbrane, par. 17.

¹¹⁵ Sudija Moloto, 14. mart 2006. godine, T. 2241-2242 (delimično zatvorena sednica).

V. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI S OCENOM DOKAZA (TREĆI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)

A. Uvod

48. U okviru ovog žalbenog osnova Milan Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo tako što je (i) pogrešno protumačilo pojam “dokazivanja van razumne sumnje” i usled toga na dokaze tužilaštva primenilo blaži kriterijum dokazivanja nego što nalaže međunarodno krivično pravo; i (ii) što je pridalo težinu svedočenju svedokâ čija je pouzdanost u velikoj meri osporavana.¹¹⁶ Martić tvrdi da te greške obesnažuju Prvostepenu presudu i da su dovele do neostvarenja pravde. On traži da Žalbeno veće iznese ispravan pravni standard i da mu prilagodi zaključke Pretresnog veća.¹¹⁷

B. Argumenti strana u postupku

49. Milan Martić tvrdi da Pretresno veće nije pravilno protumačilo kriterijum “van razumne sumnje” kad ga je protumačilo kao “visok stepen verovatnoće; [koji] ne označava nešto što je izvesno ili dokazano van svake sumnje”.¹¹⁸ Štaviše, da bi potkrepio svoju tvrdnju da je Pretresno veće pogrešno protumačilo kriterijum dokazivanja, on citira izjavu predsedavajućeg sudije Molotoa, koji je u sudnici rekao sledeće:

Pretresno veće je tražilo od strana u postupku da se dogovore o te četiri tačke, ali sporazum nije postignut, pa je u ovoj fazi jedino rešenje da tužilaštvo nastavi s izvođenjem svojih dokaza i dokaže svoju tezu što najbolje može. A ako se strane u postupku sporazumeju tokom postupka – ako dođe do napretka, tim bolje.¹¹⁹

Martić iznosi argument da je Pretresno veće usvojilo kriterijum “razumnog stepena verovatnoće”, koji nije dovoljan da bi se izrekla osuđujuća presuda.¹²⁰ On obrazlaže da je Pretresno veće u tekstu trebalo jasno da objasni smisao pravila 87(A) Pravilnika, prema kojem se “[o]ptuženi može proglašiti krivim samo kad se većina pretresnog veća uverila da je krivica dokazana van svake razumne sumnje”.¹²¹ Pored toga, Martić tvrdi da “razborit zaključak koji ide u prilog optuženog ne mora da bude jači od onih [*sic*] tužilaštva”.¹²²

¹¹⁶ Najava žalbe odbrane, par. 13-16; Žalbeni podnesak odbrane, par. 27-39; Replika odbrane, par. 24-30; ŽT. 37-38.

¹¹⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 261.

¹¹⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 27-29, gde se citira Prvostepena presuda, fusnota 19; ŽT. 36-37.

¹¹⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 29, gde se upućuje na reči sudije Molotoa, T. 342.

¹²⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 29.

¹²¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 39; Replika odbrane, par. 26, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 21. Vidi i Repliku odbrane, par. 28.

¹²² Žalbeni podnesak odbrane, par. 39; Replika odbrane, par. 26.

50. Martić tvrdi da kriterijum “van razumne sumnje” treba tumačiti kao “visok stepen izvesnosti”.¹²³ On dalje tvrdi da se tumačenje Pretresnog veća kosi s praksom Međunarodnog suda i Međunarodnog suda pravde (u daljem tekstu: MSP).¹²⁴ S tim u vezi, on se poziva na odlomak iz spisa predmeta *Genocid u Bosni*, u kojem je MSP bio mišljenja da je za utvrđivanje odgovornosti Srbije i Crne Gore za genocid potrebno “da dokaz bude visokog stepena izvesnosti, koji odgovara težini tog navoda”.¹²⁵ Pored toga, Martić se poziva na predmet *Krfski kanal*, za koji tvrdi da je “kvazi krivične prirode”.¹²⁶ U tom predmetu, MSP je bio mišljenja da se mora dokazati da je dotična država znala za dela do kojih je došlo na njenoj teritoriji, a takav dokaz se može izvesti iz činjenica pod uslovom da one ne ostavljaju mogućnost za razumnu sumnju.¹²⁷

51. Uz to, Martić navodi da je Pretresno veće pogrešilo jer je prihvatilo svedočenje svedoka (dalje u tekstu takođe: Babić) i svedoka MM-003, uprkos sumnjama vezanim za njihov kredibilitet i činjenici da unakrsno ispitivanje Milana Babića nije privedeno kraju.¹²⁸ Konkretno, od 15. do 17. 20. i 21. februara i 2. i 3. marta 2006. godine, Milan Babić, kojem je Međunarodni sud prethodno izrekao osuđujuću presudu, svedočio je tokom izvođenja dokaza tužilaštva. Međutim, on je preminuo pre nego što je završeno unakrsno ispitivanje.¹²⁹ Štaviše, tužilaštvo je pomoglo svedoku MM-003 u vezi s njegovim predmetom vezanim za azil.¹³⁰ Martić stoga tvrdi da su iskazi tih svedoka nepouzđani i da “je izjava svedoka dovoljno potkrepljena ako su dokazi koji joj idu u prilog u toj meri verodostojni i pouzdani da ne dopuštaju mogućnost razumne sumnje.”¹³¹

¹²³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 31, gde se upućuje na Izdvojeno mišljenje potpredsednika Wolfruma, predmet *The M/V “Saiga” (no. 2), (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea)*, Međunarodni sud za pravo mora, Presuda od 1. jula 1999. godine, par. 12.

¹²⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 30; Replika odbrane, par. 25.

¹²⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 30, gde se citira predmet u vezi s primenom Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju (*Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore*), Međunarodni sud pravde, Presuda od 26. februara 2007. godine, Opšti spisak br. 91, par. 210.

¹²⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 32.

¹²⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 32, gde se upućuje na predmet *Corfu Channel (United Kingdom v. Albania)*, Međunarodni sud pravde, Presuda od 9. aprila 1949. godine, Izveštaji MSP, 1949. (u daljem tekstu: predmet *Krfski kanal*), str. 18.

¹²⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 38; Replika odbrane, par. 27; ŽT. 37-38.

¹²⁹ Prvostepena presuda, par. 33. Odbrana je podnela zahtev za izuzimanje Babićevog iskaza iz spisa predmeta jer unakrsno ispitivanje nije privedeno kraju (*Tužilac protiv Milana Martića*, predmet br. IT-95-11-T, Zahtev odbrane da se iskaz svedoka Milana Babića i relevantni dokazni predmeti izuzmu iz spisa, 2. maj 2006. godine). Pretresno veće je odbilo taj zahtev svojom Odlukom po zahtevu odbrane da se svedočenje svedoka Milana Babića i relevantni dokazni predmeti izuzmu iz spisa, 9. jun 2006. godine, da bi je potom Žalbeno veće potvrdilo u *Tužilac protiv Milana Martića*, predmet br. IT-95-11-AR73.2, Odluka po žalbi na odluku Pretresnog veća u vezi sa iskazom svedoka Milana Babića, 14. septembar 2006. godine.

¹³⁰ Prvostepena presuda, par. 36.

¹³¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 38. Žalbeno veće ukazuje na dalje tvrdnje Martića koji pak ne navodi nikakvu konkretnu grešku. Vidi, na primer, Žalbeni podnesak odbrane, par. 35-36.

52. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće ispravno postupilo kad je kriterijum “van razumne sumnje” protumačilo kao “visok stepen verovatnoće”, pošto je takva definicija implicitno prihvaćena u Drugostepenoj presudi u predmetu *Halilović*.¹³²

53. Tužilaštvo iznosi dva argumenta kojima pobija Martićev navod da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je to što se iskazi Babića i svedoka MM-003 uzajamno potkrepljuju dovoljno da se donese zaključak o njihovom kredibilitetu u vezi s nekim konkretnim pitanjem. Kao prvo, ono tvrdi da po sebi nije nužno da Pretresno veće traži da se potkrepi svaki deo Babićevog svedočenja; ono je naprosto sâmo insistiralo na tome.¹³³ Kao drugo, tužilaštvo tvrdi da čak i da je Pretresno veće pogrešilo u ovom slučaju, to ne bi uticalo na njegovu odluku o Martićevoj krivici, jer se osporavani zaključak odnosi samo na napad na Lovinac, koji se ne pominje u Optužnici.¹³⁴

54. Martić odgovara da je Pretresno veće primenilo osporavani kriterijum ne samo na napad na Lovinac, već i u celoj Prvostepenoj presudi.¹³⁵ Stoga bi, po njegovom mišljenju, Žalbeno veće trebalo da preispita zaključke Pretresnog veća u kojima se ono oslonilo na svedoke čiji je kredibilitet u znatnoj meri osporavan.¹³⁶

C. Diskusija

1. Tumačenje pojma “van razumne sumnje”

55. Žalbeno veće primećuje da razuman presuditelj o činjenicama, da bi optuženog proglasio krivim po nekom navodnom zločinu, mora da zaključi da je tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo sve činjenice koje su pravno relevantne za elemente tog zločina. Po zaključenju predmeta optuženi ima pravo da se u njegovu korist reši sumnja da li je krivično delo zaista dokazano.¹³⁷

56. Pretresno veće se u svojoj Presudi jasno pozvalo na načelo definisano u členu 21(3) Statuta da se optuženi mora smatrati nevinim dok se ne dokaže da je kriv.¹³⁸ Štaviše, Pretresno veće je podsetilo da, prema pravilu 87(A) Pravilnika, tužilaštvo treba da dokaže van razumne sumnje da je optuženi kriv.¹³⁹ U jednoj fusnoti Pretresno veće je konkretno objasnilo da je kriterijum “van

¹³² Odgovor tužilaštva, par. 215, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Halilović*, fusnota 296, par. 110.

¹³³ Odgovor tužilaštva, par. 217.

¹³⁴ Odgovor tužilaštva, par. 218.

¹³⁵ Replika odbrane, par. 30.

¹³⁶ Replika odbrane, par. 29-30.

¹³⁷ Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 601. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 109.

¹³⁸ Prvostepena presuda, par. 21.

¹³⁹ Prvostepena presuda, par. 21, gde se upućuje, između ostalog, na Prvostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 66.

razumne sumnje” protumačilo kao “visok stepen verovatnoće”, a ne nešto što je “izvesno ili dokazano van svake sumnje”.¹⁴⁰

57. Žalbeno veće smatra da je to što se Pretresno veće u jednoj fusnoti u odeljku o kriterijumu dokazivanja poziva na “visok stepen verovatnoće” zbunjujuće i da nije u skladu s kriterijumom dokazivanja u krivičnom postupku. Međutim, Žalbeno veće se nije uverilo da je Martić pokazao da je Pretresno veće pogrešilo jer je kriterijum dokazivanja primenilo kao da nalaže da se presuditelj o činjenicama uveri u krivicu van razumne sumnje.

58. Žalbeno veće smatra da, uprkos tome što se Pretresno veće u jednoj fusnoti jednom pozvalo na kriterijum verovatnoće, njegove druge konstatacije u vezi s kriterijumom dokazivanja pokazuju da je ono pravilno shvatilo traženi kriterijum.¹⁴¹

59. Pored toga, kad je reč o primeni kriterijuma, Pretresno veće je usvojilo ispravan kriterijum razmatranja dokaza i dosledno je stajalo na stanovištu da se osuđujuća presuda ne može izreći ako se može izvući ikakav drugi razuman zaključak osim zaključka da je optuženi kriv.¹⁴² U skladu s tim pristupom, Pretresno veće je donosilo zaključke koji za posledicu imaju osuđujuću presudu samo ako je konstatovalo da se “van razumne sumnje” uverilo da su oni ispravni.¹⁴³ U raznim slučajevima kad je postojala razumna sumnja, Pretresno veće se uzdržavalo od donošenja zaključka o krivici.¹⁴⁴

60. Prema tome, uprkos nespretno formulisanom tekstu u fusnoti, u svetlu ukupne diskusije Pretresnog veća i njegove primene datog kriterijuma na dokaze, Žalbeno veće smatra da Martić nije pokazao da je Pretresno veće zapravo pogrešilo u primeni kriterijuma dokazivanja.

61. Što se tiče Martićeve tvrdnje da kriterijum “van razumne sumnje” treba tumačiti kao “visok stepen izvesnosti”,¹⁴⁵ Žalbeno veće primećuje da nema svrhe da se kriterijum dokazivanja

¹⁴⁰ Prvostepena presuda, fn. 19.

¹⁴¹ Prvostepena presuda, par. 21, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 10, koji glasi: “Veće je u pogledu svake tačke Optužnice za svakog optuženog posebno utvrdilo da li se na osnovu celokupnih dokaza van razumne sumnje uverilo da je dokazan svaki element datog krivičnog dela, kao i oblik krivične odgovornosti naveden u Optužnici. Pritom je Veće u vezi s nekim pitanjima moralo da izvuče jedan ili više zaključaka iz dokazanih činjenica. Kada je u takvim slučajevima iz dokazanih činjenica bilo moguće izvući više razumnih zaključaka, Veće je pažljivo razmotrilo da li se neki od tih razumno mogućih zaključaka kosi sa krivicom optuženog. Ako je tako, teret i standard dokazivanja nalažu izricanje oslobadajuće presude po toj tački.”

¹⁴² Prvostepena presuda, par. 21 (poslednja rečenica) i reference na Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana*, par. 140 i Drugostepenu presudu u predmetu *Niyitegeka*, par. 60. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 109.

¹⁴³ Vidi Prvostepenu presudu, par. 183, 188, 190, 234, 254, 353, 354, 359, 363-365, 368, 370-372, 374, 375, 378, 379, 386, 389, 390, 392, 403, 411, 414, 416, 428, 445, 454, 460 i fusnotu 774.

¹⁴⁴ Prvostepena presuda, par. 185, 191, 192, 247, 356, 366, 379, 384, 392, 417, 473, fusnote 657 i 754.

¹⁴⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 31.

objašnjava drugačije nego kao da nalaže da se presuditelj o činjenicama uveri da na osnovu dokaza ne može izvesti drugi zaključak osim zaključka o krivici optuženog.¹⁴⁶

62. U vezi s Martićevim navodom da komentar sudije Molotoa “da tužilaštvo nastavi s izvođenjem svojih dokaza i dokaže svoju tezu najbolje što može” ukazuje na to da je Pretresno veće pogrešno protumačilo kriterijum “van razumne sumnje”,¹⁴⁷ Žalbeno veće primećuje sledeće. Pošto se strane u postupku nisu sporazumele o izvesnim činjenicama, predsedavajući sudija je jednostavno primetio da jedino rešenje jeste da tužilaštvo dokaže svoju tezu “najbolje što može”.¹⁴⁸ On time nije odredio kriterijum dokazivanja koji Pretresno veće treba da primeni, već je samo podsetio da je tužilaštvo to koje snosi teret dokazivanja. Pošto Martić nije pokazao da je Pretresno veće napravilo uočljivu grešku, Žalbeno veće odbacuje ovaj argument.

63. Prema tome, Martić nije pokazao da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava koja obesnažuje Prvostepenu presudu, tako da se ovaj podosnov za žalbu odbacuje. Međutim, to ne sprečava Martića da iznese navode o grešci kad je reč o konkretnim činjeničnim zaključcima – Žalbeno veće će sve takve argumente razmotriti u okviru diskusije o drugim žalbenim osnovima.¹⁴⁹

2. Potkrepljivanje svedočenja svedoka

64. Pretresno veće je izjavilo da je posvetilo dužnu pažnju činjenici da odbrana nije bila u mogućnosti da Babića unakrsno ispita o celom njegovom iskazu. Da bi Martiću bila naneta što manja šteta zbog nemogućnosti da ispita celokupan Babićev glavni iskaz, Pretresno veće je odbrani odobrilo izvođenje daljih dokaza.¹⁵⁰ Pretresno veće je takođe uzelo u obzir to što je Babić sklopio sporazum o potvrdnom izjašnjavanju o krivici i što se potvrdno izjasnio o krivici kad je reč o učešću u udruženom zločinačkom poduhvatu zajedno s Martićem.¹⁵¹ Štaviše, Pretresno veće je uzelo u obzir to što je tužilaštvo pomoglo svedoku MM-003 u vezi s njegovim zahtevom za azil.¹⁵² Iz tih razloga, Pretresno veće imalo je “ozbiljnu sumnju” u kredibilitet Babića i svedoka MM-003 i zaključilo je da njihove iskaze treba potkrepiti.¹⁵³ Međutim, Pretresno veće je smatralo da je dovoljno da iskaz jednog od ovih svedoka bude potkrepljen iskazom onog drugog.¹⁵⁴

¹⁴⁶ Uporedi s Drugostepenom presudom u predmetu *Halilović*, par. 109.

¹⁴⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 27-29.

¹⁴⁸ Sudija Moloto, 16. januar 2006. godine, T. 342.

¹⁴⁹ Vidi, *mutatis mutandis*, Drugostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 110.

¹⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 33.

¹⁵¹ Prvostepena presuda, par. 34.

¹⁵² Prvostepena presuda, par. 36.

¹⁵³ Prvostepena presuda, par. 34, 38.

¹⁵⁴ Prvostepena presuda, fusnota 387.

Prevod

65. Što se tiče Martićevog *konkretnog* navoda da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je dovoljno to što se iskazi Milana Babića i svedoka MM-003 uzajamno potkrepljuju, Žalbeno veće primećuje da se Pretresno veće pri izricanju osuđujuće presude Martiću nije oslonilo samo na svedočenje jednog od ovih svedoka ili obojice. Pretresno veće se oslonilo na njihovo svedočenje kao na informacije o kontekstu,¹⁵⁵ ili u Martićevu korist,¹⁵⁶ ili ih je potkrepilo drugim dokazima.¹⁵⁷

66. Što se tiče Martićevog navoda da Pretresno veće, *uopšteno govoreći*, nije tražilo da se iskazi svedoka čiji je kredibilitet doveden u ozbiljnu sumnju dovoljno potkrepe,¹⁵⁸ Žalbeno veće primećuje da on nije naveo nijedan dalji primer u prilog tom navodu. Martić nije pokazao da je Pretresno veće načinilo uočljivu grešku. Žalbeno veće stoga odbacuje ovaj žalbeni podosnov.

D. Zaključak

67. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće u celosti odbacuje Martićev treći žalbeni osnov.

¹⁵⁵ Prvostepena presuda, fusnota 386, gde je ustanovljeno Martićevo učešće u napadu na Lovinac.

¹⁵⁶ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, fusnota 1056.

¹⁵⁷ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, fusnota 729.

¹⁵⁸ Replika odbrane, par. 29-30.

VI. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI S PRIMENOM TEORIJE UZP (ČETVRTI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)

A. Uvod

68. Na početku analize pravnih elemenata Martićeve individualne krivične odgovornosti Pretresno veće je zaključilo da on snosi odgovornost po tačkama od 3 do 14 i tački 1, u meri u kojoj se ona odnosi na te tačke, kao učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu (u daljem tekstu: UZP), prema članu 7(1) Statuta.¹⁵⁹ Ono je sledećim rečima definisalo merodavno pravo u vezi s individualnom krivičnom odgovornošću za “prvu” i “treću” kategoriju UZP, citirajući relevantnu praksu Međunarodnog suda:

435. UZP je definisan kao oblik odgovornosti u okviru značenja “počinjenja” shodno članu 7(1) Statuta. Žalbena veće je konstatovalo da “Fkgo god doprinosi počinjenju zločina od strane grupe osoba ili nekih članova te grupe, u izvršenju zajedničke kriminalne nakane, može se smatrati krivično odgovornim, uz izvjesne uslove”. U međunarodnom običajnom pravu su identifikovane tri kategorije UZP. F...g Kao što je navelo Žalbena veće, bez obzira na kategorije UZP, osuđujuća presuda zahteva zaključak da je optuženi učestvovao u UZP. Za donošenje takvog zaključka postoje tri uslova: da se radilo o više osoba, da je postojao zajednički cilj (ili plan) koji predstavlja ili podrazumeva činjenje nekog od krivičnih dela sankcionisanih Statutom, i da je optuženi učestvovao u tom zajedničkom cilju.

436. UZP postoji u slučajevima kada više osoba učestvuje u ostvarenju nekog zajedničkog kažnjivog cilja. Međutim, one ne moraju da budu organizovane u neku vojnu, političku ili administrativnu strukturu.

437. Prvi oblik UZP zahteva postojanje zajedničkog cilja koji predstavlja ili podrazumeva činjenje jednog ili više krivičnih dela koja su sankcionisana Statutom. Zajednički cilj ne mora da bude unapred dogovoren ili definisan i može da nastane bez priprema.

438. Ne traži se da glavni počinioci krivičnih dela koja čine deo zajedničkog cilja budu učesnici UZP. Optuženi ili neki drugi učesnik UZP mogu iskoristiti glavne počinioce za izvršenje *actus reus* zločina. Međutim, “suštinski uslov za pripisivanje odgovornosti bilo kojem optuženom kao učesniku UZP-a za zločin koji je počinila neka druga osoba [je] taj da predmetni zločin mora *biti dio zajedničkog zločinačkog cilja*.” Ovakav zaključak se može izvući, pored ostalog, iz činjenice da je “optuženi ili neki drugi učesnik UZP-a usko saradivao sa glavnim izvršiocom kako bi pospejšio ostvarenje zajedničkog zločinačkog cilja.”

439. Za prvi oblik UZP, takođe postoji uslov da optuženi mora da poseduje i nameru da zločin bude počinjen i nameru da učestvuje u zajedničkom planu čiji je cilj počinjenje tog zločina. Za treći oblik UZP, optuženi se smatra odgovornim za neko krivično delo koje izlazi iz okvira zajedničkog cilja ako je, u zavisnosti od okolnosti dotičnog predmeta, (i) bilo *predvidivo* da bi neko od članova te grupe mogao izvršiti takvo krivično delo i ako je (ii) optuženi *svojevoljno prihvatio tu mogućnost (dolus eventualis)*. Mora se dokazati da je upravo optuženi mogao predvideti počinjenje tog krivičnog dela.

440. Uslov učešća za oba oblika UZP ispunjen je onda kada je optuženi pomogao ili doprineo ostvarenju zajedničkog cilja. Optuženi ne mora da izvrši nijedan deo *actus reus* počinjenog krivičnog dela. Ne traži se ni to da za krivična dela za koja je proglašen odgovornim učešće

¹⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 434.

optuženog bude neophodno ili znatno. Ipak, optuženi mora da pruži barem značajan doprinos krivičnim delima za koja je proglašen odgovornim.¹⁶⁰

69. U okviru ovog žalbenog osnova Martić navodi da je Pretresno veće načinilo grešku u primeni prava jer nije valjano elaboriralo elemente teorije UZP.¹⁶¹

B. Argumenti strana u postupku

70. Martić tvrdi da pristup Pretresnog veća u vezi s UZP nije u skladu s fundamentalnim načelima međunarodnog prava.¹⁶² U suštini, on tvrdi da teorija UZP “nije koncept iz međunarodnog običajnog prava” ili, alternativno, da treća kategorija UZP nije utemeljena u međunarodnom običajnom pravu.¹⁶³ U prilog toj uopštenoj tvrdnji Martić iznosi razne argumente.

71. Kao prvo, Martić tvrdi da Pretresno veće nije adekvatno elaboriralo koncept UZP. On prihvata da na ovom Međunarodnom sudu postoji praksa vezana za primenu UZP,¹⁶⁴ ali tvrdi da Pretresno veće nije bilo dužno da se pridržava te prakse pošto se na Međunarodnom sudu ne primenjuje pravilo *stare decisis* i da se, u svakom slučaju, ovaj predmet u znatnoj meri razlikuje od prethodnih. On tvrdi da je shodno tome, Pretresno veće trebalo da objasni poreklo koncepta UZP i kako je zaključilo da je ono potkrepljeno članom 7(1) Statuta.¹⁶⁵ Martić dalje tvrdi da je Pretresno veće, usled toga što je lakonski i neprimereno elaboriralo teoriju UZP, donelo pogrešne zaključke u vezi s konačnim pitanjem njegove krivice, odnosno nevinosti. On objašnjava da paragrafi od 442 do 445 sadrže “jasan dokaz” o tome da je Pretresno veće pogrešno protumačilo teoriju UZP i da ju je u njima pogrešno primenilo.¹⁶⁶ On tvrdi da je Pretresno veće ispravno konstatovalo da UZP iziskuje da u ostvarenju zajedničkog cilja učestvuje više lica, ali da nije elaboriralo elemente koji su potrebni da se donese zaključak o tom “učešću”.¹⁶⁷

72. Kao drugo, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo jer nije iznelo dovoljne razloge za primenu teorije UZP u ovom predmetu sa stanovišta načela legaliteta.¹⁶⁸ Martić tvrdi da teorija UZP ne čini deo međunarodnog običajnog prava¹⁶⁹ i tvrdi da malobrojni predmeti iz perioda posle Drugog svetskog rada koji su citirani u praksi Međunarodnog suda ne predstavljaju dovoljan osnov za zaključak da je UZP bio deo međunarodnog običajnog prava u vreme na koje se

¹⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 435-440 (fusnote izostavljene, naglasak kao u originalu).

¹⁶¹ Najava žalbe odbrane, par. 17; Žalbeni podnesak odbrane, par. 40.

¹⁶² Žalbeni podnesak odbrane, par. 40. Vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 41, gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 59, i Repliku odbrane, par. 31-38.

¹⁶³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 49.

¹⁶⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 50.

¹⁶⁵ Najava žalbe odbrane, par. 18.

¹⁶⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 40.

¹⁶⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 51-52.

¹⁶⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 43.

odnosi ovaj predmet.¹⁷⁰ On dalje tvrdi da UZP ne zadovoljava kriterijume koji su potrebni da bi se smatrao pravilom međunarodnog običajnog prava, pošto praksa u nacionalnim pravosudnim sistemima vezana za UZP nije ujednačena i tu teoriju ne potkrepljuje *opinio juris*.¹⁷¹ Pored toga, on tvrdi da rezolucije i sporazumi Generalne skupštine iz oblasti međunarodnog krivičnog prava ne govore o tom konceptu; a naročito da UZP koji je primenjen u praksi Međunarodnog suda nije inkorporiran u član 25 Statuta MKS.¹⁷² Martić dalje tvrdi da se koncept UZP temelji na nedopustivom teleološkom tumačenju Statuta Međunarodnog suda.¹⁷³

73. Kao treće, Martić tvrdi da se pogrešno tumačenje UZP od strane Pretresnog veća vidi, između ostalog, u tome što se ono poziva na konstataciju iz Drugostepene presude u predmetu *Brđanin* da se odgovornost za zločine koje je počinio neki drugi učesnik u UZP može pripisati optuženom učesniku u UZP.¹⁷⁴ Martić iznosi argument da se čini da je primena te konstatacije u ovom predmetu “problematična”. On tvrdi da “individualna [krivična] odgovornost jeste odgovornost za sopstvena dela, a ne za dela drugih lica” i da se “nijednom optuženom” ne može pripisati nikakva krivična odgovornost “za zločin koji je počinila neka druga osoba”. On tvrdi da se od tog načela ne može odstupiti kad je reč o UZP.¹⁷⁵ Pored toga, Martić tvrdi da je u slučajevima kad su dokazi bili nedovoljni, Pretresno veće, umesto da izrekne oslobađajuću presudu, pribegavalo navodno pogrešnom pristupu sugerisanom u Drugostepenoj presudi u predmetu *Tadić* da se “[p]rema tome, postavlja pitanje da li se prema međunarodnom krivičnom pravu žalioaca može smatrati krivično odgovornim za ubistvo petorice muškaraca [...] iako nema dokaza da je on lično ubio bilo kojeg od njih”.¹⁷⁶ On tvrdi da primereno pitanje jeste da li se optuženi “može smatrati odgovornim bez obzira na to da li je on počinio *actus reus* zločina”.¹⁷⁷

74. Kao četvrto, Martić tvrdi da je za izricanje osuđujuće presude za UZP neophodno da optuženi učestvuje “u ostvarivanju zajedničkog cilja u osnovi UZP-a” i da znatno doprinese

¹⁶⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 42-43 i 49.

¹⁷⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 48.

¹⁷¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 49. Martić tvrdi da Italija, Nemačka i Švajcarska ne bi primenile teoriju UZP u sudenju licu koje je optuženo za zločine obuhvaćene Statutom.

¹⁷² Žalbeni podnesak odbrane, par. 49.

¹⁷³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 44-47. Martić dalje tvrdi da Savet bezbednosti, kao organ koji nema zakonodavnu vlast, prilikom usvajanja Statuta nije mogao da učini “ništa više do da naprosto reprodukuje pravila i načela međunarodnog prava koja su već postojala”, ali da nije imao pravo da dodaje “progresivne” elemente. Martić tvrdi da, u svakom slučaju, Žalbeno veće pri definisanju i primeni vida odgovornosti za UZP treba da ima na umu načelo “individualne i lične krivične odgovornosti” i “pravilo strogog tumačenja”, koja su u skladu s načelom *in dubio pro reo*, (Žalbeni podnesak odbrane, par. 50).

¹⁷⁴ Najava žalbe odbrane, par. 19.

¹⁷⁵ Najava žalbe odbrane, par. 19.

¹⁷⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 55, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 185 (naglasak u originalu).

¹⁷⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 56.

zločinima.¹⁷⁸ S tim u vezi on tvrdi da su pravna pitanja ista bilo da se radi o malim ili velikim grupama učesnika u UZP, ali da je činjenična situacija kompleksnija u predmetu koji se tiče političkog i vojnog rukovodstva. On dalje tvrdi da “ako nema dokaza o tome da su neki zločini počinjeni Presuditelj o činjenicama nema pravo da smanji ili proširi opseg nekih elemenata UZP kako bi optuženog proglasio krivim”.¹⁷⁹ On naposljetku tvrdi da se “kažnjivo udruživanje” “članova političkog i vojnog rukovodstva” ne može pretpostaviti i da je dokaz o povezanosti tih lica preduslov za donošenje zaključka o elementima UZP.¹⁸⁰

75. Kao peto, Martić konstatuje da se za zločine koje su počinili učesnici u UZP niko ne može proglasiti odgovornim, čak i ako čini deo UZP, samo na osnovu toga što je stvorio uslove koji su omogućili činjenje tih zločina.¹⁸¹

76. Naposljetku, Martić tvrdi da je “sama kategorizacija UZP problematična”. Pozivajući se na jedan naučni članak, on konstatuje da je treća kategorija UZP kontroverzna jer je u njoj snižen stepen *mens rea* potreban za počinjenje glavnog zločina bez ikakvog formalnog umanjenja izrečene kazne i upozorava Žalbeno veće na to da bi sadašnja formulacija mogla dovesti u pitanje legitimitet međunarodnog krivičnog prava.¹⁸²

77. Tužilaštvo odgovara da Pretresno veće nije uvelo novu teoriju odgovornosti kad je Martiću izreklo osuđujuću presudu na osnovu UZP i da je ispravno definisalo i primenilo elemente UZP onako kako su definisani u praksi Međunarodnog suda. Ono tvrdi da Martić naprosto pokušava da u žalbi ponovo iznese svoje argumente iz prvostepenog postupka, a ne da pokaže da je u Prvostepenoj presudi načinjena greška.¹⁸³

C. Diskusija

78. Izvestan broj gorenavedenih Martićevih tvrdnji iznet je u opštim crtama, bez jasno identifikovanih navodnih grešaka. Žalbeno veće će se pozabaviti samo onim argumentima koji potkrepljuju Martićeve tvrdnje o greškama u primeni prava.

79. Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće ispravno navelo pravo koje je merodavno za UZP i da je valjano opisalo uslove za izricanje osuđujuće presude za taj vid odgovornosti. Suprotno

¹⁷⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 53, gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 277, Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 64, i Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 427 i 430.

¹⁷⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 54.

¹⁸⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 57.

¹⁸¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 58.

¹⁸² Žalbeni podnesak odbrane, par. 59-61, gde se upućuje na jedan naučni rad.

¹⁸³ Odgovor tužilaštva, par. 219-220.

Martićevim tvrdnjama,¹⁸⁴ Pretresno veće nije bilo dužno da prilikom pozivanja na praksu Međunarodnog suda elaborira svaki aspekt predmetnog vida krivične odgovornosti. Prema tome, odbacuje se opšta tvrdnja da je Pretresno veće pogrešilo jer nije dovoljno objasnilo UZP kao vid krivične odgovornosti.

80. Što se tiče tvrdnje da UZP nije bio utemeljen u međunarodnom običajnom pravu u vreme na koje se odnosi predmet protiv Martića,¹⁸⁵ Žalbena veće podseća da je u praksi Međunarodnog suda valjano utvrđeno da je UZP postojao u međunarodnom običajnom pravu u vreme na koje se odnose optužbe protiv Martića.¹⁸⁶ U predmetu *Tadić* Žalbena veće je detaljno analiziralo praksu u međunarodnom krivičnom pravu iz perioda pre 1991. godine i zaključilo da je “koncept zajedničkog plana kao oblik saučesničke odgovornosti čvrsto ukorijenjen u međunarodnom običajnom pravu”.¹⁸⁷

81. Martić uopšteno osporava zaključak da je UZP bio deo međunarodnog običajnog prava, ali ne iznosi uverljive razloge koji nalažu da se zbog interesa pravde odstupi od ove uvrežene prakse.¹⁸⁸ Štaviše, Žalbena veće podseća da je na Međunarodnom sudu uvrežena praksa da “pravilno tumačenje Statuta zahtijeva da *ratio decidendi* njegovih odluka bude obavezujući za pretresna vijeća”.¹⁸⁹ Usled toga je Pretresno veće u ovom predmetu bilo dužno da prihvati definiciju UZP koja je razrađena u praksi Žalbenog veća i da je primeni na činjenice u ovom predmetu. To takođe navodi na zaključak da Žalbena veće ne mora da razmatra Martićev argument da je “sama kategorizacija UZP problematična” i njegovu tvrdnju da bi ovakva formulacija treće kategorije UZP mogla da dovede u pitanje “legitimitet međunarodnog krivičnog prava”.¹⁹⁰

82. Žalbena veće smatra da je neosnovana Martićeva tvrdnja da je Pretresno veće pogrešilo kad se pozvalo na Drugostepenu presudu u predmetu *Brđanin* kad je konstatovalo da, prema prvoj kategoriji UZP, zločin, da bi se stavio na teret nekom optuženom, mora da čini deo kažnjive namere.¹⁹¹ To je ispravna pravna konstatacija i ona se ne kosi s obrazloženjem Pretresnog veća u vezi s uslovom *mens rea* za odgovornost prema prvoj kategoriji UZP.¹⁹² Žalbena veće podseća da se načelo sadržano u članu 7(1) Statuta tiče lične odgovornosti i da se prema njemu “[niko] ne može

¹⁸⁴ Vidi, konkretno, Žalbeni podnesak odbrane, par. 50-52.

¹⁸⁵ Vidi, konkretno, Žalbeni podnesak odbrane, par. 42-49.

¹⁸⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 226; Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 410. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 95.

¹⁸⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 194-220.

¹⁸⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 107.

¹⁸⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*, par. 113.

¹⁹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 61. U vezi s faktorima vezanim za politiku vidi, *mutatis mutandis*, Drugostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 421.

¹⁹¹ Vidi, konkretno, Žalbeni podnesak odbrane, par. 54.

¹⁹² Prvostepena presuda, par. 439.

smatrati krivično odgovornim za djela ili transakcije u koje on nije bio lično uključen ili u kojima nije učestvovao na neki drugi način (*nulla poena sine culpa*).¹⁹³ Zločini predviđeni Statutom mahom predstavljaju manifestaciju kolektivnog kriminaliteta i često ih izvršavaju grupe pojedinaca koje deluju sprovodeći neki zajednički plan ili nameru.¹⁹⁴ Međutim, vid krivične odgovornosti za UZP nije vid kolektivne odgovornosti i njegov opseg, opisan u praksi Međunarodnog suda, sadrži dovoljne zaštitne mehanizme da se to izbegne.¹⁹⁵

83. Martić takođe tvrdi da kriterijum za utvrđivanje odgovornosti nije da li je optuženi stvorio uslove koji su omogućili činjenje zločina, čak ni za treću kategoriju UZP.¹⁹⁶ Žalbeno veće se slaže s tim. Da bi se optuženi smatrao odgovornim za treću kategoriju UZP, nije dovoljno da je on stvorio uslove koji su omogućili činjenje zločina koji nije obuhvaćen zajedničkim ciljem; zapravo je neophodno da je optuženi mogao da predvidi da će doći do takvog zločina i da je on svesno prihvatio rizik da taj zločin bude počinjen. Pošto je upravo to kriterijum koji je Pretresno veće iznelo u paragrafu 439 Prvostepene presude, ova tvrdnja se odbacuje.

84. Što se tiče Martićeve tvrdnje da je treća kategorija UZP kontroverzna jer je “u njoj snižen stepen *mens rea* potreban za počinjenje glavnog zločina bez ikakvog formalnog umanjenja izrečene kazne”,¹⁹⁷ Žalbeno veće podseća da je već zaključilo “da taj pristup u praksi može uroditi izvjesnim odstupanjima utoliko što se njime ne definiše nikakva formalna distinkcija između učesnika UZP-a čiji je doprinos prevlađujući i učesnika UZP-a čiji doprinos, iako znatan, nije tako velik”.¹⁹⁸ Presuditelj o činjenicama ima zadatak da pri odmeravanju primerene kazne ispita stepen učešća – kao i kategoriju UZP na kojoj počiva pripisana odgovornost – pri čemu ta kazna neće odražavati samo težinu samog zločina već i lično kažnjivo ponašanje osuđenog lica, kao i da uzme u obzir sve druge relevantne okolnosti. Prema tome, ovaj argument treba odbaciti.

D. Zaključak

85. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće u celosti odbija Martićev četvrti žalbeni osnov.

¹⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 186.

¹⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 191.

¹⁹⁵ Vidi, konkretno, Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 427-431.

¹⁹⁶ Vidi, konkretno, Žalbeni podnesak odbrane, par. 58-60.

¹⁹⁷ Vidi, konkretno, Žalbeni podnesak odbrane, par. 61.

¹⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 432.

VII. NAVODNE GREŠKE U UTVRĐIVANJU ČINJENIČNOG STANJA U ZAKLJUČCIMA PRETRESNOG VEĆA O UDRUŽENOM ZLOČINAČKOM PODUHVATU (PETI ŽALBENI OSNOV MILANA MARTIĆA)

A. Uvod

86. U okviru petog žalbenog osnova Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešno utvrdilo činjenično stanje u svojim zaključcima vezanim za opšte uslove članova 3 i 5 Statuta, postojanje UZP, njegovo učešće u UZP i zločine počinjene pri ostvarenju zajedničkog kažnjivog cilja UZP.¹⁹⁹ On tvrdi da je Pretresno veće usled tih grešaka donelo pogrešan zaključak da on snosi krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta po tačkama 1 i od 3 do 14.²⁰⁰ Uz to, Martić u okviru raznih žalbenih osnova takođe tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer nije valjano utvrdilo da je postojala veza između njega i glavnih izvršilaca zločina.²⁰¹ Žalbeno veće će se tom argumentacijom pozabaviti nakon što analizira argumente iznete u okviru petog žalbenog osnova.²⁰²

B. Navodne greške u vezi s opštim uslovima iz članova 3 i 5 Statuta

87. Pretresno veće je zaključilo da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica na relevantnim delovima teritorije Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) vladalo stanje oružanog sukoba i da su zločini za koje se optuženi tereti počinjeni u kontekstu tog oružanog sukoba.²⁰³ Pretresno veće je takođe zaključilo da je tokom perioda na koji se odnosi Optužnica na relevantnim delovima teritorije Hrvatske i BiH vršen rasprostranjen i sistematski napad na hrvatsko i drugo nesrpsko stanovništvo.²⁰⁴ Ono je stoga zaključilo da su zadovoljeni opšti uslovi članova 3 i 5 Statuta.²⁰⁵ Martić tvrdi da su ti zaključci Pretresnog veća pogrešni.²⁰⁶

1. Argumenti strana u postupku

88. Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešno protumačilo njegov argument o oružanoj pobuni iznet na suđenju, koji se prvenstveno ticao prirode oružanog sukoba i konteksta u kojem treba

¹⁹⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 62-213.

²⁰⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 62.

²⁰¹ Vidi Žalbeni podnesak odbrane, par. 7 (u okviru 1. osnova), par. 57 (u okviru 4. osnova) i par. 170, 174 i 176 (u okviru 5. osnova). Na drugim mestima ovaj argument nije eksplicitno iznet kao žalbeni osnov, ali je impliciran u Martićevim tvrdnjama da te zločine ne treba pripisati njemu.

²⁰² Vidi par. 165-212 dole.

²⁰³ Prvostepena presuda, par. 347.

²⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 352-353.

²⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 347 i 353.

²⁰⁶ Najava žalbe odbrane, par. 28; Žalbeni podnesak odbrane, par. 63, 65 i 67.

Prevod

razmatrati događaje u SAO Krajini.²⁰⁷ On, dakle, tvrdi da oružani napadi izvršeni na sela s pretežno hrvatskim stanovništvom nisu izvršeni protiv civila, već protiv oružanih formacija koje su bile prisutne u tim selima. On tvrdi da je Hrvatska demokratska zajednica (u daljem tekstu: HDZ) do zuba naoružala civilno stanovništvo u tim selima i da hrvatska strana nije poštovala načelo razlikovanja. Prema Martićevim rečima, Pretresno veće stoga nije prihvatilo da su svi postupci srpske strane o kojima govori Prvostepena presuda bili odbrambene prirode. On naposljetku tvrdi da nijedan oružani napad srpske strane pomenut u Prvostepenoj presudi nije bio usmeren protiv civila i da je do žrtava došlo jer je hrvatska strana bila do zuba naoružana i nije se pridržavala svoje obaveze da razdvoji civile od boraca, što je predviđeno humanitarnim pravom.²⁰⁸

89. Tužilaštvo odgovara da ovu Martićevu tvrdnju treba odbaciti po kratkom postupku jer on samo navodi da je Pretresno veće pogrešilo.²⁰⁹

2. Diskusija

90. Žalbeno veće primećuje da je Pretresno veće, kad je reč o periodu od 1990. do 1992. godine, razmotrilo i odbacilo Martićev argument da je “na teritoriji Hrvatske postojalo stanje oružane pobune koju su organizovale vlasti Hrvatske”.²¹⁰ Prema tome, Martić je naprosto predložio tumačenje činjenica koje je u raskoraku s tumačenjem Pretresnog veća. Prvostepena presuda govori o relevantnosti oružanih sukoba između hrvatskih i srpskih snaga na tom području²¹¹ i ona se, štaviše, temelji na uvreženoj praksi prema kojoj postojanje oružanog sukoba ili rasprostranjenog ili sistematskog napada, što su opšti uslovi članova 3 i 5 Statuta, ne zavisi od zaključka o tome koja strana napada a koja se brani.²¹² Stoga Martić nije pokazao da je Pretresno veće donelo pogrešne zaključke o postojanju stanja oružanog sukoba i rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva.

91. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

²⁰⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 63, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 343 i 347.

²⁰⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 65, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 349-353. Vidi i ŽT. 59, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 443.

²⁰⁹ Odgovor tužilaštva, par. 12-13.

²¹⁰ Prvostepena presuda, par. 343 i 347.

²¹¹ Prvostepena presuda, par. 41-43 i 344-347 i reference u njima.

²¹² Prvostepena presuda, par. 49 i 349-353. Vidi, između ostalog, Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 87, gde se citira i potvrđuje par. 765 Prvostepene presude u predmetu *Kupreškić i drugi*.

C. Navodne greške u vezi s postojanjem UZP

1. Uvod

92. “Zajednički cilj” UZP za koji se optuženi tereti u tačkama od 1 do 14 Optužnice Pretresno veće je identifikovalo kao “uspostavljanje etničke srpske teritorije” koje je – shodno okolnostima koje su vladale – “iziskivalo prisilno uklanjanje nesrpskog stanovništva sa teritorije SAO Krajine i RSK.”²¹³ Pretresno veće je takođe identifikovalo više lica koja su učestvovala u tom UZP,²¹⁴ i zaključilo da je Martić u njemu “svesno” učestvovao²¹⁵ i da je “aktivno učestvovao u prisilnom uklanjanju nesrpskog stanovništva, kako svojim ličnim postupcima, tako i putem postupaka pripadnika MUP.”²¹⁶

93. Na temelju gorenavedenog, Pretresno veće je zaključilo da Martić snosi individualnu krivičnu odgovornost kao učesnik u UZP prema: tački 3, ubistvo kao zločin protiv čovečnosti; tački 4, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tački 5, zatvaranje kao zločin protiv čovečnosti; tački 6, mučenje kao zločin protiv čovečnosti; tački 7, nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti; tački 8, mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tački 9, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tački 10, deportacija kao zločin protiv čovečnosti; tački 11, nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti; tački 12, bezobzirno razaranje sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tački 13, uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji kao kršenje zakona i običaja ratovanja; tački 14, pljačka javne ili privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja; i tački 1, progon kao zločin protiv čovečnosti, u vezi s delima u osnovi optužbi, sadržanim u tačkama od 3 do 14.²¹⁷

94. Martić ulaže žalbu na brojne činjenične i pravne zaključke Pretresnog veća vezane za postojanje i obim UZP.²¹⁸ Žalbeno veće će posebno razmotriti svaki od tih žalbenih podosnova.

²¹³ Prvostepena presuda, par. 445.

²¹⁴ Prvostepena presuda, par. 446. Kao učesnici u UZP identifikovana su sledeća lica: Blagoje Adžić, načelnik Generalštaba JNA tokom 1991. godine (Prvostepena presuda, par. 331), Milan Babić, predsednik SAO Krajine tokom 1991. godine (Prvostepena presuda, par. 135), Radmilo Bogdanović, ministar unutrašnjih poslova Srbije (Prvostepena presuda, par. 140), Veljko Kadrijević, savezni sekretar za odbranu (Prvostepena presuda, par. 138), Radovan Karadžić, predsednik bosanskih Srba (Prvostepena presuda, fusnota 351), Slobodan Milošević, predsednik Srbije (Prvostepena presuda, par. 329), Ratko Mladić, komandant 9. korpusa JNA tokom 1991. godine i kasnije komandant Glavnog štaba VRS (Prvostepena presuda, par. 283 i 315), Vojislav Šešelj iz Srpske radikalne stranke (Prvostepena presuda, par. 416), Franko Simatović zvani Frenki, funkcioner SDB (Prvostepena presuda, par. 140), Jovica Stanišić, načelnik SDB (Prvostepena presuda, par. 140), i kapetan Dragan Vasiljković, kapetan SDB Srbije (Prvostepena presuda, par. 144).

²¹⁵ Prvostepena presuda, par. 454.

²¹⁶ Prvostepena presuda, par. 452.

²¹⁷ Prvostepena presuda, par. 455; Presuda, par. 25-48.

²¹⁸ Najava žalbe odbrane, par. 33-42; Žalbeni podnesak odbrane, par. 66-116.

2. Navodne greške u vezi s oružanim napadom na Kijevo

95. U okviru diskusije o oružanim sukobima srpskih i hrvatskih snaga u proleće i leto 1991. godine Pretresno veće se, između ostalog, usredsredilo na sukobe od 26. avgusta 1991. godine u Kijevu i okolini i zaključilo da spis postupka sadrži nedosledne dokaze o svrsi tog napada.²¹⁹ Martić osporava taj zaključak.²²⁰

(a) Argumenti strana u postupku

96. Martić iznosi prigovor na to što Pretresno veće veće nije donelo eksplicitan zaključak u vezi sa svrhom napada i tvrdi da je on predstavljao zakonitu vojnu operaciju kao odgovor na neodgovorno postupanje hrvatskih vlasti. On tvrdi da nema dokaza koji bi išli u prilog bilo kojem drugom zaključku.²²¹ Štaviše, Martić ističe da je, prema spisu postupka, tokom tog napada uništena katolička crkva zbog toga što su hrvatske snage koristile njen zvonik kao mitraljesko gnezdo,²²² a da je on naredio da zarobljeni uniformisani policajci ne budu povređeni.²²³

97. Tužilaštvo odgovara da Martić nije objasnio na koji način greške koje je naveo u okviru ovog žalbenog podosnova utiču na Prvostepenu presudu, posebno zbog toga što se uništavanje crkve u Kijevu ne nalazi među zločinima navedenim u tačkama 1, 12, 13 i 14.²²⁴ Ono takođe tvrdi da je Pretresno veće uzelo u obzir Martićeva "nastojanja da pravično postupi" prema nesrbima u svetlu ukupne slike obrasca napada na nesrpske civile koji je bio u toku²²⁵ i da je do osporavanih zaključaka došlo na temelju velikog broja dokaza.²²⁶

(b) Diskusija

98. Žalbeno veće primećuje da Pretresno veće nije uzelo u obzir dokaze o uništavanju mesne katoličke crkve kao slučaj kažnjivog ponašanja na kojem se temelji optužba za progon, pošto to nije jedan od zločina kojima se optuženi tereti u Optužnici. Međutim, Pretresno veće se jeste oslonilo na dokaze o napadu na tu crkvu kao deo obrasca progona nesrpskog stanovništva u Kijevu. Oslonivši se na te dokaze u tu svrhu, Pretresno veće nije ispitalo da li je crkva možda predstavljala legitimnu vojnu metu²²⁷ i prenebreglo je dokaze o tome da je ona možda bila legitimni vojni cilj. Žalbeno

²¹⁹ Prvostepena presuda, par. 168.

²²⁰ Najava žalbe odbrane, par. 35; Žalbeni podnesak odbrane, par. 68-69 i 71-72.

²²¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 68-69; Replika odbrane, par. 42-44 i 91. Vidi i ŽT. 92-93.

²²² Žalbeni podnesak odbrane, par. 71, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 169; Replika odbrane, par. 43.

²²³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 72.

²²⁴ Odgovor tužilaštva, par. 62-63.

²²⁵ Odgovor tužilaštva, par. 55-56, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 338, 341-342 i 349.

²²⁶ Odgovor tužilaštva, par. 63-65.

²²⁷ Prvostepena presuda, par. 169; vidi i Prvostepenu presudu, par. 426.

veće smatra da je Pretresno veće time napravilo grešku, jer su ti dokazi “nesumnjivo relevantni” kad je reč o predmetnim zaključcima.²²⁸ Međutim, pošto Žalbeno veće smatra da uništavanje te crkve nije odlučujući faktor kad je reč o ukupnim zaključcima Pretresnog veća o progonu, među kojima su zaključci o paljenju civilnih objekata, pljačkanje i posledice ultimatumu na civilno stanovništvo u Kijevu i drugim selima, ta greška Pretresnog veća nije takva da bi opravdala intervenciju Žalbenog veća.²²⁹

99. Pored toga, suprotno onome što Martić sugeriše, pri razmatranju pitanja njegove upućenosti u zločine i reakcije na njih, Pretresno veće je eksplicitno citiralo njegovo naređenje da se zarobljeni uniformisani policajci ne maltretiraju.²³⁰

100. Naposljetku, kad je reč o tome da je Pretresno veće prihvatilo da je svrha napada na Kijevo bila da se to selo očisti od hrvatskog stanovništva, Martić nije pokazao da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi van razumne sumnje došao do ovog zaključka, s obzirom na iskaz svedoka MM-078²³¹ i ukupni kontekst situacije o kojem su govorili, između ostalih, svedoci MM-078,²³² Dragišić²³³ i Đukić,²³⁴ kao i opise iz dokumenata predloženih na suđenju i citiranih u Prvostepenoj presudi.²³⁵

101. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

3. Navodne greške kad je reč o Martićevom ultimatumu u vezi s napadom na Kijevo

102. Pretresno veće se oslonilo na događaje vezane za napad na Kijevo u delovima Prvostepne presude vezanim za zajednički cilj UZP²³⁶ i za Martićevo učešće u UZP.²³⁷ Što se tiče zaključaka o ovom prvom, Pretresno veće je konstatovalo sledeće:

[P]očetv od oružanog napada na pretežno hrvatsko selo Kijevo u avgustu 1991, snage MUP i TO SAO Krajine bile su u sadejstvu sa JNA [Jugoslovenska narodna armija]. Od tog trenutka, JNA je čvrsto stala na stranu vlasti SAO Krajine u borbi za preuzimanje kontrole nad teritorijom u cilju ujedinjenja pretežno srpskih područja. Pretresno veće podseća na ultimatum koji je 26. avgusta 1991. postavio Milan Martić u vezi s predstojećim napadom na Kijevo, kada je rekao: “Vi i vaše vrhovništvo doveli ste odnose između srpskog i hrvatskog stanovništva do nemogućnosti daljeg

²²⁸ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 86, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

²²⁹ Vidi, uopšteno govoreći, Prvostepenu presudu, par. 166-169, 426-430 i 432.

²³⁰ Prvostepena presuda, par. 338 i fusnota 1055.

²³¹ MM-078, 24. maj 2006. godine, T. 4443.

²³² MM-078, 24. maj 2006, T. 4431-4432 (delimično zatvorena sednica) i 4443-4444.

²³³ Dragišić, 19. septembar 2006. godine, T. 8602.

²³⁴ Đukić, 20. oktobar 2006. godine, T. 9885-9886.

²³⁵ Vidi, između ostalog, dokazni predmet br. 496, Razgovor s Martićem, 14. oktobar 1994. godine, str. 11-12 i dokazni predmet br. 45, Zapisnik sa sjednice Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, 12. maj 1992. godine, str. 48 (koji se pominje u Prvostepenoj presudi, fusnota 397).

²³⁶ Prvostepena presuda, par. 443.

²³⁷ Prvostepena presuda, par. 450.

zajedničkog življenja na našim – srpskim teritorijama Srpske Autonomne Oblasti Krajina”. Najkasnije od tog trenutka, pa do početka 1992, snage TO i policije SAO Krajine i JNA, delujući u sadejstvu, napale su još nekoliko pretežno hrvatskih sela. Pretresno veće podseća da su se ti napadi generalno odvijali prema sličnom obrascu, koji je podrazumevao ubijanje i uklanjanje hrvatskog stanovništva.²³⁸

Što se tiče zaključaka o ovom drugom, Pretresno veće je bilo mišljenja da gorepomenuti ultimatum govori o Martićevom načinu razmišljanja u pogledu hrvatskog stanovništva SAO Krajine.²³⁹ Martić osporava te zaključke.²⁴⁰

(a) Argumenti strana u postupku

103. Martić ulaže žalbu na zaključke koje je Pretresno veće izvelo na osnovu ultimatumu od avgusta 1991. godine, tvrdeći da oni predstavljaju “najveću grešku u tumačenju nekog dokaza u celoj Presudi”.²⁴¹ On se poziva na prvu rečenicu ultimatumu u kojoj stoji sledeće: “Vi i vaše vrhovništvo doveli ste odnose između srpskog i hrvatskog stanovništva do nemogućnosti daljeg zajedničkog življenja na našim – srpskim teritorijama Srpske Autonomne Oblasti Krajina”.²⁴² Martić tvrdi da je ovu rečenicu, zajedno s pravim značenjem pojma “življenje”, koje takođe podrazumeva “način života”, Pretresno veće pogrešno upotrebilo kako bi potkrepilo svoj zaključak da je on učestvovao u ostvarenju zajedničkog kašnjenog cilja. Štaviše, Martić ističe da se izraz koji je u originalnom tekstu ultimatumu upotrebljen u značenju “rukovodstva”, bio tokom devedesetih godina korišćen od strane nehrvata kako bi se ukazalo na sličnost hrvatskog rukovodstva s “ustaškim režimom” iz četrdesetih godina.²⁴³ Razuman presuditelj o činjenicama bi uzeo u obzir te semantičke razlike i došao bi do zaključka da su ultimatumom osuđeni postupci hrvatskog rukovodstva, a ne da mu je cilj bio da se naudi hrvatskom stanovništvu ili da je bio u skladu s obrascem ubijanja i uklanjanja nesrba.²⁴⁴ Taj zaključak bi takođe bio potkrepljen javnim saopštenjima organa SAO Krajine²⁴⁵ i događajima na terenu.²⁴⁶

²³⁸ Prvostepena presuda, par. 443 (reference izostavljene).

²³⁹ Prvostepena presuda, par. 450.

²⁴⁰ Najava žalbe odbrane, par. 36-37; Žalbeni podnesak odbrane, par. 73-78.

²⁴¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 73.

²⁴² Dokazni predmet br. 212, Ultimatum Kijevu, 18. avgust 1991. godine. Vidi, konkretno, Prvostepenu presudu, par. 166.

²⁴³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 74. Vidi i Repliku odbrane, par. 52.

²⁴⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 74-75 i 78.

²⁴⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 76-77, gde se konkretno upućuje na dokazni predmet br. 89, Informacija 51. PBR, 15. septembar 1993. godine i dokazni predmet br. 966, Saopštenje za javnost MUP, 31. decembar 1991. godine.

²⁴⁶ Replika odbrane, par. 49 i 52. Vidi i Repliku odbrane, par. 53; ŽT. 38-40.

104. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće valjano razmotrilo ceo tekst ultimatumu u svetlu svih dokaza s obzirom na kontekst tadašnjih događaja i da je stoga donelo razuman zaključak.²⁴⁷

(b) Diskusija

105. Žalbena veće pre svega želi da primeti da se u raznim odeljcima Prvostepene presude citira tekst ultimatumu vezan za napad na Kijevo ili njegovi delovi, kao i da se na njih upućuje,²⁴⁸ te da Martić tokom suđenja nije izneo izneo nikakve argumente u vezi s prevodom ultimatumu na engleski jezik.²⁴⁹ Kao drugo, drugi dokumenti koje Martić citira u vezi s ultimatumom, a to su dokazni predmeti br. 89 i 966, nose datume 15. septembra 1993, odnosno 31. decembra 1991. godine (to jest, dosta vremena nakon događaja u Kijevu). Iako je svrha oba ta dokumenta da se zaštite civili na području borbenih dejstava, u svetlu zaključaka iznetih na drugim mestima u Prvostepenoj presudi²⁵⁰ o tome da su do decembra 1991. godine mahom prestali napadi na mesta s pretežno nesrpskim stanovništvom, Pretresno veće je razborito postupilo kad je uz veliki oprez ocenilo te izjave po pitanju prisilnog preuzimanja teritorija do kojeg je došlo u periodu od avgusta do oktobra 1991. godine.

106. U svakom slučaju, Pretresno veće je uzelo u obzir dokazni predmet br. 966 kad je ocenjivalo Martićevu upućenost u počinjene zločine i reakciju na njih; nema naznaka o tome da je ono pri oceni ukupnog praktičnog značaja ultimatumu prenebreglo ovaj dokument.²⁵¹ Slično tome, dokazni predmet br. 89 se eksplicitno pominje u diskusiji o učešću JNA u granatiranju Zagreba.²⁵² Kao treće i još važnije, u odeljku Prvostepene presude koji se bavi UZP, Pretresno veće je, među ostalim dokazima, upotrebilo tekst ultimatumu kako bi utvrdilo da je napad na Kijevo za posledicu imao deportaciju, prisilno premeštanje i progon lokalnog nesrpskog stanovništva²⁵³ i da je Martić doprinosaio zajedničkim nastojanjima JNA, TO i MUP SAO Krajine tokom tog napada i napada koji su usledili.²⁵⁴ S tim u vezi, Martić nije pokazao da razuman presuditelj o činjenicama na osnovu razmotrenih ukupnih dokaza ne bi van razumne sumnje došao do tih zaključaka.

²⁴⁷ Odgovor tužilaštva, par. 67-72. Tužilaštvo takođe ističe da se tekst ultimatumu nalazi na spisku usaglašanih činjenica (dokazni predmet br. 820, Usaglašene činjenice), kao i u jednom dokumentu iz datog perioda (dokazni predmet br. 212, Ultimatum Kijevu, 18. avgust 1991. godine) i da nikad nije osporavan na sudenju.

²⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 166, 426, 443 i 450.

²⁴⁹ Tekst ultimatumu se nalazi na spisku usaglašanih činjenica: vidi dokazni predmet br. 820, Usaglašene činjenice, par. 20, citiran u Prvostepenoj presudi, fusnota 394. Tekst ultimatumu sadržan je i u dokaznom predmetu br. 212, Ultimatum Kijevu, 18. avgust 1991. godine, čije uvrštavanje u spis Martić nije osporio na sudenju: Babić, 17. februar 2006. godine, T. 1554-1556.

²⁵⁰ Vidi, konkretno, Prvostepenu presudu, par. 161-172, 175, 180-183, 186-188, 200, 202-206 i 212-219.

²⁵¹ Prvostepena presuda, fusnota 1071.

²⁵² Prvostepena presuda, fusnota 983.

²⁵³ Prvostepena presuda, par. 426.

²⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 443 i 450.

107. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

4. Navodne greške u vezi s tim što nisu doneti zaključci o kontekstu, a doneti su zaključci o političkim ciljevima srpskog rukovodstva

108. Martić ulaže žalbu na odluku Pretresnog veća da ne donese izvesne zaključke o činjeničnom stanju na temelju toga što ih je smatralo irelevantnim pošto su oni, po njegovom mišljenju, važni za razumevanje Kijevskog ultimatum, ciljeva srpskog rukovodstva i saradnju njegovih članova, kao i ukupne “atmosfera prisile” koja je vladala na teritoriji koja je sada deo Hrvatske.²⁵⁵

(a) Argumenti strana u postupku

109. Martić tvrdi da su Srbi u SAO Krajini iz istorijskih razloga imali pravo na samoopredeljenje u skladu s međunarodnim pravom i da su, umesto da iskoriste to pravo, trpeli progon hrvatskih vlasti tokom devedesetih godina na način sličan progonima i masakrima koje su Hrvati počinili nad Srbima četrdesetih godina dvadesetog veka.²⁵⁶ Nakon što je pobedila na prvim višestranačkim izborima u Hrvatskoj, HDZ je “započela proces odvajanja od ostatka Jugoslavije i diskriminacije na etničkim osnovima” tako što je, između ostalog, formirala paravojne jedinice i usvojila ustaške simbole i govor.²⁵⁷ Martić tvrdi da je cilj novih hrvatskih vlasti bio da se ubije i protera skoro celokupno srpsko stanovništvo u Hrvatskoj.²⁵⁸ Terorisanje Srba se, prema Martićevim rečima, nastavilo time što je rimski papa kanonizovao nadbiskupa Stepinca – značajnog katoličkog pristalicu ustaškog režima,²⁵⁹ kao i rasističkim i huškačkim izjavama značajnih hrvatskih političara, uključujući predsednika Franju Tuđmana.²⁶⁰ Naposljetku, Martić ističe izjave vezane za hrvatsku ofanzivu iz 1995. godine (nazvanu “Oluja”) na Krajinu, deo Hrvatske koji je bio pod srpskom kontrolom, tvrdeći da je ta operacija predstavljala “završnu fazu realizacije hrvatske politike prema Srbima u Hrvatskoj”, to jest, njihovog pokolja.²⁶¹ Ukratko, Martić tvrdi da bi Pretresno veće, da je uzelo u obzir prethodni istorijski kontekst, došlo do drugačijih zaključka o ciljevima i namerama

²⁵⁵ Najava žalbe odbrane, par. 34-36; Žalbeni podnesak odbrane, par. 79.

²⁵⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 80-85 i 91. Vidi i ŽT. 41-42.

²⁵⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 86 i 98-99. Vidi i ŽT. 42.

²⁵⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 87-89.

²⁵⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 87.

²⁶⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 89-90. Vidi i ŽT. 43-44. Martić posebno ističe dokazni predmet br. 237, snimak razgovora između Špegelja i Boljkovca, 14. oktobar 1990. godine, transkript snimka presretnutog razgovora između te dvojice ministara iz 1990. godine, koji je predočen na suđenju tokom unakrsnog ispitivanja svedoka Milana Babića (Milan Babić, 3. mart 2006. godine, T. 1859-1884), ali se ne pominje nigde u Prvostepenoj presudi. Martić tvrdi da predmetni razgovor pokazuje ne samo koji stepen kašnjenog ponašanja Hrvatske se smatrao neophodnim kako bi ona stekla nezavisnost i isterala srpsku manjinu s teritorija za koje je tvrdila da su “hrvatske”, već i da, posmatran u kontekstu događaja koji su usledili, pokazuje i da je hrvatsko rukovodstvo nastavilo s planiranjem događaja koji su se kasnije odigrali (Žalbeni podnesak odbrane, par. 91-97. Vidi i ŽT. 44-47).

²⁶¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 100-101. Vidi i ŽT. 45.

Prevod

srpskog rukovodstva i nepostojanju UZP.²⁶² Konkretno, ono bi shvatilo da je Martić zagovarao nezavisnu srpsku državu ili bar znatan stepen nezavisnosti u sastavu Hrvatske kao odgovor na ciljeve hrvatskih vlasti.²⁶³

110. Tužilaštvo, uopšteno govoreći, odgovara da zločini počinjeni nad Srbima u Hrvatskoj ne mogu poslužiti kao opravdanje za zločine počinjene radi ostvarenja UZP, kao što Martić po svemu sudeći sugerije, pošto se *tu quoque* na Međunarodnom sudu ne smatra valjanim vidom odbrane i nema nikakvog opravdanja za namerno gađanje civila.²⁶⁴ Konkretnije, tužilaštvo tvrdi da se od Pretresnog veća ne traži da donese zaključke o pritisku kojem su bili izloženi Srbi u Hrvatskoj, bilo tokom Drugog svetskog rata, bilo tokom devedesetih godina dvadesetog veka, pošto ti događaji nisu od ključnog značaja za zaključak o Martićevoj individualnoj krivičnoj odgovornosti.²⁶⁵

(b) Diskusija

111. Martićev zahtev se odbija u meri u kojoj on predstavlja odbranu *tu quoque*, to jest tvrdnju da se dela za koja mu je pripisana odgovornost ne mogu smatrati krivičnim jer su bila odgovor na zločine počinjene nad njim i njegovim narodom. U praksi Međunarodnog suda je uvreženo da argumenti utemeljeni na reciprocitetu, uključujući argument *tu quoque*, nisu odbrana od optužbi za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.²⁶⁶

112. U meri u kojoj Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer nije uzelo u obzir relevantne kontekstualne faktore ili da je donelo pogrešne zaključke o tim faktorima, naročito političkim ciljevima srpskog rukovodstva, Žalbeno veće se nije uverilo da je Pretresno veće pogrešilo ni po jednom od ta dva pitanja. Pretresno veće je u Prvostepenoj presudi brižljivo razmotrilo to da politički ciljevi srpskog rukovodstva, to jest “ujedinjenj[e] srpskih područja u Hrvatskoj i u BiH sa Srbijom, kako bi se stvorila jedinstvena teritorija”, ne predstavljaju “zajednički cilj u smislu pravnih normi vezanih za UZP, shodno članu 7(1) Statuta”.²⁶⁷ U stvari, Pretresno veće je zaključilo da “u slučajevima u kojima [se] stvaranje takvih teritorija namerava da se postigne činjenjem krivičnih dela sankcionisanih Statutom, to može da bude dovoljno da bi predstavljalo zajednički kažnjivi cilj.”²⁶⁸ Kao takvi, Martićevi argumenti ne pokazuju da je počinjena greška koja je relevantna za njegovu osuđujuću presudu, uključujući zaključke Pretresnog veća da su ciljevi srpskog

²⁶² Replika odbrane, par. 54-56 i 59-60.

²⁶³ ŽT. 46. Martić je takode objasnio da on ne iznosi argument *tu quoque*: Replika odbrane, par. 57.

²⁶⁴ Odgovor tužilaštva, par. 52-54.

²⁶⁵ Odgovor tužilaštva, par. 73-76.

²⁶⁶ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 515-520, potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 25.

²⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 442.

²⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 442.

Prevod

rukovodstva “sproveden[i] putem rasprostranjenih i sistematskih oružanih napada na pretežno hrvatska i druga nesrpska područja, kao i putem činjenja dela nasilja i zastrašivanja”, što je “nužno iziskivalo prisilno uklanjanje nesrpskog stanovništva sa teritorije SAO Krajine i RSK.”²⁶⁹

113. Takođe bi se moglo smatrati da Martić u svojim argumentima navodi da Pretresno veće nije uzelo u obzir mogućnost da su okolnosti koje su vladale u SAO Krajini i Hrvatskoj uopšte stvorile uslove za dela nasilja koja su izbijala na relevantnoj teritoriji tokom perioda na koji se odnosi Optužnica, uprkos njegovoj (Martićevoj) spremnosti da tu situaciju reši na zakonit i miroljubiv način. S tim u vezi Žalbena veće ističe sledeće:

Dokazi o napadu druge strane na civilno stanovništvo optuženog mogu se izvoditi samo ako se njima pokušava "dokazati ili opovrći neki od navoda iz optužnice", a osobito navod tužioca o tome da je postojao rasprostranjeni ili sistematski napad usmjeren protiv nekog civilnog stanovništva.²⁷⁰

Nadalje, ukoliko Martić tvrdi da je hrvatsko rukovodstvo započelo proces odvajanja i diskriminacije koji srpsko stanovništvo nije moglo da prihvati i da je taj proces, zajedno s iskonskim strahom koji je proisticao iz ranije mržnje i sukoba, doveo do činjenja nekoncentrisanih i nekoordinisanih zločina,²⁷¹ Žalbena veće napominje da je Pretresno veće na suđenju brižljivo razmotrilo i odbilo taj argument.²⁷² Pošto Martić nije pokazao da je zaključak Pretresnog veća nerazuman, ovaj argument treba odbiti.

114. U svetlu gorenavedenog, ovi žalbeni podosnovi se odbacuju.

5. Navodne greške u vezi s učešćem učesnika u UZP u ostvarenju zajedničkog kažnjivog cilja

115. Pretresno veće je zaključilo da je izvestan broj lica učestvovao u UZP sprovodeći zajednički kažnjivi cilj.²⁷³ Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer se pri donošenju zaključka o učešću tih lica u UZP oslonilo na njihovu saradnju, i tvrdi da saradnja s drugim licima vezanim za UZP

²⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 445.

²⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 88 (fusnote izostavljene).

²⁷¹ Vidi, konkretno, Žalbeni podnesak odbrane, par. 86-89. Vidi i ŽT. 41-42, 45-46.

²⁷² U fazi kad je rešavano pitanje izricanja oslobadajuće presude prema pravilu 98 *bis* Pravilnika, Martić je izneo tvrdnju da “nema dokaza [...] o tome da je postojao usmeni ili pismeni plan zajedničkog zločinačkog poduhvata”. Međutim, Pretresno veće je bilo mišljenja da ima dokaza o tome da je Martić delio nameru s glavnim izvršiocima zločina koji su počinjeni u cilju ostvarenja zajedničkog cilja udruženog zločinačkog poduhvata (usmena odluka po Zahtevu za izricanje oslobadajuće presude, 3. jul 2006. godine, T. 5963-5967). Iz Prvostepene presude se takode vidi da je Pretresno veće razmotrilo Martićeve argumente u vezi s tim, ali da je bilo mišljenja da nisu potkrepljeni dokazima, te je van razumne sumnje zaključilo da je srpsko rukovodstvo imalo zajednički plan (Prvostepena presuda, par. 329-336) i da je zajednički plan u kojem je učestvovao Martić bio kažnjive prirode (Prvostepena presuda, par. 442-445, 447-455).

²⁷³ Vidi Prvostepenu presudu, par. 446.

Prevod

mora biti ili “u cilju ostvarenja kažnjivog cilja” ili se, ako cilj nije kažnjive prirode, mora ostvariti sa zajedničkom kažnjivom namerom da se neki legalni cilj ostvari kažnjivim sredstvima.²⁷⁴

116. Što se tiče Martićeve uopštene tvrdnje da Pretresno veće nije trebalo da se osloni na saradnju učesnika u UZP pri donošenju zaključka o njihovom učešću u UZP, Žalbeno veće primećuje da Pretresno veće jeste obradilo pitanje strukture SAO Krajine/RSK i njenog odnosa sa saveznim (jugoslovenskim) vlastima. Iako je Pretresno veće svoje zaključke po tom pitanju iznelo u jednom drugom odeljku Prvostepene presude,²⁷⁵ jasno je da se zaključci o interakciji između struktura SAO Krajine i RSK, JNA i drugih relevantnih aktera odnose na pitanje “zajedničkog cilja” i “više osoba” o kojima se diskutuje u paragrafima od 442 do 446 Prvostepene presude. Što se tiče saradnje raznih učesnika u UZP, Žalbeno veće smatra da Martić samo tvrdi da je Pretresno veće trebalo da protumači dokaze na jedan konkretan način. Konkretno, zaključci Pretresnog veća – čak ako se uzmu u obzir dokazi na koje se poziva Martić – jesu zaključci kakve je neki presuditelj o činjenicama mogao da donese van razumne sumnje uzimajući u obzir vremenski okvir UZP, njegov razvoj i činjenicu da su motivi i lične ambicije irelevantni za zajednički kažnjivi cilj. Žalbeno veće po kratkom postupku odbacuje ovaj žalbeni podosnov prema 2. kategoriji, jer uključuje argumente kojima se prenebregavaju ili pogrešno tumače zaključci Pretresnog veća, i 3. kategoriji, jer se u njemu naprosto tvrdi da je Pretresno veće trebalo da protumači dokaze na neki konkretan način.

D. Navodne greške u vezi s Martićevim učešćem u UZP

1. Uvod

117. Pretresno veće je zaključilo da je Martić aktivno učestvovao u ostvarenju zajedničkog cilja UZP jer je pružao znatnu finansijsku, logističku i vojnu podršku SAO Krajini i RSK tako što je aktivno saradivao s drugim učesnicima u UZP na ostvarenju cilja stvaranja jedinstvene srpske države, što je raspirivao atmosferu nesigurnosti i straha svojim govorima na radiju, što nije intervenisao protiv počinilaca koji su vršili zločine nad nesrpskim stanovništvom i što je aktivno učestvovao u prisilnom uklanjanju nesrpskog stanovništva.²⁷⁶ Mada je zaključilo da zločini počinjeni nad nesrbima navedeni pod tačkama 1, od 3 so 9 i od 12 do 14 ne spadaju u zajednički cilj UZP, Pretresno veće je bilo mišljenja da je Martić svesno preuzeo rizik da bi ti zločini mogli biti

²⁷⁴ Najava žalbe odbrane, par. 44; Žalbeni podnesak odbrane, par. 108-116. Vidi i ŽT. 47-48 i 91-92.

²⁷⁵ Prvostepena presuda, konkretno par. 127-160.

²⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 448-453.

Prevod

počinjeni nad nesrpskim stanovništvom.²⁷⁷ Shodno tome, Pretresno veće je zaključilo da Martić snosi individualnu krivičnu odgovornost prema članu 7(1) Statuta za tačke 1 i od 3 do 14.²⁷⁸

118. Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je on aktivno učestvovao u ostvarenju zajedničkog cilja UZP. On tvrdi da se zaključci Pretresnog veća mahom temelje na posrednim dokazima i da ne zadovoljavaju uslov da zaključci o činjeničnom stanju ne smeju da dopuste mogućnost razumne sumnje.²⁷⁹

2. Navodne greške u vezi sa zajedničkim ciljem UZP

119. Martić osporava zaključak Pretresnog veća da je zajednički cilj UZP bio kažnjive prirode i da su zločini počinjeni kao posledica tog zajedničkog cilja.²⁸⁰

(a) Argumenti strana u postupku

120. Martić tvrdi da nije utvrđeno da je on s bilo kim sarađivao u cilju ostvarenja zajedničkog kažnjivog cilja. On tvrdi da se zaključkom Pretresnog veća da je on zajedno s drugim učesnicima u UZP aktivno radio na ostvarenju cilja stvaranja jedinstvene srpske države ne može potkrepiti zaključak da je učestvovao u UZP. S tim u vezi on se poziva na konstataciju Pretresnog veća da taj cilj “ne predstavlja zajednički cilj u smislu pravnih normi vezanih za UZP”.²⁸¹ Martić takođe navodi da nije želeo etnički čistu državu.²⁸² On tvrdi da su nakon neuspeha politike ujedinjenja “svi Srbi proterani s teritorije na kojoj su vekovima živeli”. On kaže da je zastupao politiku većine u SAO Krajina i da zločini počinjeni u SAO Krajini nisu bili posledica politike koju je podržavao. S tim u vezi Martić tvrdi da je politiku koju je on zastupao takođe podržavao Cedric Thornberry (u daljem tekstu takođe: Thornberry), direktor za civilne poslove UNPROFOR, koji je izjavio da se slaže da je “[v]eoma [...] malo Srba u zaštitnim zonama koji bi pristali da žive pod hrvatskom vlasti. Isto tako, poznato mi je da veoma mali broj Hrvata koji nisu odlučni da ovu teritoriju ne smatraju svojom”.²⁸³

²⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 454.

²⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 455.

²⁷⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 146, gde se upućuje na predmet *Krfski kanal*, str. 18.

²⁸⁰ Najava žalbe odbrane, par. 43-45; Žalbeni podnesak odbrane, par. 118-119 i 138-139.

²⁸¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 118-119, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 442.

²⁸² Martić se takođe poziva na argumente koje je izneo u paragrafima od 66 do 116 njegovog Žalbenog podneska u prilog ovom podnosivu za žalbu (Žalbeni podnesak odbrane, par. 139). Žalbeno veće se gore u tekstu pozabavilo tim tvrdnjama i odbacilo sve argumente koji su mogli biti relevantni za ovaj podnosov za žalbu: vidi par. 108-116 gore.

²⁸³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 139, gde se citira dokazni predmet br. 965, Zapisnik sa sastanka Martića i Thornberryja, predstavnika UNPROFOR, 14. jun 1993. godine, str. 6.

Prevod

121. Uz to, Martić tvrdi da politički ciljevi srpskog rukovodstva ni na koji način ne govore u prilog zaključcima Pretresnog veća u vezi s UZP.²⁸⁴ On navodi da dokazi ne samo što ne pokazuju da je srpsko rukovodstvo želelo da u SAO Krajini stvori državu pod srpskom dominacijom, pri čemu se poziva na nesuglasice članova rukovodstva,²⁸⁵ već i da jedini zaključak koji se mogao doneti van razumne sumnje jeste da su ti lideri naprosto želeli da zaštite Srbe u Hrvatskoj.²⁸⁶

122. Tužilaštvo odgovara da se politika stvaranja ujedinjene srpske države putem činjenja zločina ne može opravdati njenom popularnošću kod većine u SAO Krajini, kao ni navodnom podrškom jednog predstavnika UNPROFOR.²⁸⁷ Ono sugeriše da Martić samo nudi alternativno tumačenje dokaza umesto da pokaže da je Pretresno veće napravilo grešku.²⁸⁸ Tužilaštvo takođe odgovara da Martić nije dovoljno konkretno naveo koje zaključke osporava, kao i da nije objasnio zašto nije razuman zaključak Pretresnog veća da su zločini koji su počinjeni izvan zajedničkog kažnjivog cilja bili predvidivi.²⁸⁹

(b) Diskusija

123. Kao što je gore već pomenuto,²⁹⁰ Žalbena veće primećuje da Pretresno veće jeste bilo mišljenja da cilj ujedinjenja s drugim etnički sličnim područjima sam po sebi ne predstavlja zajednički kažnjivi cilj u smislu značenja prava o UZP prema članu 7(1) Statuta, ali da je takođe zaključilo da “u slučajevima u kojima [se] stvaranje takvih teritorija namerava da se postigne činjenjem krivičnih dela sankcionisanih Statutom, to može da bude dovoljno da bi predstavljalo zajednički kažnjivi cilj.”²⁹¹ Pretresno veće je zapravo zaključilo da je “politički cilj ujedinjenja srpskih područja u Hrvatskoj i BiH sa Srbijom u svrhu stvaranja jedinstvene teritorije sproveden F...g putem rasprostranjenih i sistematskih oružanih napada na pretežno hrvatska i druga nesrpska područja, kao i putem činjenja dela nasilja i zastrašivanja” i da je “sprovođenje političkog cilja stvaranja jedinstvene srpske teritorije u tim okolnostima nužno iziskivalo prisilno uklanjanje nesrpskog stanovništva sa teritorije SAO Krajine i RSK.”²⁹² Naposletku, Žalbena veće smatra da Martić nije objasnio kako nesuglasice unutar srpskog rukovodstva u vezi s političkim ciljevima koje treba ostvariti utiču na glavni zaključak Pretresnog veća u vezi sa zajedničkim kažnjivim ciljem koji je razrađen tokom perioda na koji se odnosi Optužnica. Shodno tome, Martić nije pokazao da je na

²⁸⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 102-106, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 34, 133-134, 329, 333 i 442-443.

²⁸⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 103-104. Vidi i Repliku odbrane, par. 60-61.

²⁸⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 105.

²⁸⁷ Odgovor tužilaštva, par. 85.

²⁸⁸ Odgovor tužilaštva, par. 83.

²⁸⁹ Odgovor tužilaštva, par. 86.

²⁹⁰ Vidi par. 112 gore.

²⁹¹ Prvostepena presuda, par. 442.

bilo koji način pogrešan zaključak Pretresnog veća da su on i drugi učestvovali u zajedničkom kažnjivom cilju.

124. Štaviše, Žalbeno veće smatra da, kakve god bile Martićeve navodne namere i politički ciljevi i kakvu god da su podršku ti ciljevi dobili od većine u SAO Krajini i direktora za civilne poslove UNPROFOR, ti argumenti ne ukazuju na to da je Pretresno veće pogrešilo kad je zaključilo da su u cilju ostvarenja zajedničkog kažnjivog cilja UZP počinjeni zločini. Ti argumenti takođe ne pokazuju da je Pretresno veće pogrešilo kad je zaključilo da je “Martić bio svestan toga da je, usled atmosfere prisile koja je vladala u SAO Krajini i RSK, nesrpsko stanovništvo bilo podvrgavano rasprostranjenim i sistematskim zločinima, uključujući ubistva, protivpravno zatvaranje, premlaćivanje u zatvoru i krivična dela protiv imovine” i da je “ta atmosfera stvorena i održavana postupcima Milana Martića i drugih učesnika UZP”.²⁹³ Shodno tome, Martić nije pokazao da su zaključci Pretresnog veća nerazboriti.

125. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

3. Navodna greška u vezi s Martićevom saradnjom s drugim učesnicima u UZP

126. Pretresno veće je zaključilo da je Martić “uživao apsolutnu vlast nad MUP”.²⁹⁴ Martić osporava taj zaključak.²⁹⁵

(a) Argumenti strana u postupku

127. Martić iznosi argument da je Pretresno veće pogrešilo kad je zaključilo da je on “uživao apsolutnu vlast nad MUP”.²⁹⁶ On se poziva na svedočenje Nikole Medakovića i Nikole Dobrijevića i tvrdi da je svoja ovlašćenja primenjivao u skladu sa zakonom, da nema nikakvih dokaza da je ikada naredio nešto protivzakonito i da nije uživao apsolutnu vlast nad MUP.²⁹⁷ On takođe tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je pridalo preveliku težinu pojmovima “Martićeva policija” i

²⁹² Prvostepena presuda, par. 445.

²⁹³ Prvostepena presuda, par. 454.

²⁹⁴ Prvostepena presuda, par. 449.

²⁹⁵ Najava žalbe odbrane, par. 43-44; Žalbeni podnesak odbrane, par. 120-121.

²⁹⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 120, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 449.

²⁹⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 120, gde se upućuje na iskaz Nikole Medakovića, 9. oktobar 2006. godine, T. 8968; Nikola Dobrijević, 13. novembar 2006. godine, T. 10958. Vidi i ŽT. 48-49. Nikola Medaković je 1991. godine bio komandant jedinice Milicije Krajine u Plaškom (Prvostepena presuda, par. 147), a Nikola Dobrijević je bio zvaničnik Ministarstva unutrašnjih poslova 1992. i 1993. godine (Nikola Dobrijević, 10. novembar 2006. godine, T. 10855).

Prevod

“martićevci” i poziva se na iskaz svedoka Radoslava Maksića, koji je u vezi s tim pojmovima izjavio: “Ali to u suštini ništa nije značilo.”²⁹⁸

128. Tužilaštvo odgovara da Martić samo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo i da ovaj žalbeni podosnov treba odbaciti po kratkom postupku.²⁹⁹ Ono tvrdi da se Martić poziva na uopšteni komentar Nikole Dobrijevića i na svedočenje Radoslava Maksića – na koje se Pretresno veće pozvalo u Prvostepenoj presudi – a da nije pokazao zbog čega je zaključak Pretresnog veća pogrešan.³⁰⁰

(b) Diskusija

129. Žalbeno veće smatra da Martić nije pokazao kako njegovo pozivanje na Medakovićevo i Dobrijevićevo svedočenje u bilo kom smislu osporava zaključke Pretresnog veća ili dokazuje da su oni pogrešni. Pored toga, Žalbeno veće primećuje da se Pretresno veće u Prvostepenoj presudi u velikoj meri pozivalo na Medakovićevo svedočenje, uključujući delove transkripta na koje se Martić poziva u svojoj argumentaciji.³⁰¹ Što se tiče svedočenja Radoslava Maksića, Žalbeno veće primećuje da se Pretresno veće u svojim zaključcima o Martićevoj policiji izričito pozvalo na svedočenje na koje Martić upućuje u svojoj argumentaciji.³⁰² Stoga je Martić naprosto izneo tvrdnju da je Pretresno veće trebalo drugačije da protumači dokaze i nije pokazao da su zaključci Pretresnog veća nerazboriti (3. kategorija).

130. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

4. Navodna greška u vezi s Martićevim govorima na radiju

131. Pretresno veće je zaključilo da je Martić doprineo raseljavanju nesrba tako što je “raspirivao atmosferu nesigurnosti i straha svojim govorima na radiju u kojima je izjavljivao da ne može da garantuje bezbednost nesrpskom stanovništvu”.³⁰³ Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kad je donelo ovaj zaključak.³⁰⁴

²⁹⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 121, gde se upućuje na iskaz Radoslava Maksića, 7. februar 2006. godine, T. 1191. Vidi i ŽT. 49-50.

²⁹⁹ Odgovor tužilaštva, par. 13, 47 i 87.

³⁰⁰ Odgovor tužilaštva, par. 100.

³⁰¹ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, fusnote 257, 270, 272, 297, 305, 310, 311, 315, 317, 321, 515, 517-523, 525-529, 593-596, 599, 601-602, 609-611, 614-617 i 663. Nikola Medaković, 9. oktobar 2006. godine, T. 8968, konkretno se pominje u fusnosti 310.

³⁰² Prvostepena presuda, fusnota 320.

³⁰³ Prvostepena presuda, par. 450. Vidi i par. 295-301.

³⁰⁴ Najava žalbe odbrane, par. 44; Žalbeni podnesak odbrane, par. 122-123.

(a) Argumenti strana u postupku

132. Martić tvrdi da je svedok MM-078 u svom svedočenju “sve izmešao” jer je on (Martić) izjavio da ne može da garantuje da će hrvatske izbeglice po povratku biti bezbedne. On takođe tvrdi da je taj svedok čuo kad je on izjavio da svi državljani RSK imaju ista prava, bez obzira na nacionalnost.³⁰⁵

133. Tužilaštvo odgovara da Martić nije objasnio na koji način je svedok MM-078 “sve izmešao” u svom svedočenju. Štaviše, tužilaštvo tvrdi da je svedok MM-078 konkretno izjavio da ne zna za Martićeve izjave o ravnopravnom postupanju prema nesrbima.³⁰⁶

(b) Diskusija

134. Žalbeno veće konstatuje da se Martić u prilog svojoj tvrdnji da je svedok MM-078 “sve izmešao” nije pozvao ni na kakve dokaze. Pored toga, suprotno Martićevoj tvrdnji, na pitanje da li je ikada čuo “istupanja Milana Martića preko sredstava javnog informisanja kojim upozorava na to da su svi građani Republike Srpske Krajine jednaki pravima,” svedok MM-078, koji je svedočio o većem broju događaja i zločina, naročito o onima u Kninu, eksplicitno je izjavio sledeće: “To nisam imao prilike čuti, a nisam imao prilike ni pročitati.”³⁰⁷

135. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

5. Navodne greške u vezi s tim što Martić nije intervenisao protiv izvršilaca

136. Martić tvrdi da nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da on namerno nije intervenisao protiv izvršilaca koji su počinili zločine nad nesrpskim stanovništvom.³⁰⁸

(a) Argumenti strana u postupku

137. Kao prvo, Martić tvrdi da Pretresno veće nije napravilo razliku između obaveza da se postigne rezultat i obaveza vezanih za postupanje i nije uzelo u obzir to da je on obavljao svoje dužnosti u vreme rata i da je njegova svest o počinjenim zločinima zavisila od toga da li su njegovi

³⁰⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 123, gde se upućuje na iskaz svedoka MM-078, 25. maj 2006. godine, T. 4518 (delimično zatvorena sednica). Martić se takođe pozvao na argumente iznete u par. 73-78 njegovog Žalbenog podneska u prilog ovom podosnovu za žalbu. Žalbeno veće je odbacilo te argumente gore u tekstu: vidi par. 100 gore.

³⁰⁶ Odgovor tužilaštva, par. 88, gde se upućuje na iskaz svedoka MM-078, 25. maj 2006. godine, T. 4518 (delimično zatvorena sednica).

³⁰⁷ Svedok MM-078, 25. maj 2006. godine, T. 4518 (delimično zatvorena sednica).

³⁰⁸ Najava žalbe odbrane, par. 43-45; Žalbeni podnesak odbrane, par. 125, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 451.

zahtevi i naređenja ispunjavani.³⁰⁹ Kao drugo, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je smatralo da mu je predočeno samo “nekoliko slučajeva” kad je on intervenisao kako bi se kaznili pripadnici MUP. S tim u vezi, on se poziva na dokaze koji navodno pokazuju da je on preduzimao mere kako bi nesrbe zaštitio od kriminalnih aktivnosti i intervenisao protiv onih koji su počinili zločine.³¹⁰ Alternativno, Martić tvrdi da, čak i da ima samo nekoliko dokaza o takvim slučajevima, to ne ide u prilog zaključku da hotimično nije intervenisao protiv izvršilaca zločina nad nesrbima.³¹¹ Kao treće, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je posle napada na Strugu (selo koje se nalazi nekoliko kilometara severno od Dvora niz Unu), naredio Kapetanu Draganu Vasiljkoviću da oslobodi desetericu muškaraca koji su navodno bili odgovorni za ubistvo nekoliko civila.³¹² On tvrdi da se taj zaključak temelji na dokazima Aernouta van Lyndena iz druge ruke, da je njegovo svedočenje bilo netačno po jednom drugom pitanju i da nema dokaza o tome da su ta deseterica muškaraca počinila bilo kakav zločin.³¹³ Naposljetku, Martić tvrdi da dokazi pokazuju da je on tražio valjano obučene oficire.³¹⁴

138. Tužilaštvo odgovara da to što svedok MM-117 uopšteno govori o ratu i pritisku javnosti nije ni od kakvog značaja za pitanje da li je Martić preduzeo korake da zaustavi činjenje zločina nad nesrbima.³¹⁵ Tužilaštvo takođe odgovara da je Pretresno veće razmotrilo dokaze na koje se poziva Martić i da on nije pokazao da su zaključci Veća nerazboriti.³¹⁶ Naposljetku, tužilaštvo odgovara da dokazi pokazuju da je u tih “nekoliko slučajeva” sprečavanja zločina, koji su prihvaćeni u prilog

³⁰⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 12, 126, 130, gde se upućuje na iskaz svedoka MM-117, 13. oktobar 2006. godine, T. 9352. Vidi i ŽT. 30-32, 103 (gde se tvrdi da Martićev položaj u SAO Krajini nije automatski podrazumevao da je on znao za svaki zločin počinjen na teritoriji Krajine).

³¹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 126-129, 131-132, gde se poziva na iskaz Ljubice Vujanić, T. 9498-9499 (delimično zatvorena sednica) (mada se verovatno poziva na 18. septembar 2006. godine, T. 8498-8499); svedok MM-096, 25. avgust 2006. godine, T. 7174-7175; svedok MM-117, 13. oktobar 2006. godine, T. 9352; Nikola Dobrijević, 10. novembar 2006. godine, T. 10893; dokazni predmet br. 518, Izveštaj sa sastanka, 12. decembar 1991. godine, str. 4; dokazni predmet br. 541, Naređenje MUP upućeno Specijalnoj brigadi MUP Republike Srpske Krajine, 7. septembar 1993. godine; dokazni predmet br. 602, Naredba Milana Martića u vezi s područjem Dubice, 26. novembar 1991. godine; dokazni predmet br. 966, Saopštenje za javnost MUP, 31. decembar 1991. godine. Martić dalje upućuje na paragrafe 337-339 i 451 Prvostepene presude, koji se odnose na mere koje je preduzeo protiv protivpravnih aktivnosti. Vidi i ŽT. 50-52.

³¹¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 143. Vidi i ŽT. 56-57.

³¹² Žalbeni podnesak odbrane, par. 133, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 340.

³¹³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 133, gde se upućuje na iskaz Aernouta van Lyndena, 2. jun 2004. godine, T. 5017-5019.

³¹⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 136, gde se upućuje na iskaz Nikole Medakovića, 9. oktobar 2006. godine, T. 8966-8967. Vidi i ŽT. 58.

³¹⁵ Odgovor tužilaštva, par. 95.

³¹⁶ Odgovor tužilaštva, par. 92-95, 103, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 144. Tužilaštvo takođe tvrdi da je deo dokaza Aernouta van Lyndena iz druge ruke zapravo potkrepljen dokumentarnim dokazima i da je Pretresno veće s pravom prihvatilo te dokaze kao pouzdane i uverljive: Odgovor tužilaštva, par. 93, gde se upućuje na dokazni predmet br. 588, Zahtev za razrešenje dužnost načelnika Ratnog štaba Dvor, 28. jul 1991. godine; dokazni predmet br. 568, Izveštaj SJM Krajina upućen MUP, 19. septembar 1992. godine, str. 2.

Martiću, on nije bio motivisan željom za ravnopravnim postupanjem ili sprečavanjem zločina i da praktično nije otišao dalje od preliminarnih mera za sprečavanje zločina.³¹⁷

(b) Diskusija

139. Kao što je gore navedeno,³¹⁸ Pretresno veće Martiću nije izreklo osuđujuću presudu za to što je propustio da interveniše protiv izvršilaca zločina nad nesrbima. Pretresno veće se jeste pozvalo na Martićevu upućenost u zločine nad nesrpskim stanovništvom i reakciju na njih kao na jedan od faktora potrebnih da bi se utvrdilo da li je zadovoljen uslov *mens rea* za UZP.³¹⁹ To se takođe jasno vidi iz rezimea zaključaka Pretresnog veća o činjeničnom stanju, u kojem se ni pod jednom tačkom ne pominju zaključci Pretresnog veća u vezi s tim što je Martić propustio da interveniše protiv izvršilaca.³²⁰ Usled toga, Martićev argument je relevantan samo u meri u kojoj osporava ukupni zaključak Pretresnog veća o njegovoj *mens rea*.

140. Žalbena veće primećuje da je pitanje da li je Pretresno veće Martiću pripisalo nešto slično obavezi da se postigne rezultat od ograničenog značaja za pitanje njegove *mens rea*. Pitanje da li je Martić podlegao obavezi da postigne rezultat ili interveniše protiv izvršilaca zločina nad nesrbima nije vezano za pitanje njegovih saznanja o postojanju takvih zločina i njegovog stava prema njima i nesrpskom stanovništvu uopšte.

141. Štaviše, u svetlu dokaza koji pokazuju da je bilo opšte poznato da se u SAO Krajini i RSK čine zločini, da se o njima govorilo na sednicama organa vlasti i da su o njima izveštavali

³¹⁷ Odgovor tužilaštva, par. 96, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 338-339, 354, 357-358, fusnota 1055; svedok MM-022, 20. mart 2006. godine, T. 2315-2317, 2353 (zatvorena sednica); Josip Josipović, 6. april 2006. godine, T. 3358. Vidi i ŽT. 88-89.

³¹⁸ Vidi par. 28 gore.

³¹⁹ Vidi Prvostepenu presudu, par. 337-342, 451 i 454. Vidi, konkretno, par. 342 (“Dokazi pokazuju da je Milan Martić aktivno zastupao i sledio cilj stvaranja etničke srpske države, uprkos tome što je bio svestan teških i široko rasprostranjenih zločina koji su, kao posledica te politike, vršeni nad hrvatskim i drugim nesrpskim stanovništvom. Iako Pretresno veće ima u vidu gore predočene dokaze da Milan Martić nije lično izražavao mržnju prema Hrvatima ili drugim nesrbima, kao i da je jednom prilikom izdao uputstvo da se i prema srpskim i prema hrvatskim izbeglicama postupa jednako, ti dokazi ne mogu da prevagnu u odnosu na onu veliku količinu dokaza o svesnom nemaru Milana Martića u pogledu sudbine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva i o njegovom predanom radu na ostvarenju cilja stvaranja srpske države.”) i 454 (“Pretresno veće konstatuje da su zločini za koje je utvrđeno da su počinjeni nad nesrpskim stanovništvom, a za koje se optuženi tereti u tačkama od 3 do 9, zatim od 12 do 14, kao i tački 1, u onoj meri u kojoj se ona odnosi na pomenute tačke, bili van zajedničkog cilja UZP. Međutim, Pretresno veće podseća da je Milan Martić bio svestan toga da je, usled atmosfere prisile koja je vladala u SAO Krajini i RSK, nesrpsko stanovništvo bilo podvrgavano rasprostranjenim i sistematskim zločinima, uključujući ubistva, protivpravno zatvaranje, premlaćivanje u zatvoru i krivična dela protiv imovine. Pretresno veće smatra da je ta atmosfera stvorena i održavana postupcima Milana Martića i drugih učesnika UZP. Pretresno veće, stoga, konstatuje da su Milanu Martiću bili predviđivi zločini koji su, kako je utvrđeno, bili izvan okvira zajedničkog cilja. Pored toga, malo šta u dokazima upućuje na to da je Milan Martić delovao u pravcu preduzimanja mera da spreči ili kazni takve zločine. Štaviše, uprkos ogromnoj količini dokaza o razmerama i težini zločina koji su činjeni nad nesrpskim stanovništvom, Milan Martić je ustrajao u sprovođenju zajedničkog cilja UZP. Stoga, Pretresno veće smatra da je van razumne sumnje dokazano da je Milan Martić svesno preuzeo rizik da zločini za koje je utvrđeno da su bili izvan zajedničkog cilja mogu biti počinjeni nad nesrpskim stanovništvom.”) (naglasak dodat).

predstavnicima međunarodne zajednice koji su bili prisutni na tom području,³²¹ Žalbeno veće se nije uverilo da je Martić pokazao da je Pretresno veće pogrešilo jer je van razumne sumnje zaključilo da je on znao za te zločine.

142. S druge strane, Žalbeno veće smatra da nije bilo na Martiću da izvede dokaze o tome da je preduzeo mere da kazni izvršioce zločina nad nesrbima, već da je bilo na tužilaštvu da dokaže da on to nije učinio. Činjenica da je Pretresnom veću predočeno samo nekoliko slučajeva kad je Martić kaznio kažnjivo ponašanje samo po sebi ne predstavlja dovoljan osnov za zaključak da jedini razuman zaključak do kojeg se može doći jeste da on namerno nije kažnjavao zločine počinjene nad nesrbima. Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće pogrešilo jer je drugačije zaključilo.

143. Žalbeno veće mora da ustanovi da li je ova greška u utvrđivanju činjeničnog stanja dovela do neostvarenja pravde. Pošto je valjano razmotrilo zaključke Pretresnog veća o Martićevoj *mens rea* u celini, posebno u paragrafima 342 i 454 Prvostepene presude,³²² Žalbeno veće zaključuje da ukupni zaključak Pretresnog veća u vezi s njegovom *mens rea* jeste zaključak do kojeg bi razuman presuditelj o činjenicama došao van razumne sumnje i da stoga ova greška nije od uticaja na njega.

144. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

6. Navodne greške u vezi s Martićevim aktivnim učešćem u prisilnom uklanjanju nesrba

145. Što se tiče tačke 1, progon kao zločin protiv čovečnosti, tačke 10, deportacija kao zločin protiv čovečnosti, i tačke 11, nehumana dela (prisilno premeštanje) kao zločin protiv čovečnosti, Pretresno veće je zaključilo da je nesrpsko stanovništvo na području Knina počev od 1990. i tokom proleća 1991. godine bilo izloženo sve težim oblicima diskriminacije.³²³ Ta diskriminacija kulminirala je prisilnim uklanjanjem velikog broja nesrba s teritorije SAO Krajine krajem 1991. godine³²⁴ i skoro celokupnog preostalog stanovništva u periodu od 1992. do 1995. godine.³²⁵ Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je on aktivno učestvovao u prisilnom uklanjanju nesrpskog stanovništva.³²⁶

³²⁰ Prvostepena presuda, odeljci IV.B.3 i IV.B.4.

³²¹ Vidi, konkretno, Prvostepenu presudu, par. 451.

³²² Vidi fusnotu 320 gore.

³²³ Prvostepena presuda, par. 426.

³²⁴ Prvostepena presuda, par. 429.

³²⁵ Prvostepena presuda, par. 430-431.

³²⁶ Najava žalbe odbrane, par. 43-45; Žalbeni podnesak odbrane, par. 140 i 201-213. Martić se takode poziva na svoje ranije tvrdnje iz Žalbenog podneska odbrane, par. 68-101.

(a) Argumenti strana u postupku

146. Kao prvo, Martić tvrdi da događaji u sabirnom centru u Vrpolju ne predstavljaju nikakvu prisilnu deportaciju koja bi mu se mogla pripisati jer je policija štitila “one ‘koji su želeli da odu s teritorije RSK’”. Uz to, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer nije objasnilo zašto je on “tražio da Hrvati koji su izrazili želju da odu iz RSK potpišu izjavu da na njih nije vršen pritisak da odu”.³²⁷ S tim u vezi, on upućuje na zapisnik svog sastanka sa Cedricom Thornberryjem, direktorom UNPROFOR za civilne poslove, koji se tokom tog sastanka složio s Martićevim zahtevom da oni koji žele da odu iz RSK potpišu izjave da na njih niko nije vršio pritisak da odu i da te izjave potpiše predstavnik Ujedinjenih nacija.³²⁸ Martić iznosi argument da je Pretresno veće pogrešilo jer nije uzelo u obzir ono što mu je Thornberry rekao, a to je sledeće: “Sad prihvatam vašu izjavu da štitite ljude u vrlo teškim uslovima”.³²⁹

147. Kao drugo, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je nesrpsko stanovništvo prisilno uklanjano s teritorije SAO Krajine.³³⁰ On iznosi argument da Pretresno veće nije uzelo u obzir to što je do svih tih dela došlo tokom rata, a da je “‘osećaj sigurnosti’ rezervisan za mirnodopski period”.³³¹ Pozivajući se na svoje ranije argumente, on dalje navodi da su civili napuštali to područje jer su hrvatske vlasti vršile protivpravna vojna dejstva i podsticale hrvatske civile da ga napuste.³³² On takođe tvrdi da nema dokaza o tome da su vlasti RSK počinile ili podržale bilo kakav zločin, a da, s druge strane, postoje jasni dokazi o tome da se prema svim stanovnicima postupalo bez diskriminacije. On ponovno ističe da je preduzimao mere da spreči činjenje zločina nad hrvatskim stanovništvom, da mu je pomagao i nije pravio nikakvu razliku između zločina počinjenih nad Hrvatima i zločina počinjenih nad Srbima.³³³ Pored toga, on se poziva na svedočenje Slobodana Jarčevića o tome da “RSK ‘nije preduzela nikakve mere protiv pripadnika bilo kojeg drugog naroda ili narodnosti’ i da je vlastima RSK bilo teško da zaštite Hrvate koji su ostali u njoj jer su mnogi zločini počinjeni iz osвете zbog gubitka članova porodice”.³³⁴ On naposljetku iznosi argument da se, pošto nema dokaza o tome da su vlasti RSK

³²⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 140, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 453; dokazni predmet br. 965, br. 965, Zapisnik sa sastanka Martića i Thornberryja, predstavnika UNPROFOR, 14. jun 1993. godin, str. 7-8.

³²⁸ ŽT. 52-54, 56, gde se citira dokazni predmet br. 965, Zapisnik sa sastanka Martića i Thornberryja, predstavnika UNPROFOR, 14. jun 1993. godine, str. 7-8.

³²⁹ Dokazni predmet br. 965, br. 965, Zapisnik sa sastanka Martića i Thornberryja, predstavnika UNPROFOR, 14. jun 1993. godine, str. 8.

³³⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 204, 212, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 427-432.

³³¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 211-212.

³³² Žalbeni podnesak odbrane, par. 204, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 147-213.

³³³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 205, 210.

³³⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 141-142, gde se upućuje na iskaz Slobodana Jarčevića, 13. jul 2006. godine, T. 6209; dokazni predmet br. 518, Izveštaj sa sastanka, 12. decembar 1991. godine, str. 4. Vidi i ŽT. 54-55.

počinile zločine nad Hrvatima ili drugim etničkim grupama, može pretpostaviti da je ona postupala s dobrim namerama.³³⁵

148. Kao treće, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da je on znao za prisilno uklanjanje nesrpskog stanovništva.³³⁶ On tvrdi da to što je on bio upućen u uslove koji su bili povod za odlazak nesrpskog stanovništva ne predstavlja dovoljan osnov za utvrđivanje njegove kažnjive namere. Uz to, on navodi da je aktivno promovisao suživot Hrvata i Srba u RSK i preduzimao mere za ostvarenje tog suživota.³³⁷ Naposljetku, Martić tvrdi da je van razumne sumnje dokazano da on ne mrzi Hrvate i da je insistirao na tome da se prema svim državljanima jednako postupa, bez obzira na njihovu nacionalnost.³³⁸

149. Martić naposljetku osporava to što se Pretresno veće u svojim zaključcima o činjeničnom stanju u vezi sa zločinima deportacije i prisilnog premeštanja oslonilo na izvesne dokaze, kao i način na koji ih je ocenilo. On tvrdi da je ono pogrešno protumačilo iskaze svedoka MM-078, MM-096 i MM-117.³³⁹ On takođe tvrdi da Pretresno veće nije trebalo da se osloni na svedočenje Milana Babića jer ono nije potkrepljeno,³⁴⁰ kao ni na svedočenje svedoka MM-079, jer je i samo Pretresno veće zaključilo da njegov iskaz treba pažljivo oceniti.³⁴¹

150. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće donelo razuman zaključak da je počev od 1991. godine, a očigledno i u vreme sastanka s Thornberryjem, Martić znao za rasprostranjeno prisilno uklanjanje nesrba iz Krajine.³⁴² Tužilaštvo takođe odgovara da je Pretresno veće s dužnom pažnjom razmotrilo dokaze na koje se on poziva u svojoj argumentaciji.³⁴³ Što se tiče svedočenja svedoka

³³⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 145, gde se upućuje na jedan naučni rad.

³³⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 203, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 425 (u stvari, na par. 452).

³³⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 203.

³³⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 134-135, 137, gde se upućuje na iskaz svedoka MM-117, 13. oktobar 2006. godine, T. 9339: 20-21, 9346: 13-14 (delimično zatvorena sednica), 16. oktobar 2006. godine, T. 9504-9505 (delimično zatvorena sednica); Patrick Barriot, 9. novembar 2006. godine, T. 10750, 10753-10754; svedok MM-096, 21. avgust 2006. godine, T. 6846; svedok MM-116, T. 7527-7528 (gde se verovatno upućuje na svedoka MM-090, 31. avgust 2006. godine, T. 7521-7528 (zatvorena sednica)); Ljubica Vujanić, 18. septembar 2006. godine, T. 8500: 1-8; Dragan Knežević, 3. novembar 2006. godine, T. 10675; dokazni predmet br. 965, Zapisnik sa sastanka Martića i Thornberryja, predstavnika UNPROFOR, 14. jun 1993. godine; dokazni predmet br. 966, Saopštenje za javnost MUP, 31. decembar 1991. godine. Vidi i ŽT. 57-58 i 65.

³³⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 206-209, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, fusnote 918, 919 i 921.

³⁴⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 207, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, fusnote 919-920. Vidi ŽT. 94.

³⁴¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 209, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, fusnota 931, par. 32 i 37.

³⁴² Odgovor tužilaštva, par. 144; ŽT. 87-88, 90. Vidi i Odgovor tužilaštva, par. 98 i 101.

³⁴³ Odgovor tužilaštva, par. 94 and 103, gde se upućuje na Prvostepenu presudu: par. 341, fusnota 1071 (dokazni predmet br. 66, predlog za unapređenje pukovnika Đukića koji je izdao Martić, 2. jun 1992. godine; svedok MM-117, 16. oktobar 2006. godine, T. 9450 (delimično zatvorena sednica)); par. 339 (dokazni predmet br. 541, Naredenje MUP upućeno Specijalnoj brigadi MUP Republike Srpske Krajine, 7. septembar 1993. godine); par. 339, fusnota 1068 (dokazni predmet br. 602, Martićeva naredba u vezi s područjem Dubice, 26. novembar 1991. godine); fusnote 890, 916, 1007, 1041, 1222 (dokazni predmet br. 518, Izveštaj sa sastanka, 12. decembar 1991. godine); par. 339, fusnota 1066 (svedok MM-096, 21. avgust 2006. godine, T. 7173-7174); par. 338, fusnota 1061 (Nikola Dobrijević, 10. novembar 2006. godine, T. 10890); par. 338 (svedok MM-096, 21. avgust 2006. godine, T. 6846: 6-10); par. 503 (svedok MM-

MM-114, na koje se Pretresno veće nije pozvalo u Prvostepenoj presudi, tužilaštvo tvrdi da Martić nije pokazao kako bi ono uticalo na zaključke Pretresnog veća.³⁴⁴ Po pitanju Martićevih prigovora na stav Pretresnog veća prema dokazima, tužilaštvo odgovara da on nije pokazao da je Pretresno veće nerazborito protumačilo svedočenje svedoka MM-096 i MM-117³⁴⁵ i ističe da su svedočenja Milana Babića i svedoka MM-079 u stvari potkrepljena drugim dokazima.³⁴⁶

(b) Diskusija

151. Žalbena veće pre svega želi da primeti da je Martić naprosto ponudio alternativno tumačenje dokaza, da je u suštini tražio ponovno suđenje, a da nije konkretno pokazao zašto nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi van razumne sumnje doneo zaključke Pretresnog veća. Time je Martić u više navrata pogrešno protumačio zaključke Pretresnog veća ili ih je predstavio na selektivan način. Shodno tome, Žalbena veće će se samo ukratko pozabaviti Martićevim argumentima.

152. Što se tiče prve grupe Martićevih argumenata u vezi s njegovim učešćem u prisilnom uklanjanju civila, Žalbena veće primećuje da je, suprotno Martićevim tvrdnjama, Pretresno veće zaključilo da je MUP u sabirnom centru u Vrpolju direktno učestvovao u obezbeđivanju tog sabirnog centra i u organizovanju transporta nesrba.³⁴⁷ Što se tiče njegovog dogovora sa Cedricom Thornberryjem o tome da Hrvati koji žele da odu iz RSK potpišu izjave da na njih nije vršen pritisak da odu, Žalbena veće primećuje da se Pretresno veće u Prvostepenoj presudi izričito pozvalo na taj dokaz.³⁴⁸ Žalbena veće se uverilo da je razuman presuditelj o činjenicama tom dokazu mogao da prida ograničenu težinu s obzirom na druge zaključke Pretresnog veća, kao i na veliku količina dokaza na koje se ono oslonilo, vezanih za šikaniranje i zastrašivanje kojem su Hrvati bili izloženi na teritoriji SAO Krajine i RSK tokom perioda na koji se odnosi Optužnica.³⁴⁹ Uz to, Martić se ne izjašnjava o zaključcima iznetim na drugim mestima u Prvostepenoj presudi, prema kojima je postojao visok stepen koordinacije između "srpskog rukovodstva" i raznih vojnih i policijskih snaga koje su bile prisutne na teritoriji SAO Krajine i RSK.³⁵⁰ Ti argumenti se stoga odbacuju u skladu s 3. kategorijom.

116, T. 7527:25-7528:2 (gde se verovatno poziva na iskaz svedoka MM-090, 31. avgust 2006. godine, T. 7521-7528 (zatvorena sednica)); par. 341 (Ljubica Vujanić, 18. septembar 2006. godine, T. 8498-8499).

³⁴⁴ Odgovor tužilaštva, par. 104, gde se upućuje, između ostalog, na Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 23.

³⁴⁵ Odgovor tužilaštva, par. 146-147.

³⁴⁶ Odgovor tužilaštva, par. 146, 148.

³⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 452.

³⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 299.

³⁴⁹ Vidi Prvostepenu presudu, par. 295-301.

³⁵⁰ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, par. 143-144 i 159-160.

153. Što se tiče druge grupe Martićevih argumenata vezanih za prisilno uklanjanje nesrba, Žalbena veće primećuje da je, suprotno Martićevim tvrdnjama, zaključak Pretresnog veća da je nesrpsko stanovništvo prisilno uklanjano s teritorije SAO Krajine potkrepljen velikim brojem dokaza i drugih zaključaka Pretresnog veća o činjeničnom stanju.³⁵¹ Žalbena veće takođe ističe da je Pretresno veće očito bilo svesno činjenice da je u periodu na koji se odnosi Optužnica bio u toku oružani sukob,³⁵² ali je pri oceni dokaza u celini donelo drugačiji zaključak od Martićevog kad je reč o značaju te činjenice. Što se tiče njegovih tvrdnji u vezi s postupcima hrvatskih vlasti i mera koje je on preduzimao u korist hrvatskog stanovništva, Žalbena veće podseća da je u ranijim zaključcima već odbacilo slične tvrdnje.³⁵³ Naposljetku, u vezi s pozivanjem na svedočenje Slobodana Jarčevića, Žalbena veće ističe da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo jer nije zaključilo da je to svedočenje verodostojno.³⁵⁴ Shodno tome, ti argumenti se odbacuju u skladu s 3. i 4. kategorijom.

154. Što se tiče treće grupe Martićevih argumenata vezanih za to da je znao za prisilno uklanjanje civila, Žalbena veće primećuje da se pri utvrđivanju da li je Martić imao nameru da prisilno ukloni nesrpsko stanovništvo iz RSK i SAO Krajine Pretresno veće nije oslonilo samo na dokaze o tome da je on znao za atmosferu prisile u SAO Krajini, već i na dokaze koji pokazuju da je učestvovao u tom prisilnom uklanjanju nesrpskog stanovništva i doprinio toj atmosferi prisile.³⁵⁵ Što se tiče Martićevog argumenta da je aktivno promovisao suživot Hrvata i Srba u RSK i da je preduzimao mere za ostvarenje tog suživota, Žalbena veće podseća da je u svojim ranijim zaključcima već odbacilo slične tvrdnje.³⁵⁶ U meri u kojoj je to predviđeno kao zaseban argument, Žalbena veće smatra da on u svakom slučaju nije potkrepljen nikakvim pozivanjem na dokaze. Naposljetku, Žalbena veće ističe da je Martić pridao značaj i svojim navodnim ličnim pobudama, koje se u praksi Međunarodnog suda smatraju irelevantnim.³⁵⁷ Stoga se ti argumenti odbacuju u skladu s 3. i 4. kategorijom.

155. Što se tiče četvrte grupe Martićevih argumenata kojima on osporava način na koji je Pretresno veće razmotrilo dokaze, Žalbena veće smatra da on naprosto tvrdi da Pretresno veće nije protumačilo iskaze svedoka MM-078, MM-096 i MM-117 na neki konkretan način, a da nije

³⁵¹ Prvostepena presuda, par. 127-273 (konkretno par. 167, 177, 180, 186, 189, 202, 209, 212, 222, 228, 236-237, 239 i 242), 295-301 i 450-452 (i dokazi koji se u njima citiraju).

³⁵² Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, par. 343-347.

³⁵³ Vidi par. 88-91 i 95-114 gore.

³⁵⁴ Prvostepena presuda, fusnota 1222.

³⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 450-452.

³⁵⁶ Vidi par. 108-116 gore.

³⁵⁷ Vidi, između ostalog, Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 270.

pokazao da je tumačenje Pretresnog veća pogrešno.³⁵⁸ Što se tiče prigovora u vezi sa svedočenjem Babića i svedoka MM-079,³⁵⁹ Žalbeno veće smatra da je Martić netačno prikazao Prvostepenu presudu jer je Pretresno veće u stvari zaključilo da su svedočenja ta dva svedoka potkrepljena.³⁶⁰ Ti argumenti se stoga odbacuju u skladu s 2. i 3. kategorijom.

156. U svetlu gorenavedenog, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

E. Navodne greške u vezi sa zaključcima o zločinima počinjenim u cilju ostvarenja zajedničkog kažnjivog cilja UZP

1. Zločini počinjeni tokom oružanih okršaja i u zatočeničkim centrima

157. U Prvostepenoj presudi se raspravlja o zločinima počinjenim tokom nekoliko oružanih okršaja srpskih i hrvatskih snaga u SAO Krajini.³⁶¹ Konkretno, Pretresno veće je donelo zaključke o okršajima tokom kojih su činjeni zločini na područjima: Hrvatske Dubice, Cerovljana, kao i Baćina i okoline;³⁶² Saborskog;³⁶³ Škabrnje i Nadina;³⁶⁴ i Bruške.³⁶⁵ Štaviše, Pretresno veće je došlo do zaključaka o zločinima nabrojanim pod tačkama 1 (progon) i od 5 do 9 (zatvaranje kao zločin protiv čovečnosti, mučenje kao zločin protiv čovečnosti, nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti, mučenje kao ratni zločin) u vezi s raznim zatočeničkim objektima.³⁶⁶ Martić osporava mnoge od ovih nalaza i zaključaka Pretresnog veća vezanih za njegovu individualnu krivičnu odgovornost, naročito u vezi s elementima UZP iz tački 1 i od 3 do 14.³⁶⁷

158. Žalbeno veće odbacuje po kratkom postupku ovaj žalbeni podosnov prema 1. kategoriji, jer se njime osporavaju zaključci o činjeničnom stanju na kojima se ne temelji osuđujuća presuda;³⁶⁸ prema 2. kategoriji, jer uključuje argumente kojima se pogrešno predstavljaju ili prenebregavaju

³⁵⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 207-209.

³⁵⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 207 i 209.

³⁶⁰ Prvostepena presuda, fusnote 919-920 i 931.

³⁶¹ Prvostepena presuda, par. 161-172.

³⁶² Prvostepena presuda, par. 173-195.

³⁶³ Prvostepena presuda, par. 196-234.

³⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 235-264.

³⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 265-273.

³⁶⁶ Prvostepena presuda, par. 274-294, 407-425, 432. Ovi zaključci su bili od ključnog značaja za ukupne zaključke Pretresnog veća o Martićevoj individualnoj krivičnoj odgovornosti: Prvostepena presuda, par. 343-406.

³⁶⁷ Najava žalbe odbrane, par. 46-57; Žalbeni podnesak odbrane, par. 147-200; ŽT. 60-65, 96-97.

³⁶⁸ U vezi sa zločinima počinjenim u zatočeničkim objektima Martić naprosto navodi da su ti objekti bili pod kontrolom Ministarstva pravde i imali svoje zaposlene, ali ničim ne objašnjava kako ta tvrdnja pokazuje da su zaključci Pretresnog veća pogrešni (Žalbeni podnesak odbrane, par. 199). U vezi s napadima uopšte, Martić navodi da je počinjena greška u primeni prava, ali ona nije relevantna za zaključak o činjeničnom stanju na kojem se temelji njegova osuđujuća presuda. Iz gorenavedenih razloga, (vidi par. 87-91 i 95-101 gore), Martić nije pokazao na koji način to što Pretresno veće nije zaključilo da su hrvatske snage činile zločine nad Srbima ili da su neki od napada koje je Pretresno veće uzelo u obzir zapravo bile legitimna vojna dejstva čini druge zaključke Veća pogrešnim. U vezi s oružanim sukobima u proleće i leto 1991. godine, Martić u okviru svoje argumentacije osporava pitanja koja su irelevantna za zaključke Pretresnog veća o činjeničnom stanju (Žalbeni podnesak odbrane, par. 149 i 152).

zaključci Pretresnog veća o činjeničnom stanju;³⁶⁹ prema 3. kategoriji, jer sadrži tvrdnje da je Pretresno veće trebalo na neki konkretan način da protumači dokaze;³⁷⁰ prema 4. kategoriji, jer sadrži tvrdnje koje nisu potkrepljene nikakvim dokazima;³⁷¹ i prema 5. kategoriji, jer uključuje tvrdnje da Pretresno veće nije trebalo da se osloni na izvesne dokaze.³⁷² Međutim, Žalbena veće će u sledećem odeljku razmotriti to što Martić osporava svoju vezu s izvršiocima zločina, kao i druga slična osporavanja koja je Martić izneo u drugim delovima svog Žalbenog podneska.

³⁶⁹ Vidi, konkretno, Martićeve tvrdnje u vezi s okršajima u Škabrnji i Nadinu (Žalbeni podnesak odbrane, par. 188-189). Martić se u okviru svoje argumentacije o poseti MKCK zatočeničkim objektima ne bavi zaključcima Pretresnog veća o činjeničnom stanju da se neki od zatočenika nisu usudili da razgovaraju s predstavnicima MKCK i da su drugi zatočenici bili smešteni u prostorije kojima MKCK nije dobio pristup (Prvostepena presuda, par. 292).

³⁷⁰ Vidi, konkretno, Martićeve tvrdnje u vezi s identitetom izvršilaca zločina počinjenih u Bruškoj (Žalbeni podnesak odbrane, par. 190). U vezi s tim zločinima Martić se samo poziva na dokaze o tome da su se Srbi korektno ponašali prema preživelim stanovnicima Bruške, ali ne pokazuje kako ti dokazi osporavaju zaključke Pretresnog veća (Žalbeni podnesak odbrane, par. 191). U vezi s *mens rea*, Martić samo tvrdi da je Pretresno veće na osnovu dokaza trebalo da izvede jedan konkretan zaključak (Žalbeni podnesak odbrane, par. 159-160, 192). Međutim, Pretresno veće je eksplicitno uzelo u obzir dokaze na koje upućuje Martić (u vezi s raspuštanjem odmetnute jedinice policije vidi Prvostepenu presudu, par. 338; u vezi s njegovim upuštanjem da se prema zatočenicima postupa u skladu sa zakonom vidi Prvostepenu presudu, par. 338, fusnota 1055).

³⁷¹ Vidi, konkretno, Martićeve tvrdnje u vezi s okršajima u Škabrnji i Nadinu, posebno nepotkrepljenu izjavu da su lokalne paravojne grupe "delovale same za sebe" (Žalbeni podnesak odbrane, par. 188). Vidi i Martićeve tvrdnje u vezi s oružanim okršajima u proleće i leto 1991. godine (Žalbeni podnesak odbrane, par. 149).

³⁷² U vezi s oružanim okršajima tokom proleća i leta 1991. godine Martić samo tvrdi da je Pretresno veće trebalo da se osloni na iskaz Borislava Đukića (na koji se Pretresno veće, u svakom slučaju, izričito pozvalo: Prvostepena presuda, fusnote 404-405, 407-408 i 410), a da nije trebalo da se osloni na iskaz svedoka MM-0078 i dokazni predmet br. 221, Izveštaj BBC o Martićevom saopštenju u vezi s napadom na Ljubovo, 5. jul 1991. godine (Žalbeni podnesak odbrane, par. 151-155). U vezi s napadima na Hrvatsku Dubicu, Cerovljane, kao i Baćin i okolinu, Martić samo tvrdi da se zaključci Pretresnog veća kose sa svedočenjem Nikole Dobrijevića (Žalbeni podnesak odbrane, par. 157-159 i 161; vidi i Repliku odbrane, par. 76-78). U svakom slučaju, Dobrijević u svom svedočenju zapravo ne govori o tim dvema grupama, već o zločinima koje su počinile samoorganizovane grupe (Nikola Dobrijević, 10. novembar 2006. godine, T. 10888-10889). U vezi sa okršajima u Saborskom Martić samo tvrdi da se zaključci Pretresnog veća kose sa svedočenjem Nikole Medakovića (Žalbeni podnesak odbrane, par. 162-165, 171-173). Štaviše, iako Martić sugerše da je Medakovićevo svedočenje u suprotnosti sa zaključcima Pretresnog veća, on niti objašnjava na osnovu čega to tvrdi (Žalbeni podnesak odbrane, par. 173) niti se poziva na pogrešno tumačenje njegovog svedočenja (uporedi Žalbeni podnesak odbrane, par. 165 i ŽT. 64, sa iskazom Nikole Medakovića od 9. oktobra 2006. godine, T. 9030). U vezi sa okršajima u Lipovači, Martić samo tvrdi da Pretresno veće nije trebalo da se osloni na iskaz svedoka MM-036 (Žalbeni podnesak odbrane, par. 174-175). U vezi sa okršajima u Škabrnji i Nadinu Martić tvrdi da su zaključci Pretresnog veća u suprotnosti sa svedočenjem svedoka MM-080 (Žalbeni podnesak odbrane, par. 186). U vezi sa sporazumom o razmeni zarobljenika Martić samo tvrdi da je Pretresno veće trebalo da se osloni na dokaze o tom sporazumu (Žalbeni podnesak odbrane, par. 193, gde se upućuje na dokazni predmet br. 958, Sporazum o razmeni zarobljenika, 6. novembar 1991. godine). U okviru argumentacije o poseti MKCK zatočeničkim objektima Martić samo tvrdi da je Pretresno veće trebalo da se osloni na iskaz Steve Pleje (Žalbeni podnesak odbrane, par. 200). Po pitanju zločina vezanih za zatočeničke objekte Martić samo tvrdi da Pretresno veće nije trebalo da se osloni na dokazne predmete br. 826, Izjava svedoka Tomislava Šegarića, 28. septembar 2000. godine, br. 959, Službena zabilješka, 3. maj 1992. godine i br. 984, Izveštaj PMEZ, 19. novembar 1991. godine i svedočenje Luke Brkića, a da nije pokazao da je Pretresno veće time napravilo grešku (Žalbeni podnesak odbrane, par. 198-199). S tim u vezi, razuman presuditelj o činjenicama može se osloniti na iskaz jednog svedoka ili na dokaze iz druge ruke (Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 274; Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 506; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 217-228). Žalbena veće primećuje da su gorepomenuti dokazi potkrepljeni drugim dokazima ili drugim zaključcima o činjeničnom stanju (dokazni predmet br. 826, Izjava svedoka Tomislava Šegarića, 28. septembar 2000. godine: Prvostepena presuda, par. 251, konkretno, fusnota 753; svedočenje Luke Brkića: Prvostepena presuda, par. 282, konkretno, fusnota 862).

2. Zločini počinjeni u Benkovcu

159. Pretresno veće je zaključilo da su 14. oktobra 1991. godine Hrvati Ivan Atelj i Šime Čačić bili zatočeni u stanici javne bezbednosti (u daljem tekstu: SJB) u Benkovcu i da su im policajci tokom tog zatočenja pretili i žestoko ih tukli. Pretresno veće je bilo mišljenja da su u vezi s tim delima dokazani elementi mučenja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 8) i okrutnog postupanja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 9).³⁷³ Pretresno veće je takođe zaključilo da je JNA zatočila troje dece u dečjem vrtiću u Benkovcu nakon napada na Škabrnju 18. novembra 1991. godine. Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim delima dokazani elementi nehumanih dela kao zločina protiv čovečnosti (tačka 7) i okrutnog postupanja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 9).³⁷⁴

(a) Argumenti strana u postupku

160. Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo donevši te zaključke jer su dokazi na koje se oslonilo neutemeljeni i nepotkrepljeni.³⁷⁵

161. Tokom žalbenog pretresa tužilaštvo je prihvatilo da bi te osuđujuće presude trebalo poništiti zbog pravičnosti jer one ne čine deo teze protiv Martića i tužilaštvo nije tražilo da se za te događaje izrekne osuđujuća presuda.³⁷⁶

(b) Diskusija

162. Žalbeno veće podseća da, u skladu s članom 21(4)(a) Statuta, optuženi ima pravo “da bude pravovremeno i detaljno obavešten, na jeziku koji razume, o prirodi i razlozima optužbi protiv njega”. Od tužilaštva se traži da u optužnici iznese sve pravno relevantne činjenice na kojima se temelje optužbe iz te optužnice, ali ne i dokaze putem kojih će dokazati te pravno relevantne činjenice.³⁷⁷

163. Štetni učinak manjkave optužnice može se “ispraviti” samo ako tužilaštvo optuženom pruži jasne, pravovremene i dosledne informacije koje razrešavaju nedoumice ili razjašnjavaju nejasnoće,

³⁷³ Prvostepena presuda, par. 277, 421.

³⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 278, 424.

³⁷⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 197.

³⁷⁶ ŽT. 85-86.

³⁷⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 18; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 27; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 88.

Prevod

čime se kompenzuje to što optužnica nije sadržala adekvatne informacije o optužbama.³⁷⁸ Pitanje da li je tužilaštvo ispravilo nedostatke optužnice i da li je tim nedostatkom optuženom naneta nekakva šteta rešavaju se kako bi se utvrdilo da li je došlo do nepravichnosti suđenja.³⁷⁹ S tim u vezi, Žalbeno veće ponovo ističe da nejasna optužnica, koja nije ispravljena pravovremenim, jasnim i doslednim informacijama, nanosi štetu optuženom. Takav nedostatak može se smatrati bezopasnim samo ako se pokaže da njime nije bitno umanjena mogućnost optuženog da pripremi svoju odbranu.³⁸⁰

164. U ovom predmetu Žalbeno veće primećuje da je tužilaštvo prihvatilo da Martić nije raspolagao informacijama o optužbama vezanim za zločine počinjene u Benkovcu i da štetni učinak te neobaveštenosti nikad nije ispravljen.³⁸¹ Na temelju gorenavedenog i uz primenu relevantnih pravnih odredbi, Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće pogrešilo kad je Martiću izreklo osuđujuću presudu po tačkama 8 i 9 za zločine počinjene nad Ivanom Ateljem i Šimom Čačićem u Benkovcu i po tačkama 7 i 9 za zločine počinjene nad troje dece zatočene u dečjem vrtiću u Benkovcu.

F. Navodne greške kad je reč o vezi između Martića i glavnih izvršilaca zločina koji spadaju u opseg UZP

1. Uvod

165. Kao što je primećeno gore u tekstu, Martić u raznim delovima svog Žalbenog podneska osporava zaključke Pretresnog veća kojima se uspostavlja veza između njega i glavnih izvršilaca krivičnih dela za koja se on tereti u Optužnici. Konkretnije, Martić tvrdi da je Pretresno veće u više prilika pogrešilo kad je zaključilo da su zločine počinile snage pod njegovom komandom ili komandom nekog drugog učesnika u UZP, jer se iz dokaza, zapravo, vidi da su ih počinili neidentifikovani pojedinci i/ili jedinice koje nisu bile nikome potčinjene ili "odmetničke" jedinice.³⁸² Tvrdnje te vrste odnose se na oružane okršaje tokom proleća i leta 1991. godine,³⁸³ na napade na Hrvatsku Dubicu, Cerovljane, kao i Baćin i okolinu,³⁸⁴ okršaje u Saborskom,³⁸⁵

³⁷⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 23; Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*, par. 20; Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*, par. 163; Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 29; Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 26; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 33-34; vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 114.

³⁷⁹ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 30. U vezi s važećim teretom dokazivanja u vezi s ovim pitanjem vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Simić*, par. 25.

³⁸⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*, par. 30; Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*, par. 27-28 i 58; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 119-122. Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 24; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 169; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 117-118.

³⁸¹ ŽT. 85-86.

³⁸² Vidi, uopšteno govoreći, ŽT. 60-62, 97-98 i 101.

³⁸³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 149-150.

³⁸⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 157-159 i 161.

Lipovači,³⁸⁶ Poljanku i Vukovićima,³⁸⁷ Škabrnji i Nadinu,³⁸⁸ Bruškoj,³⁸⁹ kao i na zločine vezane za zatočeničke objekte.³⁹⁰ Martić takođe tvrdi da je, u izvesnim slučajevima, situacija, kako ju je opisalo Pretresno veće, bila previše neizvesna i ne može da predstavlja osnov za zločine srpskih snaga koji bi mu se mogli pripisati. Naročito u vezi s napadom na područje Saborskog i opštinu Plaški, on, po svemu sudeći, sugeriše da zločine nisu izvršili samo nepoznati pojedinci, već da je do njih dolazilo “spontano”, usled nedaća kojima su bili izloženi civili na terenu.³⁹¹

166. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće pravilno identifikovalo sve pravne elemente izložene u Drugostepenoj presudi u predmetu *Brdanin* kako bi utvrdilo Martićevu odgovornost na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata.³⁹² njegovo učešće u zajedničkom kažnjivom cilju, njegovu *mens rea* prema trećoj kategoriji UZP, postojanje više lica koja su delila zajednički kažnjivi cilj, činjenicu da je zajednički kažnjivi cilj za posledicu imao nameravane zločine i Martićev značajan doprinos tim zločinima.³⁹³ Štaviše, tužilaštvo ističe da je Pretresno veće kao jednog od glavnih izvršilaca identifikovalo jednog učesnika u UZP i zaključilo da su razne grupe (uključujući JNA, TO, Miliciju Krajine, oružane snage SAO Krajine) pod kontrolom učesnika u UZP saradivale između sebe i koordinisale svoja dejstva.³⁹⁴ Usled toga, tužilaštvo tvrdi da su zločini počinjeni kao rezultat toga što su učesnici u UZP koristili te grupe, kao i paravojne snage i lokalne Srbe kako bi postigli svoj kažnjivi cilj.³⁹⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da su lokalni Srbi koji su učestvovali u napadima predvođenim gorenavedenim grupama delovali kao deo jedne od tih grupa ili u saradnji s njima.³⁹⁶

167. Pri razmatranju Martićevih argumenata da zločine ne treba pripisati ni njemu ni UZP, Žalbeno veće će podsetiti na merodavno pravo utvrđeno u praksi ovog Međunarodnog suda i potom preispitati zaključke Pretresnog veća o činjeničnom stanju.

³⁸⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 171-173.

³⁸⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 174-175.

³⁸⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 176-177. Žalbeno veće smatra da argumenti u par. 178-179 nisu dovoljno precizni da bi bili uzeti u razmatranje.

³⁸⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 180-182, 188. Vidi i par. 189 u vezi sa Crkvom Uznesenja blažene djevice Marije u centru Škabrnje.

³⁸⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 190.

³⁹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 199.

³⁹¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 162-165.

³⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 429-430.

³⁹³ ŽT. 69, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 446-454, 480. Vidi i ŽT. 70 i 75-78.

³⁹⁴ ŽT. 71-75, 78 i 80 gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 135, 137, 140-143, 189 i 443-449. Vidi i ŽT. 80-83.

³⁹⁵ ŽT. 78-79. Tužilaštvo primećuje da se postojanje takvog korišćenja utvrđuje analizom činjeničnog stanja koja se vrši u svakom predmetu posebno i da se zaključak o njemu može doneti na osnovu raznih okolnosti, uključujući činjenicu da je optuženi ili bilo koji drugi učesnik u UZP saradivao s glavnim izvršiocima u cilju ostvarenja zajedničkog zločinačkog cilja (uz pozivanje na Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 410, 413). Vidi i ŽT. 84-85.

³⁹⁶ ŽT. 75 i 81, gde se poziva na iskaz svedoka MM-022, 20. mart 2006. godine, T. 2343-2344.

2. Diskusija

(a) Merodavno pravo

168. U predmetu *Brdanin*, Žalbena veće je bilo mišljenja da ključno pitanje za osnovu kategoriju UZP nije da li je predmetni zločin počinio neki učesnik u UZP, već da li je taj zločin deo zajedničkog kažnjivog cilja UZP.³⁹⁷ Za prošireni vid UZP, optuženom se može pripisati odgovornost ukoliko je učestvovao u zajedničkom zločinačkom cilju posedujući traženu nameru i ukoliko je, u okolnostima predmeta, (i) bilo predvidivo da bi takav zločin moglo da izvrši jedno ili više lica kojima se on (ili neki drugi učesnik UZP) poslužio za izvršenje *actus reus* zločina koji su deo zajedničkog cilja, i (ii) ako je optuženi svojom voljom prihvatio tu mogućnost.³⁹⁸ Žalbena veće je, prema tome, zaključilo da se učesnicima u UZP može pripisati odgovornost za zločine koje su počinili glavni izvršiocima koji nisu učesnici tog UZP ukoliko se dokaže da se ti zločini mogu pripisati bar jednom učesniku u UZP i da je on, posluživši se glavnim izvršiocom, postupao u skladu sa zajedničkim planom.³⁹⁹

169. Uspostavljanje veze između predmetnih zločina i nekog učesnika u UZP jeste pitanje koje treba rešavati u svakom predmetu ponaosob.⁴⁰⁰ Kad je Žalbena veće u predmetu *Stakić proprio motu* izreklo osuđujuću presudu za UZP, ono je imalo u vidu postojanje više lica koja su zajedno radila na ostvarenju zajedničkog cilja, to jest, kampanje diskriminacije s ciljem da se opština Prijedor etnički očisti putem deportacije i progona bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i tako uspostavi srpska kontrola. Među tim licima bili su čelnici političkih organa, vojske i policije, kao i pripadnici Vojske Republike Srpske (u daljem tekstu: VRS) i srpskih paravojnih snaga iz Srbije i Bosne.⁴⁰¹ Što se tiče zločina koji *čine deo* zajedničkog kažnjivog cilja, Žalbena veće je utvrdilo da je Milomir Stakić nameravao da ostvari taj zajednički cilj i prihvatilo zaključak Pretresnog veća da su predmetne zločine zapravo počinile snage koje su bile pod kontrolom učesnika u UZP.⁴⁰² Što se tiče zločina koji *nisu deo* UZP, Žalbena veće je razmotrilo pitanje da li je bilo zločina koji nisu deo zajedničkog cilja,⁴⁰³ da li su ti zločini bili prirodna i predvidiva posledica sprovođenja zajedničkog cilja i da li je Stakić radio na ostvarenju tog zajedničkog cilja uprkos tome što je bio svestan da bi to za posledicu moglo da ima te zločine.⁴⁰⁴ Na tom osnovu ono je Stakiću izreklo osuđujuću presudu

³⁹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 410, 418 i 431.

³⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 411.

³⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 430.

⁴⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 413.

⁴⁰¹ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 69-70.

⁴⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 79-85. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Brdanin*, par. 409.

⁴⁰³ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 88-90.

⁴⁰⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 91-98.

Prevod

za prvi i treći vid UZP.⁴⁰⁵ Žalbeno veće smatra da taj pristup ukazuje na to kojim metodom treba oceniti da li pretresno veće razumno postupa kad optuženom, kao učesniku u UZP, pripiše izvesne zločine, u slučaju kad su se drugi učesnici poslužili glavnim izvršiocima u cilju ostvarenja zajedničkog cilja.⁴⁰⁶

170. U ovom predmetu, i u svetlu gorenavedenog, od Žalbenog veća se traži samo da odluči da li je razuman presuditelj o činjenicama mogao van razumne sumnje da donese isti onakav zaključak kakav je donelo Pretresno veće kad je utvrdilo postojanje veze između Martića i glavnih izvršilaca.

171. Da bi nekog učesnika u UZP proglasilo krivim za zločine koje su počinila lica koja nisu učesnici u UZP, pretresno veće mora da se uveri van razumne sumnje da je činjenje zločina od strane lica koja nisu učesnici u UZP bilo deo zajedničkog kažnjivog cilja (prva kategorija UZP), ili organizovanog kažnjivog sistema (druga kategorija UZP), ili da je bilo prirodna i predvidiva posledica zajedničkog kažnjivog cilja (treća kategorija UZP).⁴⁰⁷

172. Žalbeno veće ponovo ističe da, ako su u nekom konkretnom predmetu zadovoljeni svi elementi UZP, to znači da je optuženi skrivio mnogo više od pukog udruživanja s kriminalcima. On je posedovao nameru da počinio zločin, udružio se s drugima kako bi ostvario taj cilj i značajno je doprineo počinjenju zločina. Prema tome, primereno je smatrati ga krivim i za dela drugih učesnika u UZP ili pojedinaca kojima su se oni poslužili koja su doprinela ostvarenju zajedničkog kažnjivog cilja (prva kategorija UZP), ili kažnjivog sistema (druga kategorija UZP), ili koja su bila prirodna i predvidiva posledica izvršenja tog zločina (treća kategorija UZP).⁴⁰⁸

173. U svetlu karakterizacije zajedničkog cilja UZP i Martićevog učešća u zločinima iz tačaka 1 i od 3 do 14,⁴⁰⁹ Žalbeno veće će razmotriti da li je Pretresno veće u ovom predmetu pravilno primenilo gorenavedena načela.

(b) Opšti zaključci Pretresnog veća o Martićevim zaduženjima i ulozi u vladi SAO Krajine i RSK

174. Pre nego što preispita zaključke Pretresnog veća o činjeničnom stanju po pitanju Martićeve povezanosti s glavnim izvršiocima zločina koji čine deo UZP, Žalbeno veće želi da podseti na zaključke Pretresnog veća o Martićevoj ulozi i zaduženjima u vladi SAO Krajine i RSK. Na taj

⁴⁰⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 104.

⁴⁰⁶ U ovom predmetu, Pretresno veće je neophodne zaključke iznelo u drugim delovima Prvostepene presude. Vidi Prvostepenu presudu, par. 446 (gde se upućuje na imena učesnika u UZP); Prvostepena presuda, odeljak III (konkretno par. 140-148) (o ovlašćenjima i zadacima učesnika u UZP); Prvostepena presuda, par. 283, 331 i 344 i drugi (o interakciji učesnika u UZP).

⁴⁰⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 410, 411 i 418.

⁴⁰⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 431.

⁴⁰⁹ Vidi par. 3 gore.

način će Žalbena veće, uzimajući u obzir uvažavanje prema presuditelju o činjenicama koji je doneo zaključke o činjeničnom stanju,⁴¹⁰ razmotriti da li ukupni zaključci o činjeničnom stanju u Prvostepenoj presudi nalažu zaključak da interakcija učesnika u UZP pri sprovođenju zajedničkog kažnjivog cilja, zajedno s drugim elementima dokazivanja, može da posluži kao osnov za utvrđivanje veze između počinjenih zločina i Martića.

175. Pretresno veće je zaključilo da je 4. januara 1991. godine Izvršno veće SAO Krajine osnovalo regionalni Sekretarijat unutrašnjih poslova (u daljem tekstu: SUP) u Kninu i imenovalo Martića za sekretara za unutrašnje poslove.⁴¹¹ Dana 1. aprila 1991. godine Milan Babić je izdao naredbu za mobilizaciju TO i dobrovoljačkih jedinica SAO Krajine. Međutim, u praksi su dobrovoljci i Milicija Krajine (vidi dole u tekstu) sve do avgusta 1991. godine ostali jedina efektivno funkcionalna oružana sila SAO Krajine.⁴¹²

176. Pretresno veće je dalje ustanovilo da je 29. maja 1991. godine Babić postao predsednik novoformirane vlade SAO Krajine.⁴¹³ On je imenovao Martića za ministra odbrane.⁴¹⁴ Istog dana, Skupština SAO Krajine osnovala je “policijske jedinice specijalne namene”, nazvane Milicija Krajine, pored prethodno formirane policije Službe javne bezbednosti (u daljem tekstu: SJB) i policije Službe državne bezbednosti (u daljem tekstu: SDB).⁴¹⁵ Pretresno veće je prihvatilo iskaz svedoka koji je posvedočio da je SJB bio zadužen za održavanje reda i mira, da je SDB bio zadužen za obradu političkih krivičnih dela, terorizma, ekstremizma i za obaveštajni rad, dok su jedinice Milicije Krajine branile teritorijalni integritet SAO Krajine, obezbeđivale objekte od ključnog značaja, ubacivale diverzantske grupe, a mogle su da budu korišćene i u vojnim operacijama.⁴¹⁶ Milicija Krajine je formirana u sastavu MUP, ali je najpre stavljena pod nadležnost Ministarstva odbrane – na insistiranje samog Martića, koji nije hteo da izgubi kontrolu nad jedinicama specijalne policije.⁴¹⁷ Njene jedinice imale su ambleme na kojima je ćirilicom bilo napisano “Milicija Krajine”.⁴¹⁸

177. Po mišljenju Pretresnog veća, Martić je, kao ministar odbrane u vladi SAO Krajine od 29. maja 1991. do 27. juna 1991. godine, bio nadležan za Miliciju Krajine.⁴¹⁹ Potom je, 27. juna,

⁴¹⁰ Vidi par. 11 gore.

⁴¹¹ Prvostepena presuda, par. 131.

⁴¹² Prvostepena presuda, par. 133, konkretno fusnota 259.

⁴¹³ Prvostepena presuda, par. 135.

⁴¹⁴ Prvostepena presuda, par. 135.

⁴¹⁵ Prvostepena presuda, par. 135.

⁴¹⁶ Prvostepena presuda, par. 135, fusnota 270.

⁴¹⁷ Prvostepena presuda, par. 135, konkretno fusnota 271.

⁴¹⁸ Prvostepena presuda, par. 135.

⁴¹⁹ Prvostepena presuda, par. 135, gde se upućuje na dokazni predmet br. 820, Usaglašene činjenice, par. 15.

imenovan za ministra unutrašnjih poslova.⁴²⁰ U Prvostepenoj presudi je, međutim, ustanovljeno da je Martić čak i pre 29. maja i posle 27. juna imao kontrolu nad Milicijom Krajine.⁴²¹ To je potvrdio sam Martić.⁴²² Pretresno veće se oslonilo na dokaze o tome da je “rukovodilac” Milicije Krajine za svoj rad trebalo da odgovara ministru unutrašnjih poslova, to jest, Martiću.⁴²³ Dana 30. novembra 1991. godine SAO Krajina je donela sopstveni Zakon o odbrani, prema kojem je TO bio “dio jedinstvenih oružanih snaga [SFRJ]”, a predsednik SAO Krajine je rukovodio “oružanim snagama u miru i u ratu”.⁴²⁴ Martić je bio ministar unutrašnjih poslova i u novoj vladi, formiranoj 26. februara 1992. godine.⁴²⁵

178. Pretresno veće je ustanovilo da su posle 1. avgusta 1991. godine jedinice Milicije Krajine zajedno s TO činile “oružane snage” SAO Krajine.⁴²⁶ Dana 8. avgusta 1991. godine Martić je imenovan za zamenika komandanta TO i na tom položaju je ostao do 30. septembra 1991. godine.⁴²⁷ Dok je obavljao dužnost zamenika komandanta TO on je i dalje bio na položaju ministra unutrašnjih poslova.⁴²⁸ Pretresno veće je zaključilo da je posle leta 1991. godine TO SAO Krajine u borbenim dejstvima mogao biti potčinjen JNA i da je postojala operativna saradnja između JNA i oružanih snaga SAO Krajine.⁴²⁹ Pretresno veće se oslonilo na Babićevo svedočenje o tome da je tokom avgusta i septembra 1991. godine Martić saradivao s 9. korpusom JNA kad je reč o koordinaciji između jedinica JNA i MUP.⁴³⁰ Štaviše, počev od avgusta 1990. godine i tokom leta 1991. godine, funkcioneri MUP Srbije, uključujući načelnika SDB Jovicu Stanišića i Franka Simatovića zvanog Frenki, sastajali su se s rukovodstvom SAO Krajine, a posebno s Martićem, u vezi s pružanjem finansijske, logističke i vojne pomoći.⁴³¹

179. Pretresno veće je zaključilo da je Martić, kao ministar unutrašnjih poslova, “uživao apsolutnu vlast nad MUP”,⁴³² uključujući nadležnost da interveniše i kažnjava izvršioce koji su počinili zločine nad nesrpskim stanovništvom.⁴³³ On je bio izveštavan o vojnim aktivnostima tokom

⁴²⁰ Prvostepena presuda, par. 135.

⁴²¹ Primeri tesne veze između Martića i Milicije Krajine mogu se naći, između ostalog, u Prvostepenoj presudi, par. 164 i 333.

⁴²² Žalbeni podnesak odbrane, par. 165.

⁴²³ Prvostepena presuda, par. 135, fusnota 271.

⁴²⁴ Prvostepena presuda, par. 139, gde se upućuje na dokazni predmet br. 36, Zakon o odbrani SAO Krajine, 30. novembar 1991. godine.

⁴²⁵ Prvostepena presuda, par. 151.

⁴²⁶ Prvostepena presuda, par. 137.

⁴²⁷ Prvostepena presuda, par. 137.

⁴²⁸ Prvostepena presuda, par. 137.

⁴²⁹ Prvostepena presuda, par. 137, 141-142, 166-167. Vidi i Prvostepenu presudu, par. 165, 204, 214, 225, 244, 246.

⁴³⁰ Prvostepena presuda, par. 142, fusnota 298.

⁴³¹ Prvostepena presuda, par. 140.

⁴³² Prvostepena presuda, par. 449.

⁴³³ Prvostepena presuda, par. 451.

Prevod

jeseni 1991. godine i održavao je “odlične veze” s jedinicama koje su bile potčinjene MUP.⁴³⁴ Njegovu vlast nad oružanim snagama SAO Krajine tokom tog perioda Pretresno veće je ustanovilo⁴³⁵ na temelju dokaza među kojima je svedočenje nekoliko svedoka o tome da je Martić *de jure* i *de facto* imao kontrolu nad policijom SAO Krajine i RSK od 1991. do 1993. godine.⁴³⁶

180. Što se tiče snaga JNA koje su bile aktivne na tom području, Pretresno veće je zaključilo da je JNA bila pod kontrolom izvesnog broja učesnika u UZP, posebno Ratka Mladića, komandanta 9. korpusa JNA,⁴³⁷ i generala Blagoja Adžića, načelnika Generalštaba JNA.⁴³⁸ Drugi učesnici u UZP koji su imali značajnu ulogu u određivanju politike JNA i sprovođenju njenih ciljeva jesu: Radmilo Bogdanović, ministar unutrašnjih poslova Srbije,⁴³⁹ Jovica Stanišić, načelnik SDB,⁴⁴⁰ Franko Simatović zvan Frenki, funkcioner SDB,⁴⁴¹ i general Veljko Kadijević, savezni sekretar za narodnu odbranu SFRJ.⁴⁴² Pretresno veće je dalje zaključilo da je Savezni sekretarijat za narodnu odbranu SFRJ, koji je bio zadužen za JNA, vršio izmene u jedinicama i ljudstvu oružanih snaga SAO Krajine i da je saradivao s njima u zajedničkim dejstvima.⁴⁴³

181. Pretresno veće je bilo mišljenja da su JNA, snage policije i druge srpske snage koje su bile aktivne na teritoriji SAO Krajine i RSK imale hijerarhijsku strukturu⁴⁴⁴ i da su tesno saradivale jedne s drugima.⁴⁴⁵ U skladu s takvim zaključcima, kao i zaključcima o većem broju lica koja su delila zajednički kažnjivi cilj i o Martićevom doprinosu njemu,⁴⁴⁶ Pretresno veće je eksplicitno zaključilo da je cilj stvaranja jedinstvene srpske teritorije ostvarivan “putem rasprostranjenih i sistematskih oružanih napada [...] kao i putem činjenja dela nasilja i zastrašivanja”.⁴⁴⁷ Uzimajući, uz to, u obzir “razmere i težinu zločina [...] koji su činjeni nad nesrpskim stanovništvom”,⁴⁴⁸ učesnici u UZP nisu mogli pojedinačno da izvode napade, već samo upotrebom snaga nad kojima su imali kontrolu. Prema tome, jedino razumno tumačenje tih zaključaka jeste da se Pretresno veće

⁴³⁴ Prvostepena presuda, par. 337.

⁴³⁵ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, par. 140-141 (srpski funkcioneri sastajali su se s Martićem u vezi s pružanjem finansijske, logističke i vojne pomoći; Martić je srpskoj vladi slao zahteve za vojnu pomoć; policija SAO Krajine se finansirala pomoću finansijskih i materijalnih sredstava MUP i SDB Srbije); par. 142 (od kraja leta 1991. godine TO SAO Krajine bio je potčinjen JNA; dokazi o operativnoj saradnji JNA i oružanih snaga SAO Krajine); par. 144-148 (Martićeve angažovanost u logoru za obuku u Golubiću). Vidi i Prvostepenu presudu, par. 337-341.

⁴³⁶ Prvostepena presuda, par. 337.

⁴³⁷ Prvostepena presuda, par. 283.

⁴³⁸ Prvostepena presuda, par. 331.

⁴³⁹ Prvostepena presuda, par. 140-141.

⁴⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 140.

⁴⁴¹ Prvostepena presuda, par. 140.

⁴⁴² Prvostepena presuda, par. 330.

⁴⁴³ Prvostepena presuda, par. 142, 344 i 446. Vidi i Prvostepenu presudu, par. 248, 274 i 284.

⁴⁴⁴ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, par. 135, 141-142 i 155.

⁴⁴⁵ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu, par. 140, 143, 159-160 i 446 (s citiranim referencama).

⁴⁴⁶ Prvostepena presuda, par. 446 i 453-455.

⁴⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 445.

⁴⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 454.

van razumne sumnje uverilo da su učesnici u UZP, koristeći te snage, postupali u skladu sa zajedničkim ciljem, to jest stvaranjem jedinstvene srpske teritorije putem prisilnog uklanjanja nesrpskog stanovništva.⁴⁴⁹ Žalbena veće smatra da je Pretresno veće možda trebalo da donese eksplicitan zaključak po ovom pitanju, ali da taj propust u datim okolnostima ne obesnažuje Prvostepenu presudu. Međutim, u vezi s nekim oružanim strukturama i paravojnim jedinicama, uključujući one pod nazivom “martićevci” ili “Martićeva policija”,⁴⁵⁰ Pretresno veće nije donelo nikakav definitivni zaključak o njihovoj vezi s Martićem. Žalbena veće će to uzeti u obzir kad bude preispitivalo zaključke Pretresnog veća.

(c) Preispitivanje zaključaka Pretresnog veća o tome da li se Martiću može pripisati odgovornost za zločine koje su počinila lica koja nisu učestvovala u UZP

182. Žalbena veće će ovde analizirati zaključke Pretresnog veća o zločinima za koje je Martiću pripisalo odgovornost kao učesniku u UZP, imajući na umu da, ako se zločin koji čini deo zajedničkog cilja može pripisati jednom od učesnika u UZP i ako su ispunjeni svi drugi elementi, onda razuman presuditelj o činjenicama može da zaključi da Martić snosi krivičnu odgovornost za taj zločin.⁴⁵¹

(i) Zločini koje su počinili Milicija Krajine, JNA, TO, MUP ili neka kombinacija navedenih snaga

183. Pretresno veće je zaključilo da je Milicija Krajine odgovorna za ubistvo 41 lica zatočenog u vatrogasnom domu u Hrvatskoj Dubici 20. oktobra 1991. godine⁴⁵² i za ubistvo devet civila u Bruškoj 21. decembra 1991. godine.⁴⁵³ Pretresno veće je takođe zaključilo da su Milicija Krajine ili jedinice JNA ili TO, odnosno kombinacija tih snaga, hotimično lišile života devet lica u Cerovljanima u septembru i oktobru 1991. godine⁴⁵⁴ i da su hotimično lišile života sedam civila u Baćinu, otprilike u drugoj polovini oktobra 1991. godine, kao i grupu od 21 civila iz Baćina otprilike u oktobru 1991. godine.⁴⁵⁵ Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim ubistvima dokazani svi elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), ubistva kao zločina protiv čovečnosti (tačka 3) i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 4) i da su oni, iako

⁴⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 445.

⁴⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 147-148.

⁴⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Brdanin*, par. 424 i 430-431.

⁴⁵² Prvostepena presuda, par. 354 i 358.

⁴⁵³ Prvostepena presuda, par. 400 i 403.

⁴⁵⁴ Prvostepena presuda, par. 359 i 363. U tom paragrafu se zapravo govori od deset žrtava, ali je u paragrafima od 359 do 362 navedeno samo devet. Žalbena veće će navedeni broj “deset” smatrati greškom.

⁴⁵⁵ Prvostepena presuda, par. 364-365 i 367.

činjenje tih zločina nije bilo deo zajedničkog cilja UZP, ipak bili predvidiva posledica njegovog sprovođenja, pa je stoga Martiću izreklo osuđujuću presudu.⁴⁵⁶

184. Pretresno veće je zaključilo da su Milicija Krajine ili jedinice JNA ili TO, odnosno kombinacija tih snaga, učestvovala u pljačkanju hrvatskih kuća u Hrvatskoj Dubici počev od sredine septembra 1991. godine, i da su u vezi s tim delima dokazani elementi pljačke javne ili privatne imovine kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 14),⁴⁵⁷ pa je Martiću izreklo osuđujuću presudu na osnovu toga što je činjenje tih zločina bilo predvidiva posledica sprovođenja zajedničkog cilja UZP.⁴⁵⁸

185. Pretresno veće je zaključilo da je u kasarni 9. korpusa JNA u Kninu JNA zatočila između 75 i 200 lica, među kojima su bili civili Hrvati i drugi nesrbi, kao i pripadnici hrvatskih oružanih snaga i formacija, i da su oni tokom zatočenja bili premlaćivani i zlostavljani. Pored toga, Pretresno veće je zaključilo da je do tog premlaćivanja i zlostavljanja došlo na lokacijama pod kontrolom JNA, iako nisu izneti dovoljni dokazi da bi se konkretno utvrdilo ko je počinio premlaćivanje i zlostavljanje u prostorijama kasarne 9. korpusa JNA.⁴⁵⁹ Pretresno veće je takođe zaključilo da je od sredine 1991. do sredine 1992. godine u staroj bolnici u Kninu bilo zatočeno između 120 i 300 lica, među kojima su bili civili Hrvati i drugi nesrbi, kao i pripadnici hrvatskih oružanih snaga i formacija, i da su oni tokom zatočenja bili premlaćivani i zlostavljani. Pretresno veće je zaključilo da je Ministarstvo pravde SAO Krajine od leta 1991. godine upravljalo zatočeničkim objektom u kojem su premlaćivanje, zlostavljanje i mučenje zatočenika vršili pripadnici MUP (nazivani "Martićevom milicijom" koji su nosili plave uniforme), pripadnici Milicije Krajine i lica u maskirnim uniformama. Veće je takođe zaključilo da je rukovodstvo dozvoljavalo civilima i srpskim zatočenicima da tuku i zlostavljaju zatočene nesrbe.⁴⁶⁰ Pretresno veće je zaključilo da su dokazani elementi zločina zatvaranja kao zločina protiv čovečnosti (tačka 5), mučenja kao zločina protiv čovečnosti (tačka 6), nehumanih dela kao zločina protiv čovečnosti (tačka 7), mučenja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 8), i okrutnog postupanja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 9) koji su počinjeni nad zatočenicima u kasarni 9. korpusa JNA i staroj bolnici u Kninu,⁴⁶¹ kao i da su ti zločini, uprkos tome što nisu bili deo zajedničkog cilja UZP, bili prirodna i predvidiva posledica njegovog sprovođenja, pa je stoga Martiću izreklo osuđujuću presudu.⁴⁶²

⁴⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁵⁷ Prvostepena presuda, par. 357.

⁴⁵⁸ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁵⁹ Prvostepena presuda, par. 407-410.

⁴⁶⁰ Prvostepena presuda, par. 412-415.

⁴⁶¹ Prvostepena presuda, par. 410 i 415.

⁴⁶² Prvostepena presuda, par. 454-455.

186. Pretresno veće je zaključilo da su zatočenike u objektu u Titovoj Korenici okrutno zlostavljali, između ostalog, pripadnici MUP koji su sebe nazivali “Martićevcima” i ljudi u maskirnim uniformama. Pretresno veće je takođe zaključilo da su pripadnici Milicije Krajine bili prisutni, ali da nisu zaustavili to premlaćivanje. Ono je zaključilo da su u vezi s izvesnim delima zlostavljanja počinjenim nad izvesnim brojem tih zatočenika dokazani elementi nehumanih dela kao zločina protiv čovečnosti (tačka 7), mučenja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 8), i okrutnog postupanja kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 9).⁴⁶³ Mada je zaključilo da ti zločini nisu bili deo zajedničkog cilja UZP, Pretresno veće je Martiću za njih izreklo osuđujuću presudu jer su oni bili prirodna i predvidiva posledica UZP.⁴⁶⁴

187. Žalbena veće smatra da je razuman presuditelj o činjenicama mogao da dođe do zaključka da je Martić odgovoran za zločine koje su počinili JNA, TO i Milicija Krajine.⁴⁶⁵ S tim u vezi, Žalbena veće podseća na zaključke Pretresnog veća o Martićevom položaju ministra unutrašnjih poslova, njegovoj apsolutnoj vlasti nad MUP, kontroli nad oružanim snagama, TO i Milicijom Krajine, saradnji između TO, JNA, Milicije Krajine i oružanih snaga SAO Krajine i kontroli koju su drugi učesnici u UZP imali nad JNA i TO,⁴⁶⁶ kao i na zaključke u vezi s Martićevim postupanjem i *mens rea*.⁴⁶⁷

188. Pored zaključaka Pretresnog veća o Martićevoj ulozi i odgovornostima u SAO Krajini uopšte, Žalbena veće iznosi sledeća zapažanja. U okviru svojih zaključaka o događajima u Hrvatskoj Dubici, Pretresno veće se pozvalo na dokaze na osnovu kojih je utvrđeno da su JNA, TO i Milicija Krajine međusobno saradivali u činjenju gorepomenutih zločina⁴⁶⁸ i ustanovilo da su JNA i TO bili pod kontrolom drugih učesnika u UZP.⁴⁶⁹ U okviru zaključaka o događajima u Bruškoj, Pretresno veće je zaključilo da su sve žrtve bile Hrvati i da su, pre njihove smrti, u Brušku svakodnevno dolazili naoružani ljudi koji su se predstavljali kao “martićevci” ili “Martićeva milicija” i plašili meštane, nazivali ih “ustašama” i govorili im da će Bruška biti deo Velike Srbije i da oni treba da odu odatle.⁴⁷⁰ U okviru zaključaka o događajima u kasarni u Kninu, Pretresno veće se pozvalo na dokaze da su u toj kasarni, osim vojnika JNA, bili prisutni i vojnici s oznakama SAO Krajine i “Belih orlova”,⁴⁷¹ da su ljudi u uniformama JNA tukli i vređali neke od zatočenika dok su

⁴⁶³ Prvostepena presuda, par. 275; Prvostepena presuda, par. 417-419.

⁴⁶⁴ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁶⁵ Prvostepena presuda, par. 454.

⁴⁶⁶ Vidi par. 174-181 gore.

⁴⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 450-454.

⁴⁶⁸ Prvostepena presuda, par. 178-181.

⁴⁶⁹ Prvostepena presuda, par. 443-444 i 446.

⁴⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 266.

⁴⁷¹ Prvostepena presuda, par. 284.

ih odvodili u kasarnu u Kninu⁴⁷² i da je Ratko Mladić, tadašnji komandant 9. korpusa JNA i učesnik u UZP, dvaput posetio tu kasarnu i podsmevao se zatočenicima.⁴⁷³ U okviru zaključaka o događajima u staroj bolnici u Kninu, Pretresno veće se pozvalo na dokaze na osnovu kojih je utvrđeno da je stara bolnica ponekad, između ostalog, nazivana “Martićev zatvor”,⁴⁷⁴ da su vojnici JNA učestvovali u prebacivanju vojnika u ovaj zatvor i da su imali kontrolu nad delom bolnice,⁴⁷⁵ da su Ratko Mladić, tadašnji komandant 9. korpusa JNA, i Vojislav Šešelj, iz Srpske radikalne stranke – obojica učesnici u UZP⁴⁷⁶ – posetili staru bolnicu, i da je Šešelj tamo vređao zatočeničke,⁴⁷⁷ kao i da je u tom zatvoru viđen i sam Martić, “odeven u maskirnu uniformu s oznakama Milicije Krajine”.⁴⁷⁸ U okviru svojih zaključaka o događajima u objektu u Titovoj Korenici, Pretresno veće je zaključilo da su pripadnici MUP bili odgovorni za maltretiranje zatočenika i da su u tom objektu bili angažovani Milicija Krajine i vojnici u uniformama JNA i maskirnim uniformama.⁴⁷⁹ Na osnovu tih zaključaka, kao i zaključka da su ti zločini bili prirodna i predvidiva posledica UZP, Pretresno veće je Martiću izreklo osuđujuću presudu po tački 1, progon kao zločin protiv čovečnosti, tački 3, ubistvo kao zločin protiv čovečnosti, tački 4, ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja, tački 5, zatvaranje kao zločin protiv čovečnosti, tački 6, mučenje kao zločin protiv čovečnosti, tački 7, nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti, tački 8, mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja, i tački 9, okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja.⁴⁸⁰

189. U svetlu gorenavedenog, kao i u svetlu zaključaka Pretresnog veća o tome da je zajednički cilj ostvarivan putem rasprostranjenih i sistematskih oružanih napada,⁴⁸¹ Žalbeno veće zaključuje da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo kad je utvrdilo da postoji potrebna veza između njega i izvršilaca zločina u Hrvatskoj Dubici, Cerovljanima, Baćinu, Bruškoj, kasarni 9. korpusa JNA u Kninu, staroj bolnici u Kninu i u objektu u Titovoj Korenici, i to pripadnika Milicije Krajine, JNA, TO i MUP, ili neke kombinacije tih snaga.

190. U svetlu gorenavedenog, žalbeni podosnovi vezani za te zločine se odbacuju.

⁴⁷² Prvostepena presuda, par. 281.

⁴⁷³ Prvostepena presuda, par. 283.

⁴⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 285.

⁴⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 286-287.

⁴⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 446.

⁴⁷⁷ Prvostepena presuda, par. 286 i 288.

⁴⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 294.

⁴⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 274-275.

⁴⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁸¹ Prvostepena presuda, par. 445; vidi i par. 181 gore. Žalbeno veće je po kratkom postupku odbacilo većinu Martićevih prigovora na zaključke Pretresnog veća u vezi sa zločinima do kojih je došlo tokom oružanih okršaja. Vidi, na primer, par. 157-158 gore.

(ii) Zločini koje su u Cerovljanima počinili naoružani Srbi iz Živaje, predvođeni Nikolom Begovićem

191. Pretresno veće je takođe zaključilo da su 13, 21. i 24. septembra 1991. godine naoružani Srbi iz Živaje, predvođeni Nikolom Begovićem, zapalili deset kuća i oštetili katoličku crkvu u selu Cerovljani. Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim delima ustanovljeni elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), bezobzirnog razaranja sela ili pustošenja koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12) i uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 13)⁴⁸² i izreklo Martiću osuđujuću presudu na osnovu toga što je počinjenje tih zločina bilo prirodna i predvidiva posledica ostvarenja zajedničkog cilja UZP.⁴⁸³

192. Žalbeno veće smatra da razuman presuditelj o činjenicama nije mogao da dođe do zaključka da je Martić odgovoran za dela razaranja koja su počinili naoružani Srbi iz Živaje, predvođeni Nikolom Begovićem. Podrobno razmotrivši zaključke Pretresnog veća i dokaze na kojima se oni temelje,⁴⁸⁴ Žalbeno veće zaključuje da je Pretresno veće pogrešilo jer je utvrdilo da postoji veza između Martića i tih izvršilaca. Konkretno, dokazni predmet br. 273, izjava svedoka Antuna Blaževića, na kojem se taj zaključak dobrim delom temelji, samo sugerše da su naoružani ljudi na čelu s Begovićem dobijali oružje od JNA, ali ničim ne dokazuje kontrolu ili uticaj Martića ili drugih učesnika u UZP.⁴⁸⁵ U odsustvu daljih pojedinosti o vezi između tih snaga i JNA, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da se ti zločini mogu pripisati nekom od učesnika u UZP. Veza između glavnih izvršilaca tih zločina i učesnika u UZP je stoga nedovoljno uverljiva da bi se Martiću mogla izreći osuđujuća presuda.

193. Žalbeno veće smatra da je ta greška dovela do neostvarenja pravde i, shodno tome, poništava osuđujuću presudu koja je Martiću izrečena za tačke 1, 12 i 13 u vezi s delima razaranja koja su u Cerovljanima počinili naoružani Srbi iz Živaje, predvođeni Nikolom Begovićem.⁴⁸⁶

⁴⁸² Prvostepena presuda, par. 360-361 i 363.

⁴⁸³ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 186-188, 360-361 i 363.

⁴⁸⁵ Vidi Prvostepenu presudu, par. 186-188.

⁴⁸⁶ Što se tiče zaključaka vezanih za dokazni predmet br. 273, Izjava svjedoka Antuna Blaževića na osnovu pravila 92bis, 13. mart 2002. godine, Žalbeno veće je takođe dužno da ponudi još jedno objašnjenje. Dana 16. januara 2006. godine Pretresno veće je ovu izjavu svedoka uvrstilo u spis prema pravilu 92bis Pravilnika, a da Martiću nije pružilo priliku da unakrsno ispita dotičnog svedoka (Odluka po zahtevima tužilaštva za prihvatanje pismenih dokaza u skladu s pravilom 92 bis Pravilnika, 16. januar 2006. godine, par. 16-17, 26, 28 i 37 (gde se taj svedok navodi pod pseudonimom MM-019)). Kao što je gore navedeno, veći deo zaključaka u vezi sa zločinima u Cerovljanima – posebno zaključci o mogućoj vezi između naoružanih ljudi i Martića preko JNA – oslanja se isključivo na ovu izjavu i oni nisu dalje potkrepljeni. Prema tome, ti dokazi su od ključnog značaja za pitanje Martićeve odgovornosti i, pošto nisu dovoljno potkrepljeni, Martiću je trebalo pružiti priliku da unakrsno ispita dotičnog svedoka (*Tužilac protiv Galića*, predmet br. IT-98-29-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s pravilom 92 bis(C), 7. jun 2002. godine, par. 13-15. Vidi i

(iii) Zločini koje su u Lipovači počinile srpske paravojne snage

194. Pretresno veće je zaključilo da su srpske paravojne snage krajem oktobra 1991. godine u Lipovači hotimično lišile života sedam civila. Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim ubistvima dokazani svi elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), ubistva kao zločina protiv čovečnosti (tačka 3) i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 4)⁴⁸⁷ i izreklo je Martiću osuđujuću presudu na osnovu toga što su ti zločini bili prirodna i predvidiva posledica ostvarenja zajedničkog cilja UZP.⁴⁸⁸

195. Žalbena veće smatra da je razuman presuditelj o činjenicama mogao da donese zaključak da je Martić odgovoran za ubistva koja su u Lipovači počinile srpske paravojne snage. Žalbena veće primećuje da se u okviru svojih zaključaka o ubistvima u Lipovači Pretresno veće pozvalo na dokaze koji pokazuju da je JNA upozorila seljane da se čuvaju srpskih paravojnih jedinica koje će doći po odlasku JNA, da su srpske paravojne jedinice došle, kao što je najavila JNA, da su te paravojne jedinice nazivane “rezerva, vojska Martićeva” i da su na sebi imali uniforme kao vojska.⁴⁸⁹ Žalbena veće se stoga uverilo da se razuman presuditelj o činjenicama mogao uveriti da su predmetne srpske paravojne snage zapravo bili vojnici JNA ili TO, ili bar da su postupali u sprezi s JNA. S obzirom na upozorenje JNA, opis tih jedinica i njihovih uniformi, kao i opšti obrazac zauzimanja i kažnjivog ponašanja na toj teritoriji, Pretresno veće je razumno postupilo kad je zaključilo da je te zločine počinio izvestan broj paravojnih grupa povezanih s nekim od učesnika u UZP i da se oni stoga mogu pripisati Martiću kao učesniku u tom UZP.

196. U svetlu gorenavedenog i u svetlu zaključaka Pretresnog veća o tome da je zajednički cilj sproveden putem rasprostranjenih i sistematskih napada,⁴⁹⁰ žalbeni podosnov vezan za ove zločine se odbacuje.

(iv) Zločini koje su neidentifikovani naoružani srpski vojnici počinili u Vukovićima i Poljanku

197. Pretresno veće je zaključilo da su neidentifikovani naoružani Srbi 8. oktobra 1991. godine u Vukovićima lišili života civila po imenu Tomo Vuković i da je 20 naoružanih vojnika u maskirnim i sivomaslinastim uniformama 7. novembra 1991. godine u Poljanku lišilo života dva civila.

predmet *Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih*, predmet br. IT-04-74-AR73.6, Odluka po žalbama na odluku da se transkript ispitivanja Jadranka Prlića uvrsti u spis, 23. novembar 2007. godine, konkretno par. 53 i 59). Žalbena veće smatra da to što nije ispoštovano Martićevo pravo da unakrsno ispita ovog svedoka predstavlja neostvarenje pravde pa bi se, shodno tome, osuđujuće presude koje su mu izrečene za te zločine mogle poništiti i po ovom osnovu.

⁴⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 368 i 370.

⁴⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 202-203.

Prevod

Pretno veće je zaključilo da su u vezi s ovim lišavanjima života dokazani svi elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), ubistva kao zločina protiv čovečnosti (tačka 3) i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 4).⁴⁹¹

198. Pretno veće je takođe zaključilo da su “vojnici u maskirnim i sivomaslinastim uniformama” 7. novembra 1991. godine u Poljanku zapalili nekoliko kuća, automobila i štala. Pretno veće je zaključilo da su u vezi s tim delima dokazani elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1) i bezobzirnog razaranja sela ili pustošenja koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12).⁴⁹²

199. Iako je Pretno veće zaključilo da zločini počinjeni u Vukovićima i Poljanku nisu deo zajedničkog cilja UZP, ono je Martiću izreklo osuđujuću presudu za te zločine na temelju toga što su oni bili prirodna i predvidiva posledica ostvarenja tog UZP.⁴⁹³

200. Žalbno veće smatra da je Pretno veće pogrešilo jer je zaključilo da je Martić odgovoran za ubistvo civila Tome Vukovića u Vukovićima, za ubistvo dva civila u Poljanku i za dela razaranja koja su u Poljanku počinili neidentifikovani naoružani Srbi, odnosno vojnici.⁴⁹⁴ Podrobno razmotrivši zaključke Pretnog veća i dokaze na kojima se oni temelje, Žalbno veće zaključuje da je Pretno veće pogrešilo jer je utvrdilo da postoji veza između Martića i izvršilaca tih zločina. Konkretno, Žalbno veće smatra da su poreklo i pripadnost tih naoružanih ljudi neizvesni.⁴⁹⁵ U odsustvu bilo kakvih daljih pojedinosti o pripadnosti tih naoružanih ljudi, nijedan razuman presuditelj o činjenicama u datim okolnostima ne bi mogao da zaključi da se ti zločini mogu pripisati nekom od učesnika u UZP.

201. Žalbno veće smatra da su te greške dovele do neostvarenja pravde i stoga poništava osuđujuću presudu koja je Martiću izrečena po tačkama 1, 3 i 4 u vezi s lišavanjem života Tome Vukovića u Vukovićima i dva civila u Poljanku, kao i po tačkama 1 i 12 u vezi s delima razaranja koja su neidentifikovani naoružani Srbi, odnosno vojnici, počinili u Poljanku.

(v) Zločini koje su u Škabrnji, Nadinu, Vukovićima i Saborskom počinile kombinovane snage JNA ili TO i drugih jedinica

⁴⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 445; vidi i par. 181 gore.

⁴⁹¹ Prvostepena presuda, par. 212, 216, 371-372 i 377.

⁴⁹² Prvostepena presuda, par. 216, 219, 375 i 378.

⁴⁹³ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁴⁹⁴ Vidi Prvostepenu presudu, par. 454.

⁴⁹⁵ Vidi Prvostepenu presudu, par. 210-219, 372 i 375.

202. Pretresno veće je zaključilo da su jedinice JNA, sačinjene od redovnih i rezervnih pripadnika, jedinice TO i paravojne jedinice ubile u Škabrnji i Nadinu izvestan broj lica.⁴⁹⁶ Dana 18. novembra 1991. godine pripadnici lokalnih paravojskih jedinica odeveni u maskirne uniforme, među kojima su neki imali ambleme SAO Krajine i koji su, zajedno s drugim snagama SAO Krajine, učestvovali u napadu na Škabrnju, ubili su dvanaest civila i dva pripadnika hrvatskih snaga odbrane koji nisu učestvovali u neprijateljstvima.⁴⁹⁷ Dana 19. novembra 1991. godine vojnici u uniformama JNA ubili su u Nadinu sedam civila.⁴⁹⁸ Dana 18. i 19. novembra 1991. godine pripadnici istih onih jedinica koje su učestvovali u napadu na Škabrnju i Nadin 18. i 19. novembra, uključujući jedinice JNA i TO, ubili su u Škabrnji, Nadinu, odnosno Benkovcu 25 civila, a u Škabrnji i Nadinu pet pripadnika hrvatskih snaga odbrane koji nisu učestvovali u neprijateljstvima.⁴⁹⁹ Dana 11. marta 1992. godine u Škabrnji su ubijena četiri civila, a u periodu od 18. novembra 1991. do 11. marta 1992. godine pripadnici jedinica JNA, jedinica iz sastava jedne brigade TO pod komandom JNA i paravojne jedinice hotimično su ubili 14 civila.⁵⁰⁰ Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim lišavanjima života dokazani svi elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), ubistva kao zločina protiv čovečnosti (tačka 3), i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 4) (mada se tačka 3 ne odnosi na pripadnike hrvatskih snaga odbrane).⁵⁰¹ Pretresno veće je takođe zaključilo da je 18. novembra 1991. godine iz tenka JNA pogođena crkva Uznesenja blažene djevice Marije u centru Škabrnje i da su nakon toga vojnici ušli u crkvu i otvorili vatru iz oružja. Ono je zaključilo da su dokazani elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1) i uništavanja ili hotimičnog nanošenja štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 13).⁵⁰² Pretresno veće je Martiću izreklo osuđujuću presudu za te zločine jer su oni bili prirodna i predvidiva posledicu UZP.⁵⁰³

203. Pretresno veće je zaključilo da su snage JNA, zajedno s jednom jedinicom SDB iz Plaškog, brigadom TO Plaškog i jedinicama Milicije Krajine napale Saborsko tokom prepodneva 12. novembra 1991. godine. Posle napada na Saborsko veliki broj srpskih vojnika i policajaca ostao je u centru Saborskog.⁵⁰⁴ Pretresno veće je zaključilo da je 12. novembra 1991. godine u Saborskom

⁴⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 239-247.

⁴⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 386-387.

⁴⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 388.

⁴⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 389-391.

⁵⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 392.

⁵⁰¹ Prvostepena presuda, par. 386-392 i 398.

⁵⁰² Prvostepena presuda, par. 395 and 399.

⁵⁰³ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁵⁰⁴ Prvostepena presuda, par. 225 i 227.

Prevod

hotimično ubijeno 20 lica, od kojih je za 13 van razumne sumnje utvrđeno da su civili.⁵⁰⁵ Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim lišavanjima života dokazani svi elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), ubistva kao zločina protiv čovečnosti (tačka 3) i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 4).⁵⁰⁶ Pretresno veće je takođe zaključilo da su posle napada na Saborsko srpske snage koje su ušle u selo zapalile veliki broj civilnih kuća i drugih objekata i da su u vezi s tim delima dokazani elementi bezobzirnog razaranja sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12).⁵⁰⁷ Naposljetku, Pretresno veće je zaključilo da su srpski vojnici i policajci koji su učestvovali u napadu pljačkali prodavnice i poslovne objekte, oduzimali traktore, automobile i stoku, čime su dokazani elementi zločina pljačke javne ili privatne imovine prema članu 3 (tačka 14).⁵⁰⁸ Martiću je izrečena osuđujuća presda za zločine počinjene u Saborskom jer su oni bili prirodna i predvidiva posledica ostvarenja zajedničkog cilja UZP.⁵⁰⁹

204. Pretresno veće je zaključilo da su mešovite snage sastavljene od vojnika JNA, uključujući pripadnike jedne specijalne jedinice JNA iz Niša i naoružane meštane 7. novembra 1991. godine u Vukovićima lišile života osam civila i da su u vezi s tim lišavanjima života dokazani elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), ubistva kao zločina protiv čovečnosti (tačka 3) i ubistva kao kršenja zakona i običaja ratovanja (tačka 4).⁵¹⁰ Pretresno veće je takođe zaključilo da je 7. novembra 1991. godine grupa vojnika sačinjena od vojnika JNA i meštana zapalila jednu ili dve kuće u Vukovićima i da su u vezi s tim delima dokazani elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1) i bezobzirnog razaranja sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom, kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12).⁵¹¹ Pretresno veće je Martiću izreklo osuđujuću presudu za te zločine jer su oni bili prirodna i predvidiva posledica UZP.⁵¹²

205. Žalbeno veće smatra da je razuman presuditelj o činjenicama mogao da donese zaključak da je Martić odgovoran za lišavanja života počinjena u Škabrnji, Nadinu, Saborskom i Vukovićima, kao i za dela razaranja koja su na prve dve navedene lokacije počinile mešovite snage sačinjene od vojnika JNA ili vojnika TO i paravojnih jedinica, srpskih vojnika i policajaca i naoružanih

⁵⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 229 i 379. Za osam žrtva je ustanovljeno da su ih ubili vojnici u maskirnim uniformama i sivomaslinastim uniformama, kao i dva vojnika u srpskim tamnosivim uniformama i šlemovima s petokrakom. Dvanaest žrtava su ubili pripadnici jedinica koje su bile u Saborskom posle napada 12. novembra 1991. godine.

⁵⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 379 i 383.

⁵⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 227 i 381.

⁵⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 227 i 382.

⁵⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 454-455.

⁵¹⁰ Prvostepena presuda, par. 214, 371 i 377.

⁵¹¹ Prvostepena presuda, par. 214, 374 i 378.

⁵¹² Prvostepena presuda, par. 454-455.

meštana.⁵¹³ S tim u vezi Žalbeno veće podseća na zaključke Pretresnog veća o Martićevom položaju ministra unutrašnjih poslova, njegovoj apsolutnoj vlasti nad MUP, kontroli nad oružanim snagama, TO i Milicijom Krajine, saradnji između TO, JNA, Milicije Krajine i oružanih snaga SAO Krajine i kontroli koju su drugi učesnici u UZP imali nad JNA i TO,⁵¹⁴ kao i zaključke o Martićevom ponašanju i njegovoj *mens rea*.⁵¹⁵ Činjenica da je neka paravojna grupa, grupa srpskih vojnika i policajaca ili lokalna naoružana grupa takođe učestvovala u zločinima, ne oslobađa Martića odgovornosti, budući da je razuman presuditelj o činjenicama, imajući u vidu zaključke Pretresnog veća, mogao da zaključi da su te jedinice delovale zajedno i u sprezi s vojnicima JNA i TO. Konkretno, što se tiče napada na Škabrnju i Nadin, Žalbeno veće primećuje da je Pretresno veće zaključilo da su te zločine izvršile jedinice JNA, sačinjene od redovnih vojnika i rezervista iz okolnih srpskih sela, kao i jedinica TO odevenih u uniforme JNA, u uniforme sa srpskom zastavom, uniforme sa belom trakom na ramenu i/ili amblemima SAO Krajine i paravojne jedinice u uniformama JNA, od kojih su neke imale oznake s četiri ćirilična slova “S”.⁵¹⁶

206. U svetlu gorenavedenog, kao i u svetlu zaključaka Pretresnog veća da je zajednički cilj ostvarivan putem rasprostranjenih i sistematskih oružanih napada,⁵¹⁷ Žalbeno veće zaključuje da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo kad je ustanovilo da postoji potrebna veze između njega i lica koja su izvršila lišavanje života u Škabrnji, Nadinu, Saborskom i Vukovićima, kao i za dela razaranja koja su u prve dve navedene lokacije izvršile mešovite snage sačinjene od vojnika JNA ili TO i paravojnih jedinica, srpskih vojnika i policajaca i naoružanih meštana.

207. Što se tiče dela razaranja izvršenih u Vukovićima, Pretresno veće je, zaključivši da nije moguće identifikovati izvršioce granatiranja najmanje tri kuće u Vukovićima, zaključilo da su elementi zločina bezobzirnog razaranja sela ili pustošenja koje nije opravdano vojnom nuždom utvrđeni samo po pitanju jedne ili dve kuće koje su vojnici razorili.⁵¹⁸ Međutim, Pretresno veće je zaključilo da “paljenje četiri ili pet kuća van sumnje predstavlja razaranje velikih razmera”.⁵¹⁹ Shodno tome, Žalbeno veće zaključuje da je Pretresno veće pogrešilo kad je dela koja se ne mogu pripisati Martiću uključilo u *actus reus* zločina za koji ga je proglasio krivim – to jest, dela vezana za još tri kuće u Vukovićima. Uprkos tome, osuđujuća presuda koja je izrečena Martiću potvrđena je kad je reč o jednoj ili dve druge kuće.

⁵¹³ Prvostepena presuda, par. 454.

⁵¹⁴ Vidi par. 174-181 gore.

⁵¹⁵ Prvostepena presuda, par. 450-454.

⁵¹⁶ Prvostepena presuda, par. 244-247.

⁵¹⁷ Prvostepena presuda, par. 445; vidi i par. 181 gore.

⁵¹⁸ Prvostepena presuda, par. 374. Vidi i Prvostepenu presudu, par. 214.

⁵¹⁹ Prvostepena presuda, par. 374.

208. Žalbeno veće smatra da je ova greška dovela do neostvarenja pravde i stoga poništava osuđujuću presudu koja je Martiću izrečena za tačke 1 i 12 u vezi s tri kuće uništene usled granatiranja koje su počinila neidentifikovana lica.

(vi) Zločini progona i deportacije koje su počinili JNA, TO, Milicija Krajine, MUP i oružane ili policijske snage SAO Krajine i RSK

209. Na temelju onoga što je prethodno utvrdilo, Pretresno veće je zaključilo da su JNA, TO, Milicija Krajine i oružane ili policijske snage SAO Krajine i RSK u periodu od 1990. do 1992. godine sistematski vršili nasilje i zastrašivali nesrpsko stanovništvo u selima i na područjima s većinskim hrvatskim stanovništvom, uključujući Knin, Lovinac, Ljubovo, Glinu, Strugu, Kijevo, Vrliku, Drniš, Hrvatsku Kostajnicu, Cerovljane, Hrvatsku Dubicu, Baćin, Saborsko, Poljanak, Lipovaču, Škabrnju, Nadin i druga mesta u SAO Krajini, s namerom da nesrpsko stanovništvo proteraju s teritorije SAO Krajine.⁵²⁰ Pretresno veće je takođe zaključilo da je u periodu od 1992. do 1995. godine protiv nesrpskog stanovništva vođena slična kampanja nasilja i zastrašivanja širom teritorije RSK i da su vlasti RSK, uključujući MUP RSK, doprinosile iseljavanju nesrpskog stanovništva sa teritorije RSK.⁵²¹ Pretresno veće je zaključilo da su u vezi s tim delima utvrđeni elementi progona kao zločina protiv čovečnosti (tačka 1), kao i deportacije i prisilnog premeštanja kao zločina protiv čovečnosti (tačke 10 i 11)⁵²² i da su ti zločini bili deo zajedničkog cilja UZP, pa je stoga Martiću izreklo osuđujuću presudu po tim tačkama.⁵²³

210. Žalbeno veće zaključuje da je razuman presuditelj o činjenicama mogao da proglasi Martića odgovornim za zločine progona i deportacije koje su počinili JNA, TO, Milicija Krajine i oružane ili policijske snage SAO Krajine i RSK. S tim u vezi, Žalbeno veće podseća na zaključke Pretresnog veća o Martićevom položaju ministra unutrašnjih poslova, njegovoj apsolutnoj vlasti nad MUP, kontroli nad oružanim snagama, TO i Milicijom Krajine, saradnji između TO, JNA, Milicije Krajine i oružanih snaga SAO Krajine i kontroli koju su drugi učesnici u UZP imali nad JNA i TO⁵²⁴ kao i zaključke o Martićevom ponašanju i njegovoj *mens rea*.⁵²⁵

⁵²⁰ Prvostepena presuda, par. 426-428.

⁵²¹ Prvostepena presuda, par. 300, 327-328 i 430. Žalbeno veće primećuje da se Pretresno veće jeste pozvalo na činjenje zločina širom teritorije RSK, ali da nije proglasilo Martića lično odgovornim za te zločine.

⁵²² Prvostepena presuda, par. 429, 431-432.

⁵²³ Prvostepena presuda, par. 452-453.

⁵²⁴ Vidi par. 174-181 gore.

⁵²⁵ Prvostepena presuda, par. 450-454.

211. U svjetlu gorenavedenog, kao i u svjetlu zaključka Pretresnog veća da je zajednički cilj ostvarivan putem rasprostranjenih i sistematskih oružanih napada,⁵²⁶ Žalbena veće zaključuje da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo kad je ustanovilo postojanje potrebne veze između njega i zločina progona i deportacije koje su počinili JNA, TO, Milicija Krajine, MUP, i oružane ili policijske snage SAO Krajine i RSK.

212. Međutim, Žalbena veće primećuje da je Martić pogrešno doveden u vezu s nekim od dela u osnovi na koja se Pretresno veće oslonilo kako bi utvrdilo da je u periodu od 1990. do 1992. godine počinjen zločin deportacije,⁵²⁷ ili da je donet pogrešan zaključak da su ta dela utvrđena⁵²⁸ i njih je Žalbena veće već poništilo. Shodno tome, na osnovu tih zločina Martiću se ne može izreći osuđujuća presuda za zločin deportacije. Žalbena veće smatra da je ta greška dovela do neostvarenja pravde i stoga poništava osuđujuću presudu koja je Martiću izrečena za te zločine po tački 10.

G. Zaključak

213. Na temelju gorenavedenog, Žalbena veće usvaja izvestan broj Martićevih žalbenih podosnova vezanih za nepostojanje veze između njega i glavnih izvršilaca zločina i stoga poništava osuđujuću presudu koja je Martiću izrečena po tačkama 1, 12 i 13 u vezi s delima razaranja koja su u Cerovljanima počinili naoružani Srbi iz Živaje predvođeni Nikolom Begovićem; tačkama 1, 3 i 4 u vezi s lišavanjem života Tome Vukovića u Vukovićima i dva civila u Poljanku; i tačkama 1 i 12 u vezi s delima razaranja koja su u Poljanku izvršili neidentifikovani srpski vojnici. Pored toga, Žalbena veće usvaja Martićeve žalbene podosnove koji se odnose na tačke 8 i 9 u vezi sa zločinima izvršenim nad Ivanom Ateljem i Šimom Čačićem u Benkovcu, tačke 7 i 9 u vezi sa zločinima počinjenim nad troje dece zatočene u dečjem vrtiću u Benkovcu, tačke 1 i 12 u vezi s delima razaranja koja su u Vukovićima počinili vojnici JNA i naoružani meštani, i tačku 10 u vezi s pomenutim zločinima, kao i u vezi sa zaključcima o prisilnom premeštanju lica iz tih mesta na koje ta poništenja utiču.

⁵²⁶ Prvostepena presuda, par. 445; vidi i par. 181 gore.

⁵²⁷ Žalbena veće je poništilo osuđujuće presude koje su Martiću izrečene po tačkama 1, 12 i 13 u vezi s delima razaranja koje su u Cerovljanima počinili naoružani Srbi iz Živaje predvođeni Nikolom Begovićem (vidi par. 193 gore), tačkama 1, 3 i 4 u vezi s lišavanjem života Tome Vukovića u Vukovićima i dva civila u Poljanku, kao i tačkama 1 i 12 u vezi s delima razaranja koje su u Poljanku izvršili neidentifikovani naoružani Srbi ili vojnici (vidi par. 201 gore).

⁵²⁸ Žalbena veće je poništilo osuđujuće presude koje su Martiću izrečene po tačkama 8 i 9 u vezi sa zločinima izvršenim nad Ivanom Ateljem i Šimom Čačićem u Benkovcu, tačkama 7 i 9 u vezi sa zločinima izvršenim nad troje dece zatočene u dečjem vrtiću u Benkovcu (vidi par. 164 gore) i po tačkama 1 i 12 u vezi s delima razaranja koje su u Vukovićima počinili neidentifikovani vojnici JNA i naoružani meštani (vidi par. 201 gore).

Prevod

214. Žalbeno veće primećuje da, pošto ove razne tačke sadrže i druge zločine, ta poništenja ne utiču na ukupni zaključak Pretresnog veća o krivici po svakoj od tih tačaka. O eventualnom uticaju tih grešaka na Martićevu kaznu Žalbeno veće će odlučiti dalje u ovoj Presudi, u odeljku koji se odnosi na odmeravanje kazne.⁵²⁹

215. Žalbeno veće odbacuje ostatak Martićevog petog žalbenog podosnova.

⁵²⁹ Vidi odeljak X dole.

**VIII. NAVODNE GREŠKE U PRIMENI PRAVA I UTVRĐIVANJU
ČINJENIČNOG STANJA U VEZI S ODGOVORNOŠĆU MILANA MARTIĆA
ZA GRANATIRANJE ZAGREBA (ŠESTI, SEDMI I OSMI ŽALBENI OSNOV
MILANA MARTIĆA)**

A. Uvod

216. Pretresno veće je zaključilo da je 2. i 3. maja 1995. godine, nakon vojne ofanzive oružanih snaga Hrvatske poznate pod nazivom Operacija "Bljesak", Milan Martić naredio da se raketama "Orkan" granatira Zagreb.⁵³⁰ Pretresno veće je konstatovalo da je od posledica granatiranja 2. maja 1995. godine poginulo pet ljudi, a najmanje 160 je ranjeno,⁵³¹ dok je 3. maja 1995. godine poginulo dvoje ljudi, a 54 je ranjeno.⁵³² Ono je takođe zaključilo da je oruđe M-87 "Orkan", koje je korišćeno tokom granatiranja, neselektivno oružje,⁵³³ da je granatiranje činilo deo rasprostranjenog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva⁵³⁴ i da se takvo ponašanje ne može opravdati kao represalija.⁵³⁵ U skladu s tim, zaključilo je da je Martić odgovoran za naređenje da se granatira Zagreb i proglasilo ga krivim na osnovu članova 3, 5 i 7(1) Statuta po tački 15 (ubistvo kao zločin protiv čovečnosti), 16 (ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja), 17 (nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti), 18 (okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja) i 19 (napadi na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja).⁵³⁶

217. Martić osporava većinu tih zaključaka. On tvrdi da je Pretresno veće pogrešno primenilo pravo u svom tumačenju koncepta "naređivanja" prema članu 7(1) Statuta,⁵³⁷ kao i da je pogrešno utvrdilo činjenično stanje kada je zaključilo da je on naredio granatiranje Zagreba.⁵³⁸ On takođe tvrdi da je Pretresno veće donelo i druge pogrešne i manjkave zaključke u vezi s granatiranjem Zagreba.⁵³⁹ Prema njegovoj tvrdnji, te navodne greške obesnažuju Prvostepenu presudu.⁵⁴⁰ Žalbena veće će se redom pozabaviti tim tvrdnjama.

⁵³⁰ Prvostepena presuda, par. 302-305, 309 i 456-460.

⁵³¹ Prvostepena presuda, par. 308.

⁵³² Prvostepena presuda, par. 313.

⁵³³ Prvostepena presuda, par. 462-463.

⁵³⁴ Prvostepena presuda, par. 469.

⁵³⁵ Prvostepena presuda, par. 468.

⁵³⁶ Prvostepena presuda, par. 470-472. Međutim, Pretresno veće je nakon toga izreklo osuđujuću presudu samo po tačkama 15, 17 i 19 jer su krivična dela iz tačaka 16 i 17 obuhvaćena krivičnim delom napada na civile iz tačke 19 (Prvostepena presuda, par. 478 i 480).

⁵³⁷ Najava žalbe odbrane, par. 54-56; Žalbeni podnesak odbrane, par. 214-215 (šesti osnov).

⁵³⁸ Najava žalbe odbrane, par. 57-59; Žalbeni podnesak odbrane, par. 216-219 (sedmi osnov).

⁵³⁹ Najava žalbe odbrane, par. 60-65; Žalbeni podnesak odbrane, par. 220-252 (osmi osnov).

⁵⁴⁰ Najava žalbe odbrane, par. 56, 59 i 65.

B. Navodna greška u primeni prava u vezi s naređivanjem prema članu 7(1) Statuta (šesti žalbeni osnov Milana Martića)

1. Argumenti strana u postupku

218. Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u načinu na koji je definisalo element svesti za naređivanje krivičnih dela prema članu 7(1) Statuta. Konkretno, on tvrdi da je Pretresno veće pogrešno konstatovalo da je za naređivanje dovoljna posredna namera. On se poziva na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić* i tvrdi da je Pretresno veće trebalo da se pridržava kriterijuma koji je u njoj formulisan, tj. zaključka da svest o bilo kakvom riziku, ma koliko da je nizak, nije dovoljna da bi se nekom pripisala krivična odgovornost. Martić tvrdi da Pretresno veće nije uspeo da konkretno navede stepen rizika koji tužilaštvo mora da dokaže.⁵⁴¹ On od Žalbenog veća traži da, u slučaju da potvrdi zaključak Pretresnog veća da je on naredio granatiranje, utvrdi da li je to učinio sa "svešću o većoj verovatnoći rizika i s elementom htenja".⁵⁴²

219. Tužilaštvo odgovara da se Martić pogrešno pozvao na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić* koja, tvrdi tužilaštvo, zagovara kriterijum posredne namere za vid odgovornosti "naređivanja" prema članu 7(1) Statuta.⁵⁴³ Tužilaštvo dalje tvrdi da je Pretresno veće Martića proglasilo krivim na osnovu neposredne namere za napad na civile;⁵⁴⁴ i, štaviše, da je donelo razumne zaključke u vezi s Martićevom svešću o pogibiji i ranjavanju civila koji su bili posledica granatiranja.⁵⁴⁵

2. Diskusija

220. Martić osporava način na koji je Pretresno veće definisalo elemente *mens rea* za naređivanje krivičnih dela prema članu 7(1) Statuta.⁵⁴⁶ S tim u vezi, Pretresno veće je zaključilo sledeće:

Mens rea [naređivanja] je ili neposredna namera počinioca u vezi s njegovim sopstvenim naređivanjem ili posredna namera, to jest, osoba koja izdaje neko naređenje, svesna znatne verovatnoće da će prilikom izvršenja tog naređenja biti počinjen zločin, ima traženu *mens rea* za ovaj vid odgovornosti po članu 7(1) Statuta.⁵⁴⁷

221. Žalbeno veće najpre podseća na svoju diskusiju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić* u vezi sa subjektivnim elementom koji se traži za "naređivanje" krivičnih dela predviđenih

⁵⁴¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 214-215; vidi i Repliku odbrane, par. 95.

⁵⁴² Replika odbrane, par. 96.

⁵⁴³ Odgovor tužilaštva, par. 183.

⁵⁴⁴ Odgovor tužilaštva, par. 184.

⁵⁴⁵ Odgovor tužilaštva, par. 185.

⁵⁴⁶ Najava žalbe odbrane, par. 54, gde se isključivo upućuje na Prvostepenu presudu, par. 441.

⁵⁴⁷ Prvostepena presuda, par. 441.

Statutom. U tom predmetu, Žalbena veće je moralo da odgovori na pitanje "da li se standard *mens rea* koji je niži od direktne namjere može primijeniti u vezi s naređivanjem iz člana 7(1) Statuta, i ako može, kako ga treba definisati".⁵⁴⁸ Nakon iscrpne analize,⁵⁴⁹ Žalbena veće je zaključilo sledeće:

Žalbena vijeće stoga smatra da osoba koja naredi neko činjenje ili nečinjenje sa sviješću o znatnoj vjerovatnoći da će prilikom izvršenja tog naređenja biti počinjeno krivično djelo ima *mens rea* koja se zahtijeva za utvrđivanje odgovornosti po članu 7(1) na osnovu naređivanja. Naređivanje s takvom sviješću mora se smatrati prihvatanjem tog krivičnog djela.⁵⁵⁰

222. Žalbena veće je objasnilo da zaista postoji niži vid namere od neposredne namere. Međutim, ono je preciziralo da "svijest o bilo kakvom riziku, ma koliko da je nizak, nije dovoljna"⁵⁵¹ da bi se nekom pripisala krivična odgovornost u skladu sa Statutom. Ono je bilo mišljenja da "pravni standard mora uključivati svijest o većoj vjerovatnoći rizika i element htijenja".⁵⁵² Shodno tome, zaključilo je da lice koje izdaje naređenje mora da postupa sa svešću o *znatnoj* verovatnoći da će prilikom izvršenja tog naređenja biti počinjen zločin. To obrazloženje je potvrđeno u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez* i Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*.⁵⁵³

223. U ovom predmetu, Pretresno veće je samo ponovilo kriterijum formulisan u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić*, tj. tražilo je da se pokaže da je lice koje je izdalo naređenje postupalo sa svešću o znatnoj verovatnoći da će prilikom izvršenja tog naređenja biti počinjen zločin, čime je prihvatilo taj zločin. Žalbena veće u tome ne vidi nikakvu grešku. U meri u kojoj Martić u svojoj Replici tvrdi da je *primena* tog kriterijuma pogrešna, Žalbena veće primećuje da je on u svojoj Najavi žalbe i Žalbenom podnesku u okviru tog žalbenog osnova osporio samo način na koji je Pretresno veće definisalo taj kriterijum.⁵⁵⁴ Shodno tome, njegova dalja argumentacija⁵⁵⁵ biće razmatrana samo u meri u kojoj je relevantna za njegov osmi žalbeni osnov.⁵⁵⁶

3. Zaključak

224. Iz gorenavedenih razloga, Žalbena veće u celosti odbacuje Martićev šesti žalbeni osnov.

⁵⁴⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 32.

⁵⁴⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 33-41.

⁵⁵⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 42. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, fusnota 76, gde je dat francuski prevod opisa tog kriterijuma: "*Quiconque ordonne un acte ou une omission en ayant conscience de la réelle probabilité qu'un crime soit commis au cours de l'exécution de cet ordre possède la mens rea requise pour établir la responsabilité aux termes de l'article 7 alinéa 1 pour avoir ordonné. Le fait d'ordonner avec une telle conscience doit être considéré comme l'acceptation dudit crime.*"

⁵⁵¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 41.

⁵⁵² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 41; Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*, par. 481.

⁵⁵³ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 29-30; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 152. Za primenu istog kriterijuma na vidove odgovornosti planiranja i podsticanja prema članu 7(1) Statuta, vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 31-32.

⁵⁵⁴ Najava žalbe odbrane, par. 54-56; Žalbeni podnesak odbrane, par. 214-215.

⁵⁵⁵ Replika odbrane, par. 95-96.

⁵⁵⁶ Vidi par. 237 i dalje dole.

C. Navodna greška u zaključku da je Milan Martić naredio granatiranje Zagreba (sedmi žalbeni osnov Milana Martića)

1. Argumenti strana u postupku

225. Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je on naredio granatiranje Zagreba 2. i 3. maja 1995. godine⁵⁵⁷ i navodi da Pretresno veće pri donošenju tog zaključka nije primenilo kriterijum dokazivanja van razumne sumnje.⁵⁵⁸ Martić tvrdi da je taj zaključak "razuman, ali nije van razumne sumnje".⁵⁵⁹ Konkretno, on tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u oceni iskaza svedoka Patricka Barriota (u daljem tekstu takođe: Barriot), koji je posvedočio da je Martić samo preuzeo odgovornost za granatiranje Zagreba, iako ga nije naredio. Martić tvrdi da je iskaz ovog svedoka "potkrepljen značajnim dokazima".⁵⁶⁰ On ističe da činjenica da je u nekim izjavama za javnost preuzeo odgovornost za granatiranje nije isto što i priznanje da ga je naredio.⁵⁶¹ Martić tvrdi da zaključak Pretresnog veća da je on učestvovao u vojnom odgovoru na Operaciju "Bljesak" nije dovoljan da se van razumne sumnje zaključi da je naredio granatiranje Zagreba, posebno ako se uzme u obzir da je granatiranje Siska 1. maja 1995. godine naredio načelnik Glavnog štaba vojske RSK (u daljem tekstu: SVK) Milan Čeleketić (u daljem tekstu takođe: Čeleketić).⁵⁶² Martić dalje tvrdi da Pretresno veće nije valjano razmotrilo izjavu hrvatskog Ministarstva odbrane u kojoj se kaže da su naređenje za granatiranje Zagreba izdali Čeleketić i izvesni Lončar.⁵⁶³ Naposljetku, Martić tvrdi da je Čeleketić u stvari smenjen upravo zbog toga što je naredio granatiranje Zagreba.⁵⁶⁴

226. Tužilaštvo odgovara da je, s obzirom na težinu dokaza, posebno na priznanje samog Martića da je naredio granatiranje Zagreba, zaključak Pretresnog veća da je Martić naredio granatiranje razuman.⁵⁶⁵ Ono tvrdi da je Pretresno veće uzelo u obzir smenjivanje Čeleketića, ali da je ipak zaključilo da je Martić naredio napad.⁵⁶⁶ Pored toga, tužilaštvo tvrdi da postoje dokazi da je Martić pretio da će granatirati Zagreb i da je naredio granatiranje.⁵⁶⁷ Ono dalje tvrdi da je moguće da je

⁵⁵⁷ Najava žalbe odbrane, par. 57-59; Žalbeni podnesak odbrane, par. 216-219.

⁵⁵⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 216.

⁵⁵⁹ Replika odbrane, par. 97.

⁵⁶⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 217.

⁵⁶¹ Replika odbrane, par. 98.

⁵⁶² Žalbeni podnesak odbrane, par. 218.

⁵⁶³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 219. Martić se poziva na dokazni predmet o kojem ne navodi podatke, vidi Žalbeni podnesak odbrane, fusnota 234.

⁵⁶⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 219.

⁵⁶⁵ Odgovor tužilaštva, par. 161-164.

⁵⁶⁶ Odgovor tužilaštva, par. 177.

⁵⁶⁷ Odgovor tužilaštva, par. 180.

Prevod

Čeleketić *preneo* naređenje, ali da to Martića ne oslobađa krivične odgovornosti.⁵⁶⁸ Uz to, tužilaštvo iznosi tvrdnju da neki zločin može da naredi više od jednog lica.⁵⁶⁹ Tužilaštvo naposljetku tvrdi da se smenjivanje Čeleketića s komandnog položaja nakon granatiranja Zagreba ne kosi sa zaključkom Pretresnog veća da je Martić naredio granatiranje, kao i da se podudara s drugim zaključcima Pretresnog veća.⁵⁷⁰

227. Martić replicira da izveštaj Komisije RSK o padu zapadne Slavonije, na koji se poziva Pretresno veće, ne govori u prilog zaključku da je on naredio granatiranje Zagreba i "ne isključuje mogućnost da on nije izdao naređenje za granatiranje".⁵⁷¹ Martić takođe tvrdi da Pretresno veće nije uzelo u obzir činjenicu da je Čeleketić bio operativni komandant i da je, usred sveopšte borbe hrvatskih i srpskih snaga, bilo nemoguće da on čeka na njegove (Martićeve) odluke.⁵⁷²

2. Diskusija

228. Žalbeno veće konstatuje da se Pretresno veće pri donošenju zaključka da je Martić naredio granatiranje Zagreba 2. i 3. maja 1995. godine oslonilo na dve vrste dokaza. Kao prvo, ono je zaključilo da je Martić u više navrata u saopštenjima za sredstva javnog informisanja priznao da je on naredio granatiranje. Kao drugo, zaključilo je da je "[taj] uverljiv dokaz" dodatno potkrepljen "posredno izvedenim dokazima".⁵⁷³

229. U vezi s tim što Martić, kako se čini, zaključak Pretresnog veća da je priznao da je naredio granatiranje Zagreba po prvi put osporava u svojoj Replici,⁵⁷⁴ Žalbeno veće mora da primeti da ono nije dužno da razmatra taj argument. U predmetu *Kupreškić i drugi*, Žalbeno veće je zaključilo da se "replikom [...] obično rješavaju samo ona pitanja koja suprotna strana pokrene u svom odgovoru. Ukoliko strana u replici prvi put navede novi argument ili zahtjev, tada se suprotnoj strani uskraćuje mogućnost da odgovori. To može štetno utjecati na pravičnost žalbenog postupka."⁵⁷⁵ Međutim, budući da su navodi izneti u Martićevoj Najavi žalbe uopšteni⁵⁷⁶ i da se

⁵⁶⁸ Odgovor tužilaštva, par. 181.

⁵⁶⁹ Odgovor tužilaštva, par. 181.

⁵⁷⁰ Odgovor tužilaštva, par. 182.

⁵⁷¹ Replika odbrane, par. 99.

⁵⁷² Replika odbrane, par. 100.

⁵⁷³ Prvostepena presuda, par. 456. Vidi i Prvostepenu presudu, par. 460.

⁵⁷⁴ Replika odbrane, par. 98.

⁵⁷⁵ *Tužilac protiv Vlatka Kupreškića i drugih*, predmet br. IT-95-16-A, Odluka po zahtjevima Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Zorana Kuprešića i Mirjana Kupreškića da se prihvate dodatni dokazi, zavedena na poverljivom osnovu 26. februara 2001. godine, par. 70. Vidi i *Tužilac protiv Kordića i Marija Čerkeza*, predmet br. IT-95-14/2-A, Odluku po "Zahtjevu optužbe za brisanje dijelova Kordićeve replike od 13. aprila 2004", zavedenu na poverljivom osnovu 11. maja 2004. godine, par. 14.

⁵⁷⁶ Najava žalbe odbrane, par. 57. "Po mišljenju odbrane, nije dokazano van razumne sumnje da je žalilac naredio granatiranje Zagreba 2. i 3. maja 1995. godine. Zaključak Pretresnog veća da je on naredio granatiranje temelji se na pogrešnoj oceni dokaza i zanemarivanju uverljivih argumenata iznetih tokom suđenja."

tužilaštvo u svom Odgovoru pozvalo na zaključke Pretresnog veća u vezi s Martićevim priznanjem da je naredio granatiranje Zagreba,⁵⁷⁷ u okolnostima ovog predmeta. Žalbeno veće će primeniti svoje inherentno diskreciono pravo⁵⁷⁸ i, celovitosti radi, redom razmotriti sve Martićeve argumente.

230. Pretresno veće je svoj zaključak da je Martić u više navrata priznao da je granatirao Zagreb⁵⁷⁹ zasnovalo na širokom spektru dokaza.⁵⁸⁰ Suprotno Martićevom argumentu da je on samo preuzeo odgovornost za granatiranje i sugestiji da time nije priznao da ga je naredio, Pretresno veće je razmotrilo dokaze koji izričito govore o prirodi Martićevih izjava. Na primer, Pretresno veće se pozvalo na Martićev intervju za radio od 5. maja 1995. godine, u kojem je on rekao: "[N]aredbu [za bombardovanje Zagreba] sam izdao lično ja [...]."⁵⁸¹ Ono je takođe pomenulo dokazni predmet br. 98, transkript Martićevog intervjuja za radio od 6. maja 1995. godine, u kojem je izjavio: "[U]sledila je naša, usledila je moja naredba o bombardovanju Zagreba i ja bih rekao da je to ono što je najviše uticalo da se ta agresija zaustavi."⁵⁸² Pretresno veće se dalje pozvalo na jedan presretnuti razgovor u kojem je Slobodan Milošević rekao da se Martić "hvali [...] kako je gađao Zagreb",⁵⁸³ kao i na telegram u kojem je specijalni izaslanik Ujedinjenih nacija izvestio da je Martić u jednom razgovoru izjavio: "Da nisam naredio raketne napade [...] oni bi nastavili da bombarduju naše gradove."⁵⁸⁴

231. Martić nije valjano osporio nijedan od tih dokaza.⁵⁸⁵ On se samo pozvao na dokazni predmet br. 388, transkript jednog svog televizijskog gostovanja tokom kojeg je izjavio: "Bombardovali smo sve njihove gradove".⁵⁸⁶ Ako se Martićeva žalba sastoji u tome da je, s obzirom na taj dokazni predmet, Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je on priznao da je naredio granatiranje, a ne samo preuzeo odgovornost za postupke drugih, taj argument se mora odbaciti. S obzirom na brojne dokaze na koje se Pretresno veće oslonilo, ono je postupilo razumno kada je van razumne sumnje zaključilo da je sam Martić priznao da je naredio granatiranje Zagreba.

⁵⁷⁷ Odgovor tužilaštva, par. 161-164 i 176.

⁵⁷⁸ Uporedi, na primer, s Drugostepenom presudom u predmetu *Simba*, par. 12.

⁵⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 456.

⁵⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 314-322.

⁵⁸¹ Prvostepena presuda, par. 320. Dokazni predmet br. 389, Martićev intervju za radio, 5. maj 1995. godine.

⁵⁸² Prvostepena presuda, fusnota 992, vidi i Reynaud Theunens, 27. januar 2006. godine, T. 837.

⁵⁸³ Prvostepena presuda, par. 319. Dokazni predmet br. 233, Presretnuti razgovor Miloševića i Mikelića, str. 6.

⁵⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 320. Dokazni predmet br. 97, Telegram izaslanika UN Akashija, 6. maj 1995. godine, par. 13.

⁵⁸⁵ Žalbeno veće ističe da Martić u svojoj Replici u okviru osmog žalbenog osnova tvrdi da je "[a]rgument Pretresnog veća iz [par.] 175 [Prvostepene presude] neutemeljen [jer] je zasnovan na Miloševićevim rečima" i da "nema dokaza da se Martić hvalio da je gađao Zagreb". S obzirom na kriterijum preispitivanja u žalbenom postupku, Žalbeno veće smatra da se ovim argumentom ne može valjano osporiti ocena koju je Pretresno veće donelo u vezi s tim konkretnim dokazom.

⁵⁸⁶ Replika odbrane, par. 98, fusnota 86.

232. Kao što je već rečeno, Pretresno veće se nije oslonilo samo na Martićeva priznanja, već je svoje zaključke zasnovalo i na posredno izvedenim dokazima. Ono je zaključilo da je Martić već 1992. i 1993. godine, u svojstvu ministra unutrašnjih poslova, razmatrao mogućnost napada na Zagreb i da je 24. oktobra 1994. godine, kao predsednik RSK, zapretio da će, u slučaju hrvatskog napada na RSK, lansirati rakete na Zagreb.⁵⁸⁷ Martić nije osporio te konkretne zaključke. Pretresno veće je dalje zaključilo da je 1. maja 1995. godine načelnik Glavnog štaba SVK general Čeleketić razmestio raketni lanser M-87 "Orkan" s posadom na položaj južno od Zagreba⁵⁸⁸ i da je, posle sastanka s Martićem na kojem nijedan od njih nije bio za mirno rešenje, u Martićevom prisustvu, izdao naređenje za granatiranje Siska.⁵⁸⁹ Shodno tome, Pretresno veće je zaključilo da je Martić "od početka" učestvovao u odgovoru RSK na Operaciju "Bljesak".⁵⁹⁰ U tom kontekstu, ono je istaklo da smatra da svedočenje Patrica Barriota da je Martić samo preuzeo odgovornost za granatiranje Zagreba, iako ga zapravo nije lično naredio, "nije uverljivo".⁵⁹¹ Pretresno veće je naposljetku zaključilo da su Martić i Čeleketić "zaobišli [kolektivni organ] Vrhovni savet odbrane", koji je po Ustavu RSK trebalo da bude nadležan za donošenje odluka o pitanjima kao što je granatiranje Zagreba.⁵⁹² Pretresno veće je iznelo mišljenje da to potkrepljuju i dva izveštaja komisija koje je RSK osnovao radi istrage o padu zapadne Slavonije u ruke hrvatskih snaga.⁵⁹³

233. Žalbeno veće smatra da se o krajnjoj težini koja će se pridati svakom od dokaza ne može odlučivati zasebno. Iako u nekim slučajevima neki dokaz, posmatran izolovano, možda nije dovoljan da bi se ispunila obaveza dokazivanja van razumne sumnje, da bi se utvrdilo da li je tužilaštvo ispunilo tu obavezu moraju se odvagati ukupni dokazi.⁵⁹⁴

234. Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo u oceni posrednih dokaza koji su mu predloženi. Valja imati na umu da je Pretresno veće te dokaze razmatralo samo u kontekstu "uverljiv[ih] dokaz[a]"⁵⁹⁵ da je Martić u više navrata u saopštenjima za sredstva javnog informisanja priznao da je on naredio granatiranje Zagreba. Mada je Martić možda u pravu kad tvrdi da njegovo opšte učešće u vojnom odgovoru na Operaciju "Bljesak" samo po sebi nije dokaz da je on naredio granatiranje, Pretresno veće je prilikom razmatranja dokaza koji su mu predloženi primenilo sveobuhvatan pristup. Konkretno, činjenica da je Čeleketić naredio granatiranje Siska ne

⁵⁸⁷ Prvostepena presuda, par. 314, 316 i 457.

⁵⁸⁸ Prvostepena presuda, par. 304 i 458.

⁵⁸⁹ Prvostepena presuda, par. 303 i 458.

⁵⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 458.

⁵⁹¹ Prvostepena presuda, par. 458.

⁵⁹² Prvostepena presuda, par. 155 i 459.

⁵⁹³ Prvostepena presuda, par. 321 i 459.

⁵⁹⁴ Vidi, na primer, Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 154, i Drugostepenu presudu u predmetu *Halilović*, par. 124.

⁵⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 456.

Prevod

čini nerazumnim zaključak Pretresnog veća da je granatiranje Zagreba kasnije naredio sam Martić. Štaviše, Pretresno veće je zaključilo da je Martić bio prisutan kada je Čeleketić izdao naređenje za granatiranje Siska i da je, prema tome, od početka učestvovao u vojnoj operaciji.⁵⁹⁶ Slično tome, Čeleketićeva ostavka na položaj u Komandi posle granatiranja – koju je Pretresno veće uzelo u obzir⁵⁹⁷ – ne utiče na razumnost zaključaka Pretresnog veća u vezi s Martićevom odgovornošću, posebno zato što razlozi Čeleketićeve ostavke nisu potpuno jasni.⁵⁹⁸ Pored toga, Pretresno veće je zaključilo, a Martić to nije osporio, da su on i Čeleketić blisko saradivali⁵⁹⁹ i da je Čeleketić učestvovao u pripremama za granatiranje Zagreba.⁶⁰⁰ S obzirom na te okolnosti, Pretresno veće je takođe postupilo razumno kada je odbacilo Barriotovo svedočenje, zaključivši da ono "nije uverljivo".⁶⁰¹ Žalbeno veće pritom napominje da Barriot nije bio očevidac događaja, nego je do zaključka da Martić nije lično naredio granatiranje došao samo na osnovu svojih kasnijih razgovora s njim i "analize njegove ličnosti".⁶⁰²

235. Shodno tome, Žalbeno veće smatra da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je on priznao da je naredio granatiranje Zagreba i da i posredni dokazi potkrepljuju zaključak da je on zaista izdao takvo naređenje. Prema tome, ispravan je zaključak Pretresnog veća da je "u svetlu ukupnih dokaza"⁶⁰³ van razumne sumnje dokazano da je Martić naredio granatiranje Zagreba.

3. Zaključak

236. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće u celosti odbacuje Martićev sedmi žalbeni osnov.

D. Navodne greške u vezi s granatiranjem Zagreba (osmi žalbeni osnov Milana Martića)

1. Argumenti strana u postupku

237. Martić tvrdi da je granatiranje Zagreba predstavljalo legitimnu represaliju.⁶⁰⁴ On iznosi tvrdnju da Pretresno veće nije uzelo u obzir protivpravnu svrhu i posledice Operacije "Bljesak", koju su, prekršivši sporazum o prekidu vatre, hrvatske snage navodno izvršile s ciljem potpunog

⁵⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 303 i 458.

⁵⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 322.

⁵⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 322. Vidi i Prvostepenu presudu, fusnota 1000.

⁵⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 321-322 i 459.

⁶⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 303-304.

⁶⁰¹ Prvostepena presuda, par. 458.

⁶⁰² Patrick Barriot, 9. novembar 2006. godine, T. 10777. Vidi i T. 10773-10774, 10778, i 10. novembar 2006. godine, T. 10839.

⁶⁰³ Prvostepena presuda, par. 460.

⁶⁰⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 233.

Prevod

istrebljenja srpskog stanovništva zapadne Slavonije i tokom koje su počinjeni teški zločini.⁶⁰⁵ On tvrdi da je Pretresno veće na taj način zanemarilo relevantne dokaze.⁶⁰⁶ On takođe tvrdi da je Operacija "Bljesak" predstavljala rasprostranjen i sistematski napad.⁶⁰⁷ Uz to, Martić tvrdi da je, suprotno zaključku Pretresnog veća, granatiranje Zagreba preduzeto kao mera odbrane i poslednja opcija budući da su Hrvati odbili mirovne pregovore.⁶⁰⁸ On iznosi tvrdnju da nijedan nepristrasan sud ne bi mogao događaje od 1. maja 1995. godine okvalifikovati kao pripremu za napad.⁶⁰⁹

238. Martić se slaže da nema dokaza da je RSK pre tog konkretnog granatiranja izdao zvanično upozorenje Hrvatskoj,⁶¹⁰ ali tvrdi da, s obzirom na višekratna upozorenja da će, u slučaju "agresije" na RSK, biti izvršeno granatiranje Zagreba, na kontekst mirovnih pregovora i praksu najavljivanja vojnih ciljeva radi spasavanja civila, nijedan razuman presuditelj o činjenicama ne bi mogao da zaključi da "tokom pregovora ili kasnije" nije dato upozorenje.⁶¹¹

239. Alternativno, Martić tvrdi da je granatiranje Zagreba predstavljalo legitimnu vojnu akciju izvršenu u samoodbrani.⁶¹² Konkretno, on osporava zaključak Pretresnog veća da je granatiranje Zagreba činilo deo rasprostranjenog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva.⁶¹³ Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo zaključivši da je oruđe M-87 "Orkan" neselektivno oružje.⁶¹⁴ Prema njegovoj tvrdnji, to oruđe je precizno, čak i kad se koristi s velike udaljenosti, gađani ciljevi su bili veliki i mnoge vojske su u novijoj prošlosti koristile slično oružje.⁶¹⁵ Martić dalje tvrdi da veštaci tužilaštva nisu imali iskustva s korišćenjem oruđa M-87 "Orkan", kao i da su se služili zastarelim materijalom i zanemarili relevantne informacije.⁶¹⁶ Martić takođe tvrdi da Pretresno veće nije uzelo u obzir činjenicu da je, sem oruđa M-87 "Orkan", SVK na raspolaganju imao samo raketni sistem

⁶⁰⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 221-228, gde se, između ostalog, upućuje na dokazni predmet br. 929, Sporazum o prekidu vatre, 29. mart 1994. godine, koji sadrži tekst sporazuma o prekidu vatre od 29. marta 1994. Vidi i ŽT. 66-67. Vidi i Repliku odbrane, par. 116-121.

⁶⁰⁶ On pominje dokazni predmet br. 96, Izveštaj Trgovčevića, 4. maj 1995. godine, dokazni predmet br. 112, telefaks UNPROFOR u vezi s hapšenjem Srba, maj 1995. godine, dokazni predmet br. 728, izveštaj UNPROFOR o stanju, 27. oktobar 1992. godine, dokazni predmet br. 929, Sporazum o prekidu vatre, 29. mart 1994. godine, dokazni predmet br. 931, Knjiga generala Bobetka *Sve moje bitke*, dokazni predmet br. 934, Zapisnik sa sednice Vijeća obrane i nacionalne sigurnosti Hrvatske, 30. april 1995. godine, i iskaz veštaka Reynauda Theunensa, 3. februar 2006. godine, T. 1087.

⁶⁰⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 225.

⁶⁰⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 231, gde se konkretno upućuje na Prvostepenu presudu, fusnota 943, i par. 229-230 i 244. Vidi i Repliku odbrane, par. 121.

⁶⁰⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 229.

⁶¹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 232.

⁶¹¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 232. Vidi i Repliku odbrane, par. 119-121.

⁶¹² Žalbeni podnesak odbrane, par. 233.

⁶¹³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 234.

⁶¹⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 240-243.

⁶¹⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 242-243. Vidi i Repliku odbrane, par. 108.

⁶¹⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 241, gde se upućuje na iskaz veštaka Jožefa Poje i Reynauda Theunensa.

"LUNA", koji je još moćniji.⁶¹⁷ On dodaje da je ispaljen samo manji broj raketa i da oruđe M-87 "Orkan" nije korišćeno punim kapacitetom.⁶¹⁸

240. Martić tvrdi da se, čak i ako se pretpostavi da je on naredio granatiranje Zagreba, ne može smatrati da je odgovoran za napad na civilno stanovništvo⁶¹⁹ budući da (i) su oruđem M-87 "Orkan" gađani vojni ciljevi u Zagrebu, a ne civilno stanovništvo;⁶²⁰ (iii) on nije imao traženu *mens rea* budući da nije imao vojno znanje potrebno za procenu udara raketa M-87 "Orkan" i nije bio odgovoran za izbor odgovarajućeg oružja za napad;⁶²¹ i da (iii) se slučajne ili neizbežne greške nisu mogle u potpunosti "zabeležiti i analizirati", posebno zato što kod artiljerijske vatre lako dolazi do takvih grešaka.⁶²² Martić takođe tvrdi da hrvatske vlasti, koje su znale da može doći do granatiranja, nisu preduzele mere predostrožnosti kako bi zaštitile civilno stanovništvo, na primer, evakuacijom, što predstavlja očito kršenje člana 58 Dopunskog protokola od 8. juna 1977. Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) (u daljem tekstu: Dopunski protokol I). Prema njegovoj tvrdnji, da je Hrvatska preduzela mere predostrožnosti, među civilnim stanovništvom ne bi bilo žrtava.⁶²³

241. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće ispravno zaključilo da je granatiranje Zagreba predstavljalo napad usmeren protiv civila i da su, u stvari, napadnuta područja s velikom koncentracijom civila.⁶²⁴ Ono iznosi mišljenje da je Pretresno veće postupilo ispravno kada je odbacilo tvrdnju da su objekt napada na Zagreb bili vojni ciljevi⁶²⁵ i da je ispravno zaključilo da pre napada nije izdato upozorenje⁶²⁶ i da je oruđe M-87 "Orkan" neselektivno oružje.⁶²⁷ Tužilaštvo odbacuje Martićevu tvrdnju da je oruđe M-87 "Orkan" bilo primerenije za gađanje Zagreba od raketnog sistema "LUNA" koji bi, prema tvrdnji tužilaštva, bio "logičniji izbor oružja" da je Martić nameravao da gađa konkretne vojne ciljeve.⁶²⁸ Tužilaštvo dalje tvrdi da dokazi potkrepljuju zaključak Pretresnog veća da je Martić, koristeći oruđe M-87 "Orkan", nameravao da gađa civilno stanovništvo.⁶²⁹ Konkretno, ono tvrdi da je Martić, zahvaljujući svom vojnom znanju i položaju vrhovnog komandanta, imao iskustva i da su karakteristike oruđa M-87 "Orkan" bile dobro

⁶¹⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 244, gde se upućuje na dokazni predmet br. 776, Tablice gađanja za raketu M-87 "Orkan". Vidi i Repliku odbrane, par. 106 i 107.

⁶¹⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 244.

⁶¹⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 234-238, gde se osporavaju zaključci iz paragrafa 469-472 Prvostepene presude.

⁶²⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 234-235.

⁶²¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 237-238, gde se poziva na iskaz svedoka Radeta Rašete.

⁶²² Žalbeni podnesak odbrane, par. 239, gde se upućuje na dokazni predmet o kojem se ne navode podaci.

⁶²³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 245 -252.

⁶²⁴ Odgovor tužilaštva, par. 150-160.

⁶²⁵ Odgovor tužilaštva, par. 165.

⁶²⁶ Odgovor tužilaštva, par. 166.

⁶²⁷ Odgovor tužilaštva, par. 167.

⁶²⁸ Odgovor tužilaštva, par. 169.

poznate.⁶³⁰ Osim toga, čak i da prvog dana napada nije znao za neselektivni karakter oruđa M-87 "Orkan", on bi mu do drugog dana bio poznat.⁶³¹ Tužilaštvo takođe ističe da činjenica da se Martić "hvalio" granatiranjem nakon napada pokazuje da je "bio zadovoljan činjenicom da su u napadima pogođeni planirani ciljevi: područja gusto naseljena civilima".⁶³²

242. Što se tiče Martićevog argumenta o represalijama, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće ispravno zaključilo da nisu postojali uslovi za legitimne represalije.⁶³³ Čak i da jesu, tužilaštvo ističe da se iz zaključaka Pretresnog veća vidi da nisu bili zadovoljeni ostali kriterijumi za legitimne represalije.⁶³⁴ Pored toga, ono tvrdi da se Martić pri donošenju odluke o granatiranju Zagreba "nije rukovodio time što je mirovne pregovore smatrao uzaludnim, nego osvetom"⁶³⁵ i da je dokazima pokazano da je Martić čak i pre početka pregovora s Hrvatskom bio skloniji odgovoru putem sile.⁶³⁶ Tužilaštvo naposljetku tvrdi da je Pretresno veće ispravno okvalifikovalo aktivnosti RSK/SVK od 1. maja 1995. godine kao "pripremu za napad".⁶³⁷ Ono dalje tvrdi da se navodna greška odnosi samo na naslov, a ne na zaključak na osnovu kojeg je Martiću izrečena osuđujuća presuda.⁶³⁸

243. Martić replicira da zaključci Pretresnog veća o granatiranju Zagreba otkrivaju njegov "unapred zauzet stav"⁶³⁹ i "pokazuju da je Pretresno veće pristrasno".⁶⁴⁰ On tvrdi da je napad bio usredsređen na legitimne vojne ciljeve i da Pretresno veće nije napravilo razliku između "onog što je gađano" i "onog što je stvarno pogođeno".⁶⁴¹

244. Martić dalje tvrdi da, čak i da je on naredio granatiranje, ne postoji neposredan dokaz da je posedovao nameru da gađa civilno stanovništvo.⁶⁴² Martić tvrdi da mu karakteristike oruđa M-87 "Orkan" i moguće posledice njegove upotrebe nisu bile poznate; u tom smislu je irelevantno kakav je bio njegov zvanični položaj.⁶⁴³ On tvrdi da činjenica da su sredstva javnog informisanja naširoko izveštavala o prvom granatiranju Zagreba 2. maja 1995. godine ne opravdava zaključak da je on

⁶²⁹ Odgovor tužilaštva, par. 170. Vidi i Odgovor tužilaštva, par. 168.

⁶³⁰ Odgovor tužilaštva, par. 171-172.

⁶³¹ Odgovor tužilaštva, par. 173-174.

⁶³² Odgovor tužilaštva, par. 175.

⁶³³ Odgovor tužilaštva, par. 191.

⁶³⁴ Odgovor tužilaštva, par. 192.

⁶³⁵ Odgovor tužilaštva, par. 195.

⁶³⁶ Odgovor tužilaštva, par. 193-194.

⁶³⁷ Odgovor tužilaštva, par. 196.

⁶³⁸ Odgovor tužilaštva, par. 197.

⁶³⁹ Replika odbrane, par. 103. Vidi i par. 102.

⁶⁴⁰ Replika odbrane, par. 104. Vidi i ŽT. 66.

⁶⁴¹ Replika odbrane, par. 105.

⁶⁴² Replika odbrane, par. 110.

⁶⁴³ Replika odbrane, par. 111-115.

posedovao nameru da gađa civile.⁶⁴⁴ On navodi da ne postoje dokazi da se "hvalio kako je gađao Zagreb".⁶⁴⁵

2. Diskusija

245. Žalbeno veće ističe da nijedan od Martićevih argumenata u vezi s njegovom tvrdnjom da Pretresno veće nije bilo nepristrasno u razmatranju granatiranja Zagreba nije iznet u okviru osmog osnova izloženog u njegovoj Najavi žalbe.⁶⁴⁶ To vredi i za tvrdnju da je Pretresno veće pogrešilo kada je odeljak G. III. 2. a. Prvostepene presude naslovlilo "1. maj 1995. – Priprema za napad". Shodno tome, ti argumenti se odbacuju. U tom kontekstu, Žalbeno veće podseća da su Martićevi prigovori u vezi s pristrasnošću Pretresnog veća razmotreni i odbačeni na drugim mestima.⁶⁴⁷

246. Prigovori koje Žalbeno veće može da razabere iz ostalih Martićevih tvrdnji su sledeći: Pretresno veće je navodno pogrešilo (i) kada je zaključilo da je raketa M-87 "Orkan" neselektivno oružje kojim se ne mogu gađati konkretni ciljevi; (ii) kada je zaključilo da je granatiranje Zagreba predstavljalo rasprostranjen napad usmeren protiv civilnog stanovništva za koji je Martić znao; (iii) kada je zaključilo da je Martić hotimično izabrao civilno stanovništvo za objekt napada; (iv) kada je odbacilo argument da je granatiranje predstavljalo legitimnu represaliju ili bilo opravdano samoodbranom; i (v) kada nije uzelo u obzir obaveze koje je Hrvatska navodno imala u vezi sa zaštitom svog civilnog stanovništva.

(a) Raketa M-87 "Orkan" kao neselektivno oružje kojim se ne mogu gađati konkretni ciljevi

247. Pretresno veće je zaključilo da je oruđe M-87 "Orkan" korišćeno kao neselektivno oružje.⁶⁴⁸ Ono je iznelo mišljenje da su rakete ispaljene s gotovo najvećeg dometa (50 km) tog oruđa, kod kojeg rasturanje pogodaka iznosi oko 1.000 m u svakom pravcu, dok površina rasturanja bombica na zemlji iznosi oko dva hektara.⁶⁴⁹ Pretresno veće je obrazložilo da oruđem M-87 "Orkan", "zbog njegovih karakteristika i, u ovom konkretnom slučaju, efektivnog dometa nije bilo moguće gađati konkretne ciljeve".⁶⁵⁰ Upotreba oruđa M-87 "Orkan" s takvog dometa u gusto naseljenim gradskim zonama kao što je Zagreb "ima za posledicu nanošenje teških ljudskih gubitaka".⁶⁵¹ Pretresno veće

⁶⁴⁴ Replika odbrane, par. 114.

⁶⁴⁵ Replika odbrane, par. 115.

⁶⁴⁶ Vidi Najavu žalbe odbrane, par. 60-65.

⁶⁴⁷ Vidi par. 39-47 gore.

⁶⁴⁸ Prvostepena presuda, par. 462-463.

⁶⁴⁹ Prvostepena presuda, par. 462.

⁶⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 463.

⁶⁵¹ Prvostepena presuda, par. 462-463.

je objasnilo da je, s obzirom na neselektivni karakter oruđa M-87 "Orkan", irelevantno da li je u Zagrebu bilo vojnih ciljeva ili nije.⁶⁵²

248. Na početku, Žalbeno veće odbacuje Martićeve argumente u vezi s raketnim sistemom "LUNA". Da bi se ispitalo da li je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je oruđe M-87 "Orkan" neselektivno oružje, irelevantno je da li je RSK imao na raspolaganju i neki drugi artiljerijski sistem. Oružje korišćeno za granatiranje Zagreba je M-87 "Orkan".⁶⁵³ Martić nije osporio taj zaključak Pretresnog veća.

249. Žalbeno veće takođe odbacuje Martićeve prigovore u vezi s kvalifikovanošću svedoka Jožefa Poje i Reynauda Theunensa kao veštaka.⁶⁵⁴ Ono podseća da je "kao i u slučaju svakog drugog predočenog dokaza, na Pretresnom veću da oceni pouzdanost i dokaznu vrednost izveštaja i iskaza veštaka".⁶⁵⁵ U stvari, Pretresno veće je navelo da je "pažljivo razmotrilo granice stručnosti svakog pojedinog veštaka, kao i relevantnost i pouzdanost njihovih iskaza".⁶⁵⁶ Martić, sem uopštenih tvrdnji kao što su da "nijedan veštak tužilaštva nije imao nikakvog iskustva u korišćenju 'Orkana'",⁶⁵⁷ nije ukazao ni na jedan konkretan nedostatak stručnosti ili navodnu konkretnu grešku veštaka zbog kojih bi bilo nerazumno da se Pretresno veće osloni na njihove dokaze.⁶⁵⁸ Žalbeno veće posebno naglašava da se nijedan Martićev navod ne odnosi na konkretne dokaze nekog veštaka. Čini se da Martić zapravo iznosi prigovore u vezi s metodologijom njihovog rada i njihovim ličnim iskustvom,⁶⁵⁹ bez ikakve naznake o tome na koji način ti prigovori navodno utiču na zaključke Pretresnog veća. U stvari, i u neku ruku u suprotnosti sa svojim tvrdnjama, Martić se u svom Žalbenom podnesku i sam oslanja na iskaz veštaka Jožefa Poje⁶⁶⁰ i izveštaj Reynauda Theunensa.⁶⁶¹

250. Martić dalje tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada "nije konstatovalo da je, zbog svojih tehničkih karakteristika, 'Orkan' precizan čak i kada se koristi s maksimalne daljine".⁶⁶² U prilog tom argumentu, on se uopšteno poziva na dokazni predmet br. 776, koji sadrži tablice gađanja za oruđe M-87 "Orkan", ali ne navodi nijednu konkretnu informaciju iz tog dokaznog predmeta. Žalbeno veće napominje da Pretresno veće nije uvrstilo u spis čitav dokazni predmet br. 776, nego

⁶⁵² Prvostepena presuda, par. 461.

⁶⁵³ Prvostepena presuda, par. 461-463.

⁶⁵⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 241; vidi i Repliku odbrane, par. 109.

⁶⁵⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Simba*, par. 174.

⁶⁵⁶ Prvostepena presuda, par. 29 (fusnota izostavljena).

⁶⁵⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 241.

⁶⁵⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 241.

⁶⁵⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 241.

⁶⁶⁰ Vidi Žalbeni podnesak odbrane, par. 239 i 242-243.

⁶⁶¹ Vidi Žalbeni podnesak odbrane, fusnota 264.

⁶⁶² Žalbeni podnesak odbrane, par. 242.

samo tablice gađanja koje on sadrži⁶⁶³ i da je veštak Jožef Poje svoj izveštaj sačinio na osnovu tih tablica.⁶⁶⁴ Taj svedok je u svom iskazu detaljno objasnio kako je došao do zaključka da pri gađanju s udaljenosti od 49 km⁶⁶⁵ rasturanje pogodaka za oruđe M-87 "Orkan" iznosi oko 1.000 m u svakom pravcu.⁶⁶⁶ Pretresno veće se oslonilo na taj dokaz.⁶⁶⁷ Oспорavajući zaključke Pretresnog veća, Martić samo upućuje na Izveštaj veštaka Theunensa (dokazni predmet br. 6) i Memorandum Štaba Vojnih posmatrača Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UNMO) od 6. maja 1995. godine (dokazni predmet br. 94),⁶⁶⁸ u kojima se kaže da bi za oruđe M-87 "Orkan" "tipična slika rasturanja pogodaka prilikom lansiranja bojeve glave uz optimalnu visinu putanje bila elipsa dimenzija 180 m sa 165 m".⁶⁶⁹ Međutim, Žalbeno veće primećuje da se tamo ne kaže ništa detaljnije o tome kako su te brojke izračunate. To je posebno važno zbog toga što slika rasturanja pogodaka zavisi od više faktora, uključujući daljinu gađanja.⁶⁷⁰ Pored toga, čak i da se Martićeve brojke prihvate, s obzirom na sliku rasturanja takvih dimenzija, teško da bi zaključak Pretresnog veća da se oruđem M-87 "Orkan" nisu mogli gađati konkretni ciljevi bio nerazuman. U tom kontekstu, Martićevo pozivanje na činjenicu da je M-87 "Orkan" navodno bio "najsophisticiraniji bacač raketa koji je proizveden u Jugoslaviji"⁶⁷¹ nije relevantno.

251. Žalbeno veće smatra da se Martić pogrešno pozvao na izjavu veštaka Jožefa Poje da su određene državne i vojne zgrade i objekti u Zagrebu bili "mogući ciljevi koji bi se gađali sa sistemom 'Orkan'".⁶⁷² Ovaj svedok je izričito rekao da "'[Orkan]' nije prvenstveno namenjen za djelovanje po naseljenim mestima" i da zbog svojih karakteristika "nije namenjen za djelovanje po naseljenim mestima".⁶⁷³ On je takođe posvedočio da "zbog veličine slike rasturanja, to gađanje [vojnih ciljeva] nije bilo primjereno [...]".⁶⁷⁴ Pretresno veće je uzelo u obzir te dokaze.⁶⁷⁵ Prema tome, Žalbeno veće se uverilo da je Pretresno veće, s obzirom na svoj zaključak o karakteru oruđa

⁶⁶³ Usmena odluka, 6. jun 2006. godine, T. 5087.

⁶⁶⁴ Jožef Poje, 6. jun 2006. godine, T. 5087. Vidi i dokazni predmet br. 7, Izveštaj veštaka Poje, fusnota 37.

⁶⁶⁵ Pretresno veće je zaključilo da je "iz oruđa M-87 'Orkan' dejstvovano 2. i 3. maja 1995. sa područja Vojnića, kod Slavskog polja, s udaljenosti od 47 do 51 kilometara od Zagreba" (Prvostepena presuda, par. 463). Martić nije osporio taj zaključak.

⁶⁶⁶ Svedok je posvedočio da pri gađanju s udaljenosti od 49 kilometara poluose elipse rasturanja pogodaka iznose 972, odnosno 1.032 metra. Jožef Poje, 6. jun 2006. godine, T. 5100-5103.

⁶⁶⁷ Prvostepena presuda, par. 462 i fusnota 1248.

⁶⁶⁸ Žalbeno veće napominje da se na stranici 185 *et seq.* dokaznog predmeta br. 6, Izveštaja veštaka Theunensa, zapravo gotovo isključivo navode citati preuzeti iz dokaznog predmeta br. 94, Memoranduma oficira za vojno-obaveštajna pitanja Štaba UNMO, 6. maj 1995. godine, konkretno sa stranice 8.

⁶⁶⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 242, gde se citiraju pomenuti dokazni predmeti.

⁶⁷⁰ Prvostepena presuda, par. 462; vidi i dokazni predmet br. 7, Izveštaj veštaka Poje, str. 64.

⁶⁷¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 242, gde se citira dokazni predmet br. 6, Izveštaj veštaka Theunensa, i dokazni predmet br. 94, Memorandum oficira za vojno-obaveštajna pitanja Štaba UNMO, 6. maj 1995. godine.

⁶⁷² Žalbeni podnesak odbrane, par. 243, gde se citira iskaz Jožefa Poje, 7. jun 2006. godine, T. 5211.

⁶⁷³ Jožef Poje, 6. jun 2006. godine, T. 5065. Vidi i T. 5108.

⁶⁷⁴ Jožef Poje, 6. jun 2006. godine, T. 5108.

⁶⁷⁵ Prvostepena presuda, fusnota 1248.

M-87 "Orkan", moglo da zanemari činjenicu da je u Zagrebu bilo vojnih ciljeva.⁶⁷⁶ Žalbena veće naposljetku odbacuje Martićev argument da su "u novijoj prošlosti mnoge vojske imale i koristile slično oruđe"⁶⁷⁷ jer smatra da je on irelevantan.

252. Iz gorenavedenih razloga, Martić nije pokazao da je, s obzirom na okolnosti predmeta, onakve kakve su predočene Pretresnom veću, Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je oruđe M-87 "Orkan" neselektivno oružje kojim se ne mogu gađati konkretni ciljevi. Shodno tome, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

(b) Granatiranje Zagreba kao rasprostranjen napad usmeren protiv civilnog stanovništva za koji je Martić znao

253. Pretresno veće je zaključilo da je granatiranje Zagreba predstavljalo rasprostranjen napad usmeren protiv civilnog stanovništva.⁶⁷⁸ Ono je taj zaključak izvelo iz širokih razmera napada i neselektivnog karaktera oruđa M-87 "Orkan".⁶⁷⁹ Iznelo je mišljenje da je van razumne sumnje dokazano da je Martić bio svestan tog napada.⁶⁸⁰

254. Žalbena veće napominje da se čini da Martić pojam rasprostranjenog napada na civilno stanovništvo (kao opšteg uslova prema članu 5 Statuta) meša s krivičnim delom napada na civile (prema članu 3 Statuta).⁶⁸¹ Uprkos tome, Žalbena veće će razmotriti Martićeve argumente u vezi s oba pitanja. U ovom odeljku, ono će razmotriti pitanje da li je Pretresno veće pogrešilo kad je zaključilo da je granatiranje Zagreba, u smislu člana 5 Statuta, činilo deo rasprostranjenog napada protiv civilnog stanovništva za koji je Martić znao. Nakon toga, Žalbena veće će se pozabaviti navodnim greškama koje je Pretresno veće napravilo pri ocenjivanju Martićeve odgovornosti za krivično delo napada na civile prema članu 3 Statuta.

255. Žalbena veće podseća da je Pretresno veće razumno zaključilo da je Martić naredio granatiranje Zagreba.⁶⁸² Prilikom izlaganja merodavnog prava Pretresno veće je ispravno konstatovalo da su za postojanje krivične odgovornosti prema članu 5 Statuta "dela optuženog morala [...] da čine deo rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv bilo kog civilnog stanovništva".⁶⁸³ Martić ne osporava zaključke o velikim civilnim žrtvama

⁶⁷⁶ Prvostepena presuda, par. 461.

⁶⁷⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 243.

⁶⁷⁸ Prvostepena presuda, par. 469.

⁶⁷⁹ Prvostepena presuda, par. 469.

⁶⁸⁰ Prvostepena presuda, par. 469.

⁶⁸¹ Vidi Žalbeni podnesak odbrane, par. 234.

⁶⁸² Vidi par. 235 gore.

⁶⁸³ Prvostepena presuda, par. 49.

prouzrokovanim granatiranjem Zagreba oruđem M-87 "Orkan".⁶⁸⁴ Slično tome, on ne osporava zaključak Pretresnog veća da je pogođen samo jedan od navodnih vojnih ciljeva.⁶⁸⁵ Žalbeno veće je već iznelo stav da Pretresno veće nije pogrešilo kada je zaključilo da je M-87 "Orkan" neselektivno oruđe kojim se ne mogu gađati konkretni ciljevi. Prema tome, Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da je "zbog karakteristika oruđa M-87 'Orkan' i zbog širokih razmera napada" granatiranje Zagreba predstavljalo rasprostranjen napad usmeren protiv njegovog civilnog stanovništva.⁶⁸⁶

256. Bit Martićevih argumenata u vezi s *mens rea* jeste da on nije imao odgovarajuće vojno znanje o posledicama korišćenja oruđa M-87 "Orkan".⁶⁸⁷ Da bi potkrepio tu tvrdnju, Martić se poziva na iskaz veštaka Jožefa Poje da "svi i ne znaju posledice djelovanja 'Orkana'".⁶⁸⁸ Žalbeno veće primećuje da je Pretresno veće tu izjavu pomenulo u Prvostepenoj presudi.⁶⁸⁹ Ono isto tako primećuje da je Pretresno veće zaključilo da su "posledice gađanja Zagreba projektilima iz oruđa M-87 'Orkan' bile [...] poznate osobama koje su učestvovalе u donošenju odluke o njegovoj upotrebi".⁶⁹⁰ Pretresno veće se, između ostalog, pozvalo na dopis koji je Martić 9. juna 1993. godine uputio Slobodanu Miloševiću i kojim ga je obavestio da je raketni sistem P-65 "LUNA" premešten "u cilju sprečavanja agresije ili mogućeg izvođenja napada na Zagreb".⁶⁹¹ Pretresno veće je takođe citiralo svedoka Petera Galbraitha, koji je posvedočio da je 24. oktobra 1993. godine Martić "praktično [izjavio] da napad na civilne ciljeve u Zagrebu, napad na sam grad, jeste opcija [...]".⁶⁹² Ono je dalje pomenulo telegram izaslanika Ujedinjenih nacija, koji je izvestio da je Martić "govorio o snažnim raketnim napadima na Zagreb u kojima će stradati 100.000 ljudi".⁶⁹³ Martić takođe tvrdi da se oslanjao na svoje savetnike i članke objavljene u srpskim novinama.⁶⁹⁴ Međutim, imajući u vidu dokaze predložene Pretresnom veću iz kojih se videlo da je Martić bio uključen u stvari koje su se ticale naoružanja kojim je raspolagao RSK, njegove izjave u vezi sa samim granatiranjem i njegov položaj predsednika RSK i vrhovnog komandanta SVK,⁶⁹⁵ Žalbeno veće se

⁶⁸⁴ Prvostepena presuda, par. 305-313.

⁶⁸⁵ Prvostepena presuda, par. 461.

⁶⁸⁶ Prvostepena presuda, par. 469.

⁶⁸⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 237-240; Replika odbrane, par. 112-115.

⁶⁸⁸ Replika odbrane, par. 112, gde se upućuje na iskaz Jožefa Poje, 6. jun 2006. godine, T. 5114.

⁶⁸⁹ Prvostepena presuda, fusnota 1248.

⁶⁹⁰ Prvostepena presuda, par. 463, gde se u fusnoti 1251 upućuje na odeljak III G 2 Prvostepene presude.

⁶⁹¹ Prvostepena presuda, par. 314, gde se upućuje na dokazni predmet br. 12, Dopis Martića Miloševiću, 9. jun 1993. godine, str. 2.

⁶⁹² Prvostepena presuda, par. 316, gde se upućuje na iskaz Petera Galbraitha, 25. april 2006. godine, T. 3778.

⁶⁹³ Prvostepena presuda, par. 320, gde se upućuje na dokazni predmet br. 97, Telegram izaslanika UN Akashija, 6. maj 1995. godine, str. 1.

⁶⁹⁴ Replika odbrane, par. 112.

⁶⁹⁵ Prvostepena presuda, par. 155, 459.

uverilo da je razumno pretresno veće moglo van razumne sumnje zaključiti da je Martić, kad je naredio granatiranje Zagreba, znao za posledice korišćenja oruđa M-87 "Orkan".

257. Pored toga, Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće razumno zaključilo da je zbog činjenice da su sredstva javnog informisanja naširoko izveštavala o granatiranju od 2. maja 1995. učinak korišćenja oruđa M-87 "Orkan" bio poznat pre drugog kruga granatiranja, izvršenog 3. maja 1995. godine.⁶⁹⁶ Martićev argument da su prvim granatiranjem pričinjena manja "strukturna oštećenja" i da je on imao pravo da pretpostavi da će, čak i ako rakete M-87 "Orkan" ponovo promaše vojne ciljeve, hrvatske vlasti preduzeti nužne mere za zaštitu civilnog stanovništva⁶⁹⁷ nije relevantan za ovaj zaključak Pretresnog veća.

258. Shodno tome, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

(c) Martić je hotimično uzeo civilno stanovništvo kao objekt napada

259. Pretresno veće je iz svog nalaza da je oruđe M-87 "Orkan" neselektivno oružje i da je Martić znao za posledice njegovog korišćenja izvelo zaključak da je Martić hotimično uzeo civilno stanovništvo kao objekt napada u smislu člana 3 Statuta.⁶⁹⁸

260. U vezi s tim krivičnim delom, Žalbeno veće smatra da je Pretresno veće ispravno izložilo merodavno pravo kada je iznelo mišljenje da se "zaključak da je neki napad bio neposredan napad usmeren protiv civila može [...] izvesti iz neselektivnog karaktera oružja koje je u njemu korišćeno".⁶⁹⁹ Pretresno veće je takođe navelo uslov da su "napadi, u vreme [...] izvršenja, doveli do smrti ili teških telesnih povreda među civilnim stanovništvom".⁷⁰⁰ Suprotno Martićevim tvrdnjama, od Pretresnog veća se nije tražilo da utvrdi da je napad na Zagreb bio napad čiji je "glavni cilj [...] širenje terora među civilnim stanovništvom".⁷⁰¹ Žalbeno veće ističe da je takav uslov primenjiv samo na zasebna krivična dela akata nasilja ili pretnji nasiljem, čiji je glavni cilj širenje terora među civilnim stanovništvom.⁷⁰²

261. Kao što je gore rečeno, Pretresno veće je ispravno zaključilo da je Martić naredio granatiranje Zagreba, koje je dovelo do smrti ili teških povreda velikog broja civila. Pošto Pretresno veće nije pogrešilo u zaključku da je oruđe M-87 "Orkan" neselektivno oružje, Martićevi argumenti

⁶⁹⁶ Prvostepena presuda, par. 463.

⁶⁹⁷ Replika odbrane, par. 114.

⁶⁹⁸ Prvostepena presuda, par. 472.

⁶⁹⁹ Prvostepena presuda, par. 69, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 132. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Strugar*, par. 275.

⁷⁰⁰ Prvostepena presuda, par. 70, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 55-67.

⁷⁰¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 235.

u vezi s navodnim gađanjem vojnih ciljeva u Zagrebu⁷⁰³ ne stoje. Što se tiče Martićeve *mens rea*, Žalbeno veće podseća da je Pretresno veće razumno zaključilo da je Martić znao za posledice korišćenja oruđa M-87 "Orkan", ali je uprkos tome naredio granatiranje.⁷⁰⁴

262. Shodno tome, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

(d) Represalije ili sredstvo preživljavanja kao opravdanje za granatiranje Zagreba

263. U vezi s pitanjem represalija, Pretresno veće je najpre podsetilo da se represalijama kojima pribegne jedna od zaraćenih strana smatraju inače protivpravni postupci, koji postaju pravno prihvatljivi zbog činjenice da su preduzeti u odgovor na kršenje međunarodnog humanitarnog prava koje je počinila druga zaraćena strana.⁷⁰⁵ Ono je istaklo da represalije podležu strogim uslovima i da se preduzimaju samo kao izuzetna mera.⁷⁰⁶ Pored toga, Pretresno veće je zaključilo da, čak i da su hrvatske jedinice vršile teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava kao što tvrdi Martić, druga dva uslova koja opravdavaju primenu represalija ne bi bila ispunjena. Kao prvo, granatiranje nije preduzeto kao poslednja opcija jer su tokom Operacije "Bljesak", sve do 3. maja 1995. godine, vođeni mirovni pregovori.⁷⁰⁷ Kao drugo, vlasti RSK nisu pre granatiranja Zagreba izdale zvanično upozorenje hrvatskim vlastima.⁷⁰⁸ Shodno tome, Pretresno veće je stalo na stanovište da je granatiranje Zagreba bilo protivpravno jer nije pokazano da su ispunjeni uslovi koji opravdavaju preduzimanje represalija.⁷⁰⁹

264. Žalbeno veće će najpre razmotriti Martićeve prigovore u vezi sa zaključcima Pretresnog veća o dva uslova koja, po mišljenju Pretresnog veća, nisu ispunjena. U prilog svom argumentu da se granatiranju Zagreba pribeglo kao poslednjoj opciji, Martić se poziva na dokazni predmet br. 97, poruku koju je specijalni izaslanik Ujedinjenih nacija Yasushi Akashi 6. maja 1995. godine uputio šefu Mirovnih snaga Ujedinjenih nacija Kofiju Annanu. Martić tvrdi da taj dokazni predmet pokazuje da je naređenje za granatiranje izdato nakon što su hrvatske snage izvršile granatiranje

⁷⁰² Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 99-104.

⁷⁰³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 235.

⁷⁰⁴ Vidi par. 256-257 gore.

⁷⁰⁵ Prvostepena presuda, par. 465, gde se upućuje na Claude Pillot, Yves Sandoz, Christophe Swinarski i Bruno Zimmermann, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* /Komentar uz Dopunske protokole od 8. juna 1977. Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine/, (Geneva/Dordrecht: ICRC/Martinus Nijhoff Publishers, 1987) (u daljem tekstu: Komentar MKCK uz Dopunske protokole), par. 3457; Prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 535.

⁷⁰⁶ Prvostepena presuda, par. 465-467.

⁷⁰⁷ Prvostepena presuda, par. 302 i 468, fusnota 943, gde se upućuje na iskaz svedoka MM-117, 13. oktobar 2006. godine, T. 9402-9403.

⁷⁰⁸ Prvostepena presuda, par. 468.

⁷⁰⁹ Prvostepena presuda, par. 468.

srpskih civila koji su bežali iz zapadne Slavonije.⁷¹⁰ Žalbeno veće konstatuje da je Pretresno veće citiralo taj dokazni predmet i navelo da ga je uzelo u obzir u vezi s Martićevim argumentom o represalijama.⁷¹¹ Žalbeno veće dalje konstatuje da taj dokazni predmet u stvari ne sadrži odlomak koji Martić citira u svom Žalbenom podnesku. Autor tog telegrama, Yasushi Akashi, zapravo je samo naveo razne Martićeve izjave da je naređenje za granatiranje izdato u odgovor na granatiranje koje su već izvršile hrvatske snage.⁷¹² Žalbeno veće stoga smatra da Martić nije pokazao na koji način je Pretresno veće pogrešilo u tumačenju tog dokaznog predmeta.

265. Martić takođe tvrdi da je pogrešan zaključak Pretresnog veća da nisu bila iscrpljena sva ostala sredstva jer su mirovni pregovori bili u toku, kada se ima u vidu činjenica da je hrvatska strana odbila srpski predlog za prekid neprijateljstava.⁷¹³ Žalbeno veće najpre konstatuje da Martić pogrešno prenosi sadržaj fusnote 943 Prvostepene presude. Svedok MM-117, na kog se ta fusnota odnosi, samo je izjavio da je 1. maja 1995. godine hrvatska strana odbila predlog da prekid neprijateljstava stupi na snagu tog konkretnog dana. Ovaj svedok je dalje posvedočio da su pregovori nastavljeni sve dok 3. maja 1995. godine nije postignut sporazum.⁷¹⁴ Ove dve izjave nisu nužno međusobno protivrečne. Pored toga, pošto je pažljivo razmotrilo nalaze Pretresnog veća o mirovnim pregovorima koji su bili u toku i okolnostima koje su dovele do granatiranja Zagreba,⁷¹⁵ Žalbeno veće smatra da je zaključak Pretresnog veća razuman. U vezi s ovim poslednjim, Žalbeno veće konstatuje da Martić osporava zaključak Pretresnog veća da je on bio naklonjen tome da se situacija koja je nastala u zapadnoj Slavoniji reši putem sile.⁷¹⁶ Međutim, budući da Martić samo ponavlja da je njegova odluka da naredi granatiranje Zagreba bila "pravno utemeljena i legitimna" i da, prema tome, nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo u oceni relevantnih dokaza, ovaj prigovor se odbacuje u skladu s kategorijom 4.

266. Što se tiče uslova da se unapred mora izdati zvanično upozorenje, Martić priznaje da nema neposrednih dokaza da je takvo upozorenje izdato, ali ipak tvrdi da okolnosti daju razloga za razumnu sumnju da je RSK dao upozorenje.⁷¹⁷ Žalbeno veće napominje da je Pretresno veće uzelo u obzir okolnosti na koje se Martić poziva i došlo do drugačijeg zaključka.⁷¹⁸ Budući da Martić nastoji da svojim tumačenjem dokaza naprosto zameni tumačenje Pretresnog veća, ovaj prigovor se odbacuje u skladu s kategorijom 3.

⁷¹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 230.

⁷¹¹ Prvostepena presuda, fusnote 993-994.

⁷¹² Vidi dokazni predmet br. 97, par. 1, 4, 13 i 15.

⁷¹³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 231, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, fusnota 943.

⁷¹⁴ Svedok MM-117, 13. oktobar 2006. godine, T. 9402-9409.

⁷¹⁵ Prvostepena presuda, par. 302-303, 314-322.

⁷¹⁶ Žalbeni podnesak odbrane, par. 229.

267. Žalbeno veće smatra da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo kad je zaključilo da dva uslova koja opravdavaju preduzimanje represalija nisu ispunjena i stoga smatra da nije potrebno da razmatra druge prigovore koje je Martić s tim u vezi izneo u okviru ovog žalbenog podosnova.

268. Što se tiče Martićevog alternativnog argumenta da je granatiranje Zagreba predstavljalo legitimnu vojnu akciju izvršenu u samoodbrani,⁷¹⁹ Žalbeno veće podseća da je pitanje "da li je naređenje za neki napad izdato iz preventivnih, odbrambenih ili ofanzivnih razloga nebitno s pravnog stanovišta [...]. Bitno pitanje koje treba razmotriti jeste pitanje da li je način na koji je izvedena vojna akcija bio kažnjiv ili nije".⁷²⁰ Žalbeno veće je već odbacilo Martićeve prigovore u vezi sa zaključcima Pretresnog veća da je oruđe M-87 "Orkan" bilo neselektivno oružje,⁷²¹ da je granatiranje Zagreba predstavljalo rasprostranjeni napad protiv civilnog stanovništva,⁷²² da je Martić uzeo civilno stanovništvo kao objekt napada⁷²³ i da je naredio granatiranje Zagreba.⁷²⁴ Budući da Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo u zaključku da je on namerno gađao civilno stanovništvo Zagreba,⁷²⁵ njegov argument da je granatiranje Zagreba izvršeno u samoodbrani mora se odbaciti. Žalbeno veće ima u vidu argumente koje je Martić izneo u svojoj završnoj reči na žalbenom pretresu da "Srbi nisu agresori već da su se tamo branili u situaciji kada Ujedinjene nacije nisu ni pokušale da ih zaštite [...]".⁷²⁶ Međutim, posebno s obzirom na činjenicu da je zabrana napada na civile apsolutna,⁷²⁷ Žalbeno veće ne vidi na koji način bi ta tvrdnja mogla da opravda Martićeve postupke u vezi s granatiranjem Zagreba.

269. Shodno tome, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

(e) Mere predostrožnosti shodno članu 58 Dopunskog protokola I

270. Pretresno veće nije razmatralo pitanje da li je Hrvatska bila dužna da preduzme mere predostrožnosti protiv posledica napada shodno članu 58 Dopunskog protokola I. Martić tvrdi da je Pretresno veće moralo da zaključi da je Hrvatska prekršila odredbe člana 58 Dopunskog protokola I

⁷¹⁷ Žalbeni podnesak odbrane, par. 232.

⁷¹⁸ Prvostepena presuda, par. 302-313 i 468. Vidi, konkretno, fusnotu 1264.

⁷¹⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 233-234.

⁷²⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 812. Vidi i Prvostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 452, i Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 1927.

⁷²¹ Vidi par. 252 gore.

⁷²² Vidi par. 255 gore.

⁷²³ Vidi par. 261 gore.

⁷²⁴ Vidi par. 235 gore.

⁷²⁵ Prvostepena presuda, par. 472.

⁷²⁶ ŽT. 163.

⁷²⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*, par. 275 i reference navedene u fusnoti 688.

Prevod

jer "da su preduzete preventivne mere, ne bi bilo civilnih žrtava".⁷²⁸ Žalbeno veće odbacuje taj argument u potpunosti. Jedan od temelja na kojima počiva međunarodno humanitarno pravo jeste da njegove odredbe važe u svim okolnostima.⁷²⁹ Jedna strana u sukobu ne može tvrditi da su njene obaveze smanjene ili nepostojeće samo zato što druga strana ne poštuje sve svoje obaveze.⁷³⁰ Prema tome, Martićevi argumenti u vezi s navodnim kršenjem odredbi člana 58 Dopunskog protokola I koje je počinila Hrvatska nisu relevantni za ocenu njegove individualne krivične odgovornosti za kršenje međunarodnog humanitarnog prava, u ovom slučaju zabrane da se civilno stanovništvo izdvoji za objekt napada. Shodno tome, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

3. Zaključak

271. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće odbacuje Martićev osmi žalbeni osnov.

⁷²⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 252.

⁷²⁹ Vidi zajednički član 1 Ženevskih konvencija i član 1 Dopunskog protokola I.

⁷³⁰ Vidi Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 47 *et seq.*

IX. NAVODNA GREŠKA U PRIMENI PRAVA U VEZI SA ČLANOM 5 STATUTA (ŽALBENI OSNOV TUŽILAŠTVA)

A. Uvod

272. Jedini žalbeni osnov tužilaštva tiče se pravne analize koju je Pretresno veće iznelo u vezi sa članom 5 Statuta i njegovom primenom na lica van borbenog stroja. Član 5 Statuta glasi:

Međunarodni sud je nadležan da krivično goni lica odgovorna za sledeća krivična dela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmerena protiv civilnog stanovništva:

- (a) ubistvo;
- (b) istrebljivanje;
- (c) porobljavanje;
- (d) deportacija;
- (e) zatvaranje;
- (f) mučenje;
- (g) silovanje;
- (h) progoni na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi;
- (i) druga nehumana dela.

273. Razmatrajući pitanje zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta, Pretresno veće je stalo na stanovište da tužilaštvo mora da dokaže van razumne sumnje da je žrtva navodnog zločina bila civilno lice u smislu člana 50 Dopunskog protokola I, koji u jednom delu glasi:

Civilnim licem smatra se svako lice koje ne pripada nijednoj od kategorija navedenih u tačkama (1), (2), (3) i (6) člana 4A Treće konvencije i u članu 43 ovog Protokola.⁷³¹

U skladu s tim, ono je iznelo mišljenje da lica van borbenog stroja ne predstavljaju civile za potrebe člana 5 Statuta.⁷³² Pretresno veće je takođe zaključilo da bi primena člana 5 Statuta na lica van borbenog stroja nedopustivo zamaglila načelo pravljenja razlike između civila i boraca.⁷³³

⁷³¹ Član 4(A) Ženevske konvencije III o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949. godine (u daljem tekstu: Treća (Ženevska) konvencija) u relevantnom delu glasi: "(1) Pripadnici oružanih snaga strane u sukobu, kao i pripadnici milicija i dobrovoljačkih odreda koji ulaze u sastav tih oružanih snaga. (2) Pripadnici ostalih milicija i pripadnici ostalih dobrovoljačkih odreda, uključujući i pripadnike organizovanih pokreta otpora, koji pripadaju strani u sukobu i koji deluju van ili unutar vlastitog područja, čak i ako je ono okupirano, pod uslovom da te milicije ili dobrovoljački odredi, uključujući i te organizovane pokrete otpora, ispunjavaju sledeće uslove: (a) da im komanduje lice odgovorno za svoje potčinjene; (b) da imaju iste oznake koje se prepoznaju iz daljine; (c) da otvoreno nose naoružanje; (d) da svoja dejstva izvode u skladu sa zakonima i običajima ratovanja. (3) Pripadnici redovnih oružanih snaga koji izraze lojalnost nekoj vladi ili vlasti koju nije priznala sila u čijoj su vlasti. [...] (6) Stanovništvo neokupiranog područja koje se prilikom približavanja neprijatelja spontano lati oružja da bi se oduprlo snagama napadača, nemajući vremena da se organizuje u redovne oružane snage, pod uslovom da otvoreno nosi naoružanje i poštuje zakone i običaje ratovanja." Član 43 Dopunskog protokola I u jednom delom glasi: "Oružane snage strane u sukobu sastoje se od svih organizovanih oružanih snaga, naoružanih grupa i naoružanih jedinica koje su pod komandom odgovornom toj strani za ponašanje svojih potčinjenih."

⁷³² Prvostepena presuda, par. 51 i 55.

⁷³³ Prvostepena presuda, par. 56.

Prevod

274. Tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće, zaključivši da lica van borbenog stroja ne predstavljaju žrtve zločina protiv čovečnosti, napravilo grešku u primeni prava. Ono traži da Žalbeno veće tu pravnu grešku ispravi, da preinači činjenične zaključke Pretresnog veća u vezi s tačkama u kojima se Milan Martić tereti na osnovu člana 5 Statuta i da tome prilagodi kaznu koja mu je izrečena.⁷³⁴

B. Argumenti strana u postupku

1. Tužilaštvo

275. U prilog svojoj žalbi tužilaštvo iznosi dva argumenta. Kao prvo, ono tvrdi da izraz "civilno stanovništvo" (ili "civili") u smislu člana 5 Statuta ne treba da bude ograničen na značenje koje ima u međunarodnom humanitarnom pravu (to jest, pojedince koji nisu pripadnici oružanih snaga),⁷³⁵ nego treba da obuhvata i druge kategorije lica, konkretno, lica koja su van borbenog stroja. Kao drugo, tužilaštvo tvrdi da, u svakom slučaju, uslov da su zločini "usmereni protiv civilnog stanovništva" ne znači nužno da svaka pojedina žrtva zločina stvarno mora da bude civil.

276. U vezi sa svojim prvim argumentom tužilaštvo ukazuje na tri glavne greške u zaključcima Pretresnog veća. Kao prvo, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer nije sledilo pristup usvojen u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, u kojoj je Žalbeno veće potvrdilo osuđujuće presude izrečene na osnovu članu 5 za dela počinjena nad licima van borbenog stroja.⁷³⁶ Tužilaštvo tvrdi da su relevantni zaključci iz Drugostepene presude u predmetu *Kordić i Čerkez*⁷³⁷ za Pretresno veće bili obavezujući *ratio decidendi*.⁷³⁸

277. Tužilaštvo iznosi tvrdnju da je široko tumačenje pojma "civili" koje je usvojeno u predmetu *Kordić i Čerkez* u skladu s opštim ciljem i svrhom doktrine zločina protiv čovečnosti, a to je zaštita ljudskog dostojanstva u svim okolnostima.⁷³⁹ Tužilaštvo dalje tvrdi da pojam "civili" u smislu člana 5 Statuta treba tumačiti u značenju svih lica obuhvaćenih zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija (u daljem tekstu: zajednički član 3), za koja ono koristi generički pojam "neborci". Takvo tumačenje bi kao moguće žrtve isključilo one civile koji su aktivnim učesnicem u

⁷³⁴ Najava žalbe tužilaštva, par. 2-5.

⁷³⁵ Žalbeno veće napominje da, govoreći o "međunarodnom humanitarnom pravu", strane u postupku izgleda često govore o pravu oružanih sukoba u strogom smislu reči, isključujući zločine protiv čovečnosti. Radi lakšeg snalaženja, Žalbeno veće će usvojiti isti način izražavanja.

⁷³⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 14, 19-20, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421-422, 480, 570-571.

⁷³⁷ Vidi, konkretno, Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421.

⁷³⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 32, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 110 i 113.

neprijateljstvima izgubili svoj zaštićeni status, ali su prema zakonima ratovanja i dalje ostali civili.⁷⁴⁰ Tužilaštvo takođe tvrdi da je, suprotno zaključku Pretresnog veća,⁷⁴¹ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez* konzistentna.⁷⁴²

278. Kao drugo, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada je definiciju civila iz člana 50 Dopunskog protokola I primenilo na kontekst zločina protiv čovečnosti.⁷⁴³ Prema tvrdnji tužilaštva, iako je član 50 Dopunskog protokola I korisno polazište za definisanje pojma "civil" u smislu člana 5 Statuta, u obzir se moraju uzeti specifične karakteristike zločina protiv čovečnosti.⁷⁴⁴ Tužilaštvo tvrdi da se direktnim preuzimanjem definicije iz člana 50 Dopunskog protokola I, koja odražava zaseban pravni okvir kojim se regulišu međunarodni oružani sukobi,⁷⁴⁵ zločini protiv čovečnosti lišavaju svoje specifične svrhe zaštite ljudskog dostojanstva u slučajevima koji su možda van dosega međunarodnog humanitarnog prava.⁷⁴⁶ Tužilaštvo tvrdi da je takva definicija preuska, u smislu da isključuje lica koja prema međunarodnom humanitarnom pravu nisu legitimna meta (lica van borbenog stroja), a istovremeno i preširoka, u smislu da uključuje legitimne mete (civile koji učestvuju u neprijateljstvima).⁷⁴⁷ Uz to, ono tvrdi da se ta definicija ne može direktno preneti u kontekst nemeđunarodnih oružanih sukoba, gde pojam "borac" ne postoji.⁷⁴⁸ Pored toga, ono iznosi

⁷³⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 21-24, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 547-548; Prvostepenu presudu u predmetu *Jeličić*, par. 54. Vidi i Repliku tužilaštva, par. 18; Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 26, gde se upućuje na više presedana iz prakse MKSR i MKSJ.

⁷⁴⁰ ŽT. 118-125, gde se, između ostalog, citira Komentar MKCK uz Dopunske protokole u vezi s članom 41 Dopunskog protokola I ("Jedno od osnovnih načela zakona ratovanja jeste da oni koji ne učestvuju u neprijateljstvima ne smeju biti napadani. U tom pogledu, bespomoćni civili i vojnici van borbenog stroja su *a priori* ravnopravni."). Vidi i ŽT. 130 i Repliku tužilaštva, par. 17 i 43-46, gde se upućuje na Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 28-31. Taj argument, po svemu sudeći, sledi argument da žrtve koje su bile van borbenog stroja treba smatrati civilima u smislu člana 5 Statuta jer one prema međunarodnom humanitarnom pravu nisu legitimni objekt napada. Vidi Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 27, gde se upućuje na zajednički član 3; Dopunski protokol I, članovi 41(1), 41(2) i 85(3); Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 1605. Vidi i ŽT. 108 i Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 28-31, gde se citira Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law /Međunarodno običajno humanitarno pravo*, Međunarodni komitet Crvenog krsta (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), tom I, str. 3; Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 1602; Drafting History to Additional Protocol I /Istorijat sastavljanja Dopunskog protokola I, CDDH/III/SR.29, par. 33, str. 276.

⁷⁴¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 33, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 53, fusnota 105. Vidi i Repliku tužilaštva, par. 12-16, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421, 570.

⁷⁴² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 33, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 53, koja upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 458. Vidi i Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 33, gde se upućuje na Treću ženevsku konvenciju, članovi 21-24; Četvrtu ženevsku konvenciju, članovi 42-43 i 78.

⁷⁴³ Član 50 Dopunskog protokola I predviđa: "Civilnim licem smatra se svako lice koje ne pripada nijednoj od kategorija navedenih u tačkama (1), (2), (3) i (6) člana 4A Treće konvencije i u članu 43 ovog Protokola. U slučaju sumnje, dotično lice se smatra civilnim.

2. Civilno stanovništvo obuhvata sva građanska lica.

3. Prisustvo među civilnim stanovništvom pojedinaca koji se ne uklapaju u definiciju građanskih lica ne lišava to stanovništvo njegovog civilnog karaktera."

⁷⁴⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 35-37.

⁷⁴⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 38-39. Vidi i Repliku tužilaštva, par. 20 i 38-40.

⁷⁴⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 35.

⁷⁴⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 40-41, gde se, između ostalog, poziva na Dopunski protokol I, članovi 48 i 51(3). Vidi i ŽT. 108 i 117.

⁷⁴⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 42-43.

tvrdnju da bi tumačenje koje je sledilo Pretresno veće dalo apsurdne rezultate na području bivše Jugoslavije, gde je sistem Teritorijalne odbrane zapravo značio da je svaki odrasli muškarac u izvesnom smislu bio pripadnik oružanih snaga.⁷⁴⁹ Naposljetku, tužilaštvo se poziva na sudsku praksu posle Drugog svetskog rata, gde je zaključeno da žrtve zločina protiv čovečnosti mogu uključivati pripadnike oružanih snaga⁷⁵⁰ i pokreta otpora,⁷⁵¹ kao i na pregovore vođene prilikom sastavljanja Rimskog statuta,⁷⁵² gde je nekoliko delegacija tvrdilo da se u kontekstu zločina protiv čovečnosti pojam "civilno stanovništvo" ne sme tumačiti kao strogo ograničen na civile.⁷⁵³

279. Kao treće, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je zaključilo da ga Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić* i Drugostepena presuda u predmetu *Galić* obavezuju na zaključak da lica van borbenog stroja ne mogu biti žrtve zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta.⁷⁵⁴ Što se tiče predmeta *Blaškić*, tužilaštvo tvrdi da je Žalbeno veće samo iznelo mišljenje da je član 50 Dopunskog protokola I relevantan za definiciju civila u smislu člana 5 Statuta i da se nije bavilo pitanjem da li lica van borbenog stroja predstavljaju izuzetak u odnosu na tu definiciju.⁷⁵⁵ Tužilaštvo takođe tvrdi da tvrdnje koje je Žalbeno veće iznelo u predmetu *Blaškić* u vezi s borbama na pola radnog vremena nisu relevantne za lica van borbenog stroja.⁷⁵⁶ Što se tiče predmeta *Galić*, tužilaštvo tvrdi da dvosmislenom tvrdnjom Žalbenog veća o licima van borbenog stroja "u kontekstu međunarodnog humanitarnog prava" nije isključena mogućnost da se u specifičnom kontekstu zločina protiv čovečnosti ta lica ipak mogu smatrati civilima.⁷⁵⁷

280. U okviru svog alternativnog žalbenog osnova tužilaštvo tvrdi da Žalbeno veće, čak i ako zaključi da žrtve koje su bile van borbenog stroja ne predstavljaju civile za potrebe člana 5 Statuta,

⁷⁴⁹ ŽT. 108-109.

⁷⁵⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44, gde se upućuje na *Vrhovni sud Britanske okupacione zone*, OGHSt 1, 217 (228); *Vrhovni sud Britanske okupacione zone*, OGHSt 1, 45 (47); *Vrhovni sud Britanske okupacione zone*, OGHSt 2, 231 (241-242). U vezi s tim predmetima, vidi i ŽT. 154-155.

⁷⁵¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 45, gde se upućuje na Krivični postupak, 20. decembar 1985. godine, Bilten br. 407, Kasacioni sud (Krivično veće), predmet *Barbie*, prevedeno i ponovo objavljeno u: *ILR*, tom 78, str. 125-148, na str. 140; Krivični postupak, 27. novembar 1992. godine, Bilten br. 394, Kasacioni sud (Krivično veće), predmet *Touvier*, prevedeno i ponovo objavljeno u: *ILR*, tom 100, str. 338-364, na str. 352.

⁷⁵² Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 46, gde se upućuje na Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, 37 I.L.M. 1002, 2187 U.N.T.S. 90.

⁷⁵³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 46, gde se upućuje na Herman von Hebel i Darryl Robinson, "Crimes within the Jurisdiction of the Court" u: Roy S. Lee (ur.), *The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute* (Hag: Kluwer, 1999), str. 79-126, na str. 97, fusnota 54. Za praksu nastalu posle Drugog svetskog rata, vidi i ŽT. 127-129.

⁷⁵⁴ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 47, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 51-55. Vidi i ŽT. 125-126, gde se takođe upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Krajišnik*, par. 706, i Prvostepenu presudu u predmetu *Haradinaj*, par. 107.

⁷⁵⁵ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 49, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 110 i 113.

⁷⁵⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 50-51.

⁷⁵⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 56-57, gde se citira Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 144. Vidi i Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 58, kao i ŽT. 109, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić i Martinović*; Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*; Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*; *Prosecutor v. Moinina Fofana et al.*, predmet br. SCSL-04-14-A, Presudu, 28. maj 2008. godine.

ipak treba da zaključi da su lica van borbenog stroja obuhvaćena odredbama u vezi sa zločinima protiv čovečnosti. Pozivajući se na sudsku praksu i akademska mišljenja,⁷⁵⁸ tužilaštvo tvrdi da se članom 5 Statuta ne traži da pojedinačne žrtve zločina protiv čovečnosti budu civili, nego samo da su zločini počinjeni *kao deo rasprostranjenog ili sistematskog napada* usmerenog protiv civilnog stanovništva.⁷⁵⁹

281. U svom odgovoru na konkretno pitanje koje je postavljeno obema stranama na žalbenom pretresu,⁷⁶⁰ tužilaštvo je detaljnije obrazložilo taj argument.⁷⁶¹ Konkretno, ono je iznelo tvrdnju da je uključivanje klauzule "civilnog stanovništva" u opšti uslov iz člana 5 Statuta služilo tome da se obezbedi da se legitimne borbene akcije isključe iz dosega zločina protiv čovečnosti: bez te klauzule, svaki rasprostranjeni ili sistematski napad protiv boraca povlačio bi krivičnu odgovornost prema članu 5 Statuta.⁷⁶²

282. Tužilaštvo dalje tvrdi da uključivanje žrtava koje su bile van borbenog stroja u delokrug člana 5 Statuta ne ide na štetu načela legaliteta⁷⁶³ i da 1991. godine međunarodno običajno pravo nije isključivalo pripadnike oružanih snaga iz delokruga primene zločina protiv čovečnosti.⁷⁶⁴

⁷⁵⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 60, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 480; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 263-271, 445-447. Međutim, vidi ŽT. 107 i 117, gde tužilaštvo sugerše da je njegova dva argumenta takođe moguće tumačiti kao da su izneti ne kao alternativni argumenti, nego radi "uzajamnog pojačavanja".

⁷⁵⁹ Replika tužilaštva, par. 6, gde se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 248, 271; Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85-97; Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 93-100; Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 142-146; Izveštaj generalnog sekretara u skladu s paragrafom 2 Rezolucije 808 Saveta bezbednosti (1993), U.N. Doc. 5/25704, 3. maj 1993. godine, par. 48. Vidi i ŽT. 110 i Repliku tužilaštva, par. 7-10, gde se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91; Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 106-107, 437-441; Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 96; Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 132.

⁷⁶⁰ Vidi Nalog za pripremu žalbenog pretresa, 29. maj 2008. godine, str. 2. To pitanje glasi: "Kao alternativu argumentaciji iznetoj u okviru prvog osnova, tužilaštvo tvrdi da Žalbeno veće, čak i ako zaključi da žrtve koje su bile van borbenog stroja ne predstavljaju civile za potrebe člana 5 Statuta, ipak treba da zaključi da su lica van borbenog stroja obuhvaćena tim članom (Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 60, i Replika tužilaštva, par. 6-11). Žalbeno veće poziva strane u postupku da iznesu detaljnu argumentaciju u vezi s tim pitanjem, posebno u svetlu opšteg uslova iz člana 5 Statuta i relevantne sudske prakse."

⁷⁶¹ ŽT. 110-116, gde se, između ostalog, upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 644, Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 85 i 96, i Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 101.

⁷⁶² ŽT. 117. Vidi i Repliku tužilaštva, par. 18-19, gde se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91.

⁷⁶³ Replika tužilaštva, par. 23-25, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421-422, 480, 570-571; Prvostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 61-67, 504; Prvostepenu presudu u predmetu *Naletilić i Martinović*, par. 334, 681; Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 489-491, 552.

⁷⁶⁴ ŽT. 130; Replika tužilaštva, par. 26-37, gde se, između ostalog, upućuje na Četvrtu hašku konvenciju o zakonima i običajima rata na kopnu od 18. oktobra 1907. godine, Pravilnik, 118 L.N.T.S. 342 (u daljem tekstu: Četvrta haška konvencija), Preambula, par. 7; Povelju Međunarodnog vojnog suda od 8. avgusta 1945. godine, 82 U.N.T.S. 279 (u daljem tekstu: Nirnberška povelja), član 6(c); Povelju Međunarodnog vojnog suda za Daleki istok od 19. januara 1946. godine (s izmenama od 26. aprila 1946. godine), T.I.A.S. 1589, član 5(c); Zakon br. 10 Kontrolnog saveta za Nemačku, Službeni list Kontrolnog saveta za Nemačku, br. 3, str. 22 (u daljem tekstu: Zakon br. 10 Kontrolnog saveta), član 2(1)(c); *United States v. Wilhelm von Leeb et al.*, "The High Command Case", Presudu od 27. oktobra 1948. godine, Vojni sud V, Law Reports of Trials of War Criminals /Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima/ (Buffalo, New

283. Naposletku, tužilaštvo tvrdi da činjenica da zločini koji su počinjeni nad licima van borbenog stroja mogu biti podvedeni i pod član 2 ili član 3 Statuta nije zamena za zaštitu predviđenu zločinima protiv čovečnosti. Tužilaštvo ističe da zločini protiv čovečnosti čine zasebnu kategoriju u odnosu na ratne zločine, utoliko što se odnose na zločine počinjene u velikim razmerama i tiču učinka ponašanja izvršioca na celo čovečanstvo.⁷⁶⁵

284. Shodno tome, tužilaštvo tvrdi da su žrtve koje su bile van borbenog stroja trebale biti uključene u osuđujuće presude koje su Milanu Martiću na osnovu člana 5 izrečene za ubistvo (tačka 3),⁷⁶⁶ mučenje (tačka 6),⁷⁶⁷ kao i nehumana dela (tačka 7)⁷⁶⁸ i progon (tačka 1).⁷⁶⁹ Stoga tužilaštvo traži da Žalbeno veće kaznu koja je izrečena Martiću preinači tako da ona uključuje lica van borbenog stroja i time na primereniji način odražava težinu tih zločina.⁷⁷⁰

2. Obrana

285. Martić odgovara da Pretresno veće nije pogrešilo kada je zaključilo da lica van borbenog stroja ne mogu predstavljati žrtve zločina protiv čovečnosti prema članu 5 Statuta. On tvrdi da Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez* ne sadrži obavezujući *ratio decidendi* u pogledu statusa lica van borbenog stroja u smislu člana 5 Statuta. On dalje tvrdi da zaključke Žalbenog veća u predmetu *Kordić i Čerkez* treba tumačiti kao da iz njih sledi da su civili bili žrtve ubistva prema članu 5 Statuta, dok su vojnici van borbenog stroja bili žrtve hotimičnog lišavanja života prema

York: William S. Hein & Co., Inc., 1997) (u daljem tekstu: Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima), tom XI, na str. 520, 675, 679, 683; Izveštaj Komisije za međunarodno pravo o radu njene 43. sednice, 29. april – 9. jul 1991. godine, Zvanični dokumenti Generalne skupštine UN, 46. sednica, Dodatak br. 10, U.N. Doc. A/46/10, str. 103; Izveštaj Komisije za međunarodno pravo o radu njene 48. sednice, 6. maj – 26. jul 1996. godine, Zvanični dokumenti Generalne skupštine UN, 51. sednica, Dodatak br. 10, U.N. Doc. A/51/10, str. 47; Međunarodnu konvenciju o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda od 30. novembra 1973. godine, 1015 U.N.T.S. 243 (u daljem tekstu: Konvencija o aparthejdu); Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida od 9. decembra 1948. godine, 78 U.N.T.S. 277. Tužilaštvo takođe upućuje na sudsku praksu posle Drugog svetskog rata koja je izložena u par. 23. njegovog Žalbenog podneska.

⁷⁶⁵ Replika tužilaštva, par. 47-48, gde se upućuje na Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Erdemović*, Izdvojeno mišljenje sudije McDonald i sudije Voraha, par. 21; Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 286. Tužilaštvo takođe ističe da su shodno praksi Međunarodnog suda o kumulativnim osuđujućim presudama, ratni zločini i zločini protiv čovečnosti zasebne kategorije krivičnih dela koje opravdavaju višestruke osuđujuće presude: Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 412-413; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176.

⁷⁶⁶ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 62-63, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 251, 254, 259, 387, 390-391.

⁷⁶⁷ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 65-68, 70-71, 76-77, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 277, 407-411, 415-419, 420-422.

⁷⁶⁸ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 65-68, 70-71, 73-74, 76-77, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 277, 407-411, 415-419, 420-422.

⁷⁶⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 65-68, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 407-411, 415-416.

⁷⁷⁰ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 81-83. Vidi i ŽT. 131-133.

članu 2 Statuta.⁷⁷¹ Alternativno, Martić tvrdi da presuda u predmetu *Kordić i Čerkez* nije dovoljno jasna.⁷⁷²

286. Martić tvrdi da su lica van borbenog stroja pripadnici oružanih snaga, da prema međunarodnom humanitarnom pravu ne mogu polagati pravo na civilni status i da, iako možda predstavljaju zaštićena lica shodno članu 2 Statuta, ne mogu zbog toga biti izjednačena sa civilima.⁷⁷³ S tim u vezi, on ističe da su Drugostepenom presudom u predmetu *Kordić i Čerkez* osuđujuće presude za krivično delo zatvaranja potvrđene samo u vezi s licima koja nisu bila pripadnici oružanih snaga⁷⁷⁴ i napominje da je praksa Međunarodnog suda u tom pogledu nedosledna.⁷⁷⁵

287. Martić takođe ukazuje na drugačiju praksu nacionalnih sudova na koju se poziva tužilaštvo s obzirom na to da se članom 5 Statuta izričito traži da žrtve zločina protiv čovečnosti imaju civilni status.⁷⁷⁶ On stoga tvrdi da se davanje civilnog statusa pripadnicima oružanih snaga za potrebe člana 5 Statuta kosi sa samim ciljem odredaba o zločinima protiv čovečnosti, a to je zaštita civilnog stanovništva.⁷⁷⁷ Pored toga, Martić tvrdi da, suprotno tvrdnji tužilaštva, za utvrđivanje civilnog statusa nekog lica, posebno za potrebe zločina protiv čovečnosti, nije relevantno da li se radi o međunarodnom ili nemeđunarodnom sukobu.⁷⁷⁸ On naposljetku tvrdi da zločini protiv čovečnosti nisu puki produžetak ratnih zločina. U stvari, oni obuhvataju zločine koji se ne mogu smatrati ratnim zločinima i, konkretno, ne uključuju ponašanje čija su meta pripadnici oružanih snaga.⁷⁷⁹

288. Martić dalje tvrdi da pravila tumačenja ne govore u prilog tvrdnji tužilaštva da pojam "civil" u smislu člana 5 Statuta treba da obuhvata lica van borbenog stroja⁷⁸⁰ pošto takvo tumačenje ne odgovara uobičajenom značenju koje je pojmu "civil" dato u definiciji iz člana 50 Dopunskog protokola I.⁷⁸¹ On takođe tvrdi da ne postoje dokazi da su Savet bezbednosti ili neka država imali

⁷⁷¹ Odgovor odbrane, par. 8-11, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421-422, 820.

⁷⁷² Odgovor odbrane, par. 12.

⁷⁷³ Odgovor odbrane, par. 23-27, 30-32 i 34-35, gde se, između ostalog, upućuje na Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 1602. Vidi i ŽT. 134-136.

⁷⁷⁴ Odgovor odbrane, par. 33.

⁷⁷⁵ ŽT. 136-138.

⁷⁷⁶ Odgovor odbrane, par. 28. Vidi i ŽT. 140-141.

⁷⁷⁷ Odgovor odbrane, par. 13-14.

⁷⁷⁸ Odgovor odbrane, par. 19-21.

⁷⁷⁹ Odgovor odbrane, par. 27 i 29, gde se upućuje na dokument Komisije Ujedinjenih nacija za ratne zločine, *History of the United Nations War Crimes Commission and the Development of the Laws of War* (London: His Majesty's Stationery Office: Komisija Ujedinjenih nacija za ratne zločine, 1948), str. 174 i 178.

⁷⁸⁰ Odgovor odbrane, par. 15.

⁷⁸¹ Odgovor odbrane, par. 16, gde se upućuje na Dopunski protokol I, član 50; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 110-111; za razliku između civila, lica van borbenog stroja i drugih pripadnika oružanih snaga koji su ipak zaštićeni odredbama humanitarnog prava, vidi i ŽT. 148-151.

nameru da u Statutu Međunarodnog suda tom pojmu daju posebno značenje.⁷⁸² Martić dalje tvrdi da se to tumačenje ne podudara s ciljem zločina protiv čovečnosti, a to je zaštita civilnog stanovništva od užasa rata.⁷⁸³ Prema njegovoj tvrdnji, tumačenje koje je dalo tužilaštvo kosi se s pravilom strogog tumačenja koje se primenjuje u krivičnom pravu.⁷⁸⁴

289. Martić takođe navodi da se obrazloženje koje je u Prvostepenoj presudi u predmetu *Mrkšić i drugi* dato u vezi s primenjivošću člana 5 Statuta na lica van borbenog stroja treba smatrati delom njegove argumentacije u ovom predmetu.⁷⁸⁵ On tvrdi da sve žrtve zločina protiv čovečnosti moraju zadovoljavati strogu definiciju pojma "civil", što je "opšti uslov primene člana 5 Statuta".⁷⁸⁶ Drugim rečima, ne postoji efektivna razlika između "civilnog stanovništva" i pojedinačnih "civila".⁷⁸⁷

290. Shodno tome, Martić se protivi zahtevu tužilaštva da Žalbeno veće preinači kaznu koja mu je izrečena. On ističe dužnost tužilaštva da teži izricanju pravičnih osuđujućih presuda i utvrđivanju istine⁷⁸⁸ i tvrdi da se njegova kazna ne može odrediti na osnovu pukog izračunavanja broja žrtava pošto je zaključak Pretresnog veća da je on odgovoran za relevantne zločine pogrešan.⁷⁸⁹

C. Diskusija

1. Definicija "civila"

291. Glavni argument tužilaštva je da je Pretresno veće pogrešilo jer je dalo preusku definiciju pojma "civil", u koju nije uključilo druge kategorije lica koja su prema međunarodnom humanitarnom pravu zaštićena, kao što su lica van borbenog stroja.

292. U predmetu *Blaškić*, Žalbeno veće je poništilo zaključak Pretresnog veća da se posebna situacija žrtve u trenutku počinjenja zločina mora uzeti u obzir prilikom utvrđivanja njenog civilnog ili necivilnog statusa i iznelo mišljenje da pripadnici oružanih snaga i drugi borci (pripadnici milicija, dobrovoljačkih jedinica i pripadnici organizovanih grupa otpora) ne mogu polagati pravo na civilni status.⁷⁹⁰ U svom obrazloženju, Žalbeno veće je navelo sledeće:

⁷⁸² Odgovor odbrane, par. 17. Vidi i ŽT. 138-139.

⁷⁸³ Odgovor odbrane, par. 18-19. Vidi i ŽT. 145.

⁷⁸⁴ Odgovor odbrane, par. 22. Vidi i ŽT. 141-144.

⁷⁸⁵ Odgovor odbrane, par. 37, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Mrkšić i drugi*, par. 440-463; vidi i ŽT. 136-137.

⁷⁸⁶ ŽT. 138 i 154.

⁷⁸⁷ ŽT. 147 i 152-153.

⁷⁸⁸ Odgovor odbrane, par. 39-40.

⁷⁸⁹ Odgovor odbrane, par. 38-39, 41.

⁷⁹⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 113-114.

[p]rilikom određivanja opsega termina "civilno stanovništvo", Žalbeno vijeće podsjeća na svoju obavezu da utvrdi stanje u običajnom pravu koje je bilo važeće u vrijeme kada su zločini počinjeni. Ono u vezi s tim primjećuje da se u Izvještaju generalnog sekretara navodi kako Ženevske konvencije "čine pravila međunarodnog humanitarnog prava i predstavljaju srž običajnog međunarodnog prava mjerodavnog za međunarodne oružane sukobe". Član 50 Dopunskog protokola I uz Ženevske konvencije sadrži definiciju civila i civilnog stanovništva i odredbe u tom članu mogu se u velikoj mjeri smatrati izrazom običajnog prava. Zbog toga su one relevantne prilikom predmetnih razmatranja u vezi sa članom 5 Statuta u pogledu zločina protiv čovječnosti.⁷⁹¹

Žalbeno veće je dalje zaključilo kako sledi:

Iz člana 50 Dopunskog protokola I, kad se čita u kombinaciji sa članom 4A Ženevske konvencije III, proizlazi da pripadnici vojnih snaga i pripadnici milicija ili dobrovoljačkih jedinica koje čine dio takvih oružanih snaga ne mogu polagati pravo na civilni status. To ne mogu ni pripadnici organizovanih grupa otpora, pod uslovom da njima komanduje osoba odgovorna za svoje podređene, da imaju uvijek istu jedinstvenu oznaku prepoznatljivu iz daljine, da otvoreno nose oružje i da akcije izvode u skladu sa zakonima i običajima ratovanja.⁷⁹²

Ono je stoga zauzelo stanovište da je Pretresno veće pogrešilo u karakterizaciji civilnog stanovništva i civila prema članu 5 Statuta kada je zaključilo da se posebna situacija žrtve u trenutku počinjenja zločina, a ne njen status, mora uzeti u obzir da bi se utvrdilo da li je dotična žrtva "civil".⁷⁹³

293. Dok tužilaštvo tvrdi da je Žalbeno veće u predmetu *Kordić i Čerkez*, očito odstupivši od zaključka iz predmeta *Blaškić*, postavilo obavezujući presedan kada je zaključilo da su lica van borbenog stroja "nesumnjivo [...] bil[a] [...] 'civilno stanovništvo' u smislu člana 5 Statuta",⁷⁹⁴ Žalbeno veće ne smatra da je taj argument uverljiv.

294. Kao prvo, Žalbeno veće u predmetu *Kordić i Čerkez* nije ni u jednom trenutku iznelo obrazloženje u prilog širokom tumačenju pojma civil niti se pozabavilo ranijim zaključkom koji je o tom istom pitanju iznet u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić*.⁷⁹⁵ Naprotiv, u svojoj diskusiji o relevantnom merodavnom pravu Žalbeno veće u predmetu *Kordić i Čerkez* sledilo je presedan iz predmeta *Blaškić*:

Prilikom utvrđivanja granica pojma "civilno stanovništvo", Žalbeno vijeće podsjeća na svoju obavezu da utvrdi stanje običajnog prava koje je bilo na snazi u vrijeme kada su zločini počinjeni. Žalbeno vijeće je mišljenja da se za član 50 Dopunskog protokola I, koji sadrži definiciju civila i civilnog stanovništva, može smatrati da u velikoj mjeri odražava običajno pravo. Stoga su odredbe

⁷⁹¹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 110.

⁷⁹² Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 113.

⁷⁹³ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 116.

⁷⁹⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 421. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 480, 570-571.

⁷⁹⁵ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 114.

tog člana relevantne za razmatranje spornih pitanja na osnovu člana 5 Statuta, u vezi sa zločinima protiv čovječnosti.⁷⁹⁶

295. Kao drugo, Žalbena veće podseća da je u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić* i Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić* ono iznelo mišljenje da je definicija pojma civil iz člana 50(1) Dopunskog protokola I primenjiva na zločine protiv čovečnosti.⁷⁹⁷ U predmetu *Blaškić*, Žalbena veće je izričito odbilo da pojmu civil da široko tumačenje za potrebe zločina protiv čovečnosti:

Zbog toga, posebna situacija žrtve u trenutku počinjenja zločina nužno ne određuje njen civilni ili necivilni status. Ako je on doista pripadnik oružane organizacije, činjenica da nije naoružan ili da ne učestvuje u borbi u trenutku počinjenja zločina ne daje mu civilni status.⁷⁹⁸

Drugostepena presuda u predmetu *Galić* u tom je pogledu podjednako nedvosmislena.⁷⁹⁹

296. Ti zaključci su bili sastavni deo obrazloženja Žalbenog veća iznetog u vezi sa greškama koje su naveli žalioци u ta dva predmeta.⁸⁰⁰ Shodno tome, Žalbena veće smatra da Pretresno veće nije pogrešilo kada je sledilo jurisprudenciju koja je u vezi s definicijom "civila" prema članu 5 Statuta izložena u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blaškić* i Drugostepenoj presudi u predmetu *Galić*.

⁷⁹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 97 (fusnote u kojima se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić* izostavljene). Može se tvrditi da je primena tog principa pomalo nedosledna (uporedi Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 480, s par. 596, 602, 607, 614-616, 630, 632 i 635).

⁷⁹⁷ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 110-114; Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 144, fusnota 437.

⁷⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 114.

⁷⁹⁹ Vidi, konkretno, Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 144 ("Razmatrajući opšti uslov o 'civilnom stanovništvu' kao cilju napada, Pretresno vijeće je bilo mišljenja da je '[d]efinicija 'civila' široka te uključuje i pojedince koji su u određenom trenutku činili djela pružanja otpora, kao i osobe koje su u vrijeme počinjenja zločina bile *hors de combat*'. Namjera Pretresnog vijeća nije bila da definiše pojam civila pojedinca, i zapravo se ne može reći da je tačna, kao što na prvi pogled sugeriše formulacija koju daje Pretresno vijeće, da je u kontekstu međunarodnog humanitarnog prava osoba koja je *hors de combat* civil. Žalbena vijeće smatra da je Pretresno vijeće ovdje samo ponovilo ustaljenu jurisprudenciju u pogledu opšteg elementa 'civilnog stanovništva'. U tom kontekstu, Žalbena vijeće je u jednoj ranijoj prilici izrazilo stav da 'prisustvo pripadnika grupa otpora ili bivših boraca koji su položili oružje među stanovništvom ne mijenja civilne karakteristike tog stanovništva'. Isto tako, prisustvo vojnika, kao niti prisustvo osoba *hors de combat*, ne znači nužno da se zbog toga stanovništvo prestaje smatrati civilnim.") i fusnota 437 ("Nema sumnje o tome da su osobe *hors de combat* u oružanim sukobima zaštićene zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija. To je odraz jednog od načela običajnog međunarodnog prava. No i osobe *hors de combat*, međutim, ostaju pripadnici oružanih snaga jedne od strana u sukobu, te se stoga kategorišu po definiciji iz člana 4(A)(1) Ženevske konvencije III: kao takve, one nisu civili u smislu člana 50, stav 1, Dopunskog protokola I. Tekst zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija potvrđuje takav zaključak jer se u njemu govori o 'osobama koje izravno ne sudjeluju u neprijateljstvima, uključujući *pripadnike oružanih snaga* koji su položili oružje i osobe koje su *izvan bojnog stroja (hors de combat)* zbog bolesti, rana, lišenja slobode ili bilo kojega drugog razloga.'" (referenca izostavljena)) Taj princip je primenjen i u *Prosecutor v. Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara and Santigie Borbor Kanu* /Tužilac protiv Alexa Tambe Brime, Brime Bazzyja Kamare i Santigiea Borbora Kanua/, predmet br. SCSL-04-16-T, Presudi, 20. jun 2007. godine, par. 219 (koja je potvrđena u postupku po žalbi).

⁸⁰⁰ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 103-116; Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 142-144.

297. Što se tiče argumenta tužilaštva da definicija civila sadržana u članu 50(1) Dopunskog protokola I nije primenjiva na specifičan kontekst zločina protiv čovečnosti,⁸⁰¹ Žalbena veće podseća da je Međunarodni sud od svojih prvih predmeta bio dosledan u stavu da se odredbe Statuta moraju tumačiti prema "prirodnom i uobičajenom značenju u kontekstu u kome se pojavljuju", vodeći računa o njihovom cilju i svrsi.⁸⁰² Žalbena veće u vezi s tim konstatuje da se definicija civila iz člana 50(1) Dopunskog protokola I podudara s uobičajenim značenjem pojma "civilian" /civil/ (u engleskom jeziku) i "civil" /civil/ (u francuskom jeziku) kao lica koja nisu pripadnici oružanih snaga.⁸⁰³ Prema tome, definicija civila od koje polazi tužilaštvo kosi se s uobičajenim značenjem pojma "civil".

298. Što se tiče sudske prakse koju tužilaštvo pominje u vezi s pitanjem da li su žrtve krivičnih dela iz člana 3 učestvovala u neprijateljstvima u vreme kada su ta krivična dela počinjena,⁸⁰⁴ Žalbena veće napominje da ta praksa ne daje novu definiciju pojma "civil", već se samo poziva na pravilo izloženo u članu 51(3) Dopunskog protokola I, prema kojem civili uživaju "opštu zaštitu od opasnosti koje proističu iz vojnih operacija", sem u slučaju i za vreme neposrednog učešća u neprijateljstvima.⁸⁰⁵

299. Iako su u međunarodnom humanitarnom pravu neki pojmovi definisani drugačije nego u kontekstu zločina protiv čovečnosti, Žalbena veće smatra da fundamentalni karakter pojma civil u međunarodnom humanitarnom pravu i međunarodnom krivičnom pravu govori protiv toga da se tom pojmu da različito značenje prema članu 3 i članu 5 Statuta.⁸⁰⁶ Takva doslednost u definisanju u skladu je i sa istorijskim razvojem zločina protiv čovečnosti, odnosno s namerom da se njima

⁸⁰¹ Vidi par. 278 gore (i reference koje su tamo navedene).

⁸⁰² Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 282-283, 285 (gde se s odobravanjem citira *Competence of the General Assembly for the Admission of a State to the United Nations*, Savetodavno mišljenje od 3. marta 1949. godine, ICJ Reports 1950, str. 8), u vezi s tekstom člana 5 Statuta.

⁸⁰³ *Oxford English Dictionary* (Oxford: Oxford University Press, 2007), "civilian": "Lice koje ne pripada profesionalno vojsci ili mornarici; lice koje nije vojno." *Dictionnaire de l'Académie Française*, deveto izdanje (Pariz: Éditions Fayard, 1991), "civil": "Suprotno od *vojnika*." (naglasak u originalu).

⁸⁰⁴ Vidi par. 278 gore (i reference koje su tamo navedene).

⁸⁰⁵ Vidi, na primer, Prvostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 48.

⁸⁰⁶ U vezi s relevantnošću međunarodnog humanitarnog prava za zločine protiv čovečnosti, vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91 (u meri u kojoj su zločini protiv čovečnosti počinjeni tokom oružanog sukoba); Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 106; Prvostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 54; Prvostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 144. U vezi s potrebom postojanja stroge i jasne definicije pojma civil, vidi i Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 1911-1913. Pored toga, Žalbena veće napominje da tužilaštvo tvrdi da bi isključivanje lica van borbenog stroja iz delokruga zločina protiv čovečnosti dovelo do osujećivanja načela razlikovanja. Međutim, Žalbena veće podseća da se načelo razlikovanja u stvari odnosi na obavezu zaraćenih strana da u svako doba prave razliku između civila i boraca.

Prevod

ispuni praznina koju su u Povelji Međunarodnog vojnog suda od 8. avgusta 1945. godine (u daljem tekstu: Nirnberška povelja) ostavile odredbe vezane za zločine protiv mira i ratne zločine.⁸⁰⁷

300. Što se tiče argumenta tužilaštva da se definicija iz člana 50 Dopunskog protokola I ne može neposredno preneti u kontekst nemeđunarodnih oružanih sukoba (gde pojam "borac" ne postoji),⁸⁰⁸ Žalbeno veće konstatuje da se član 13 Dopunskog protokola II⁸⁰⁹ odnosi na zaštitu civila i civilnog stanovništva. Kao što se navodi u Komentaru MKCK, ta odredba odgovara članu 50 Dopunskog protokola I, iz čega proizlazi da se civili u kontekstu nemeđunarodnih oružanih sukoba mogu definisati kao lica koja nisu pripadnici oružanih snaga, milicija ili dobrovoljačkih jedinica koje čine deo takvih oružanih snaga, organizovanih grupa otpora ili *levée en masse*.⁸¹⁰

301. Tužilaštvo takođe upućuje na sudsku praksu posle Drugog svetskog rata, gde je zaključeno da žrtve zločina protiv čovečnosti mogu uključivati pripadnike oružanih snaga i pripadnike pokreta otpora.⁸¹¹ U meri u kojoj se tim argumentom pokušava pokazati da su pripadnici oružanih snaga i pripadnici pokreta otpora koji su van borbenog stroja civili, on se na osnovu gore izložene diskusije odbija. Međutim, ukoliko se tom tvrdnjom tužilaštva osporava zaključak Pretresnog veća da *svaka žrtva* zločina protiv čovečnosti mora nužno da bude civil, Žalbeno veće će se njom pozabaviti u sledećem odeljku.

302. U svetlu gorenavedenog, Žalbeno veće smatra da definicija civila sadržana u članu 50 Dopunskog protokola I predstavlja odraz definicije koju pojam civil treba da ima za potrebe primene člana 5 Statuta i da Pretresno veće nije pogrešilo kada je zaključilo da pojam civila u tom kontekstu ne uključuje lica van borbenog stroja. Međutim, time nije odgovoreno na drugo pitanje koje je pokrenulo tužilaštvo, tj. da li činjenica da lica van borbenog stroja nisu civili za potrebe člana 5 znači da samo civili mogu biti žrtve zločina protiv čovečnosti. Žalbeno veće će se tim drugim argumentom pozabaviti u sledećem odeljku.

⁸⁰⁷ Vidi Izveštaj Komisije Ujedinjenih nacija za ratne zločine, str. 174: "Pojam zločina protiv čovečnosti se, kako je evoluirao stav Komisije, zasnivao na mišljenju da se mnogi zločini koje je počinila neprijateljska strana ne mogu formalno smatrati ratnim zločinima u strogom smislu reči, zbog jednog od više elemenata, koji su bili različite prirode. [...] Smatralo se da su, sem činjenice da su žrtve, formalno gledano, bile državljani neprijateljske države, takvi progoni u svakom drugom pogledu slični ratnim zločinima". Vidi i Cherif Bassiouni, *Crimes Against Humanity in International Criminal Law* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1992), str. 17 i 22-24; Antonio Cassese, *International Criminal Law* (Oxford: Oxford University Press, drugo izdanje, 2008), str. 117-123. Vidi, konkretno, predmet *Neddermeier*, u kojem je Britanski apelacioni sud osnovan u skladu sa Zakonom br. 10 Kontrolnog saveta izrekao presudu 10. marta 1949. godine (tekst u: Germany – British Zone of Control, Control Commission Courts, Court of Appeals Report, Criminal Cases, 1949. godine, br. 1, 58-60).

⁸⁰⁸ Vidi par. 278 gore.

⁸⁰⁹ Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), Ženeva, 8. jun 1977. godine, 1125 U.N.T.S. 609.

⁸¹⁰ Komentar MKCK uz Dopunske protokole, par. 4761-4789.

⁸¹¹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 44-45, i ŽT. 154-155.

2. Pojedinačne žrtve kao civili

303. Drugo pitanje koje je pokrenulo tužilaštvo jeste da li se opštim uslovom iz člana 5 Statuta – da je napad usmeren protiv civilnog stanovništva – takođe traži da sve žrtve svakog pojedinog krivičnog dela iz člana 5 imaju civilni status i, konkretno, da li shodno opštem uslovu lica van borbenog stroja prisutna među civilnim stanovništvom ne mogu da predstavljaju žrtve zločina protiv čovečnosti. Martić odgovara tvrdnjom da ispravno tumačenje Statuta nalaže da i pojedinačne žrtve, da bi potpadale pod nadležnost Međunarodnog suda prema članu 5 Statuta, treba da budu civili.⁸¹² S tim u vezi, on tvrdi da izraz "civili" iz člana 5 treba tumačiti u značenju da kako rasprostranjeni ili sistematski napad iz opšteg uslova *tako i* pojedinačna krivična dela navedena u toj odredbi moraju biti izvršeni nad civilima.

304. Kao što je gore rečeno, odredbe Statuta moraju se tumačiti prema "prirodnom i uobičajenom značenju u kontekstu u kome se pojavljuju", vodeći računa o njihovom cilju i svrsi.⁸¹³ Član 5 Statuta u jednom delu glasi:

Međunarodni sud je nadležan da krivično goni lica odgovorna za sledeća krivična dela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmerena protiv civilnog stanovništva [...].

305. Što se tiče izraza "usmerena protiv civilnog stanovništva", Međunarodni sud ga je tumačio kao zahtev "da djela budu preduzeta na rasprostranjenoj ili sistematskoj osnovi".⁸¹⁴ Naime, Žalbeno veće je razjasnilo da

[i]zraz "usmjeren protiv" znači da je "u kontekstu zločina protiv čovječnosti civilno stanovništvo primarni objekt napada". Kako bi utvrdilo da li je tome doista bilo tako, pretresno vijeće mora u obzir uzeti, između ostalog, sredstva i metode korištene tokom napada, status žrtava, njihov broj, diskriminatorni karakter napada, prirodu krivičnih djela počinjenih tokom napada, otpor koji je tada pružen napadaču, te razmotriti u kojoj se mjeri napadačka sila pridržavala ili pokušala pridržavati predostrožnosti propisanih ratnim pravom. U onoj mjeri u kojoj su navodni zločini protiv čovječnosti počinjeni tokom oružanog sukoba, ratno pravo daje pouzdano mjerilo, na osnovi kojeg Vijeće može procijeniti prirodu napada i legalnost počinjenih djela.⁸¹⁵

Prema tome, izgleda da uslov da dela optuženog moraju da čine deo rasprostranjenog ili sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva ne znači nužno da zločini unutar tog napada moraju biti počinjeni samo nad civilima. U stvari, opšti uslov nalaže da se pokaže da je

⁸¹² Odgovor odbrane, par. 28. Vidi i ŽT. 140-141.

⁸¹³ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 282-283 i 285 (gde se s odobravanjem citira savetodavno mišljenje MSP u: *Competence of the General Assembly for the Admission of a State to the United Nations*, Savetodavno mišljenje od 3. marta 1949. godine, ICJ Reports 1950, str. 8), u vezi s tekstom člana 5 Statuta.

⁸¹⁴ Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 626.

⁸¹⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 91 (fusnote izostavljene). Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Tadić*, par. 248 (gde je, između ostalog, zaključeno da se "iz riječi 'usmjerena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva' u članu 5 Statuta može izvesti zaključak da djela optuženog moraju biti dio obrasca rasprostranjenih ili sistematskih zločina protiv civilnog stanovništva").

primarni objekt napada civilno stanovništvo, a ne "ograničeni i nasumce odabrani broj pojedinaca".⁸¹⁶

306. Čini se da relevantni izvori tumačenja pokazuju da autori Statuta u stvari nisu imali nameru da lica van borbenog stroja isključe iz kategorije žrtava shodno članu 5. Izveštaj generalnog sekretara kojim se daje preporuka za osnivanje Međunarodnog suda u svojoj se diskusiji o zločinima protiv čovečnosti izričito poziva na zajednički član 3.⁸¹⁷ Na zajednički član 3 se u svom izveštaju poziva i Komisija eksperata osnovana u skladu s Rezolucijom 780 Saveta bezbednosti, koja takođe ističe da se član 4 Dopunskog protokola II tiče "osnovnih garancija" i da u zaštićenu grupu svrstava "sva lica koja ne učestvuju neposredno ili su prestala da učestvuju u neprijateljstvima".⁸¹⁸

307. Zapravo, pitanje koje se postavljalo u predmetima na koje su se strane u postupku pozvale potkrepljujući svoja gorenavedena tumačenja pojma "civil" bilo je da li se stanovništvo u celini može smatrati "civilnim" a da pojedinci među njima – čiji tačan broj zavisi od okolnosti – i dalje budu borci i ne menjaju status stanovništva kao celine.⁸¹⁹ Žalbeno veće je gorenavedene stavove iznelo u kontekstu ilustrovanja obima "ustaljen[e] jurisprudencij[e] u pogledu opšteg elementa 'civilnog stanovništva'".⁸²⁰ Stoga pravni izvori na koje se Pretresno veće pozvalo kako bi lica van borbenog stroja isključilo iz kategorije žrtava zločina protiv čovečnosti (za razliku od kategorije lica koja mogu biti objekt napada shodno opštem uslovu iz člana 5) navode na pogrešan zaključak. Ničim u tekstu člana 5 Statuta, ni u pravnim izvorima na koje se Žalbeno veće ranije pozvalo, ne traži se da pojedinačne žrtve zločina protiv čovečnosti budu civili.

308. Žalbeno veće napominje da je Međunarodni sud takav pristup primenio, doduše implicitno, u više predmeta. Na primer, ništa ne ukazuje na to da su u predmetu *Krstić*⁸²¹ Pretresno veće ili

⁸¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Kumarac i drugi*, par. 90, na koju se poziva i u Drugostepenoj presudi u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 95; Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 105.

⁸¹⁷ Izveštaj generalnog sekretara u skladu s paragrafom 2 Rezolucije 808 Saveta bezbednosti (1993), U.N. Doc. S/25704, 3. maj 1993. godine, fusnota 9, i Rezolucija 827 (1993), U.N. Doc. S/RES/827, 25. maj 1993. godine (kojom se odobrava Izveštaj generalnog sekretara).

⁸¹⁸ Završni izveštaj Komisije eksperata osnovane u skladu s Rezolucijom 780 Saveta bezbednosti, Zvanični dokumenti Saveta bezbednosti UN, 49. sednica, Dodatak U.N. Doc. S/1994/674, par. 77-80.

⁸¹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 114-115; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 50, 97; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 136-137.

⁸²⁰ Vidi, na primer, Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 144.

⁸²¹ Vidi, konkretno, celokupnu diskusiju o žrtvama istrebljivanja kao zločina protiv čovečnosti u Prvostepenoj presudi u predmetu *Krstić*, u par. 34, 37, 41-47, 53-67, 80-84, 499, 503-505, 547 i 594. Iako je Pretresno veće na kraju isključilo istrebljivanje jer je smatralo da je to krivično delo nedopustivo kumulativno u odnosu na genocid (Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 646 i 685), taj zaključak je poništen u postupku po žalbi (Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 227). Ispravljanjem greške Pretresnog veća i izricanjem osuđujuće presude za istrebljivanje, Žalbeno veće je prihvatilo činjenicu da je Pretresno veće uključilo pripadnike oružanih snaga van borbenog stroja u grupu žrtava istrebljivanja kao zločina protiv čovečnosti počinjenog u Srebrenici (Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 269).

Žalbeno veće tražili da se napravi razlika između kategorija žrtava – civila i lica van borbenog stroja u smislu međunarodnog humanitarnog prava – da bi utvrdili da je počinjeno istrebljivanje kao zločin protiv čovečnosti.⁸²² Isto rezonovanje primenjeno je i u drugim konačnim presudama u vezi s masakrom u Srebrenici.⁸²³ Iz analize novije Drugostepene presude u predmetu *Brđanin* može se izvući sličan zaključak.⁸²⁴ Valja napomenuti da je, u tim i drugim predmetima, Međunarodni sud o žrtvama zločina protiv čovečnosti, opšte uzevši, govorio naprosto kao o "licima", "ljudima" ili "pojedincima" uzetim na metu u toku rasprostranjenog i sistematskog napada usmerenog protiv civilnog stanovništva i da pritom nije pokušavao da utvrdi da li su pojedinačne žrtve bile "civilni" u smislu međunarodnog humanitarnog prava.⁸²⁵ Međutim, kategorija "civilnog stanovništva" i dalje je bila relevantna za potrebe opšteg uslova.⁸²⁶

309. Žalbeno veće se uverilo da takav pristup predstavlja odraz međunarodnog običajnog prava. Ubistvo, istrebljivanje, porobljavanje i deportacija kao zločini protiv čovečnosti definisani su Nirnberškom poveljom i Zakonom br. 10 savezničkog Kontrolnog saveta kao krivična dela počinjena protiv "bilo kog civilnog stanovništva",⁸²⁷ ali kasnijom praksom je utvrđeno da status

⁸²² Žalbeno veće ovu analizu ograničava na istrebljivanje kao zločin protiv čovečnosti, ali smatra da je ona primenjiva i na ostala krivična dela iz ove kategorije u praksi Međunarodnog suda i MKSR.

⁸²³ Vidi, konkretno, Prvostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 114-115, 213, 218-221, 567-569, 577, 619, 732-733, 736, 738, i Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 59 i 101.

⁸²⁴ U predmetu *Brđanin*, Pretresno veće je iznelo mišljenje da *actus reus* krivičnog dela istrebljivanja kao zločina protiv čovečnosti uključuje "svaku radnju, propust ili kombinaciju radnji činjenja i nečinjenja koje neposredno ili posredno doprinose lišavanju života velikog broja osoba" (Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 389) i zatim zaključilo da je u toku napada na gradove, kao i u logorima i zatočeničkim objektima vršeno ubijanje masovnih razmera, a pritom uopšte nije navelo o kojoj se vrsti žrtava radilo, sem što je reklo da nijedna "nije bi[la] borac" (Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 465). Iz konteksta je jasno da se to odnosi na činjenicu da su te žrtve bile civilni ili zatočeni bivši borci koji, kao takvi, nisu učestvovali u neprijateljstvima (vidi, konkretno, Prvostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 436, 439, 449 i 476, u vezi s Prvostepenom presudom u predmetu *Brđanin*, par. 395).

⁸²⁵ Vidi i, na primer, Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 246 ("[p]itanje koje se postavlja jeste da li je Pretresno vijeće pogriješilo kada je zaključilo da su napadi na nesrpsko civilno stanovništvo opštine Prijedor [...] bili rasprostranjeni ili sistematski"), 259 (gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Ntakirutimana*, par. 522, "*actus reus* istrebljenja [kao zločina protiv čovečnosti] čini 'djelo lišavanja života u velikim razmjerama'" i "*mens rea* koja se traži za istrebljenje jeste namjera optuženog da svojim radnjama ili propustima doprinese lišavanju života u velikim razmjerama ili podvrgavanju velikog broja ljudi odnosno sistematskom podvrgavanju određenog broja ljudi uslovima života koji će dovesti do njihove smrti") i 264 ("Žalbeno vijeće je utvrdilo da je žalilac odgovoran za zločin istrebljenja [na osnovu] masovn[og] lišavanja života pojedinaca"). Tim zaključcima su potvrđeni, između ostalog, zaključci iz par. 651-655 Prvostepene presude; među žrtvama tih zločina nije pravljen nikakva razlika, posebno ako su zločini počinjeni u zatočeničkim objektima kako nad civilima tako i nad ratnim zarobljenicima (vidi Prvostepenu presudu, par. 159-227).

⁸²⁶ Vidi, konkretno, diskusiju u Drugostepenoj presudi u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 99-103. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 223 (diskusija o kumulativnim osuđujućim presudama, relevantna za potrebu dokazivanja ovog uslova).

⁸²⁷ Nirnberška povelja, član 6(c) ("ubistvo, istrebljivanje, porobljavanje, deportacija i druga nehumana dela počinjena protiv bilo kog civilnog stanovništva, pre ili tokom rata, ili progona na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi počinjeni prilikom izvršenja ili u vezi s bilo kojim od zločina koji potpadaju pod nadležnost ovog Suda, bez obzira na to da li predstavljaju kršenje nacionalnih zakona zemlje u kojoj su počinjeni"); Zakon br. 10 Kontrolnog saveta, član 2(1)(c) ("[z]verstva i krivična dela koja, između ostalog, uključuju ubistvo, istrebljivanje, porobljavanje, deportaciju, zatvaranje, mučenje, silovanje ili druga nehumana dela počinjena protiv bilo kog civilnog stanovništva, ili progona na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi, bez obzira na to da li predstavljaju kršenje nacionalnih zakona zemlje u kojoj su počinjeni").

žrtava zločina protiv čovečnosti nije ograničen na "civile".⁸²⁸ Ta praksa uključuje predmet *Visoka komanda* vođen pred Vojnim sudom Sjedinjenih Država,⁸²⁹ predmete Vrhovnog suda Britanske okupacione zone⁸³⁰ i francuske predmete *Barbie* i *Touvier*.⁸³¹

310. Pored toga, Žalbeno veće ističe da, iako su u sudskoj praksi posle Drugog svetskog rata ratni zločini i zločini protiv čovečnosti opšte uzevši razmatrani zajedno,⁸³² kad bi vojni sudovi napravili razliku između njih, to bi činili *ne* na osnovu statusa njihovih žrtava, nego elementa razmere ili organizacije u vezi sa zločinima protiv čovečnosti:

Ne osuđuje se izolovan zločin koji je izvršilo neko privatno lice, neki Nemač, kao što se ne osuđuje ni izolovan zločin koji je nad nekim privatnim licem počinio nemački Rajh preko svojih oficira. Značajno je da pravni akt koristi reči "protiv bilo kog civilnog stanovništva", a ne "protiv bilo kog civila pojedinca". Ta odredba je usmerena protiv zločina i nehumanih dela i progona na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi koji su organizovani i izvršeni na sistematski način, po odobrenju ili s odobrenjem vlade.⁸³³

⁸²⁸ Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida od 9. decembra 1948. godine; Konvencija o aparthejdu (u daljem tekstu: Konvencija o genocidu). Vidi Odluku po žalbi u vezi s nadležnošću u predmetu *Tadić*, par. 140. Valja napomenuti da su predlozi izneti u toku pregovora vođenih prilikom sastavljanja Konvencije o genocidu da se preambula Konvencije poziva na Nirnberšku presudu delimično odbačeni zbog toga što je Međunarodni vojni sud dao restriktivno tumačenje zločina protiv čovečnosti: vidi, uopšteno govoreći, Zvanične dokumente Generalne skupštine UN, 6. komisija, 3. sednica, 109. sastanak (1948), U.N. Doc. A/C.6/SR.109, konkretno str. 497-498, i U.N. Doc. A/C.6/SR.110, konkretno str. 502 *et seq.* Vidi i *ILC Yearbook*, 1996. godina, tom 2, II deo, str. 47-50. Vidi i član 21 verzije Nacrta kodeksa o zločinima protiv mira i bezbednosti čovečanstva koja je sačinjena 1991. godine i Komentar tog Nacrta (*ILC Yearbook*, 1991, tom 2, II deo, str. 96-97 i str. 103-104).

⁸²⁹ *United States v. Wilhelm von Leeb et al., "The High Command Case"*, Presuda od 27. oktobra 1948. godine, *Vojni sud V, Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima*, tom XI, na str. 520, 596-599, 675, 679, 683. Vidi i *United States v. Ernst Von Weizsaecker et al., "The Ministries Case"*, Presudu od 11-13. aprila 1949. godine, *Vojni sud IV, Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima*, tom XIV, na str. 541-546.

⁸³⁰ *Vrhovni sud Britanske okupacione zone*, OGHSt 1, 217-229; *Vrhovni sud Britanske okupacione zone*, OGHSt 2, 231-246; *Vrhovni sud Britanske okupacione zone*, OGHSt 1, 45-49.

⁸³¹ Krivični postupak, 20. decembar 1985. godine, Bilten br. 407, Kasacioni sud (Krivično veće), predmet *Barbie*: "Ali budući da se izjasnilo kako se izjasnilo, odbivši da ijedno od dela za koja se optuženi tereti navodno počinjenih protiv pripadnika ili mogućih pripadnika Pokreta otpora okvalifikuje kao zločin protiv čovečnosti, uprkos tome što se u presudi konstatuje da su oni u čije ime su ti 'svirepi' zločini čije su žrtve pomenuta lica sistematski ili kolektivno bila navedene zločine prikazali kao politički opravdane nacionalsocijalističkom ideologijom, te uprkos tome što ni motivi tih žrtava ni njihov eventualni status boraca ne mogu isključiti postojanje elementa namere koji se optuženom stavlja na teret, a sastavni je deo dela zbog kojih je on krivično gonjen, Veće tužilaštva je pogrešno odredilo smisao i važnost tekstova koji se navode u žalbenim razlozima" (prevedeno i ponovo objavljeno u: *ILR*, tom 78, str. 125-148, na str. 140); Krivični postupak, 27. novembar 1992. godine, Bilten br. 394, Kasacioni sud (Krivično veće), predmet *Touvier*: "Sud se u obrazloženju koje sledi neće baviti pitanjem pripadnosti Pokretu otpora, budući da su u događaju u Rillieuxu, kako je gore navedeno, sve žrtve (u svakom slučaju, njih šest od sedam) bile Jevreji, da su zbog toga streljane i da, iako su neke od njih bile pripadnici Pokreta otpora, počinio masakra s tim izgleda nisu bili upoznati" (prevedeno i ponovo objavljeno u: *ILR*, tom 100, str. 338-364, na str. 352).

⁸³² Vidi, na primer, *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal, Nuremberg, 14 November 1945 to 1 October 1946* (Buffalo, New York: William S. Hein & Co., Inc., 1995) (u daljem tekstu: *Suđenje glavnim ratnim zločincima*), tom 1, Presuda, str. 254-255. S druge strane, ratni zločini i zločini protiv čovečnosti za koje su optuženi terećeni u tački tri Optužnice i zločini protiv čovečnosti za koje su terećeni u tački četiri odnosili su se na dela počinjena samo protiv civila. Slično tome, dvojica optuženih kojima je Međunarodni vojni sud izrekao osuđujuću presudu samo za zločine protiv čovečnosti – Streicher i von Schirach – proglašeni su krivim za dela počinjena protiv jevrejskih civila (*Suđenje glavnim ratnim zločincima*, tom 1, Presuda, str. 302-304, 318-320).

⁸³³ *United States v. Josef Altstötter et al., "The Justice Case"*, Presuda od 3-4. decembra 1947. godine, *Vojni sud III, Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima*, tom III, str. 973 (naglasak dodat). Vidi i: *ibid.*, str. 982; *United States v. Friedrich Flick et al.*, Presuda od 22. decembra 1947. godine, *Vojni sud IV, Pravni izveštaji o ratnim zločincima*, tom

311. U svjetlu gorenavedenog, Žalbena veće smatra da je tumačenje Statuta prema kojem lica van borbenog stroja kao žrtve potpadaju pod član 5 Statuta u skladu sa stanjem merodavnog međunarodnog običajnog prava.

312. Što se tiče Martićevog argumenta da bi član 5 Statuta proširivanjem na lica van borbenog stroja obuhvatio krivična dela koja su već kažnjiva na osnovu člana 2 ili 3 Statuta i da bi se time uklonila potreba za tim odredbama, Žalbena veće podseća na svoj zaključak iz Drugostepene presude u predmetu *Tadić* da su "autori Statuta [...] zapravo namjerno uvrstili obje kategorije zločina, pokazavši tako svoju namjeru da one zločine koji, pored toga što su usmjereni protiv civilnog stanovništva, imaju specijalne karakteristike kao što je činjenica da su dio rasprostranjene ili sistematske prakse, definišu kao zločine protiv čovječnosti koji zaslužuju da se shodno tome i kažnjavaju".⁸³⁴ Žalbena veće je doista dosledno iznosilo stav da zločini protiv čovečnosti predstavljaju krivična dela koja se razlikuju od onih obuhvaćenih članovima 2 i 3 Statuta.⁸³⁵

3. Zaključak

313. U skladu sa članom 5 Statuta, lice van borbenog stroja može, dakle, biti žrtva dela koje predstavlja zločin protiv čovečnosti, pod uslovom da su ispunjeni svi drugi nužni uslovi, konkretno, da to delo čini deo rasprostranjenog ili sistematskog napada protiv bilo kog civilnog stanovništva. Žalbena veće se takođe uverilo da je počinjenje krivičnih dela iz člana 5 Statuta nad licima van borbenog stroja povlačilo individualnu krivičnu odgovornost prema međunarodnom običajnom pravu u vreme kada su ta krivična dela počinjena. Shodno tome, nije prekršeno načelo *nullum crimen sine lege*.⁸³⁶

314. Na osnovu gorenavedenog, Žalbena veće smatra da je Pretresno veće pogrešilo kada je zaključilo da su, u skladu sa članom 5 Statuta, lica van borbenog stroja isključena iz okvira zločina protiv čovečnosti kada zločini koji su nad njima počinjeni čine deo rasprostranjenog ili sistematskog napada protiv civilnog stanovništva. Ako je taj opšti uslov ispunjen, lice van borbenog stroja može biti žrtva zločina protiv čovečnosti.

IX, str. 28. Taj stav je jako dobro rezimiran u sledećem odlomku iz komentara uz predmet *Altstoetter*, koji je uključen u Pravne izveštaje o suđenjima ratnim zločincima: "[...] jasno je da ratni zločini mogu takođe predstavljati zločine protiv čovečnosti; isti zločini mogu se okvalifikovati kao obe vrste krivičnih dela. Ako je pokazano da su ratni zločini počinjeni na rasprostranjen, sistematski način, na političkoj, rasnoj ili verskoj osnovi, oni mogu predstavljati i zločine protiv čovečnosti". *United States v. Josef Altstötter et al., "The Justice Case"*, Presuda od 3-4. decembra 1947. godine, *Vojni sud III, Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima*, tom VI, str. 79.

⁸³⁴ Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*, par. 286.

⁸³⁵ Vidi: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387-388; Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 82; Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*, par. 145; Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036-1037.

⁸³⁶ Upor. Odluka po žalbi u vezi s komandnom odgovornošću u predmetu *Hadžihasanović i drugi*, par. 44.

4. Primena ispravnog pravnog kriterijuma

315. Pošto je utvrdilo da je Pretresno veće napravilo grešku u primeni prava, Žalbena veće mora ispitati da li ta greška obesnažuje Prvostepenu presudu.⁸³⁷

316. O opštim uslovima iz člana 5 Statuta Pretresno veće je govorilo u paragrafu 49 Prvostepene presude. Konkretno, ono je ispravno konstatovalo da "dela počinioca moraju objektivno da čine deo napada na civilno stanovništvo" i da je "počinilac [...] morao da zna za napad na civilno stanovništvo i da njegova dela čine deo tog napada, ili je barem morao da prihvati rizik da njegova dela budu deo napada".

317. U svojim zaključcima o Martičevoj individualnoj krivičnoj odgovornosti, Pretresno veće je zaključilo da su približno od juna 1991. pa do kraja decembra 1991. godine razne oružane formacije vršile rasprostranjen ili sistematski napad u smislu člana 5 Statuta na pretežno hrvatska sela u SAO Krajini, uključujući Potkonje, Vrpolje, Glinu, Kijevo, Drniš, Hrvatsku Kostajnicu, Cerovljane, Hrvatsku Dubicu, Baćin, Saborsko, Poljanak, Lipovaču, Škabrnju, Nadin i Brušku.⁸³⁸ Iako je u nekim od pomenutih sela među napadnutim civilnim stanovništvom bilo pripadnika hrvatskih oružanih formacija koji su povremeno učestvovali u neprijateljstvima, Pretresno veće je došlo do zaključka da to ne menja civilni karakter stanovništva.⁸³⁹ Ono je dalje zaključilo da je na osnovu dokaza utvrđeno van razumne sumnje da su izvršio predmetnih zločina znali za taj napad na civilno stanovništvo i za to da njihova dela čine deo tog napada.⁸⁴⁰

318. Žalbena veće smatra da bi Pretresno veće, da nije počinilo gorenavedenu grešku, izreklo osuđujuće presude na osnovu člana 5 za ubistvo (tačka 3),⁸⁴¹ mučenje (tačka 6),⁸⁴² kao i nehumana dela (tačka 7)⁸⁴³ i progon (tačka 1)⁸⁴⁴ u vezi s delima počinjenim nad žrtvama koje su u vreme

⁸³⁷ Upor. Drugostepena presuda u predmetu *Krnjelac*, par. 10, 15 i 74; Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*, par. 98 i 203; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 46; Drugostepena presuda u predmetu *Simić*, par. 221; Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 502; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 197.

⁸³⁸ Prvostepena presuda, par. 349 i 351-352.

⁸³⁹ Prvostepena presuda, par. 350.

⁸⁴⁰ Prvostepena presuda, par. 353.

⁸⁴¹ Mile Pavičić i Ivica Šegarić (Prvostepena presuda, par. 251 i 387); Ante Ražov (*ibid.*, par. 254 i 390-391); Vladimir Horvat, Gašpar Perica i Marko Rogić (*ibid.*, par. 259 i 390-391); Šime Šegarić (*ibid.*, par. 256 i 390-391).

⁸⁴² "[Zatočenici] koji nisu bili civili" na lokacijama unutar kasarne 9. korpusa JNA u Kninu, uključujući Luku Brkića, Antu Gurlicu zvanog Neno i Marina Gurlicu (Prvostepena presuda, par. 280-284 i 407-411); približno 20 lica van borbenog stroja (*ibid.*, par. 286) zatočenih u staroj bolnici u Kninu (*ibid.*, par. 412-416); Vlado Vuković (*ibid.*, 417-419); Ivan Atelj i Šime Čačić (*ibid.*, par. 277 i 420-422).

⁸⁴³ "[Zatočenici] koji nisu bili civili" na lokacijama unutar kasarne 9. korpusa JNA u Kninu, uključujući Luku Brkića, Antu Gurlicu zvanog Neno i Marina Gurlicu (Prvostepena presuda, par. 280-284 i 407-411); približno 20 lica van borbenog stroja (*ibid.*, par. 286) zatočenih u staroj bolnici u Kninu (*ibid.*, par. 412-416); Vlado Vuković, Perica Bićanić i Ivica Bićanić (*ibid.*, par. 276, 417-419); Ivan Atelj i Šime Čačić (*ibid.*, par. 277 i 420-422).

Prevod

počinjenja bile van borbenog stroja.⁸⁴⁵ Imajući u vidu okolnosti počinjenja tih zločina opisane u Prvostepenoj presudi, a posebno vreme, izvršioce i činjenicu da su zločini počinjeni u vezi s napadom i drugim sličnim zločinima usmerenim protiv civila, jedini razuman zaključak u takvim slučajevima je da su zločini nad licima van borbenog stroja takođe činili deo rasprostranjenog i sistematskog napada protiv civilnog stanovništva.

319. Žalbeno veće smatra da su u vezi s tim žrtvama dokazani svi elementi pomenutih krivičnih dela.⁸⁴⁶ Takve osuđujuće presude se odnose na sedam žrtava ubistva (tačka 3), približno 26 žrtava mučenja (tačka 6), približno 28 žrtava nehumanih dela (tačka 7) i približno 23 žrtve progona (tačka 1). Međutim, u svetlu svojih zaključaka o neobaveštenosti, Žalbeno veće je preinačilo sve osuđujuće presude koje su Martiću izrečene za zločine počinjene nad Ivanom Ateljem i Šimetom Čačićem u Benkovcu i nad troje dece zatočene u dečjem vrtiću u Benkovcu.⁸⁴⁷ Shodno tome, za zločine koji su tamo počinjeni ne izriču se nove osuđujuće presude. Žalbeno veće napominje da, upućujući na merodavno pravo na koje se oslonilo Pretresno veće, tužilaštvo nije tražilo izricanje kumulativnih osuđujućih presuda za mučenje i nehumana dela shodno članu 5 Statuta.⁸⁴⁸

320. Budući da je gorepomenuta greška uticala na kažnjivo ponašanje za koje je Martić smatran odgovornim, ona obesnažuje Prvostepenu presudu.

D. Zaključak

321. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće prihvata ovaj alternativni žalbeni osnov tužilaštva,⁸⁴⁹ a o uticaju tog zaključka na kaznu izrečenu Milanu Martiću odlučiće u odeljku koji se odnosi na odmeravanje kazne.

⁸⁴⁴ "[Zatočenici] koji nisu bili civili" na lokacijama unutar kasarne 9. korpusa JNA u Kninu, uključujući Luku Brkića, Antu Gurlicu zvanog Neno i Marina Gurlicu (Prvostepena presuda, par. 407-411); približno 20 lica van borbenog stroja (*ibid.*, par. 286) zatočenih u staroj bolnici u Kninu (*ibid.*, par. 412-416).

⁸⁴⁵ Tužilaštvo je povuklo žalbu na oslobađajuće presude za zatvaranje (tačka 5) (vidi Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 64, 69 i 75).

⁸⁴⁶ Žalbeno veće takođe podseća da su kumulativne osuđujuće presude na osnovu člana 3 i člana 5 Statuta dozvoljene: vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 176; Drugostepenu presudu u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 387-388; Drugostepenu presudu u predmetu *Jelisić*, par. 82; Drugostepenu presudu u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1036-1037.

⁸⁴⁷ Vidi par. 164 gore.

⁸⁴⁸ ŽT. 132, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 477.

⁸⁴⁹ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 60, i Replika tužilaštva, par. 6-11.

X. ODMERAVANJE KAZNE

A. Navodne greške u vezi s odmeravanjem kazne (deveti i deseti žalbeni osnov Milana Martića)

1. Uvod

322. Kao što je gore rečeno, Pretresno veće je Milana Martića proglasilo krivim za progon kao zločin protiv čovečnosti (tačka 1), ubistvo kao zločin protiv čovečnosti (tačke 3 i 15), ubistvo kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 4), zatvaranje kao zločin protiv čovečnosti (tačka 5), mučenje kao zločin protiv čovečnosti (tačka 6), nehumana dela kao zločin protiv čovečnosti (tačke 7 i 17), mučenje kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 8), okrutno postupanje kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 9), deportaciju kao zločin protiv čovečnosti (tačka 10), prisilno premeštanje kao zločin protiv čovečnosti (tačka 11), bezobzirno razaranje sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 12), uništavanje ili hotimično nanošenje štete ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 13), pljačka javne ili privatne imovine kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 14) i napade na civile kao kršenje zakona i običaja ratovanja (tačka 19). Pretresno veće je Martiću zatim izreklo jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 35 godina.⁸⁵⁰

323. Prilikom ocenjivanja težine Martićevog kažnjivog ponašanja, Pretresno veće je kao otežavajuće okolnosti uzelo u obzir posedovanje namere diskriminacije, rasprostranjen i sistematski karakter zločina, posebno ranjivi položaj žrtava, kao i učinak i dugotrajne posledice tih zločina na žrtve.⁸⁵¹ Ono je podsetilo na njegovu rukovodeću funkciju u SAO Krajini i RSK, njegovu važnu ulogu u UZP i dug četvorogodišnji period i širok geografski okvir u kom su izvršeni zločini.⁸⁵² Iako im je pridalo ograničen značaj, ono je kao olakšavajuće okolnosti uzelo u obzir činjenicu da su Martić i njegova porodica proterani i raseljeni posle vojne operacije koju su Hrvatska vojska i policijske snage izvršile na RSK (u daljem tekstu: Operacija "Oluja"), kao i njegovu predaju Međunarodnom sudu 2002. godine.⁸⁵³

⁸⁵⁰ Prvostepena presuda, par. 518-519.

⁸⁵¹ Prvostepena presuda, par. 488-491.

⁸⁵² Prvostepena presuda, par. 498-499.

⁸⁵³ Prvostepena presuda, par. 509-510.

Prevod

324. U okviru svog devetog i desetog žalbenog osnova Martić ulaže prigovor na kaznu.⁸⁵⁴ Žalbeno veće će razmotriti te žalbene osnove i način na koji se greške identifikovane u Prvostepenoj presudi odražavaju na izrečenu kaznu.

2. Kriterijum ispitivanja u žalbenom postupku u vezi s odmeravanjem kazne

325. Relevantne odredbe o odmeravanju kazne sadržane su u članovima 23 i 24 Statuta i pravilima 100 do 106 Pravilnika. Opšti faktori koje pretresna veća moraju da uzmu u obzir navedeni su i u članu 24 Statuta i u pravilu 101 Pravilnika: opšta praksa izricanja zatvorskih kazni na sudovima bivše Jugoslavije, težina krivičnih dela ili ukupnost ponašanja, lične prilike optuženog (uključujući otežavajuće i olakšavajuće okolnosti), eventualno vreme koje će se uračunati u izdržavanje kazne provedeno u pritvoru dok je optuženi čekao na prebacivanje na Međunarodni sud ili čekao suđenje, odnosno žalbeni postupak, kao i eventualno vreme koje je osuđeno lice već izdržalo od kazne koju je za isto delo eventualno izrekao nacionalni sud.⁸⁵⁵

326. Postupak po žalbi na presudu o kazni je korektivnog karaktera, a ne suđenje *de novo*.⁸⁵⁶ Prilikom odmeravanja primerene kazne pretresna veća imaju široka diskreciona ovlašćenja, što uključuje i pravo da po slobodnom nahođenju odluče koliku će težinu pridati olakšavajućim, odnosno otežavajućim okolnostima.⁸⁵⁷ U pravilu, Žalbeno veće će preinačiti kaznu samo ako je Pretresno veće napravilo uočljivu grešku u korišćenju svojih diskrecionih ovlašćenja ili nije primenilo merodavno pravo.⁸⁵⁸ Puko iznošenje tvrdnje da je Pretresno veće pogrešilo nije valjan argument u žalbenom postupku. Naime, žalilac mora da pokaže da je Pretresno veće pridalo težinu nebitnim ili irelevantnim faktorima, da nije pridalo nikakvu ili nije pridalo dovoljnu težinu relevantnim faktorima, da je napravilo očiglednu grešku u utvrđivanju činjeničnog stanja na osnovu kojeg je primenilo svoje diskreciono pravo ili da je donelo odluku koja je toliko nerazumna ili očigledno nepravedna da Žalbeno veće može da zaključi da Pretresno veće nesumnjivo nije primenilo svoje diskreciono pravo na primeren način.⁸⁵⁹

⁸⁵⁴ Najava žalbe odbrane, par. 66-77.

⁸⁵⁵ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*, par. 9; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 126; Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 320 i fusnota 879; Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Bralo*, par. 7 i fusnota 19 (i izvori na koje se tamo upućuje).

⁸⁵⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 127; Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 393.

⁸⁵⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*, par. 500; vidi i Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*, par. 11; Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 127.

⁸⁵⁸ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*, par. 11; Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 127.

⁸⁵⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*, par. 128; vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Brđanin*, par. 500.

3. Tumačenje i primena člana 24 Statuta i pravila 101 Pravilnika (deveti žalbeni osnov Milana Martića)

(a) Argumenti strana u postupku

327. U okviru svog devetog žalbenog osnova, Milan Martić tvrdi da je prilikom tumačenja i primene člana 24 Statuta i pravila 101 Pravilnika Pretresno veće pogrešilo i u primeni prava i u utvrđivanju činjeničnog stanja⁸⁶⁰ i da te greške obesnažuju Prvostepenu presudu, kao i da je zbog njih došlo do neostvarenja pravde.⁸⁶¹ Kao prvo, on tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo jer je konstatovalo da te odredbe nisu obavezujućeg karaktera.⁸⁶² On takođe tvrdi da Pretresno veće nije jasno i razumno obrazložilo svoju odluku da pri odmeravanju kazne za smernicu uzme predmet *Babić*.⁸⁶³ On ističe da se predmet *Babić* ne može porediti s njegovim predmetom budući (i) da se Milan Babić izjasnio krivim kako bi dobio manju kaznu; (ii) da je Babić u postupku po žalbi tvrdio da su ga sudije u prvostepenom postupku primorale da se izjasni krivim kao saizvršilac; (iii) da je Babićevo izjašnjenje o krivici važno samo za potrebe predmeta *Babić*; i (iv) da su mnoge činjenice koje Babić nije osporio ili s kojima se složio osporene tokom njegovog (Martićevo) suđenja.⁸⁶⁴

328. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće ispravno sledilo relevantnu sudsku praksu, u skladu s kojom pretresna veća moraju da uzmu u obzir faktore izložene u članu 24 Statuta i pravilu 101 Pravilnika i imaju diskreciono pravo da te faktore utvrde i odvagnu na osnovu činjenica svakog pojedinog predmeta.⁸⁶⁵ Tužilaštvo takođe osporava Martićevu tvrdnju da je Pretresno veće uzelo za smernicu predmet *Babić*.⁸⁶⁶ Alternativno, ono tvrdi da je, budući da su Babić i Martić bili na sličnim položajima vlasti i učestvovali u istom UZP, takvo poređenje s predmetom *Babić* dopustivo, mada je ograničeno činjenicom da se Milan Babić potvrdno izjasnio o krivici i da je njegovo kažnjivo ponašanje trajalo kraće.⁸⁶⁷

⁸⁶⁰ Najava žalbe odbrane, par. 66-69; Žalbeni podnesak odbrane, par. 253-256.

⁸⁶¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 267.

⁸⁶² Žalbeni podnesak odbrane, par. 253. Iako Martić u tom paragrafu pominje član 23 Statuta, Žalbeno veće smatra da on, u stvari, osporava zaključak iz paragrafa 481 Prvostepene presude da član 24 Statuta i pravilo 101 Pravilnika ne predstavljaju obavezujuća ograničenja diskrecionih ovlašćenja Pretresnog veća za izricanje kazne.

⁸⁶³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 254, gde se konkretno upućuje na Prvostepenu presudu, par. 482-483. Vidi i Repliku odbrane, par. 122.

⁸⁶⁴ Žalbeni podnesak odbrane, par. 255-256. Vidi i Repliku odbrane, par. 122.

⁸⁶⁵ Odgovor tužilaštva, par. 226-229.

⁸⁶⁶ Odgovor tužilaštva, par. 230-231.

⁸⁶⁷ Odgovor tužilaštva, par. 232-233.

(b) Diskusija

329. U paragrafu 481 Prvostepene presude Pretresno veće je zaključilo da član 24 Statuta i pravilo 101 Pravilnika "ne predstavljaju obavezujuća ograničenja diskrecionih ovlašćenja Pretresnog veća za izricanje kazne". Ono je time samo ponovilo zaključak koji je dosledno iznošen na ovom Međunarodnom sudu da Statut i Pravilnik ne definišu iscrpno olakšavajuće ili otežavajuće faktore koje pretresna veća mogu da uzmu u obzir prilikom odmeravanja kazne. Iako su pretresna veća dužna da pri određivanju kazne uzmu u obzir faktore izložene u tim odredbama,⁸⁶⁸ ona nisu ograničena na razmatranje samo tih faktora i imaju široka diskreciona ovlašćenja prilikom odmeravanja težine koju će im pridati na osnovu činjenica svakog pojedinog predmeta.⁸⁶⁹ Martić nije pokazao da je Pretresno veće pogrešilo u izlaganju merodavnog prava u vezi s odmeravanjem kazne. Stoga Žalbeno veće odbacuje tu navodnu grešku.

330. Što se tiče Martićeve tvrdnje da je Pretresno veće napravilo uočljivu grešku jer je uzelo za smernicu predmet *Babić*, Žalbeno veće podseća da bi kazne izrečene sličnim pojedincima u sličnim predmetima trebalo da budu slične.⁸⁷⁰ Iako slični predmeti nisu obavezujući za utvrđivanje primerene kazne, oni mogu da budu od pomoći ako se odnose na ista krivična dela koja su počinjena u okolnostima koje su u znatnoj meri slične.⁸⁷¹ Međutim, relevantnost ranije izrečenih kazni često je ograničena na više elemenata koji se, između ostalog, odnose na broj, vrstu i težinu počinjenih zločina, lične prilike osuđenog lica i postojanje olakšavajućih i otežavajućih okolnosti. Ti elementi diktiraju različite ishode u različitim predmetima u takvoj meri da se kazna iz jednog predmeta često ne može, *mutatis mutandis*, preneti u drugi.⁸⁷² Stoga, u žalbenom postupku, nesrazmernost pobijane kazne i kazne izrečene u nekom sličnom predmetu može predstavljati grešku samo ako prva kazna prevazilazi razumne omere druge. Takav nesrazmer nije sam po sebi pogrešan, ali može navesti na zaključak da Pretresno veće primenjujući odredbe o odmeravanju kazne nije na primeren način iskoristilo svoja diskreciona ovlašćenja.⁸⁷³

⁸⁶⁸ Ti faktori su navedeni u par. 325 gore.

⁸⁶⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 780. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Simić*, par. 234-235; Drugostepenu presudu u predmetu *Krstić*, par. 241.

⁸⁷⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 681.

⁸⁷¹ Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 250. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 681; Drugostepenu presudu u predmetu *Jelisić*, par. 96, 101; Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 721, 756-757.

⁸⁷² Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*, par. 681. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 719 i 721; Drugostepenu presudu u predmetu *Furundžija*, par. 250; Drugostepenu presudu u predmetu *Limaj i drugi*, par. 135, Drugostepenu presudu u predmetu *Blagojević i Jokić*, par. 333; Drugostepenu presudu u predmetu *Musema*, par. 387.

⁸⁷³ Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*, par. 96.

331. Tužilaštvo je tražilo da Pretresno veće za potrebe odmeravanja kazne Milanu Martiću njegovu krivicu uporedi s krivicom Milana Babića, koji se ranije izjasnio krivim i kome je ovaj Međunarodni sud izrekao osuđujuću presudu i kaznu zbog njegovog kažnjivog ponašanja. Pretresno veće je stalo na stanovište da predmet *Babić* može da posluži kao ograničena smernica.⁸⁷⁴ Iz Prvostepene presude se vidi da je Pretresno veće stvarno uzelo Presudu o kazni u predmetu *Babić* samo kao ograničenu smernicu, pomenuvši je samo u fusnotama 1329 i 1346 Prvostepene presude, isključivo u svrhu izlaganja merodavnog prava o utvrđivanju težine kažnjivog ponašanja, odnosno kriterijuma dokazivanja olakšavajućih faktora.

332. U svakom slučaju, Žalbeno veće ne prihvata da činjenica da je Pretresno veće uzelo predmet *Babić* kao ograničenu smernicu predstavlja grešku. Pretresno veće je najpre konstatovalo da je 25. januara 1994. Milan Martić nasledio Milana Babića u Predsedništvu RSK i da je 21. aprila 1994. godine, pod Martićevim rukovodstvom, formirana nova vlada, u kojoj je, pored ostalih, bio Babić kao ministar inostranih poslova i, kasnije, predsednik vlade.⁸⁷⁵ Pretresno veće je takođe ispravno uzelo u obzir činjenicu da se Milan Babić izjasnio krivim kao saizvršilac u udruženom zločinačkom poduhvatu kojem je, pored ostalih, navodno pripadao i Martić.⁸⁷⁶

333. Shodno tome, Martić nije pokazao da je Pretresno veće napravilo uočljivu grešku u korišćenju svog diskrecionog prava.

4. Težina kažnjivog ponašanja i utvrđivanje otežavajućih i olakšavajućih okolnosti (deseti žalbeni osnov Milana Martića)

(a) Argumenti strana u postupku

334. U okviru svog desetog žalbenog osnova, Milan Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u utvrđivanju činjeničnog stanja i primeni prava prilikom utvrđivanja težine krivičnih dela, kao i otežavajućih i olakšavajućih faktora.⁸⁷⁷ Prema njegovoj tvrdnji, te greške obesnažuju Prvostepenu presudu i zbog njih je došlo do neostvarenja pravde.⁸⁷⁸ Martić tvrdi da je Pretresno veće razmatralo težinu krivičnih dela koja on nije počinio.⁸⁷⁹ On takođe tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u

⁸⁷⁴ Prvostepena presuda, par. 483.

⁸⁷⁵ Prvostepena presuda, par. 156 i fusnota 358.

⁸⁷⁶ Vidi Prvostepenu presudu, par. 34. Žalbeno veće napominje da je Babić proglašen krivim za učešće u UZP čija je svrha, u periodu od 1. avgusta 1991. do 15. februara 1992. godine, bila trajno i prisilno uklanjanje većine hrvatskog i drugog nesrpskog stanovništva s približno jedne trećine teritorije Hrvatske s ciljem da ta teritorija postane deo nove države pod srpskom dominacijom (vidi Presudu o kazni u predmetu *Babić*, par. 14, 16-17 i 34).

⁸⁷⁷ Najava žalbe odbrane, par. 70-75; Žalbeni podnesak odbrane, par. 257-258; Replika odbrane, par. 123-127.

⁸⁷⁸ Žalbeni podnesak odbrane, par. 268.

⁸⁷⁹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 257, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 488-492. Vidi i Repliku odbrane, par. 123.

utvrđivanju otežavajućih okolnosti, posebno zato što je njegovu obavezu da spreči činjenje zločina neprimereno analiziralo kao obavezu da se postigne rezultat.⁸⁸⁰

335. Što se tiče olakšavajućih okolnosti, Martić tvrdi da je Pretresno veće svoj "stav" prema njemu otkrilo u paragrafima od 504 do 511 Prvostepene presude⁸⁸¹ i da je pokazalo da je pristrasno jer je ignorisalo hrvatsku politiku i ponašanje prema srpskom stanovništvu.⁸⁸² Pored toga, Martić tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo u zaključku iznetom u paragrafu 510 Prvostepene presude da njegova predaja nije nužno bila potpuno dobrovoljna. On tvrdi da je Pretresno veće tako zanemarilo razliku između dobrovoljne predaje i spremnosti na predaju.⁸⁸³ Uz to, Martić traži da Žalbena veće uzme u obzir njegov dobar karakter i prethodno nekažnjavanje.⁸⁸⁴ On takođe tvrdi da Pretresno veće prilikom ocenjivanja reputacije koju je on uživao nije uzelo u obzir iskaz svedoka MM-078 i činjenicu da ne postoje dokazi o ishodu disciplinskog postupka koji je vođen protiv Martića.⁸⁸⁵

336. Tužilaštvo odgovara da je Pretresno veće valjano ocenilo težinu krivičnih dela za koja je Martiću, u skladu s praksom ovog Međunarodnog suda, pripisana odgovornost kao učesniku u UZP.⁸⁸⁶ Ono takođe tvrdi da je Pretresno veće ispravno postupilo kada je Martićevu zloupotrebu nadređenog položaja, kao i dugo trajanje i širok geografski okvir zločina uzelo kao otežavajuće okolnosti.⁸⁸⁷ Tužilaštvo ističe da, iako je Pretresno veće "rasprostranjen" karakter zločina uzelo u obzir prilikom ocenjivanja kako težine tako i otežavajućih okolnosti, ono taj faktor nije uračunalo dvaput.⁸⁸⁸

337. Što se tiče olakšavajućih okolnosti, tužilaštvo kao prvo tvrdi da Pretresno veće Martićevo odsustvo kajanja, odsustvo saradnje ili neprimereno ponašanje nije uzelo kao otežavajuće faktore, nego je samo odbilo da ih smatra olakšavajućim okolnostima. Shodno tome, tužilaštvo tvrdi da Pretresno veće nije povredilo Martićevo pravo na ćutanje ili prezumpciju nevinosti. Prava na

⁸⁸⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 258, gde se upućuje na Žalbeni podnesak odbrane, par. 12-14.

⁸⁸¹ Žalbeni podnesak odbrane, par. 258, gde se upućuje na Žalbeni podnesak odbrane, par. 15-26.

⁸⁸² Replika odbrane, par. 124.

⁸⁸³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 258; Replika odbrane, par. 126.

⁸⁸⁴ Replika odbrane, par. 127. Vidi i Žalbeni podnesak odbrane, par. 258, gde se upućuje na par. 16-26, 69, 72-80, 93, 104-148, 160-162, 164 i 193.

⁸⁸⁵ Žalbeni podnesak odbrane, par. 258.

⁸⁸⁶ Odgovor tužilaštva, par. 234, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 683.

⁸⁸⁷ Odgovor tužilaštva, par. 235, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 498-499; Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 451-452; Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*, par. 91; Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*, par. 106; Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 27; Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 356; Presudu o kazni u predmetu *Babić*, par. 53; Presudu o kazni u predmetu *Todorović*, par. 65.

⁸⁸⁸ Odgovor tužilaštva, par. 236. S tim u vezi, tužilaštvo ističe da je Pretresno veće prilikom ocenjivanja težine izraz "rasprostranjen" upotrebilo kako bi ukazalo na veliki broj žrtava, a da se prilikom razmatranja otežavajućih okolnosti tim izrazom koristilo u ocenjivanju trajanja i teritorijalnog okvira zločina.

ćutanje se, u stvari, odrekao Martić dajući izjave tokom suđenja.⁸⁸⁹ Kao drugo, tužilaštvo tvrdi da je Pretresno veće ispravno zaključilo da Martićeva predaja nije bila potpuno dobrovoljna i da je, shodno tome, primenivši svoje diskreciono pravo odlučilo da toj olakšavajućoj okolnosti prida minimalan značaj.⁸⁹⁰ Kao treće, tužilaštvo tvrdi da je, suprotno Martićevoj tvrdnji, svedok MM-078 posvedočio da Martić nije imao dobru reputaciju.⁸⁹¹ Podsećajući da Pretresno veće najbolje može da odvagne dokaze, tužilaštvo takođe tvrdi da je ishod disciplinskog postupka irelevantan za ocenjivanje olakšavajućih okolnosti. Ono dodaje da je Pretresno veće samo stalo na stanovište da verodostojni dokazi svedoka MM-078 o Martićevoj zlupotrebi položaja imaju veću težinu od njegovog iskaza da mu nije poznat nijedan slučaj gde je Martić "naredio nekome da učine loše".⁸⁹²

338. Martić replicira da je Pretresno veće pogrešilo kada je uzelo trajanje sukoba kao otežavajući faktor budući da on za to trajanje nije odgovoran.⁸⁹³ Pored toga, on tvrdi da je Pretresno veće pogrešilo kada je, u svetlu njegovog ponašanja u sudnici, odbacilo mišljenje neuropsihijatra o njegovoj ličnosti. S tim u vezi, on takođe osporava tvrdnju tužilaštva da on svojim ponašanjem nije pokazao spremnost na saradnju.⁸⁹⁴

(b) Diskusija

339. Iz teksta paragrafa 488 do 491 Prvostepene presude vidi se da je Pretresno veće razmatralo težinu krivičnih dela za koja je utvrđena Martićeva krivična odgovornost.⁸⁹⁵ Žalbeno veće se ne slaže s Martićevom tvrdnjom da je Pretresno veće razmatralo težinu krivičnih dela koja on nije počinio. Budući da on ne iznosi nikakve argumente kojima bi potkrepio svoju tvrdnju, ovaj žalbeni podosnov se odbacuje.

340. Što se tiče ocene otežavajućih okolnosti, Žalbeno veće odbacuje Martićevu tvrdnju da je Pretresno veće pogrešilo jer je njegovu obavezu da spreči činjenje zločina neprimereno analiziralo kao obavezu da se postigne rezultat. Kao što je već objašnjeno, Pretresno veće je prilikom ocenjivanja Martićevog efektivnog učešća u zločinima ispravno uzelo u obzir veliki broj faktora.⁸⁹⁶ Kad je reč o Martićevoj tvrdnji u vezi s trajanjem sukoba, Žalbeno veće konstatuje da je Martić pogrešno razumeo šta je Pretresno veće htelo da kaže. Suprotno Martićevoj tvrdnji, Pretresno veće

⁸⁸⁹ Odgovor tužilaštva, par. 237-240, gde se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Krnjelac*, par. 257, i Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 786.

⁸⁹⁰ Odgovor tužilaštva, par. 241, gde se upućuje na Prvostepenu presudu, par. 510.

⁸⁹¹ Odgovor tužilaštva, par. 242.

⁸⁹² Odgovor tužilaštva, par. 243-244.

⁸⁹³ Replika odbrane, par. 124.

⁸⁹⁴ Replika odbrane, par. 125.

⁸⁹⁵ Vidi i Prvostepenu presudu, par. 480.

⁸⁹⁶ Vidi konkretno par. 28 (u okviru prvog osnova) i 151-155 (u okviru petog osnova) gore.

nije zaključilo da je on odgovaran za trajanje samog *sukoba*, nego za činjenicu da su *zločini* za koje je proglašen krivim činjeni tokom perioda koji je trajao više od četiri godine.⁸⁹⁷ U praksi Međunarodnog suda je uvreženo da presuditelj o činjenicama može vremenski period u kojem se krivično delo odvijalo uzeti kao otežavajuću okolnost.⁸⁹⁸

341. Što se tiče olakšavajućih okolnosti, Žalbena veće podseća da pretresna veća imaju diskreciono pravo da odluče da li će dobrovoljnu predaju nekog optuženog uvažiti kao olakšavajuću okolnost pri odmeravanju kazne⁸⁹⁹ i koliku će joj težinu pridati.⁹⁰⁰ Suprotno Martićevoj tvrdnji, Pretresno veće nije pomešalo "spremnost" i "dobrovoljnost", već je samo zaključilo da Martićeva predaja nije bila potpuno dobrovoljna.⁹⁰¹ Shodno tome, Martićeva tvrdnja se odbacuje.

342. U vezi s reputacijom kao olakšavajućim faktorom, Žalbena veće konstatuje da je, suprotno Martićevoj tvrdnji, svedok MM-078 posvedočio da Martićeva reputacija "nije bila sjajna".⁹⁰² Martić dalje upućuje na niz paragrafa iz Žalbenog podneska odbrane,⁹⁰³ ali ne objašnjava na koji način oni govore u prilog njegovoj tvrdnji i ne iznosi nikakve druge dokaze koji tu tvrdnju potkrepljuju. Pored toga, Žalbena veće je već po kratkom postupku odbacilo tvrdnju da je Pretresno veće zloupotrebilo svoja diskreciona ovlašćenja kada je zaključilo da su nad dokazima neuropsihijatra o Martićevoj ličnosti prevagu odneli dokazi o suprotnom.⁹⁰⁴ Shodno tome, Martićeva tvrdnja se odbacuje.

343. Što se tiče Martićeve tvrdnje u vezi s disciplinskim postupkom, Žalbena veće konstatuje da Pretresno veće taj postupak nije uzelo u obzir. Budući da Martić nije pokazao da je Pretresno veće napravilo uočljivu grešku, Žalbena veće tu tvrdnju odbacuje.

344. U vezi s Martićevom tvrdnjom da je Pretresno veće bilo pristrasno i da nije ispoštovalo njegovo pravo da se smatra nevinim, Žalbena veće konstatuje da Martić ponovo iznosi svoje ranije argumente koje je Žalbena veće već odbilo.⁹⁰⁵ Shodno tome, Martićeva tvrdnja se odbacuje.

⁸⁹⁷ Prvostepena presuda, par. 499.

⁸⁹⁸ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 686, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 356; Presudu o kazni u predmetu *Todorović*, par. 65.

⁸⁹⁹ Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*, par. 701, gde se upućuje na Prvostepenu presudu u predmetu *Kunarac i drugi*, par. 868.

⁹⁰⁰ Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*, par. 1053; Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*, par. 430.

⁹⁰¹ Prvostepena presuda, par. 510.

⁹⁰² Svedok MM-078, 24. maj 2006. godine, T. 4393-4394 (delimično zatvorena sednica).

⁹⁰³ Žalbeni podnesak odbrane, par. 258, gde se upućuje na par. 16-26, 69, 72-80, 93, 104-148, 160-162, 164 i 193.

⁹⁰⁴ Vidi par. 42 gore (u okviru drugog osnova).

⁹⁰⁵ Vidi par. 36-47 gore (u okviru drugog osnova).

5. Zaključci

345. Iz gorenavedenih razloga, Žalbeno veće odbacuje Martićev deveti i deseti žalbeni osnov.

B. Uticaj zaključaka Žalbenog veća na odmeravanje kazne

1. Uvod

346. Žalbeno veće napominje da je prihvatilo nekoliko Martićevih žalbenih podosnova iznetih u okviru njegovog petog osnova, kao i jedini žalbeni osnov tužilaštva. Konkretno, Žalbeno veće je poništilo osuđujuće presude koje su Martiću izrečene za zločine počinjene u Benkovcu;⁹⁰⁶ poništilo je nekoliko osuđujućih presuda zbog nepostojanja veze između Martića i glavnih izvršilaca zločina za koje se on tereti;⁹⁰⁷ i izreklo je osuđujuće presude na osnovu člana 5 Statuta u vezi sa sedam žrtava ubistva po tački 3, približno 24 žrtve mučenja po tački 6, približno tri žrtve drugih nehumanih dela po tački 7 i približno 23 žrtve progona po tački 1.⁹⁰⁸

347. U svetlu svojih gorenavedenih zaključaka, Žalbeno veće će, shodno tome, razmotriti da li bi bilo primereno da se kazna izrečena Martiću preinači.⁹⁰⁹

2. Argumenti strana u postupku

348. U vezi s osuđujućim presudama koje su, u skladu s Martićevim petim žalbenim osnovom poništene, on nije predložio konkretno pravno sredstvo ali je, uopšteno govoreći, tražio da Žalbeno veće znatno smanji kaznu koju je izreklo Pretresno veće.⁹¹⁰ Tužilaštvo je u odgovor na Martićev peti žalbeni osnov iznelo samo argumentaciju u vezi sa zločinima počinjenim u Benkovcu, tvrdeći da, uprkos poništavanju relevantnih osuđujućih presuda, kaznu ne treba smanjivati.⁹¹¹ Ti zločini, prema tvrdnji tužilaštva, čine samo mali deo baze zločina na osnovu koje su Martiću izrečene

⁹⁰⁶ Vidi par. 164 gore (gde su poništene osuđujuće presude koje su Martiću izrečene po tačkama 8 i 9 za zločine počinjene nad Ivanom Ateljem i Šimetom Čačićem, kao i po tačkama 7 i 9 za zločine počinjene nad troje dece zatočene u dečjem vrtiću u Benkovcu).

⁹⁰⁷ Vidi par. 193 gore (gde su poništene osuđujuće presude koje su Martiću izrečene po tačkama 1, 12 i 13 za dela razaranja koja su u Cerovljanima počinili naoružani Srbi iz Živaje), 201 (gde su poništene osuđujuće presude koje su Martiću izrečene po tačkama 1, 3 i 4 za ubistvo Tome Vukovića i dva civila u Poljanku, kao i po tačkama 1 i 12 za dela razaranja koja su u Poljanku počinili neidentifikovani naoružani Srbi, odnosno vojnici), 208 (gde su poništene osuđujuće presude koje su Martiću izrečene po tačkama 1 i 12 za dela razaranja koja su u Vukovićima počinili vojnici JNA i naoružani meštani) i 212 (gde je poništena osuđujuća presuda koja je Martiću izrečena po tački 10, u vezi s kojom su dela u osnovi poništena po žalbi).

⁹⁰⁸ Vidi par. 319 gore. Shodno tome, Žalbeno veće nije izreklo nove osuđujuće presude za zločine počinjene u Benkovcu i nije izreklo kumulativne osuđujuće presude za mučenje (tačka 6) i nehumana dela (tačka 7) shodno članu 5 Statuta.

⁹⁰⁹ Upor. Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*, par. 266, gde se upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Vasiljević*, par. 181. Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 680; Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 187.

⁹¹⁰ Žalbeni podnesak odbrane, par. 271.

osuđujuće presude za zločine počinjene nad zatočenicima, zbog čega je njegova kazna i dalje razumna.⁹¹²

349. U vezi sa svojom žalbom, tužilaštvo tvrdi da Žalbeno veće treba da preinači Martićevu kaznu kako bi obezbedilo da ona odražava veći broj žrtava, težinu osuđujućih presuda izrečenih za zločine protiv čovečnosti i Martićevu ukupnu krivičnu odgovornost.⁹¹³ U odgovor, Martić se protivi zahtevu da se kazna poveća, tvrdeći da izrečena kazna treba da predstavlja odraz težine krivičnih dela, a ne matematičkog izračunavanja broja žrtava.⁹¹⁴ Martić ističe da kod odmeravanja kazne težište treba da ostane na individualnoj krivičnoj odgovornosti i da povećavanje njegove "ogromne" kazne od 35 godina ne bi služilo ni interesima međunarodnog krivičnog prava ni interesima žrtava.⁹¹⁵

3. Diskusija

350. Glavni cilj odmeravanja kazne jeste da se obezbedi da konačna ili zbirna kazna bude odraz ukupnosti kažnjivog ponašanja i sveukupne krivice počinioaca.⁹¹⁶ Iako je težina krivičnih dela glavni faktor koji treba uzeti u obzir prilikom izricanja kazne,⁹¹⁷ inherentna težina zločina mora se odrediti s obzirom na konkretne okolnosti predmeta, kao i oblik i stepen učešća optuženog u zločinu.⁹¹⁸ Rukovodeći položaj optuženog, ako je zloupotrebljen, može da poveća relativnu težinu njegovih zločina, čak i ako to lice nije fizički i direktno počinilo zločine, nego ih je naredilo ili je u njima učestvovalo putem učešća u udruženom zločinačkom poduhvatu.⁹¹⁹

351. Kao što je već rečeno, Žalbeno veće je sada izreklo nove osuđujuće presude shodno članu 5 Statuta za dela na osnovu kojih je Pretresno veće već izreklo osuđujuće presude shodno članu 3 Statuta.⁹²⁰ U vezi s tim novim osuđujućim presudama, tužilaštvo od Žalbenog veća traži da

⁹¹¹ ŽT. 86.

⁹¹² ŽT. 86.

⁹¹³ Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 81-83; ŽT. 131 i 133.

⁹¹⁴ Odgovor odbrane, par. 39.

⁹¹⁵ Odgovor odbrane, par. 39-41.

⁹¹⁶ Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*, par. 430.

⁹¹⁷ Drugostepena presuda u predmetu *Galić*, par. 442.

⁹¹⁸ Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*, par. 18, gde se, između ostalog, upućuje na Drugostepenu presudu u predmetu *Blaškić*, par. 680; Drugostepenu presudu u predmetu *Jelisić*, par. 101; Drugostepenu presudu u predmetu *Čelebići*, par. 731; Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 182.

⁹¹⁹ Vidi, na primer, Presudu po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*, par. 55-56; Drugostepenu presudu u predmetu *Aleksovski*, par. 183; Drugostepenu presudu u predmetu *Stakić*, par. 411; Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 452; Drugostepenu presudu u predmetu *Hadžihasanović*, par. 320.

⁹²⁰ Vidi par. 319 gore.

obezbedi da Martićeva kazna odražava težinu njegovih zločina, bez obzira na to da li će to "dovesti do stvarnog povećanja kazne".⁹²¹

352. Uprkos nejasnoj argumentaciji tužilaštva u vezi s odmeravanjem kazne, Žalbena veće ne smatra da ono traži opšte povećanje kazne, nega samo traži da kazna odrazi veću grupu žrtava koje su sada obuhvaćene dodatnim osuđujućim presudama shodno članu 5 Statuta. Budući da se te dodatne osuđujuće presude temelje isključivo na istim delima u osnovu, Žalbena veće smatra da povećanje kazne nije opravdano.

353. Kada je reč o osuđujućim presudama koje je izreklo Pretresno veće, ali koje su u postupku po žalbi poništene, Žalbena veće smatra da, u svetlu ostalih krivičnih dela za koje je Martić proglašen krivim i posledica koje su imala po žrtve, ta poništenja imaju minimalan uticaj na njegovu ukupnu krivicu.

354. U svetlu gorenavednog, a posebno imajući u vidu relativnu težinu krivičnih dela u vezi s kojima su poništene osuđujuće presude izrečene Martiću, kao i težinu krivičnih dela u vezi s kojima su potvrđene osuđujuće presude koje su mu izrečene, Žalbena veće potvrđuje kaznu od 35 godina zatvora koju je izreklo Pretresno veće.

⁹²¹ ŽT. 133. U vezi s tim pitanjem, vidi i Žalbeni podnesak tužilaštva, par. 62-79 i reference na Prvostepenu presudu koje su tamo navedene.

XI. DISPOZITIV

355. Iz gorenavedenih razloga, **ŽALBENO VEĆE**,

U SKLADU SA članom 25 Statuta i pravilima 117 i 118 Pravilnika;

IMAJUĆI U VIDU pismene podneske strana u postupku i argumente koje su iznele na žalbenom pretresu održanom 25. i 26. juna 2008. godine;

ZASEDAJUĆI na otvorenoj sednici;

PRIHVATA peti žalbeni osnov Milana Martića, u vezi sa zločinima počinjenim u Benkovcu (tačke 7, 8 i 9, delimično), Cerovljanima (tačke 1, 12 i 13, delimično), Vukovićima (tačke 1, 3, 4 i 12, delimično) i Poljanku (tačke 1, 3, 4 i 12, delimično), kao i u vezi s tačkom 10, delimično;

ODBACUJE sve ostale žalbene osnove koje je izneo Milan Martić;

PRIHVATA alternativni žalbeni osnov tužilaštva;

POTVRĐUJE kaznu zatvora izrečenu Milanu Martiću u trajanju od 35 godina, u čije će se izdržavanje, shodno pravilu 101(C) Pravilnika, uračunati vreme koje je on proveo u pritvoru;

NALAŽE, u skladu s pravilom 103(C) i pravilom 107 Pravilnika, da Milan Martić ostane u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne dovrši organizovanje prebacivanja u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

Prevod

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavna engleska verzija.

/potpis na originalu/

sudija Fausto Pocar, predsedavajući

/potpis na originalu/

sudija Mohamed Shahabuddeen

/potpis na originalu/

sudija Mehmet Güney

/potpis na originalu/

sudija Andrézia Vaz

/potpis na originalu/

sudija Wolfgang Schomburg

Sudija Wolfgang Schomburg prilaže izdvojeno mišljenje.

Dana 8. oktobra 2008. godine

U Hagu,

Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

XII. IZDOJENO MIŠLJENJE SUDIJE SCHOMBURGA O INDIVIDUALNOJ KRIVIČNOJ ODGOVORNOSTI MILANA MARTIĆA

1. Slažem se s presudom koju je danas izreklo Žalbena veće. Jedina činjenica koja treba da se naglasi jeste da je žalbu na kaznu, opšte uzevši, bez sumnje uložio samo Milan Martić. Stoga, s obzirom na zabranu *reformatio in peius*,¹ pitanje da li je kazna koju je izreklo Pretresno veće uzeta iz krive ladice² i da li je, shodno tome, treba povećati nije kao takvo ni pokrenuto pred Žalbenim većem.

2. Međutim, smatram da je nužno da napišem izdvojeno mišljenje jer sam čvrsto uveren da Martićevo kažnjivo ponašanje treba da se okvalifikuje kao ponašanje (sa)izvršioca shodno vidu odgovornosti "počinjenja" prema članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda. Brine me činjenica da je Martićevo kažnjivo ponašanje prevashodno okvalifikovano na osnovu pripadništva grupi – takozvanom udruženom zločinačkom poduhvatu (UZP) – što je nespojivo sa Statutom i što, naprotiv, izgleda kao da trivijalizuje njegovu krivicu. Na Martića se mora gledati kao na visokopozicioniranog glavnog izvršioca, a ne samo kao na pripadnika zločinačke grupe.

3. Istovremeno, ako *de arguendo* prihvatimo koncept UZP, pre svega me brine to što definiciji treće, "proširene"³ kategorije UZP nedostaju kako specifičnost tako i objektivni kriterijumi, kao što je kontrola nad zločinom. Precizno definisanje tih elemenata koji nedostaju bolje bi opisalo kažnjivo ponašanje i dalo oštre konture koje su u materijalnom krivičnom pravu neophodne radi zadovoljavanja načela *nullum crimen sine lege stricta*. Naposljetku, teorija UZP sa svojom podelom na kategorije nije od pomoći ako želimo da se usredsredimo na individualni krivični doprinos zločinu, a to je element koji je neophodan za odmeravanje primerene kazne.

4. Pri utvrđivanju vida odgovornosti na osnovu kog se optuženi može proglasiti krivim može se krenuti samo od iscrpne formulacije iz člana 7(1) Statuta, prema kojoj individualnu krivičnu odgovornost snosi

[I]lice koje je je planiralo, podsticalo, naredilo, *počinilo* ili na drugi način pomoglo i podržalo planiranje, pripremu ili izvršenje nekog od krivičnih dela [...].⁴

¹ Vidi i Drugostepenu presudu u predmetu *Muvunyi*, par. 170 i fusnota 382.

² Vidi Drugostepenu presudu u predmetu *Galić*, par. 455. Tadašnja ocena Martićeve krivice i, shodno tome, odgovarajuća kazna morale su uzeti u obzir, između ostalog, izveštaj veštaka sačinjen pri Institutu za inostrano i međunarodno pravo Max Planck i podnet u predmetu *Dragan Nikolić*. (ULRICH SIEBER, *THE PUNISHMENT OF SERIOUS CRIMES: A COMPARATIVE ANALYSIS OF SENTENCING LAW AND PRACTICE* [2004], dva toma).

³ Vidi *npr.* Presudu, par. 3. Takav izraz nikad ne bi smeo da se koristi u materijalnom krivičnom pravu.

⁴ Kurziv dodat radi naglašavanja.

Prevod

U Statutu se nigde ne pominje pojam "udruženi zločinački poduhvat". Stoga je zaključak Žalbenog veća u predmetu *Stakić* da je "udruženi zločinački poduhvat [...] vid odgovornosti 'čvrsto ukorijenjen u međunarodnom običajnom pravu'" bio tek nepotkrepljena tvrdnja.⁵ Ona možda stvarno stoji. Međutim, to je pitanje od sporednog značaja. Osnovno pitanje na koje treba da se odgovori u vezi s obimom nadležnosti tiče se ovlašćenja koja su poverena ovom Međunarodnom sudu. Ta ovlašćenja su ograničena Statutom i njegovim eksplicitnim i iscrpnim formulacijama. Izlaženje iz okvira eksplicitne i iscrpne formulacije iz člana 7 Statuta moglo bi se čak tumačiti kao kršenje načela *nullum crimen sine lege*.

5. Statut ne sankcionište individualnu krivičnu odgovornost na osnovu učešća u UZP. Statut ne inkriminiše pripadništvo udruženjima ili organizacijama. Svrha ovog Međunarodnog suda jeste da kažnjava pojedince, a ne da odlučuje o odgovornosti država, organizacija ili udruženja. Kao što je rečeno u Nürnbergu:

Zločine protiv međunarodnog prava čine ljudi, ne apstraktni entiteti, i odredbe međunarodnog prava mogu se sprovesti samo kažnjavanjem pojedinaca koji su počinili takve zločine.⁶

U skladu s tim, svaka ideja o kolektivnoj odgovornosti, prebacivanju krivice s pojedinaca na udruženja ili organizacije i izvođenju krivične odgovornosti iz pripadništva takvim udruženjima ili organizacijama mora se odbaciti ne samo kao postupanje *ultra vires*, nego i kao kontraproduktivno za mandat Međunarodnog suda da donese mir i pomirenje prostorima bivše Jugoslavije. Iz tog razloga, ne mogu da se složim s ovom Presudom kada izvršioca opisuje kao "učesnika u UZP",⁷ kada govori o "učesnicima u UZP [kojima se] može pripisati odgovornost za zločine koje su počinili glavni izvršioc koji nisu učesnici tog UZP"⁸ i kada pominje "drug[e] učesni[ke] [u UZP]" pored optuženog.⁹ Iako je Žalbena veće ranije izričito navelo da "krivična odgovornost na osnovu udruženog zločinačkog poduhvata nije odgovornost za puko članstvo niti udruživanje radi činjenja krivičnih dela",¹⁰ stalno proširivanje koncepta UZP u praksi Međunarodnog suda navodi na suprotan zaključak. U tom kontekstu, podsećam na izveštaj generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, u kojem je on rekao sledeće:

Postavlja se pitanje [...] da li se pravno lice, kao što je udruženje ili organizacija, može smatrati zločinačkim kao takvo i da li se onda njegovi članovi, samo iz tog razloga, mogu staviti pod nadležnost Međunarodnog suda. Generalni sekretar smatra da takav koncept ne bi trebalo da bude

⁵ Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 62.

⁶ Međunarodni vojni sud, Presuda i kazna od 1. oktobra 1946. godine, u: TRIAL OF THE MAJOR WAR CRIMINALS BEFORE THE INTERNATIONAL MILITARY TRIBUNAL, NUREMBERG, 14 NOVEMBER 1945-1 OCTOBER 1946, tom I, str. 223.

⁷ Presuda, par. 168.

⁸ Presuda, par. 168.

⁹ Presuda, par. 169.

¹⁰ *Tužilac protiv Milana Milutinovića i drugih*, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost - udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003. godine, par. 26.

prihvaćen kada je u pitanju Međunarodni sud. Krivična dela navedena u ovom Statutu počinila su fizička lica; takva lica bi potpadala pod nadležnost Međunarodnog suda, bez obzira na članstvo u grupama.¹¹

6. Ne treba da ponavljam da je Žalbno veće ovog Međunarodnog suda nepotrebno i bez ikakvog obrazloženja *proprio motu* odbacilo¹² međunarodno prihvaćene definicije pojma "počinjenje", kao što su koncepti saizvršilaštva, izvršioca iza izvršioca ili posrednog izvršioca, koji svi čine deo međunarodnog običajnog prava,¹³ kao što je, konkretno, zaključeno u nedavnim ključnim odlukama Međunarodnog krivičnog suda.¹⁴ Dovoljno je reći da u ovoj fazi razvoja međunarodnog krivičnog prava nije nimalo korisno to što sada postoje dva suprotstavljena koncepta počinjenja kao vida krivične odgovornosti. Nedvosmislenim formulacijama obe odluke koje je donelo Pretresno veće I Međunarodnog krivičnog suda, prilikom tumačenja reči "počinjenje" shodno članu 25(3)(a) Statuta MKS, prihvaćen je koncept saizvršilaštva.¹⁵ U međunarodnom krivičnom pravu može postojati samo jedna definicija tog vida odgovornosti.¹⁶

7. Pored toga, to što Žalbno veće stalno prilagođava sadržaj pojma UZP¹⁷ izaziva veliku zabrinutost u pogledu poštovanja načela *nullum crimen sine lege*. Posebno je zabrinjavajuća činjenica da takozvanoj trećoj ("proširenoj") kategoriji UZP nedostaje objektivni element. Ne može biti dovoljno da se kaže da optuženi snosi krivičnu odgovornost za dela koja su eventualno počinila druga lica, ako je "činjenje zločina [...] bilo prirodna i predvidiva posledica zajedničkog kažnjivog cilja".¹⁸ Tu nedostaje dodatni objektivni element, kao što je kontrola nad zločinom,¹⁹ koji bi postojao da su primenjeni koncepti saizvršilaštva ili posrednog izvršilaštva. Taj neophodni element kontrole nad zločinom bi, s jedne strane, služio kao zaštita za adekvatno ograničavanje obima

¹¹ Generalni sekretar, *Izveštaj generalnog sekretara u skladu s paragrafom 2 Rezolucije 808 Saveta bezbednosti (1993)*, U.N. Doc S/25704 (3. maj 1993. godine), par. 51.

¹² Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*, par. 58 *et seq.*

¹³ Za podrobnu argumentaciju, vidi *Tužilac protiv Blagoja Simića*, predmet br. IT-95-9-A, Drugostepena presuda, Protivno mišljenje sudije Schomburga, 28. novembar 2006. godine, i *Sylvestre Gacumbitsi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-2001-64-A, Drugostepena presuda, Izdvojeno mišljenje sudije Schomburga o krivičnoj odgovornosti žalioca za počinjenje genocida, 7. jul 2006. godine.

¹⁴ *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, predmet br. ICC-01/04-01/07, Decision on the Confirmation of Charges, 30. septembar 2008. godine. *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, predmet br. ICC-01/04-01/06, Decision on the Confirmation of Charges, 29. januar 2007. godine.

¹⁵ *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, predmet br. ICC-01/04-01/07, Decision on the Confirmation of Charges, 30. septembar 2008. godine, par. 510. *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*, predmet br. ICC-01/04-01/06, Decision on the Confirmation of Charges, 29. januar 2007. godine, par. 338.

¹⁶ Potreba za usklađivanjem već je izražena u Protivnom mišljenju koje sam priložio uz Drugostepenu presudu u predmetu *Simić* (vidi fusnotu 13 gore), par. 17 (str. 133).

¹⁷ Vidi, na primer, razne formulacije iz Drugostepene presude u predmetu *Tadić* (par. 204 *et seq.*, par. 228), Drugostepene presude u predmetu *Brđanin* (par. 410 *et seq.*, par. 418 *et seq.*), Drugostepene presude u predmetu *Limaj* (par. 119), kojima se izričito ograničava odgovornost za zločine koje su počinili učesnici [*sic*] u UZP, dok je u ovoj Presudi, u par. 171, takvo ograničavanje izričito odbačeno.

¹⁸ Presuda, par. 171.

¹⁹ Vidi *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, predmet br. ICC-01/04-01/07, Decision on the Confirmation of Charges, 30. septembar 2008. godine, par. 485 s daljim iscrpnim referencama.

individualne krivične odgovornosti a, s druge strane, omogućio bi da se napravi primerena razlika između glavnog izvršioca i saučesnika. Nasuprot tome, trenutna promenjiva definicija treće kategorije UZP mogla bi stvarno dovesti do sistema u kojem bi se krivica pripisivala samo zbog povezanosti.

8. Da ne bi bilo zabune, u ovom predmetu, iz zbira svih zaključaka Pretresnog veća sledi da je Martić vršio neophodnu kontrolu nad kažnjivim ponašanjem i, prema tome, bio glavni izvršilac *svih* zločina za koje je proglašen krivim. Njegova fizička udaljenost od mnogih od tih zločina je nebitna. Kao što je istakao Okružni sud u Jerusalimu u predmetu *Eichmann*:

Kod tako ogromnog i složenog zločina kao što je ovaj kojim se sad bavimo, u kojem su na raznim nivoima i u raznim oblicima aktivnosti učestvovali mnogi ljudi – oni koji su, shodno svojim različitim položajima, planirali, organizovali i oni koji su vršili dela – nema mnogo smisla da se koriste uobičajeni koncepti nagovaranja i podsticanja na činjenje zločina. Naime, ti zločini su činjeni masovno, ne samo u pogledu broja žrtava, nego i u pogledu broja onih koji su činili zločin, pa mera u kojoj je neki od tih brojnih zločinaca bio blizu stvarnog ubice žrtve ili od njega udaljen ne znači ništa u pogledu mere njegove odgovornosti. Naprotiv, opšte uzevši, stepen odgovornosti raste kako se udaljavamo od čoveka koji je svojim rukama upotrebio smrtonosni instrument i približavamo se višim strukturama komandovanja [...].²⁰

9. Isto tako, sa zabrinutošću konstatujem da ni veštački koncept UZP ni njegova podeljenost u tri kategorije nisu dali nikakav doprinos pitanju odmeravanja kazne. U načelu, odlučujući element mora da bude individualni doprinos optuženog. Ponekad se stiče pogrešan utisak da treća kategorija UZP povlači niže kazne samo zbog svog sveobuhvatnog karaktera. Međutim, mora se reći da nečija krivica u pravilu raste uporedo s njegovim položajem u hijerarhiji: što je viši položaj kreatora politike ili što je veća njegova udaljenost od lica koje svojim rukama čini zločin, to je njegova odgovornost veća.²¹

10. Pripisivanje odgovornosti Martiću i izricanje kazne prevashodno na osnovu nejasnog koncepta UZP čije su granice naizgled nedefinisane ne može biti u stvarnom interesu Međunarodnog suda.²² Naprotiv, međunarodnoj pravdi se nanosi šteta time što se stvara utisak da se osuđujuće presude i, shodno tome, kazne izriču na osnovu fragmentovanog vida individualne krivične odgovornosti koji nije nužno eksplicitno utemeljen na Statutu Međunarodnog suda.

²⁰ *Attorney General of Israel v. Adolf Eichmann*, Okružni sud u Jerusalimu, Presuda od 12. decembra 1961. godine, 36 *ILR* 18 (1968), par. 197.

²¹ Vidi *The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui*, predmet br. ICC-01/04-01/07, Decision on the Confirmation of Charges, 30. septembar 2008. godine, par. 503.

²² Vidi Presudu, par. 350, poslednja rečenica.

Prevod

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavna engleska verzija.

Dana 8. oktobra 2008. godine
U Hagu,
Holandija

/potpis na originalu/

sudija Wolfgang Schomburg

XIII. DODATAK A – ISTORIJAT POSTUPKA

A. Pretnesni postupak

1. Prvobitnu optužnicu protiv Milana Martića sudija Jean-Claude Jorda potvrdio je 25. jula 1995. godine.¹ Ispravljene ili izmenjene i dopunjene verzije te optužnice podnete su 18. decembra 2002.² i 14. jula 2003. godine.³ Druga izmenjena optužnica podneta je 9. septembra 2003.⁴ i ponovo podneta 9. decembra 2005. godine. Ona je Martića teretila u 19 tačaka, na osnovu članova 3 i 5 Statuta.

2. Po izdavanju međunarodnog naloga za Martićevo hapšenje 8. marta 1996. godine, on je 15. maja 2002. godine prebačen na Međunarodni sud i zadržan u pritvoru u Pritvorskoj jedinici Ujedinjenih nacija u Hagu, gde bez prekida boravi do danas. Pred sud je prvi put stupio 21. maja 2002. godine, kada se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od optužbi. Dana 28. januara 2003. godine Martić se izjasnio da nije kriv ni po jednoj od dodatnih optužbi. Pretres u prvostepenom postupku započeo je 13. decembra 2005, a okončan je 12. januara 2007. godine.

3. Dana 12. juna 2007. godine Pretresno veće je izreklo presudu. Ono je zaključilo da Martić nije kriv po tački 2 Optužnice i izreklo je osuđujuće presude po tačkama 1, 3-15, 17 i 19 za zločine protiv čovečnosti i ratne zločine na osnovu članova 3, 5 i 7(1) Statuta.⁵ Pretresno veće je Martiću izreklo jedinstvenu kaznu zatvora u trajanju od 35 godina.

¹ Pregled Optužnice, 25. jul 1995. godine.

² Zahtev kojim se traži dozvola za podnošenje izmenjene optužnice, 26. avgust 2002. godine; Zahtev kojim se traži dozvola za podnošenje ispravljene izmenjene optužnice, 2. septembar 2002. godine; Odluka po zahtevu optužbe kojim se traži dozvola za podnošenje ispravljene Izmenjene optužnice, 13. decembar 2002. godine; Izmenjena optužnica, 18. decembar 2002. godine. Tom optužnicom su dodate neke nove optužbe.

³ Odluka po preliminarnom prigovoru na Izmenjenu optužnicu, 2. jun 2003. godine; Zahtev optužbe kojim se traži dozvola za podnošenje izmenjene optužnice na osnovu Odluke Pretresnog veća o preliminarnom prigovoru na Izmenjenu optužnicu, 14. jul 2003. godine.

⁴ Odluka po zahtevu optužbe za podnošenje Izmenjene optužnice i drugom prigovoru na Izmenjenu optužnicu, 5. septembar 2003. godine; Druga izmenjena optužnica tužilaštva u skladu s odlukom Pretresnog veća od 5. septembra 2003. godine.

⁵ Pretresno veće nije izreklo osuđujuće presude po tačkama 16 i 18 jer su krivična dela koja su optuženom stavljena na teret u tim tačkama obuhvaćena krivičnim delom napada na civile iz tačke 19. Vidi Prvostepenu presudu, par. 480.

B. Žalbeni postupak

1. Najave žalbi

4. Dana 12. jula 2007. godine tužilaštvo je podnelo Najavu žalbe na Prvostepenu presudu, koja je sadržala jedan žalbeni osnov.⁶ Istog dana Martić je podneo svoju Najavu žalbe, u kojoj je izneto deset žalbenih osnova.⁷ Martić je 14. januara 2008. godine podneo reorganizovanu Najavu žalbe.⁸

2. Sastav veća

5. Nalogom od 20. jula 2007. godine predsednik Međunarodnog suda rasporedio je sledeće sudije u Žalbeno veće za postupanje u predmetu: sudiju Fausta Pocara, kao predsedavajućeg; sudiju Mohameda Shahabuddeena; sudiju Mehmeta Güneya; sudiju Andrésiu Vaz; i sudiju Wolfganga Schomburga.⁹ U skladu s pravilom 65ter i pravilom 107 Pravilnika, sudija Wolfgang Schomburg je imenovan za predžalbenog sudiju.¹⁰

6. Dana 17. avgusta 2007. godine Martić je predsedniku Međunarodnog suda podneo zahtev kojim je tražio da se sudija Wolfgang Schomburg izuzme iz žalbenog postupka u ovom predmetu i povuče s dužnosti predžalbenog sudije.¹¹ Potpredsednik Međunarodnog suda je nalogom od 23. oktobra 2007. godine odbio zahtev za izuzeće u celosti.¹²

3. Podnošenje žalbenih podnesaka

7. Tužilaštvo je svoj Žalbeni podnesak podnelo 25. septembra 2007. godine.¹³ Martić je svoj Odgovor podneo 14. januara 2008. godine.¹⁴ Tužilaštvo je repliciralo 29. januara 2008. godine.¹⁵

⁶ Najava žalbe tužilaštva. Vidi i Obaveštenje tužilaštva o delimičnom povlačenju delova III i IV Najave žalbe tužilaštva, 25. septembar 2007. godine.

⁷ Najava žalbe odbrane na presudu od 12. juna 2007, 12. jul 2007. godine.

⁸ Najava žalbe odbrane; Odluka po zahtevu odbrane za izmenu žalbenih osnova, 10. januar 2008. godine.

⁹ Nalog o raspoređivanju sudija u predmetu pred Žalbenim većem i imenovanju predžalbenog sudije, 20. jul 2007. godine.

¹⁰ Nalog o raspoređivanju sudija u predmetu pred Žalbenim većem i imenovanju predžalbenog sudije, 20. jul 2007. godine.

¹¹ Zahtev za izuzeće sudije Wolfganga Schomburga iz žalbenog postupka, 17. avgust 2007. godine.

¹² Nalog po zahtevu odbrane za izuzeće sudije Wolfganga Schomburga iz žalbenog postupka, 23. oktobar 2007. godine. uz koji je u Dodatku priložen Izveštaj potpredsedniku na osnovu pravila 15(B)(ii) u vezi sa zahtevom odbrane za izuzeće sudije Schomburga iz žalbenog postupka, 19. oktobar 2007. godine.

¹³ Žalbeni podnesak tužilaštva; Pravni izvori za Žalbeni podnesak tužilaštva, 25. septembar 2007. godine. Vidi i Dopunske pravne izvore za Žalbeni podnesak tužilaštva, 11. oktobar 2007. godine.

¹⁴ Odluka po zahtevu za produženje roka za dostavljanje podneska respondenta, 31. oktobar 2007. godine; statusna konferencija, 9. novembar 2007. godine, ŽT. 3-5; Pravni izvori za Podnesak respondenta u ime žalioca, 14. januar 2008. godine.

¹⁵ Replika tužilaštva. Vidi i Pravne izvore za Repliku tužilaštva, 29. januar 2008. godine.

Prevod

8. Martić je svoj Žalbeni podnesak podneo na poverljivom osnovu 14. januara 2008. godine.¹⁶ Dana 31. januara 2008. godine Martić je podneo poverljivu korigovanu verziju Žalbenog podneska.¹⁷ Javna verzija Martićevog Žalbenog podneska zavedena je 31. marta 2008,¹⁸ ali je 5. maja 2008. godine zamenjena drugom javnom verzijom.¹⁹ Tužilaštvo je svoj Odgovor podnelo na poverljivom osnovu 25. februara 2008. godine.²⁰ Javna verzija Odgovora tužilaštva zavedena je 28. marta 2008. godine.²¹ Martić je 12. marta 2008. godine podneo poverljivu Repliku.²²

4. Statusne konferencije

9. Statusne konferencije u skladu s pravilom 65*bis*(B) Pravilnika održane su pred predžalbenim sudijom 9. novembra 2007. i 29. februara 2008. godine.

5. Žalbeni pretres

10. Pretres o meritumu žalbe održan je 25. i 26. juna 2008. godine.

¹⁶ Odluka po zahtevu za produženje roka i prekoračenje ograničenja broja reči, 21. septembar 2007. godine. Zatraženo prekoračenje ograničenja broja reči odbijeno je na statusnoj konferenciji održanoj 9. novembra 2007. godine, ŽT. 3-5.

¹⁷ Poverljiva korigovana verzija žaliočevog podneska, 31. januar 2008. godine; Obaveštenje o podnošenju korigovane verzije žaliočevog podneska, 31. januar 2008. godine; Nalog u vezi s podnošenjem korigovane verzije žalbenog podneska Milana Martića, 11. februar 2008. godine.

¹⁸ Javna redigovana verzija žaliočevog podneska, 31. mart 2008. godine. Toj verziji je kasnije dodeljen poverljivi status.

¹⁹ Javna redigovana verzija žaliočevog podneska, 5. maj 2008. godine.

²⁰ Odgovor tužilaštva, 25. februar 2008. godine.

²¹ Najava podnošenja javne redigovane verzije Odgovora tužilaštva, 28. mart 2008. godine.

²² Replika odbrane. Na statusnoj konferenciji održanoj 29. februara 2008. godine (ŽT. 18) predžalbeni sudija je odbio zahtev kojim je Martić tražio da tužilaštvo ponovo podnese svoj Odgovor i da se produži rok za podnošenje replike (Zahtev da se tužilaštvu izda nalog za ponovno podnošenje Odgovora, 28. februar 2008. godine). Žalbeno veće je kasnije odbilo zahtev za ponovno razmatranje te odluke (Odluka po zahtevu za ponovno razmatranje usmene odluke donete 29. februara 2008, 10. mart 2008. godine).

XIV. DODATAK B – GLOSAR

A. Sudska praksa

1. MKSJ

ALEKSOVSKI

Tužilac protiv Zlatka Aleksovskog, predmet br. IT-95-14/1-A, Presuda, 24. mart 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Aleksovski*)

BABIĆ

Tužilac protiv Milana Babića, predmet br. IT-03-72-S, Presuda o kazni, 29. jun 2004. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Babić*)

Tužilac protiv Milana Babića, predmet br. IT-03-72-A, Presuda po žalbi na kaznu, 18. jul 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Babić*)

BLAGOJEVIĆ I JOKIĆ

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-06-T, Presuda, 17. januar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića, predmet br. IT-02-06-A, Presuda, 9. maj 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blagojević i Jokić*)

BLAŠKIĆ

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-T, Presuda, 3. mart 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

Tužilac protiv Tihomira Blaškića, predmet br. IT-95-14-A, Presuda, 29. jul 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Blaškić*)

BRALO

Tužilac protiv Miroslava Bralo, predmet br. IT-95-17-A, Presuda po žalbi na kaznu, 2. april 2007. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Bralo*)

BRĐANIN

Tužilac protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-T, Presuda, 1. septembar 2004. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

Tužilac protiv Radoslava Brđanina, predmet br. IT-99-36-A, Presuda, 3. april 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Brđanin*)

ČELEBIĆI

Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga, predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

Tužilac protiv Zejnila Delalića, Zdravka Mucića zvanog Pavo, Hazima Delića i Esada Landže zvanog Zenga, predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Čelebići*)

DERONJIĆ

Tužilac protiv Miroslava Deronjića, predmet br. IT-02-61-A, Presuda po žalbi na kaznu, 20. jul 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Deronjić*)

ERDEMOVIĆ

Tužilac protiv Dražena Erdemovića, predmet br. IT-96-22-A, Presuda, 7. oktobar 1997. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Erdemović*)

FURUNDŽIJA

Tužilac protiv Ante Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-T, Presuda, 10. decembar 1998. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Furundžija*)

Tužilac protiv Ante Furundžije, predmet br. IT-95-17/1-A, Presuda, 21. jul 2000. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Furundžija*)

GALIĆ

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-T, Presuda i mišljenje, 5. decembar 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Galić*)

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-98-29-A, Presuda, 30. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Galić*)

Tužilac protiv Stanislava Galića, predmet br. IT-980-29-AR73.2, Odluka po interlokutornoj žalbi u vezi s pravilom 92bis(C), 7. jun 2002.

HADŽIHASANOVIĆ I DRUGI

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića, Mehmeda Alagića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-AR72, Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost, 16. jul 2003. (u tekstu: Odluka po žalbi u vezi s komandnom odgovornošću u predmetu *Hadžihasanović i drugi*)

Tužilac protiv Envera Hadžihasanovića i Amira Kubure, predmet br. IT-01-47-A, Presuda, 22. april 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Hadžihasanović i Kubura*)

HALILOVIĆ

Tužilac protiv Sefera Halilovića, predmet br. IT-01-48-A, Presuda, 16. oktobar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Halilović*)

HARADINAJ

Tužilac protiv Ramusha Haradinaja i drugih, predmet br. IT-04-84-T, Presuda, 3. april 2008. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Haradinaj*)

JELISIĆ

Tužilac protiv Gorana Jelisića, predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

Tužilac protiv Gorana Jelisića, predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. jul 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Jelisić*)

KORDIĆ I ČERKEZ

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Presuda, 17. decembar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kordić i Čerkez*)

Tužilac protiv Darija Kordića i Marija Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-A, Odluka po "Zahtjevu optužbe za brisanje dijelova Kordićeve replike od 13. aprila 2004", 11. maj 2004. (poverljivo)

KRAJIŠNIK

Tužilac protiv Momčila Krajišnika, predmet br. IT-00-39-T, Presuda, 27. septembar 2006. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krajišnik*)

KRNOJELAC

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krnojelac*)

Tužilac protiv Milorada Krnojelca, predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krnojelac*)

KRSTIĆ

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. avgust 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Krstić*)

Tužilac protiv Radislava Krstića, predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Krstić*)

KUNARAC

Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, predmet br. IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februar 2001. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kunarcac i drugi*)

Tužilac protiv Dragoljuba Kunarca, Radomira Kovača i Zorana Vukovića, predmet br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Presuda, 12. jun 2002. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kunarcac i drugi*)

KUPREŠKIĆ

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Dragana Papića i Vladimira Šantića zvanog Vlado, predmet br. IT-95-16-T, Presuda, 14. januar 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

Tužilac protiv Zorana Kupreškića, Mirjana Kupreškića, Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića i Vladimira Šantića, predmet br. IT-95-16-A, Presuda po žalbama, 23. oktobar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kupreškić i drugi*)

Tužilac protiv Vlatka Kupreškića i drugih, predmet br. IT-95-16-A, Odluka po zahtjevima žalilaca Vlatka Kupreškića, Drage Josipovića, Zorana Kupreškića i Mirjana Kupreškića da se prihvate dodatni dokazi, 26. februar 2001. (poverljivo)

KVOČKA I DRUGI

Tužilac protiv Miroslava Kvočke, Mlađe Radića, Zorana Žigića i Dragoljuba Prcaća, predmet br. IT-98-30/1-A, Presuda, 28. februar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kvočka i drugi*)

LIMAJ I DRUGI

Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua, predmet br. IT-03-66-T, Presuda, 30. novembar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

Tužilac protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua, predmet br. IT-03-66-A, Presuda, 27. septembar 2007, izmenjena *Corrigendumom* Presude od 27. septembra 2007. izdatim 16. novembra 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Limaj i drugi*)

MILUTINOVIĆ

Tužilac protiv Milana Milutinovića, Nikole Šainovića i Dragoljuba Ojdanića, predmet br. IT-99-37-AR72, Odluka po prigovoru Dragoljuba Ojdanića na nenadležnost – udruženi zločinački poduhvat, 21. maj 2003.

MRKŠIĆ

Tužilac protiv Mileta Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina, predmet br. IT-95-13-R61, Pregled optužnice u skladu s pravilom 61 Pravilnika o postupku i dokazima, 3. april 1996. (u tekstu: Odluka o pregledu optužnice u predmetu *Mrkšić i drugi*)

Tužilac protiv Mileta Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina, predmet br. IT-95-13/1-T, Presuda, 27. septembar 2007. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Mrkšić i drugi*)

NALETILIĆ I MARTINOVIĆ

Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića, predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*)

Tužilac protiv Mladena Naletilića i Vinka Martinovića, predmet br. IT-98-34-A, Presuda, 3. maj 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Naletilić i Martinović*)

D. NIKOLIĆ

Tužilac protiv Dragana Nikolića, predmet br. IT-94-2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 4. februar 2005. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Dragan Nikolić*)

OBRENOVIĆ

Tužilac protiv Dragana Obrenovića, predmet br. IT-02-60/2-S, Presuda o kazni, 10. decembar 2003. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Obrenović*)

ORIĆ

Tužilac protiv Nasera Orića, predmet br. IT-03-68-A, Presuda, 3. jul 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Orić*)

PRLIĆ

Tužilac protiv Jadranka Prlića i drugih, predmet br. IT-04-74-AR73.6, Odluka po žalbama na odluku da se transkript ispitivanja Jadranka Prlića uvrsti u spis, 23. novembar 2007.

B. SIMIĆ

Tužilac protiv Blagoja Simića, Miroslava Tadića i Sime Zarića, predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Simić i drugi*)

Tužilac protiv Blagoja Simića, predmet br. IT-95-9-A, Presuda, 28. novembar 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simić*)

STAKIĆ

Tužilac protiv Milomira Stakića, predmet br. IT-97-24-A, Presuda, 22. mart 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Stakić*)

STRUGAR

Tužilac protiv Pavla Strugara, predmet br. IT-01-42-T, Presuda, 31. januar 2005. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Strugar*)

Tužilac protiv Pavla Strugara, predmet br. IT-01-42-A, Presuda, 17. jul 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Strugar*)

TADIĆ

Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, predmet br. IT-94-1-AR-72, Odluka po interlokutornoj žalbi odbrane na nadležnost suda, 2. oktobar 1995. (u tekstu: Odluka po žalbi u vezi s nadležnošću u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. jul 1999. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Tadić*)

Tužilac protiv Duška Tadića zvanog Dule, predmet br. IT-94-1-A i IT-94-1-Abis, Presuda o žalbi na kaznu, 26. januar 2000. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Tadić*)

TODOROVIĆ

Tužilac protiv Stevana Todorovića, predmet br. IT-95-9/1-S, Presuda o kazni, 31. jul 2001. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Todorović*)

VASILJEVIĆ

Tužilac protiv Mitra Vasiljevića, predmet br. IT-98-32-A, Presuda, 25. februar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Vasiljević*)

ZELENOVIĆ

Tužilac protiv Dragana Zelenovića, predmet br. IT-96-23/2-S, Presuda o kazni, 4. april 2007. (u tekstu: Presuda o kazni u predmetu *Zelenović*)

Tužilac protiv Dragana Zelenovića, predmet br. IT-96-23/2-A, Presuda po žalbi na kaznu, 31. oktobar 2007. (u tekstu: Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Zelenović*)

2. MKSR**AKAYESU**

Tužilac protiv Jean-Paula Akayesu, predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Akayesu*)

Prevod

Tužilac protiv Jean-Paula Akayesua, predmet br. ICTR-96-4-A, Presuda, 1. jun 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Akayesu*)

BAGILISHEMA

Tužilac protiv Ignacea Bagilisheme, predmet br. ICTR-95-1A-A, Presuda, 3. jul 2002. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Bagilishema*)

GACUMBITSI

Sylvestre Gacumbitsi protiv tužioca, predmet br. ICTR-2001-64-A, Presuda, 7. jul 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Gacumbitsi*)

KAYISHEMA I RUZINDANA

Tužilac protiv Clémenta Kayisheme i Obeda Ruzindane, predmet br. ICTR-95-1-A, Presuda (Obrazloženje), 1. jun 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kayishema i Ruzindana*)

KAMUHANDA

Jean de Dieu Kamuhanda protiv tužioca, predmet br. ICTR-99-54A-A, Presuda, 19. septembar 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Kamuhanda*)

MUSEMA

Tužilac protiv Alfreda Museme, predmet br. ICTR-96-13-T, Presuda i kazna, 27. januar 2000. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Musema*)

Alfred Musema protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-13-A, Presuda, 16. novembar 2001. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Musema*)

MUVUNYI

Tharcisse Muvunyi protiv tužioca, predmet br. ICTR-2000-55A-A, Presuda, 29. avgust 2008. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Muvunyi*)

NAHIMANA I DRUGI

Tužilac protiv Ferdinanda Nahimane, Jean-Boscoa Barayagwize i Hassana Ngezea, predmet br. ICTR-99-52-A, Presuda, 28. novembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Nahimana i drugi*)

NDINDABAHIZI

Emmanuel Ndingabahizi protiv tužioca, predmet br. ICTR-2001-71-A, Presuda, 16. januar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ndingabahizi*)

NIYITEGEKA

Eliezer Niyitegeka protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-14-A, Presuda, 9. jul 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Niyitegeka*)

NTAGERURA

André Ntagerura, Emmanuel Bagambiki i Samuel Imanishimwe protiv tužioca, predmet br. ICTR-99-46-A, Presuda, 7. jul 2006. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntagerura i drugi*)

NTAKIRUTIMANA

Tužilac protiv Elizaphana Ntakirutimane i Gérarda Ntakirutimane, predmeti br. ICTR-96-10-A i ICTR-96-17-A, Drugostepena presuda, 13. decembar 2004. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Ntakirutimana*)

RUTAGANDA

Tužilac protiv Georgesa Andersona Nderubunwea Rutagande, predmet br. ICTR-96-3-T, Presuda i kazna, 12. decembar 1999. (u tekstu: Prvostepena presuda u predmetu *Rutaganda*)

Georges Anderson Nderubunwe Rutaganda protiv tužioca, predmet br. ICTR-96-3-A, Presuda, 26. maj 2003. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Rutaganda*)

SEMANZA

Laurent Semanza protiv tužioca, predmet br. ICTR-97-20-A, Presuda, 20. maj 2005. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Semanza*)

SIMBA

Aloys Simba protiv tužioca, predmet br. ICTR-01-76-A, Presuda, 27. novembar 2007. (u tekstu: Drugostepena presuda u predmetu *Simba*)

3. Odluke u vezi sa zločinima počinjenim tokom Drugog svetskog rata

Attorney General of Israel v. Adolf Eichmann /Javni tužilac Izraela protiv Adolfa Eichmanna/, Okružni sud u Jeruzalemu, Presuda od 12. decembra 1961. godine, 36 *ILR* 18 (1968)

Krivični postupak, 20. decembar 1985. godine, Bilten br. 407, Kasacioni sud (Krivično veće), predmet *Barbie*, prevedeno i ponovo objavljeno u: *ILR*, tom 78, str. 125-148

Krivični postupak, 27. novembar 1992. godine, Bilten br. 394, Kasacioni sud (Krivično veće), predmet *Touvier*, prevedeno i ponovo objavljeno u: *ILR*, tom 100, str. 338-364

Oberster Gerichtshof für die Britische Zone, Urteil vom 7. Dezember 1948 gegen P. und andere, StS 111/48 [Vrhovni sud Britanske okupacione zone, Presuda od 7. decembra 1948. godine protiv P. i drugih], OGHSt 1. 217-229

Oberster Gerichtshof für die Britische Zone, Urteil vom 27. Juli 1948 gegen R., StS 19/48, [Vrhovni sud Britanske okupacione zone, Presuda od 27. jula 1948. godine protiv R.] OGHSt 1, 45-49

Oberster Gerichtshof für die Britische Zone, Urteil vom 18. Oktober 1949 gegen H., StS 309/49, [Vrhovni sud Britanske okupacione zone, Presuda od 18. oktobra 1949. godine protiv H.] OGHSt 2, 231-246

Predmet *Neddermeier*, u kojem je Britanski apelacioni sud osnovan u skladu sa Zakonom br. 10 Kontrolnog saveta izrekao presudu 10. marta 1949. godine (tekst u: Germany – British Zone of Control, Control Commission Courts, Court of Appeals Report, Criminal Cases /Nemačka – Zona pod britanskom kontrolom, Sudovi Kontrolne komisije, Izveštaji Apelacionog suda, Krivični predmeti/, 1949, br. 1, 58-60)

Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal, Nuremberg, 14 November 1945 to 1 October 1947 /Suđenje najvećim ratnim zločincima pred Međunarodnim vojnim sudom, Nürnberg, 14. novembar 1945. do 1. oktobar 1947. godine/ (Buffalo, New York: William S. Hein & Co., Inc., 1995) (u tekstu: Suđenje najvećim ratnim zločincima)

United States v. Ernst von Weizsäcker et al., "The Ministries Case" /Sjedinjene Države protiv Ernsta von Weizsäckera i drugih, "predmet *Ministarstva*"/, Presuda od 11-13. aprila 1949. godine,

Prevod

Vojni sud IV, Law Reports of the Trials of War Criminals /Pravni izvještaji o suđenjima ratnim zločincima/, tom XIV

United States v. Wilhelm von Leeb et al., "The High Command Case" /Sjedinjene Države protiv Wilhelma von Leebe i drugih, "predmet Vrhovna komanda"/, Presuda od 27. oktobra 1948. godine, Vojni sud V, Law Reports of Trials of War Criminals, tom XI

United States v. Josef Altstötter et al., "The Justice Case" /Sjedinjene Države protiv Josefa Altstöttera i drugih, "predmet Pravda"/, Presuda od 3-4. decembra 1947. godine, Vojni sud III, Law Reports of Trials of War Criminals, tom III

United States v. Friedrich Flick et al. /Sjedinjene Države protiv Friedricha Flicka i drugih/, Presuda od 22. decembra 1947. godine, Vojni sud, Law Reports of War Criminals, tom IX

4. Specijalni sud za Sijera Leone

Prosecutor v. Moinina Fofana et al. /Tužilac protiv Moinine Fofane i drugih/, predmet br. SCSL-04-14-A, Presuda, 28. maj 2008.

Prosecutor v. Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara and Santigie Borbor Kanu /Tužilac protiv Alexa Tambe Brime, Brime Bazzyja Kamare i Santigiea Borbora Kanua/, predmet br. SCSL-04-16-T, Presuda, 20. jun 2007.

5. Međunarodni sud pravde

Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro) /Predmet u vezi s primenom Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore)/, Presuda od 26. februara 2007. godine, Opšti spisak br. 91

Competence of the General Assembly for the Admission of a State to the United Nations /Nadležnost Generalne skupštine za primanje država u Ujedinjene nacije/, Savetodavno mišljenje od 3. marta 1949. godine, ICJ Reports /Izveštaji MSP/ 1950, str. 8

Corfu Channel Case (United Kingdom v. Albania) /Predmet Krfski kanal (Ujedinjeno kraljevstvo protiv Albanije)/, Presuda od 9. aprila 1949. godine, ICJ Reports 1949 (u tekstu: predmet *Krfski kanal*), str. 4

6. Međunarodni sud za pravo mora

Izdvojeno mišljenje potpredsednika Wolfruma, *The M/V "Saiga" (no. 2) Case (Saint Vincent and the Grenadines v. Guinea)* /predmet Brod "Saiga" (br. 2) (Sveti Vincent i Grenadini protiv Gvineje)/, Presuda od 1. jula 1999. godine

7. Međunarodni krivični sud

The Prosecutor v. Germain Katanga and Mathieu Ngudjolo Chui /Tužilac protiv Germaina Katange i Mathieua Ngudjoloa Chuia/, predmet br. ICC-01/04-01/07, Decision on the Confirmation of Charges /Odluka o potvrdi optužnice/, 30. septembar 2008.

The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo /Tužilac protiv Thomasa Lubange Dyiloo/, predmet br. ICC-01/04-01/06, Decision on the Confirmation of Charges /Odluka o potvrdi optužnice/, 29. januar 2007.

B. Ostali pravni izvori

1. Pravna teorija

Antonio Cassese, *International Criminal Law* /Međunarodno krivično pravo/ (Oxford: Oxford University Press, drugo izdanje, 2008)

Cherif Bassiouni, *Crimes Against Humanity in International Criminal Law* /Zločini protiv čovečnosti u međunarodnom krivičnom pravu/ (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1992)

Jean-Marie Henckaerts i Louise Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law* /Međunarodno običajno humanitarno pravo/, Međunarodni komitet Crvenog krsta (Cambridge: Cambridge University Press, 2005)

Claude Pillot, Yves Sandoz, Christophe Swinarski i Bruno Zimmermann, *Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949* /Komentar uz Dopunske protokole od 8. juna 1977. Ženevskim konvencijama od 12. avgusta 1949. godine/, (Ženeva/Dordrecht: ICRC/Martinus Nijhoff Publishers, 1987) (u tekstu: Komentar MKCK uz Dopunske protokole)

Herman von Hebel i Darryl Robinson, "Crimes within the Jurisdiction of the Court" /Krivična dela u nadležnosti Suda/ u: Roy S. Lee (ur.), *The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute* /Međunarodni krivični sud: Sastavljanje Rimskog statuta/ (Hag: Kluwer, 1999), str. 79-126

Law Reports of Trials of War Criminals /Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima/ (Buffalo, New York: William S. Hein & Co., Inc., 1997) (u tekstu: Pravni izveštaji o suđenjima ratnim zločincima)

Ulrich Sieber, *The Punishment of Serious Crimes: A Comparative Analysis of Sentencing Law and Practice* /Kažnjavanje teških zločina: Komparativna analiza pravne teorije i prakse u vezi s odmeravanjem kazne/, 2004. (dva toma)

2. Rečnici

Oxford English Dictionary /Oksfordski rečnik engleskog jezika/ (Oxford: Oxford University Press, 2007)

Dictionnaire de l'Académie Française /Rečnik Francuske akademije/, deveto izdanje (Pariz: Éditions Fayard, 1991)

3. Dokumenti

Drafting History to Additional Protocol I /Istorijat sastavljanja Dopuskog protokola I/, CDDH/III/SR.29

Izveštaj generalnog sekretara u skladu s paragrafom 2 Rezolucije 808 Saveta bezbednosti (1993), U.N. Doc. S/25704, 3. maj 1993.

Izveštaj Komisije za međunarodno pravo o radu njene 43. sednice, 29. april – 9. jul 1991. godine, Zvanični dokumenti Generalne skupštine, 46. sednica, Dodatak br. 10, U.N. Doc. A/46/10

Izveštaj Komisije za međunarodno pravo o radu njene 48. sednice, 6. maj – 26. jul 1996. godine, Zvanični dokumenti Generalne skupštine, 51. sednica, Dodatak br. 10, U.N. Doc. A/51/10

Komisija Ujedinjenih nacija za ratne zločine, *History of the United Nations War Crimes Commission and the Development of the Laws of War* /Istorijat Komisije Ujedinjenih nacija za ratne zločine i razvoj zakona ratovanja/ (London: His Majesty's Stationery Office za Komisiju Ujedinjenih nacija za ratne zločine, 1948)

Rezolucija 827 (1993), U.N. Doc. S/RES/827, 25. maj 1993.

Prevod

Zakon br. 10 Kontrolnog saveta za Nemačku, Službeni list Kontrolnog saveta za Nemačku, br. 3, str. 22 (u tekstu: Zakon br. 10 Kontrolnog saveta)

Završni izveštaj Komisije eksperata osnovane u skladu s Rezolucijom 780 Saveta bezbednosti, Zvanični dokumenti Saveta bezbednosti UN, 49. sednica, Dodatak U.N. Doc. S/1994/674

Zvanični dokumenti Generalne skupštine UN, 6. komisija, 3. sednica, 109. sastanak (1948), U.N. Doc. A/C.6/SR.109

C. Spisak korišćenih izraza i skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina – Republika Bosna i Hercegovina
Četvrta haška konvencija	Četvrta haška konvencija o zakonima i običajima rata na kopnu od 18. oktobra 1907. godine, Pravilnik, 118 L.N.T.S. 342
Dopunski protokol I	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 8. jun 1977, 1125 U.N.T.S. 3
Dopunski protokol II	Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), Ženeva, 8. jun 1977, 1125 U.N.T.S. 609
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HVO	Hrvatsko vijeće obrane
JNA	Jugoslovenska narodna armija
Konvencija o aparthejdu	Međunarodna konvencija o suzbijanju i kažnjavanju zločina aparthejda od 30. novembra 1973. godine, 1015 U.N.T.S. 243
Konvencija o genocidu	Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida od 9. decembra 1948. godine, 78 U.N.T.S. 277
Međunarodni sud	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine
MKSR	Međunarodni sud za krivično gonjenje lica odgovornih za genocid i druga teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji Ruande i građana Ruande odgovornih za genocid i druga takva kršenja počinjena na teritoriji susednih država između 1. januara 1994. i 31. decembra 1994. godine
MSP	Međunarodni sud pravde
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
Nirnberška povelja	Povelja Međunarodnog vojnog suda od 8. avgusta 1945. godine
Optužnica	<i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmet br. IT-99-36, Druga izmenjena optužnica, 9. decembar 2005.
Pravilnik	Pravilnik o postupku i dokazima Međunarodnog suda
Pretno veće	Pretno veće I u sastavu u kojem je postupalo za potrebe izricanja Presude od 12. juna 2007. godine u predmetu <i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmetu br. IT-95-11-T
Prvostepena presuda	<i>Tužilac protiv Milana Martića</i> , predmet br. IT-95-11-T, Presuda, 12. jun 2007.
Rimski statut	Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda
RSK	Republika Srpska Krajina
SAO	Srpska autonomna oblast
SDB	Služba državne bezbednosti
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (Jugoslavija)
SJB	Stanica javne bezbednosti, tj. policijska stanica

Prevod

Statut	Statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju usvojen Rezolucijom 827 (1992) Saveta bezbednosti, s izmenama i dopunama
SUP	Sekretarijat za unutrašnje poslove
SVK	Srpska vojska Krajine – vojska RSK
T.	Stranica transkripta glavnog pretresa u ovom predmetu
TO	Teritorijalna odbrana
Treća (ženevska) konvencija	Ženevska konvencija III o postupanju s ratnim zarobljenicima od 12. avgusta 1949. godine, 75 U.N.T.S. 135
UN	Ujedinjene nacije
UNMO	Vojni posmatrači Ujedinjenih nacija
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija
VRS	Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine, kasnije Vojska Republike Srpske – vojska Republike Srpske
Zajednički član 3 Ženevske konvencije	Zajednički član 3 sve četiri Ženevske konvencije iz 1949. godine Ženevske konvencije I - IV od 12. avgusta 1949. godine
ŽT.	Stranica transkripta žalbenog pretresa u ovom predmetu (25. i 26. jul 2008. godine)